

Els arxius i el conflicte polític en el segle XX: El cas dels arxius catalans (1931-1939)

Jaume Enric Zamora Escala

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tdx.cat) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tdx.cat) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tdx.cat) service has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized neither its spreading and availability from a site foreign to the TDX service. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service is not authorized (framing). This rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

***Els arxius i el conflicte polític en el segle XX:
El cas dels arxius catalans (1931-1939)***

Tesi doctoral

Autor: Jaume Enric Zamora Escala

Director: Dr. Jordi Casassas Ymbert

Programa Doctorat: Societat i Cultura

Departament d'Història Contemporània

Universitat de Barcelona

Novembre del 2011

Índex

0. Introducció	5
1. L'obra de l'Institut d'Estudis Catalans i l'acció institucional de la Generalitat de Catalunya en matèria d'arxius (1907-1936)	15
2. El salvament dels arxius catalans durant la Guerra Civil espanyola (1936-1939)	41
2.1. La Secció d'Arxius del Servei de Patrimoni Històric, Artístic i Científic de la Generalitat de Catalunya: la seva creació	41
2.2. Guerra civil i revolució: el patrimoni documental en perill	41
2.3. La Secció d'Arxius i el salvament dels arxius catalans	44
2.4. Organització dels arxius catalans per al seu salvament	52
2.5. Els dipòsits documentals	54
2.6. Tres arxius amenaçats: l'Arxiu Diocesà, l'Arxiu de la Catedral i l'Arxiu de la Corona d'Aragó, de Barcelona	60
2.6.1. L'Arxiu Diocesà de Barcelona.....	61
2.6.2. L'Arxiu de la Catedral de Barcelona	63
2.6.3. L'Arxiu de la Corona d'Aragó	64
2.7. Viladrau, refugi dels arxius catalans	65
2.7.1. El transport	66
2.7.2. Cases-refugi	67
2.7.3. Arxius dipositats a Viladrau.....	77
2.7.4. Marià Manent, Auxiliar de la Secció d'Arxius	78
2.7.5. S'acaba la guerra.....	81
2.7.6. Agustí Duran i el Montseny: memòria i paisatge	82
2.8. El Monestir de Poblet: destí de l'Arxiu Refugi de les Comarques Occidentals	93
2.9. La tasca de Martí de Riquer	115
2.10. L'Arxiu Refugi de Vic: La tasca de Josep Maria Font i Rius	121
2.11. Tomàs Balvey i Bas, col·laborador de la Secció d'Arxius al Vallès	125
2.12. Els arxius retornen a Barcelona	162
2.13. Els arxius protegits	163
2.14. Les actuacions de la Secció d'Arxius arreu del país	168
2.15. La gestió econòmica	172
2.16. La conferència d'Agustí Duran i Sanpere a Zuric	177
2.17. El Dietari: el dia a dia del salvament	188
3. L'acció de les tropes franquistes: espoli i confiscació del patrimoni documental català (1937-1939)	233
3.1. L'acció de la Delegación del Estado para la Recuperación de Documentos a Catalunya (DERD) i l'Oficina Delegada de Barcelona	233
3.1.1. La DERD i l'aparell teòric i legal de la repressió franquista	233
3.1.2. Precedents: Creació de l'Oficina de Investigación y Propaganda Antimarxista (OIPA) i els Servicios Especiales (SE).....	234
3.1.3. Preparació de l'ocupació de Catalunya.....	236
3.1.4. Les ofensives contra Catalunya	239

3.1.5. La gran ràtzia catalana	240
3.1.6. Els escorcolls de la DERD	244
3.1.7. Escorcolls de la Secció de Servicios Especiales	245
3.1.8. La DERD a Barcelona	246
3.1.9. El trasllat de la documentació a Salamanca	249
3.1.10. El Tribunal Especial para la Represión de la Masonería y el Comunismo (TERMC)	250
3.1.11. La fi de la ràtzia	250
4. Els processos judicials a Agustí Duran i Sanpere	251
5. El reflexe dels documents i els arxius en la premsa durant la guerra: l'exemple de La Vanguardia.....	279
6. Els arxius dels presidents de la Generalitat republicana i a l'exili	299
6.1. L'Arxiu Macià: salvament, oblit i descoberta.....	299
6.2. L'Arxiu Companys: reflexe de les vicissituds de l'exili i recuperació.....	301
6.3. L'Arxiu Irla	306
6.4. L'Arxiu Tarradellas: salvament i accés	307
7. Conclusions	311
7.1. L'obra de l'institut d'Estudis Catalans i la política activa de la Generalitat republicana sobre patrimoni documental	311
7.2. Els arxius identificats amb el poder: destrucció i salvament	314
7.3. Els arxius com a eina identitària	317
7.4. Els arxius com a eina de repressió	320
7.5. Els arxius com a memòria històrica.....	321
7.6. Els arxius com a portadors i reveladors de la veritat, la justícia i els drets humans	322
8. Fonts i bibliografia	325

ANNEXOS

ANNEX 1: DISPOSICIONS LEGISLATIVES (1931-1939)	339
ANNEX 2: EXEMPLE DE CERTIFICAT DE TREBALL DE MARIÀ MANENT (1938)	345
ANNEX 3: INVENTARI DE L'ARXIU PARROQUIAL DE L'ESGLÉSIA DE SANT JAUME (1936-1939).....	349
ANNEX 4: MEMÒRIA DEL SALVAMENT D'ARXIS DE VIC (1939).....	353
ANNEX 5: PLÀNOLS DELS MONESTIR DE PEDRALBES AMB UBICACIÓ DELS ARXIS (1939).....	377
ANNEX 6: INSTRUCCIONES PARA LA DEVOLUCIÓN DE ARCHIVOS Y DOCUMENTOS (1939)	387
ANNEX 7: RESUM DELS ARXIS POSATS SOTA EL CONTROL DE LA SECCIÓ D'ARXIS DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA(17/8/1938)	389
ANNEX 8: DIETARI DE LA SECCIÓ D'ARXIS (1936-1938)	391

0. Introducció

Presentació

Quan vaig finalitzar el batxillerat vaig inclinar-me per fer una carrera de lletres. El coneixement sobre la història en diversos vessants em despertava força interès de feia temps d'acord amb una manera de ser personal, delerós de satisfer la curiositat i la imaginació sobre el passat. Finalment, em vaig decidir per fer la carrera d'història. Tot cursant la llicenciatura de geografia i història a la Universitat de Barcelona vaig anar combinant dues especialitats que realment em seduïen: l'una era l'arqueologia i l'altra era el món dels arxius. Encara que aparentment podrien semblar dues fonts de la Història ben diferents, certament són força complementàries i gens incompatibles. D'una banda, l'arqueologia em satisfia per la seva recerca sobre el coneixement d'un passat més o menys remot, un autèntic trencaclosques que calia resoldre a base de recuperar, analitzar, identificar i interpretar les fonts existents. D'altra banda, el món dels arxius em portava a endinsar-me en esdeveniments i cronologies més recents. No cal dir que amb qualsevol de les dues fonts es pot “enfocar” més o menys, com si es tractés d'una fotografia, la distància cronològica respecte a l'objecte d'estudi.

Durant la carrera vaig satisfer abastament el meu interès participant en diverses excavacions arqueològiques amb una cronologia que anava des de la prehistòria fins al món romà. En paral·lel, no renunciava a la història recent dels segles XIX i XX i el conreu de la història local satisfia la meva curiositat per allò de més proper i més immediat en l'espai i en el temps. Aleshores, em veia obligat a consultar els fons documentals dipositats en centres arxivístics.

En el tram final de la llicenciatura vaig fer el pas que marcaria el meu futur professional, havia de triar i vaig entrar progressivament al món laboral de la gestió dels arxius. Era a principis dels anys 1990 quan encara hi havia molta feina endarrerida per tal de normalitzar l'estat dels arxius del nostre país. Tanmateix, no vaig abandonar el meu interès per la recerca i poc a poc em vaig anar introduint en la història dels mateixos arxius catalans. Aquesta línia

de recerca historiogràfica era novedosa i encara actualment és un camp poc investigat. I, precisament, aquest treball vol esperonar els estudis que facin avançar en vers una història dels arxius catalans. Cal un esforç per reunir nombroses referències, treballs dispersos i completar progressivament períodes cronològics que resten pràcticament inèdits. Per tant, reivindicuem la necessitat d'avançar en la recerca de la història dels arxius catalans.

Justificació i metodologia

Per motius d'estiueig familiar a Viladrau, em vaig trobar que corria per aquest poble una mena de "llegenda rural" que consistia en què el tresor dels reis de la Corona d'Aragó havia estat durant un temps amagat en aquest municipi. A partir d'aquesta informació vaig intentar esbrinar què hi havia més al darrera d'aquesta informació. I de mica en mica, i a través de testimonis orals, amb gran sorpresa, vaig poder anar recuperant una història pràcticament oblidada de la qual no hi havia gairebé notícies publicades.

D'una fragmentada i fràgil referència en un context local anava a parar a la història dels arxius catalans, una història encara que sectorial, senzillament clau per al salvament i la preservació de la memòria documental durant el període de la Guerra Civil espanyola.

El primer treball que vaig realitzar es va centrar evidentment en el paper que va tenir el municipi de Viladrau com a principal refugi del salvament dels arxius catalans durant la Guerra Civil espanyola. A partir d'aquí s'obrien diversos filons que responien a diferents aspectes sobre el tema, com les persones que havien gestionat i intervingut en el salvament, els mitjans utilitzats, els llocs destinats al salvament, els arxius salvats, les vicissituds, etc.

Amb la publicació de posteriors treballs a l'entorn del tema, finalment em vaig plantejar una recerca més completa.

A través dels cursos de doctorat vaig conèixer el Dr. Jordi Casassas del Departament d'Història Contemporània de la Universitat de Barcelona i li vaig plantejar el tema i em va animar a endegar la tesi doctoral.

El tema de la recerca era ben clar, és a dir, el salvament dels arxius catalans durant la Guerra Civil espanyola. Aleshores, era qüestió de trobar un títol que inclogués aquest tema amb un enunciat més ampli i en un context cronològic que tingués una unitat política i històrica ben definides. Així va restar formulat el següent títol *Els arxius i el conflicte polític en el segle XX: El cas dels arxius catalans (1931-39)*. D'aquesta manera, el tema central de la tesi situat en el conflicte de la Guerra Civil restava inclòs en el context de la Segona República i, en concret, en l'acció del Govern de la Generalitat de Catalunya, des de l'any 1931 fins l'any 1939.

La metodologia emprada a l'hora de plantejar el desenvolupament dels continguts ha estat treballar amb totes les fonts possibles, és a dir, les fonts orals, les fons documentals, les fons hemerogràfiques i les fonts bibliogràfiques, amb el corresponent contrast de les mateixes.

La recerca s'estructura en sis capítols, les conclusions, les fonts i la bibliografia i, els annexos.

El primer capítol introdueix la política cultural de la Generalitat de Catalunya, en matèria d'arxius, en el període comprès entre els anys 1931 i 1936. L'any 1931 la Generalitat de Catalunya crea el Consell de Cultura que alhora encarrega una ponència d'Arxius, Biblioteques i Belles Arts. A proposta d'aquesta ponència es publica un projecte d'organització dels arxius documentals de Catalunya que posa les bases d'un sistema d'arxius català. Com a precedents s'analitzen les pioneres i destacades accions en arxius dutes a terme per l'Institut d'Estudis Catalans creat per la Diputació Provincial de Barcelona l'any 1907.

El segon capítol és el nucli principal de l'estudi, és a dir, el salvament dels arxius catalans durant la Guerra Civil espanyola (1936-1939). S'inicia amb la

creació de la Secció d'Arxius del Servei de Patrimoni Històric, Artístic i Científic de la Generalitat de Catalunya just abans de l'esclat de la guerra civil. I a continuació, es ressegueix i s'analitza la gestió del salvament encapçalada per Agustí Duran i Sanpere.

Els objectius de la Secció d'Arxius, la seva organització, el seu equip humà, els dipòsits documentals on es mantenen o es desplacen els arxius en l'evolució del conflicte; l'amenaça que pateix la documentació dels arxius eclesiàstics; el paper central del refugi dels arxius més importants de Catalunya ubicat a Viladrau i el Monestir de Poblet com a refugi destacat dels arxius de les comarques occidentals; la col·laboració de Martí de Riquer en la Secció d'Arxius i la seva decisió de passar-se al bàndol nacional amb les conseqüències que comportarà per a la Secció d'Arxius; la tasca de Josep Maria Font i Rius en el refugi documental de Vic i la col·laboració de Tomàs Balvey al Vallès són aspectes descrits i analitzats que ens permeten copsar la dimensió del salvament del patrimoni documental català.

S'acaba la guerra, els arxius retornen a Barcelona. Quins foren els arxius protegits? Quines varen ser les actuacions de la Secció d'Arxius arreu del país? I la seva gestió econòmica?

La conferència d'Agustí Duran Sanpere al VIII Congrés de Ciències Històriques celebrat a Zuric el mes d'agost de 1938 té el valor de significar pràcticament el balanç de la feina feta encara que faltessin alguns mesos perquè s'acabés el conflicte.

I aquest segon capítol conclou amb la presentació d'un document cabdal per entendre la gestió diària del salvament, es tracta del Dietari de la Secció d'Arxius a través del qual es pot resseguir al detall les tasques quotidianes del salvament, el tràfec d'arxius i de camions i, les infatigables feines del personal de la Secció.

El tercer capítol presenta l'altra cara de la moneda. L'acció de les tropes franquistes materialitzen l'espoli i la confiscació de documents provinents de

l'administració catalana, d'entitats i de particulars, a través de la Delegación del Estado para la Recuperación de Documentos i l'Oficina Delegada de Barcelona en el transcurs de la guerra civil, que tenia com a objectiu final exercir la depuració i repressió al bàndol perdedor, un cop finalitzat el conflicte. Sota una sistemàtica organització que s'encarregà de confiscar la documentació de tota persona, entitat o institució sospitosa o directament republicana, les vicissituds, els moviments d'aquella documentació encara no han finalitzat, encara en ple any 2011 no han tornat a les mans dels seus legítims propietaris.

El quart capítol se centra en els processos judicials a Agustí Duran i Sanpere que ens evidencien la imparable maquinària “depuradora” del règim franquista. La depuració com a funcionari de l'Ajuntament de Barcelona i el consell de guerra pel càrrec que desenvolupà com a Cap de de la Secció d'Arxius a la Generalitat de Catalunya foren els esculls que va haver de superar després de finalitzar la guerra.

En el cinquè capítol, podem comprovar quins són els diversos usos dels documents i dels arxius a través de la premsa durant la guerra. Control de l'Estat i l'administració de la població a través dels documents, la seva manipulació i utilització, la propaganda, la memòria històrica, la confiscació, l'espoli, etc. són accions i conceptes que protagonitzen els documents i que destaquen més que mai en una situació de conflicte bèl·lic.

En el sisè capítol, s'analitzen les vicissituds dels arxius dels presidents de la Generalitat de la Catalunya de la Segona República i a l'exili així com el seu estat, contingut, accessibilitat i ubicació actuals. La tasca contínua de les institucions per tal de recuperar i fer accessibles els fons documentals dels presidents és imprescindible per conèixer amb més profunditat la història d'aquest període.

Les conclusions, les fonts emprades, la bibliografia i els annexos completen el treball.

La relació entre arxius i conflicte polític

Els arxius d'un govern i de la seva administració són estratègicament importants perquè reflecteixen fidelment el seu funcionament, les seves accions i, en definitiva, la materialització de les seves polítiques dutes a terme durant un període cronològic en un territori determinat.

Els documents en el moment que són generats tenen un valor administratiu i legal i, amb el pas del temps aquests valors esdevenen testimonials, informatius i històrics. Per tant, podem distingir dos tipus d'arxius segons la seva data de creació. D'una banda, els arxius amb documentació activa que es defineixen amb els valors citats inicialment (administratiu i legal) generats per aconseguir una funció administrativa. I d'altra banda, els arxius amb documentació inactiva que amb el pas del temps han acumulat uns valors testimonials -en relació a una funció administrativa inicial-, informatius i històrics i, esdevenen el patrimoni documental d'un país.

Podem afirmar que els arxius esdevenen l'ADN, la composició genètica, tant si parlem de documents públics en relació als governs, administracions i els seus organismes que els han generat com si ens referim als documents privats generats per empreses, entitats, partits polítics, sindicats o particulars.

En cas de conflicte polític i si aquest esdevé armat els arxius prenen un protagonisme destacat perquè justament evidencien una doble identitat, la politicoadministrativa i la històrica. És a dir, a través dels arxius formats per documentació recent podem conèixer l'aparell administratiu de qui el genera i a través dels arxius formats per documentació més antiga podem conèixer els antecedents i la història de qui l'ha generat.

En qualsevol conflicte armat el salvament i la destrucció d'arxius són dues accions ben contraposades però ben sovintejades.

Un exemple que ens serveix per veure els diferents tipus de causes en la destrucció de patrimoni documental al segle XX el trobem en el cas de Polònia durant la Segona Guerra Mundial (1939-1945):

- operacions militars directes,
- destruccions intencionades d'alguns expedients per part d'oficials polonesos per evitar que caiguessin en mans enemigues (Ministeri d'Assumptes Exteriors, arxius militars),
- evacuacions planificades de part dels arxius de regions en guerra (1939) a càrrec d'autoritats poloneses. Grans pèrdues a causa del bombardeig dels combois de trasllat,
- transferències d'arxius per part dels alemanys des de territoris ocupats a Polònia envers arxius alemanys,
- destrucció intencionada d'arxius polonesos per part dels alemanys en els territoris inclosos en el Reich,
- evacuació d'arxius polonesos a càrrec d'autoritats alemanyes,
- destruccions bàrbares i conscients per part de les tropes alemanyes d'arxius i documents en el moment de demolir els edificis de Varsòvia durant i després de la caiguda de la ciutat (setembre-novembre de 1944),
- trasllats d'arxius polonesos per part de l'exèrcit rus en els períodes de 1939-1941 i 1944-1945.¹

Per tant, podem comprovar com la recuperació i la destrucció dels arxius poden ser exercides per un mateix bàndol en funció de la situació del conflicte i dels interessos que vulgui o es vegi forçat a defensar en un context específic que supera en escriu la lògica política de conservació i recuperació dels propis arxius.

---

¹ Andrzej Biernat. "The destruction and reconstruction of archives: the case of Poland", *Archivum*, XLII, 1996, p. 147-155.

El cas dels arxius catalans en el conflicte armat de la Guerra Civil espanyola també presenta una diversa utilització dels arxius segons els interessos dels bàndols implicats.

Un estudi impulsat pel Consell Internacional d'Arxius de l'any 1995, compilat i presentat en un informe per Joan von Albada, permet concloure que els conflictes armats són la primera causa de la destrucció d'arxius.² L'enumeració dels països més afectats esdevé molt aclaridora: les grans pèrdues documentals a Alemanya, Polònia, Croàcia, la República Txeca, Hongria, alguns estats de l'extingida Unió Soviètica, França i Espanya reflecteixen el terrible impacte de la primera i la segona guerra mundial i, en el cas d'Espanya, de la Guerra Civil.

En la present recerca, ens centrem en el cas dels arxius catalans i essent fidels al seu títol *Els arxius i el conflicte polític en el segle XX: el cas dels arxius catalans (1931-1939)*, ens referim de forma nuclear a les vicissituds dels arxius públics i privats en el desenvolupament del conflicte polític i armat que fou la Guerra Civil espanyola.

I per acabar de reblar el clau en aquesta relació entre arxius i conflicte polític podem recorre als fonaments teòrics de l'arxivística. Podem afirmar que la Segona Guerra Mundial dóna l'impuls a l'anomenada *arxivística científica*. I això és degut a diferents motius, el desenvolupament de les tecnologies, el gran augment de la producció documental a les administracions públiques, l'expansió de la democràcia com a model organitzatiu social, amb el que això comporta de transparència administrativa i de dret de lliure accés a la informació per parts dels ciutadans i, l'emergència de noves nacions.³

---

² "Memory of the world at risk. Archives destroyed. Archives reconstituted". *Archivum*, XLII, 1996, p. 1-359.

³ DDAA. *Manual d'arxivística i gestió documental*. Barcelona: Associació d'Arxivers de Catalunya, 2009, p. 35.

Agraïments

Aquesta recerca ha begut de l'ànim i el consell de diverses persones que al llarg del temps he gaudit en el meu camí fins assolir aquesta fita. Però vull destacar les persones entrevistades que em van confiar uns retalls de les seves vides apassionants en unes circumstàncies difícils com foren les que varen caracteritzar la Guerra Civil espanyola. Elles han donat vida a la tesi i m'han fet créixer enormement en l'ofici d'historiador. La recerca ha estat i és una font d'energia per a mi, amb els imprescindibles sacrificis i esforços però també amb satisfaccions inigualables. També un agraïment especial al Dr. Jordi Casassas que gràcies a la seva confiança i als seus consells s'ha pogut fer realitat el present treball.

La meva dedicatòria final, al meu entorn familiar i a totes aquelles persones que sempre estimaré però que ja no puc compartir amb elles la meva satisfacció d'aquests moments. A tots ells, moltes gràcies.

1. L'obra de l'Institut d'Estudis Catalans i l'acció institucional de la Generalitat de Catalunya en matèria d'arxius (1907-1936)

Durant els anys anteriors a la Guerra Civil espanyola la Generalitat de Catalunya de la Segona República va realitzar avenços destacables tant a l'hora d'assumir els traspassos de competències de l'Estat en matèria d'arxius com en la planificació de l'organització dels arxius catalans. La irrupció de la guerra trastocaria tot el que s'havia projectat fins aleshores.

Les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931 foren guanyades per Esquerra Republicana de Catalunya de forma clara. L'eufòria del triomf portà a Francesc Macià a proclamar l'Estat Català des del balcó de l'Ajuntament de Barcelona i, després, des del palau de la Diputació.

Després de les negociacions de Francesc Macià amb el Govern de l'Estat espanyol, aquell Estat Català es transformà en la restitució de la Generalitat de Catalunya i la redacció d'un Estatut d'Autonomia.

El 28 d'abril de 1931 el govern provisional que havia format Francesc Macià fou reorganitzat ja com a primer govern de la Generalitat provisional amb les següents conselleries: Governació (Joan Casanovas), Economia i Treball (Manuel Serra i Moret), Foment i Agricultura (Salvador Vidal i Rossell), Sanitat i Beneficència (Manuel Carrasco i Formiguera), Finances (Casimir Giralt i Bullich), Justícia i Dret (Pere Comas i Calvet) i Instrucció Pública (Ventura Gassol).

En el marc del nou govern i a iniciativa de Ventura Gassol, com a conseller d'Instrucció Pública, el 9 de juny de l'any 1931, la Generalitat de Catalunya crea el Consell de Cultura *“per a estructurar i regir la seva obra cultural (art.1r).”* Els seus membres foren escollits pels seus mèrits professionals i es va voler deixar de banda la filiació a partits polítics. El president del Consell de Cultura fou Jaume Serra Hunter, com a vicepresident Pompeu Fabra i com a secretari, Alexandre Galí. Foren encarregades cinc ponències: la ponència d'Ensenyament Superior, la ponència d'Ensenyament Secundari, la ponència

d'Ensenyament Primari, la ponència d'Ensenyament Tècnic i la ponència d'Arxius, Biblioteques i Belles Arts. Els consellers inicials d'aquesta darrera ponència foren Agustí Duran i Sanpere, Josep Xirau, Francesc Martorell, Pau Font de Rubinat, Joan Puig i Ferrer i, Joaquim Folch i Torres. A proposta d'aquesta ponència es publica un Projecte d'organització dels Arxius Documentals de Catalunya⁴ amb el següent articulat:

Projecte d'organització dels arxius documentals de Catalunya

“1r.- La documentació produïda per les diverses administracions i els serveis públics de Catalunya anterior a la data que per a cada cas es senyalarà, serà declarada d'interès històric i serà posada sota el control directe de la Generalitat de Catalunya.

2n.- La Generalitat de Catalunya exercirà aquest control per mitjà d'un servei general d'Arxius.

3r.- El Servei general d'Arxius proposarà també els mitjans d'intervenir en l'organització dels Arxius de Corporacions públiques i d'altres Institucions o de particulars, quan no poguessin ésser posats sota aquell control, per tal d'establir una uniformitat d'organització en benefici de la utilització pública.

4t.- Amb la mateixa finalitat, l'esmentat Servei procurarà que existeixi la connexió necessària entre aquests fons documentals i aquells que, procedents o no de Catalunya, estiguin situats fora del territori català i tinguin un interès marcat en la Història de Catalunya.

5è.- La Generalitat de Catalunya tindrà en tot cas dret de retracte per a l'adquisició d'Arxius o documents històrics que siguin posats a la venda.

6è.- El Servei, bon punt creat, procedirà de seguida a inventariar sumàriament els Arxius i els fons documentals de Catalunya.

7è.- Les Corporacions públiques i les Institucions anàlogues d'interès local podran optar entre conservar el dipòsit dels Arxius que posseeixen, si ofereixen les garanties de conservació, organització i servei públic que els seran fixades, o passar el dipòsit al Servei corresponent de la Generalitat.

8è.- Els Arxius, el dipòsit dels quals passarà al Servei de la Generalitat, seran mantinguts sempre que sigui possible a la mateixa localitat on foren produïts, especialment si era factible d'acoblar-los a d'altres Institucions culturals -Biblioteques, Escoles, Museus- depenents de la Generalitat de Catalunya o en les quals pugui tenir intervenció suficient.

9è.- Podran també ésser creats Arxius comarcals de concentració d'Arxius locals, tenint en compte preferentment les poblacions on ja per compliment legal o per altre iniciativa s'hagi concentrat un fons documental que ho justifiqui.

10è.- Serà creat un Arxiu General de Catalunya prenent com a nucli inicial els Arxius que estiguin sota el control de l'Estat existents a Catalunya.

11è.- El Servei constarà d'una Direcció amb tots els elements necessaris al seu funcionament.”

L'article 10è destaca perquè “Serà creat un Arxiu General de Catalunya prenent com a nucli inicial els Arxius que estiguin sota el control de l'Estat existents a Catalunya.”

⁴

L'Obra de Cultura. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1932, p. 211 i 212.

El projecte de creació d'un Arxiu General de Catalunya tenia els seus precedents en la tasca desenvolupada per l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) creat per la Diputació Provincial de Barcelona l'any 1907, *“ab el desig de donar una nova y més ample direcció, ab tots els medis requerits per l'acció moderna, a l'impulsió de la nostra cultura.”*⁵

A continuació, hem cregut necessari resseguir els projectes i les actuacions de l'Institut d'Estudis Catalans en matèria d'arxius amb l'objectiu de conèixer els inicis de recuperació i sistematització del patrimoni documental català, abans de continuar abordant la política arxivística de la Generalitat republicana.

En primer lloc, analitzem l'Informe que l'Institut d'Estudis Catalans va traslladar al Excelentíssim Senyor President de la Diputació de Barcelona, sobre l'estat d'alguns arxius de Catalunya y la conveniència de la seva millor instal·lació”, *Anuari de l'IEC*, MCMIX-X, editat el 1911 i signat a Barcelona, el 13 de juny de 1908 per Joaquim Miret y Sans i J. Massó Torrents.

L'Informe s'inicia destacant la importància dels arxius catalans *“cap altra de les regions de la península ibèrica ni menys de l'antiga Galia meridional es tant rica en arxius de caràcter històric com la nostra. Catalunya ha conservat un nombre extraordinari de documents mig-eval, en diferents establiments o fons d'ordre civil uns y de l'eclesiàstich els altres, que li permeten estudiar y escriure d'una manera més perfecta y completa que tot altre poble espanyol la seva propia historia en els diferents aspectes en que aquesta deu tractarse, les institucions, les costums, la l·legislació, la literatura, els elements econòmichs y els moviments polítichs y socials.”*

I situa el període: *“Desde aquells primers temps de la Reconquesta, quan es dibuixaven tot just els petits comtats beneficiaris, ocupada encara bona part del territori pels serrains, fins a l'època en que la nació catalana està completa y fortament constituïda, y desde aquest punt culminant, seguint tot el període*

---

⁵ “Memòria presentada als excelentíssims senyors president de la Diputació y alcalde de Barcelona, per l'Institut d'Estudis Catalans, donant compte dels treballs fets desde la seva fundació fins al 31 de desembre de 1908.” *Anuari IEC*, MCMVIII, 1909, p. 9.

de decadencia fins als jorns de la suprema dissort, es un cabal importantíssim la documentació, els cartorals, els manuscrits de tota mena que tenim encara conservats en gran part en els nostres arxius y en una menor en els forasters, principalment en l'Històrich Nacional de Madrid y en l'instal·lat en el majestuós castell de Simancas.”

I els arxius: “de les catedrals d'Urgell, Girona, Vich, Barcelona, y Lleida y en ordre secundari de les catedrals de Tarragona, Tortosa y Solsona, així com els particulars de les respectives menses episcopals, són d'una vàlua excepcional per l'estudi dels nostres orígens. Y no tenen menor interès els dels monastirs extingits, dipositats avuy en les Delegacions d'Hisenda, exceptuats uns pocs que guarda l'Arxiu de la Corona d'Aragó y l'Arxiu Històrich Nacional.”

Hom destaca també altres arxius: *“Són també nombrosos els arxius municipals on existeixen coleccions d'actes, acords, privilegis, crides y ordinacions desde els primers temps de l'organització de les comunitats, y en aquest concepte no deuen citarse com a notables únicament els de les quatre ciutats caps de les províncies, sinó els arxius d'ajuntaments de viles petites y alguns de llocs insignificants. No són pocs encara els arxius de corporacions, d'antichs gremis y hospitals, de corts de les vegueries y sotsvegueries y dels manuals notariaus que existeixen en aquesta regió y que seran manantials abundosos de noves històriques el jorn que'ls trauran dels recons on jauen ignorats de tothom.”*

I se cita com a exemple, l'arxiu de la sotsvegueria i posteriorment del corregiment de Talarn, format per manuals notariaus i documents de caràcter polític dels segles XIV, XV y XVI, que es troba abandonat en el pis superior del campanar de la mateixa vila de Talarn, des de l'època en que foren suprimits els corregiments com a divisió político-administrativa. L'autoritat eclesiàstica creu de bona fe que li pertany per haver-lo vist de temps immemorial instal·lat en dependència de l'església parroquial.

Partint d'aquest exemple, hom defensa: *“la necessitat de començar l'inventari y classificació dels arxius de la nostra terra y procurar la deguda reunió en les Diputacions provincials d'aquells que romanen encara abandonats o ignorats y*

que van sortint de Catalunya poch a poch, y essent alguns cedits a antiquaris negociants o cremats pels propis depositaris, per creure'ls paperam enterament inútil.”

I hom presenta més exemples: *“Devem recordar de la perdua y emigració de grans arxius catalans per l'indiferencia y la deixadesa de les gents de lletres, de les societats literaries y de les corporacions populars, les que en temps oportú no curaren de pendre a son càrrech la defensa y conservació de materials històrichs de tanta valua. Ens referim als arxius dels monastirs de Poblet y Santes Creus, començats en la XIIa centuria y continuats fins a la XIXa. Oblidats de tothom, poch menys que abandonats després de la destrucció dels monastirs en l'any 1835, els dos citats arxius sembla que foren donats o encomanats a l'Academia de l'Historia, que se'n feu càrrech ab anterioritat a l'any 1860. Posteriorment, a l'esser creat l'Arxiu Històrich Nacional”* hi foren traslladats amb altres arxius monacals procedents de Catalunya.

Aleshores, argumenta: *“l'anomalia y l'inconvenient de tenir situats els materials d'estudi en lloch molt allunyat del punt on es natural que fossin més estudiats y utilisats, fòra del terrer propi y del poble al que preferentment interessen.”* A continuació, hom posa l'exemple de la descentralització territorial dels arxius francesos, en funció de la seva provinença. I a més, hom cita dos autors que també defensaven *“la conveniencia que els arxius catalans no surtin d'aquesta terra”* com foren Pròsper de Bofarull i Antoni Aulestia y Pijoan.

S'inicia un repàs de la importància i caràcter dels arxius civils històrics de Barcelona, objecte del present informe. En primer lloc, l'Arxiu Municipal de Barcelona, *“el que no té una importancia merament local, sinó general a tota la nació catalana, per esser aquesta ciutat el cap y casal de Catalunya.”* S'esmenten les principals sèries i col·leccions i s'acaba amb una recomanació, *“seria precís pensar, donar-li, al menys a la part històrica, un hostatge més segur per les contingencies de foch, trayentlo del pis més alt y de dificil salvament y establintlo en lloch prop de la via publica y que permeti protegirlo d'incendis ab facilitat.”*

Dels arxius eclesiàstics no en tracta, és a dir, del Capitular de la Catedral i de la mensa episcopal, per no ser objecte d'aquest informe, però *“manifestarem solament el desig y l'esperança de que'l Capítol y la Mitra vagin otorgant cada jorn majors facilitats als investigadors pera treballar en abdós richs depòsits de documentació.”* També destaca dipositat a l'antic convent de Religioses Hospitalaries de Sant Joan de Jerusalem l'arxiu del *“Gran Prioritat de Catalunya de l'orde militar y sagrat de l'Hospital de Jerusalem, on foren recullits en el segle XIV, a l'esser extingit l'orde dels Templers, bona part de la documentació d'aquells malaventurats cavallers.”* I també alerta, *“es de capital importancia que aytal arxiu may no pugui sortir de Catalunya.”*

I torna a lamentar-se, *“altres arxius d'alt interès pera'ls estudis historichs s'haurien salvat de la destrucció o dispersió total si a son degut temps les gents de lletres, ab l'adjutori de les autoritats locals y de les corporacions populars, haguessin treballat ab perseverancia pera obtenir la seva cessio y entrada en l'Arxiu de la Corona d'Aragó o en Municipal de Barcelona.”* En aquest sentit, una excepció no del tot reixida fou l'Arxiu de la Junta provincial d'Agricultura, Indústria y Comerç de Barcelona. Joaquim Rubió y Ors, fou nomenat arxiver el 14 de març de 1868, *“ab caràcter honorífich y gratuit”*, que *“no's limità als treballs d'ordenació y classificació, sinó que feu també investigació històrica”* però *“les alteracions de caràcter polítich y la manca d'adjutori, feren estèrils els nobles propòsits del senyor Rubió pera la conservació de l'arxiu de la Llotja, y algun temps després, extingit l'organisme que'l posseia, fou tota aquella massa de documentació històrica objecte de petites cobdicies y d'incomprensible abandonament, posada a la venda pública com paperam inútil. La dispersió fou general, y una petita part d'aquells registres y documents ha anat a la biblioteca de l'Ateneu Barceloní.”*

I conclou amb una reflexió interessant, *“El record d'aquest vergonyós fet deuria obligar a les corporacions oficials y literaries de la nostra ciutat a estudiar les més segures mides pera evitar la repetició, propagant en totes les classes socials l'idea del valor dels arxius o de la documentació històrica y de la relació íntima que té aquesta ab la justificació de les glories, de les reivindicacions y de la personalitat de Catalunya.”*

A continuació, s'informa que *"l'Estat conserva en els seus arxius a Barcelona, el de la Corona d'Aragó y de la Delegació d'Hisenda, y la Casa Rey al en lo propi de l'antiga Batllia del Rey al Patrimoni, quantitats fabuloses d'aquells vells documents justificatius de l'actual tendència reestructiva de la nació catalana."* I hom recomana que *"seria una disposició encertada la de fer passar tota la documentació de caràcter històric, conservada en l'arxiu de la Delegació d'Hisenda de Barcelona a l'arxiu general de la Corona d'Aragó, aon ja hi ha la de molts altres monastirs catalans."* Continua *"es evident la necessitat de que l'arxiu del Rey al Patrimoni no solament continui sempre a Barcelona, sinó que tingui bona instal·lació y conservació."* *"Formen aquest arxiu dos grans fons o procedències: el del Rey al Patrimoni y el del Mestre Racional."* I hom recomana *"gestionar una bona y definitiva instal·lació de l'arxiu."*

Tot seguit, hom informa del contingut de l'Arxiu de la Batllia i de l'Arxiu del Mestre Racional i, de les vicissituds d'aquest darrer per tal d'intal·lar-se a l'Arxiu general -o Arxiu de la Corona d'Aragó- protagonitzades per l'arxiver Manel de Bofarull, fet que finalment no s'acompliria. I davant d'aquest fet, es lamenta, l'Arxiu de la Corona d'Aragó, *"haguera estat, ab l'unió del del Mestre Racional, el més gran y més interessant depòsit de documents històrics existent en tot el món."*

També s'informa de la incorporació de l'arxiu de la Generalitat de Catalunya a l'Arxiu de la Corona d'Aragó així com del seu contingut.

"Aquestes indicacions són suficients pera comprendre l'importància que té encara l'arxiu de l'antiga Diputació de Catalunya, pels estudis històrics de quatre centúries en la nostra terra, y unides dites notícies a les que havem donat dels altres depòsits de documents que existeixen a Barcelona, demostren lo que apuntarem al començar el present informe, ésser en aquest concepte la ciutat comtal una de les primeres del món civilisat. Es l'interès y el deure de tots, de l'Estat, de la Diputació, de l'Ajuntament y dels particulars procurar no solament la bona instal·lació y conservació de semblants riqueses, les qui constitueixen l'executoria de noblesa de tot un poble, sinó l'utilisació y la

major movilizació d'un tant fort cabal, fomentant y estimulants els treballs d'investigació directa en les fonts, per arribar a la depuració y ampliació de l'història de Catalunya. Per cap motiu devem prescindir els catalans de les pacients investigacions en els nostres arxius històrics, ni creure que podem reconstruir l'història patria estudiant únicament les causes generadores, segons certs principis generals, sense rebaixarse may a particularisarlos ni a esbrinar els fets en tots sos antecedents y conseqüències. La nostra història, construïda ab els materials que'ns ofereixen ab prodigalitat sens igual els arxius de la terra, serà l'única que triomfarà del temps, del rosegador invisible que anorrea y esmicola totes les altres obres humanes y que fa perdre'l record de les vanitats y les grandeses.”

Finalment, s'informa que gràcies al present informe i a la intervenció del president de la Diputació de Barcelona, Enric Prat de la Riba, es va aconseguir:

- l'autorització per traslladar l'arxiu de la Batllia a un local adequat que facilités la Diputació (2/6/1908).
- acabades les obres necessàries es podia instal·lar l'Arxiu del Reial Patrimoni al Palau de la Generalitat (16/12/1909).
- inici del trasllat (10/1/1910).

En segon lloc, analitzem la “Memòria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans a l'Excel·lentíssima Diputació de Barcelona, sobre la conservació i catalogació d'arxius i biblioteques d'interès històric”, *Anuari de l'IEC*, MCMXIII-XIV, editada el 1915 i signada a Barcelona el 19 de febrer de 1914, pel president Antoni Rubió i Lluch i el secretari Miquel S. Oliver, de la Secció Històrico-Arqueològica de l'IEC.

La memòria s'inicia amb la següent constatació, *“la veneració i cura dels arxius, tant civils com eclesiàstics, ha estat un fet molt general i constant a Catalunya. Moltes vegades la bona voluntat d'un particular o la iniciativa d'un arxiver, per sí soles, han produït la reorganització i aprofitament d'un d'aquells dipòsits sagrats de l'activitat pretèrita de la nostra nacionalitat.”*

Tot seguit, esmenta les actuacions d'en Pròsper de Bofarull a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, d'en Leonci Soler i March i Joaquim Sarret a l'Arxiu Municipal de Manresa; en Mossèn Llorenç Sallent i Gotés en la monografia de *Sant Joan de Matadepera* (Barcelona, 1897) amb l'ordenació de l'arxiu d'aquella parroquia; en Mossèn Anton Vila i Sala, autor de la memòria *Els Arxius parroquials, la seva importància, ordenació, classificació i catalogació dels seus documents* (Manresa, 1912), havent-se centrat en l'arxiu parroquial i municipal de Santpedor; de la Seu barcelonina en Mossèn Josep Mas. Altres vegades la iniciativa de millorar la conservació ha sortit de la mateixa corporació o entitat propietària de l'arxiu com, per exemple, en les darreries del segle XVII el GranPriorat de Catalunya.

Tot això ha permès *“que d'antic nostres historiògrafs hagin pogut utilitzar fàcilment l'excepcional riquesa documental que conserva Catalunya.”* La llista és llarga, des d'en Carbonell a les darreries del segle XV i del mestre Diego a les del segle XVI, els nostres arxius han estat inesgotables déus dels estudis històrics. El segle XVII oferí tot un estol d'insignes investigadors, posteriors a Zurita, com l'Andreu Bosch, en Jeroni Pujades, el bisbe Marca, el degà Montcada, en Monfar, en Feliu de la Penya; en Finestres, en Capmany, en Sans i Barutell, els PP. Ribera, Pasqual, Caresmar i Villanueva.

S'evidencia, doncs, que l'esperit històric ha estat sempre latent a Catalunya. *“Cap altra regió d'Espanya ha produït un moviment històric tan important com el nostre. Ha estat moltes vegades com un impuls popular o plebiscitari, un miracle d'activitat realitzat per la força d'una gloriosa tradició nacional, que té a demés les seves arrels en una riquíssima sèrie d'arxius locals de tota mena.”*

Amb tot, aquesta producció històrica ha deixat gran nombre de materials per a explorar i en aquest sentit, l'Institut va confiar una missió especial a Mossèn Serra i Vilaró per a estudiar i extractar l'arxiu de la parròquia de Bagà. El mateix realitza Mossèn Joan Masdeu amb l'arxiu de l'antic cenobi de Sant Joan de les Abadeses. I Mossèn Pere Pujol, amb l'estudi i extracte del Cartoral de l'arxiu del Capítol de la Seu d'Urgell.

Hom destaca els arxius dels capítols de les Seus de Girona, Lleida i Tortosa *“que mereixen sens dubte la preferència a l'empendre's llur estudi o investigació metòdica i completa”*. *“En ordre secundari no manquen tampoc”* arxius parroquials i municipals *“que donarien segurament abundós fruit per a l'història de les institucions locals i de les costums mig-secs.”*

A continuació, s'esmenten els arxius notariaus, recomanant la investigació en els manuals anteriors al segle XIV.

Una altra tasca que hom recomana és la de seguir *“el rastre de les col·leccions documentals dispersades a conseqüència de les transformacions socials i polítiques”* com els arxius d'antics convents extingits, alguns d'ells dipositats a l'Arxiu Històric Nacional, com els de Poblet i Santes Creus i altres escampats per diversos indrets de Catalunya, *“dels quals seria molt convenient tenir-ne un inventari de conjunt que servís d'orientació per a successives investigacions”* i a fer-ne *“nutrides i ordenades col·leccions d'extrets de documents.”* En aquest sentit, l'Institut d'Estudis Catalans ha disposat de les investigacions de Mossèn J. Serra i Vilaró, Mossèn Pere Pujol i Mossèn Josep Masdeu, a Bagà, Seu d'Urgell i Sant Joan de les Abadeses.

Paral·lelament, *“creu l'Institut que no s'hauria de deixar abandonada la d'ajudar la millor instal·lació material dels arxius que ho necessitessin, i que de resultes de les pobres condicions que per al treball del públic presenten, molt sovint solen ésser de difícil accés”*.

“No és tan rica Catalunya, desgraciadament, en Biblioteques de manuscrits com ho és en arxius.” I per evitar-ne la seva pèrdua i dispersió, *“creiem d'immediata conveniència la preparació del catàleg general dels manuscrits de les Biblioteques catalanes.”*

A continuació, de la ciutat de Girona, destaca els arxius de la Catedral, del Capítol de la Seu, el Capitular i el dit de la *Theca*. I en l'ordre civil, l'Arxiu Municipal i el de l'Hospici o Casa de Beneficència.

Tot seguit, hom presenta *“algunes indicacions o normes, les quals, encara que fetes sense cap intent de sistematització científica, creiem que, en la majoria d'ocasions, s'haurien de tenir presents”* sobre *“la manera d'arreglar, classificar i mantenir els arxius secundaris, i de descobrir, aprofitar, descriure i extractar la documentació d'interès històric”* : 1) *“Si el document és de molt interès i en perill de perdre's o d'esborrar-se, se traurà còpia literal i sencera”*. 2) Si el document no té un gran interès se'n farà *“un extret.”* 3) Tot document escrit en llengua catalana, si és anterior al segle XIV deurà copiar-se *“complet i amb gran cura”*. 4) Els documents interessants convindrà que es fotografiïn. 5) No oblidar d'indicar la signatura o fons del document i l'arxiu on radica. 6) S'hi indiquen les característiques de formar els extrets i còpies. 7) No es menysprearà cap fragment de pergami o paper que contingui poesies o escrit literari. 8) En acabar la tasca, es realitzarà una memòria explicativa del fons documental o de l'arxiu examinat o reorganitzat, manifestant la importància de la col·lecció i com pot ser millor conservada. I dita memòria s'haurà d'adreçar a l'Excma. Diputació Provincial o a aquesta Secció de l'Institut.

I per acabar, hom esmenta la tasca en que s'hauria d'esmerçar la consignació de 3.000 pessetes de la Diputació: verificar les missions en els Arxius dels Capítols de les Seus de Girona i Tortosa, en l'arxiu de protocols del Col·legi de Notaris de Barcelona per la documentació anterior al segle XVI, es podrien emprendre els treballs en l'arxiu capitular de la Seu de Lleida i en el departamental dels Pirineus Orientals.

Disposem també d'una altra *“Memòria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans a l'Excel·lentíssim Senyor President de la Diputació de Barcelona, donant compte dels treballs fets durant l'any 1914 per a la Conservació i catalogació d'arxius i biblioteques d'interès històric”*, signada a Barcelona el 15 de gener de 1915 pel president de la secció, Antoni Rubió i Lluch i el secretari-redactor, Ramon d'Alòs.

S'informa d'una subvenció destinada a l'Arxiu Capitular de Barcelona i de les vistes efectuades a arxius històrics de Girona per tal de conèixer el seu estat i els seus continguts.

També explica l'organització d'un Concurs amb les següents bases:

“I. Es concediran dos premis, un de 500 pessetes i altre de 250, a l'arxiver que millor hagi ordenat la documentació d'un arxiu (no particular) municipal, eclesiàstic, notarial, etc., d'interès històric. II. L'arxiu ordenat ha de trobar-se en una població que no passi de 10.000 habitants. III. Són exclosos del Concurs els arxius que hagin rebut alguna subvenció de l'Institut. IV. Els arxivers que es creguin en condicions per a optar als premis esmentats, deuran posar-ho en coneixement de la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut, abans del 15 d'octubre d'enguany, acompanyant una nota on es doni compte dels treballs fets en els arxius respectius. El veredicte es farà públic per tot el mes de desembre d'enguany.”

La justificació de la convocatòria del concurs, *“així, creïem es podrien desvetllar noves aptituds entre gent afectada a la documentació antiga i es remunerarien en alguna manera els esforços de modestos estudiosos que amb pocs mitjans científics, i gairebé sempre amb llurs propis cabals, salven d'una pèrdua irreparable tresors sovint desconeguts, i sempre sagrats, de la història catalana.”*

L'èxit fou superior al que s'esperava i el veredicte donat en desembre de 1914 fou el següent: El primer premi, de 500 pessetes, a D. Agustí Duran i Sanpere, de l'Arxiu Municipal de Cervera. El segon premi, de 250 pessetes, a Mn. Antoni Vila i Sala, el qual ha ordenat els Arxius Municipal i Parroquial de Santpedor. Es concediren, a més, menció honorífica als Srs. Maties Vall i Mn. Pere Bertran per l'ordenació dels Arxius Municipal de Balaguer i Parroquial de Moià, respectivament.

L'any 1915 es publica a la *Crònica*, corresponent a l'*Anuari de 1913-1914*, de l'IEC, un article d'Agustí Duran i Sanpere dedicat a un reintegrament d'un cartulari a l'Arxiu *“que per molts anys havia estat perdut”*, tractant-se del Llibre de Privilegis de Cervera.

En la “Memòria presentada per la Secció Històrico-Arqueològica (SHA) de l’Institut d’Estudis Catalans de l’any 1915” s’informa de l’evolució dels treballs a l’Arxiu de Sant Joan de les Abadesses, a l’arxiu i biblioteca capitulars de Tortosa i s’encarreguen estudis sobre l’estat dels arxius de Girona, a càrrec de Joaquim Miret i Guillem Maria de Brocà i de Lleida, a càrrec de Joaquim Miret i Antoni Rubió. També s’esmenta l’increment de l’Arxiu de l’IEC gràcies principalment a les donacions de Joaquim Miret.

En la Memòria de l’any 1916 de l’IEC, signada per J. Massó i Torrents i, Francesc Martorell, prossegueixen els treballs als arxius de l’Almoina de Girona i de Sant Joan de les Abadesses. S’acorda atendre les despeses de relligar manuscrits a l’Arxiu Capitular de Lleida. Per tal de facilitar els treballs d’investigació *“s’han enviat a alguns arxius exemplars d’obres de paleografia i de diplomàtica, que permetin als arxivers, sovint mancats del més precís utilitatge, resoldre les més freqüents dificultats d’interpretació o de lectura.”* Una nova missió a Tortosa, consistent en estudiar novament alguns manuscrits de la Biblioteca Capitular, repassar els volums que s’havien relligat a càrrec de l’Institut i assegurar l’ordenació de l’Arxiu. A més, Agustí Duran i Sanpere visita els arxius municipal, notarial i episcopal de Girona completant així les notícies disponibles. I per últim s’informa d’una nova convocatòria de Concurs d’Arxius.

La Memòria de l’any 1917 de l’IEC, també signada per J. Massó i Torrents i, Francesc Martorell, s’inicia informant de la mort d’Enric Prat de la Riba, fundador de l’IEC, *“resta d’ell l’esforç per a retornar la nostra cultura a la seva antiga esplendor i al diàleg universal, que farà el seu nom perdurable a través de les noves generacions de Catalunya.”*

En matèria d’arxius *“ha quedat ordenat l’arxiu de San Joan de les Abadesses.”* Una subvenció ha permès al Capítol de la Seu de Tortosa continuar els treballs d’ordenació i catalogació de l’arxiu i biblioteca, iniciats per Jordi Rubió i Ramon d’Alòs. També es visiten els arxius i biblioteques de Palma de Mallorca per conèixer els continguts i el seu estat.

En relació al Concurs d'Arxius, el 1er premi es concedeix a Joaquim Sarret i Arbós per a l'ordenació i catalogació dels arxius de la Seu, el Municipal i el Notarial de Manresa, el 2on premi s'adjudica a Fidel de Moragas i Rodés pel seu *"Catàleg dels llibres, pergamins i documents antics de l'Arxiu Municipal de la ciutat de Valls."* I el tercer premi, es concedeix a Mn. Manuel Betí, que ha ordenat l'Arxiu Municipal de Sant Mateu i els eclesiàstics i notarial de Morella.

En la Memòria de l'any 1918 de l'IEC, també signada per J. Massó i Torrents i, Francesc Martorell, hom destaca que s'han prosseguit els treballs a l'Arxiu Capitular de Tortosa; Mn. Higiní Anglès ha estudiat a l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell la documentació relativa al mestre de capella, el polifonista Brudieu.

En relació al Concurs d'Arxius, el primer premi no ha estat atorgat, el segon premi recau a Francesc Hernández Sans pel seu catàleg de l'Arxiu Municipal d'Alayor (Menorca). I el tercer premi és concedit a Fidel de Moragas per l'ordenació de l'Arxiu Parroquial de Sant Joan, de Valls.

En la Memòria de l'any 1919 de l'IEC, també signada per J. Massó i Torrents i, Francesc Martorell, i en relació al Concurs d'Arxius, aquest no ha estat concedit i la Secció ha cregut més convenient invertir la consignació directament amb l'adquisició de l'Arxiu de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona. S'han efectuat investigacions als arxius de València i Tortosa. I també a Caldes, Terrassa, Rubí, Puigcerdà, Valls, conca de Tremp.

En la Memòria de l'any 1920 de l'IEC, també signada per J. Massó i Torrents i, Francesc Martorell, s'hi recull la resta del pagament per la compra de l'Arxiu de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona, la restauració de documents de l'Arxiu de la Seu de Lleida i algunes adquisicions documentals a les Balears. Cal destacar també la publicació de Documents i Inscripcions, essent precís *"seleccionar del material immens documental que sortosament conserva encara Catalunya el de més urgent publicació."* El Concurs d'Arxius és proclamat desert.

L'any 1920, *“es destinà una partida del pressupost de la Mancomunitat a l'adquisició de fons documentals o bibliogràfics i al Servei d'Estudis i Catalogació de Documents i Arxius, que gestionava la Biblioteca de Catalunya. Des d'aleshores el Servei fou la màxima institució bibliogràfica i s'encarregà d'administrar la consignació destinada als arxius. Al marge dels històrics, cal esmentar els arxius interns de la Mancomunitat, resultat de l'aplec dels documents generats per l'entitat i que augmenten molt després del traspàs de competències del 1920, en haver d'assumir la documentació de la Diputació de Barcelona.”*⁶

En la Memòria dels anys 1921-1922 de l'IEC, també signada per J. Massó i Torrents i, Francesc Martorell, hom destaca que s'ha pogut relligar *“la sèrie tan interessant de manuscrits que, procedent de Roda, es guarda avui a l'Arxiu de la Catedral de Lleida.”* I també s'intervé en l'ordenament i catalogació de l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell, havent'hi d'arxiver Mn. Pere Pujol.”

En la Memòria dels anys 1922-1923 de l'IEC, també signada per J. Massó i Torrents i, Francesc Martorell, hom fa referència de la continuació dels treballs a l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell. I també del relligat *“d'alguns registres de l'Arxiu novament instal·lat per l'Excm. Sr. Arquebisbe de Tarragona en unes dependències del seu palau.”*

En la Memòria dels anys 1923-1924 de la SHA de l'IEC, també signada per J. Massó i Torrents i, Francesc Martorell, hom justifica el fet de no convocar el concurs anyal entre arxivers locals, *“amb l'objecte, principalment, d'estimular l'ordenació d'arxius municipals i parroquials. Però el nombre d'erudits dedicats a aquests treballs és excessivament escàs, i aviat els concursos quedaren deserts. Aleshores la Secció ha procurat intervenir directament en l'ordenació d'aquells arxius que per llur importància o llur estat ho demanen més urgentment. Així enguany s'ha pogut subvencionar modestament l'arxiu de Tarragona i ajudar a la catalogació del de la Seu d'Urgell, on de tants anys i amb tant de zel treballa Mn. Pere Pujol.”*

---

⁶ CASASSAS, J. *Els intel·lectuals i el poder a Catalunya (1808-1975)*. Barcelona: Ed.

La Memòria dels anys 1924-1925 de la SHA de l'IEC, també signada per J. Massó i Torrents i, Francesc Martorell, s'inicia de la següent manera, *“causes externes a l'Institut d'Estudis Catalans han limitat considerablement la seva actuació durant els anys dels quals anem a donar compte. La Secció Històrico-Arqueològica ha pogut, però, mantenir la seva activitat tant en l'ordre de les relacions externes com en el de la investigació científica.”* En relació a arxius, només hem trobat la referència als treballs consistents en la còpia d'originals anteriors a l'any mil per a la *“preparació de la sèrie documental per a l'estudi de la història catalana.”* *“Manca ara principalment la investigació dels arxius de Solsona, Vich, Besalú, Girona i el de la Catedral de Barcelona”.*

En l'inici de la Memòria de l'any 1926 de la SHA de l'IEC, també signada per J. Massó i Torrents i, Francesc Martorell, ja es reflecteix el context polític del moment justificant la seva brevetat, *“en primer lloc, la Secció s'ha vist privada per prou temps de la col·laboració de dos dels seus membres: del Sr. President, don Josep Puig i Cadafalch, desplaçat als Estats Units per a donar un curs a la Universitat de Harvard, i del senyor Tresorer, D. Ferran Valls i Taberner, exiliat a Morella per disposició governativa.”* Els Concursos d'Arxius han quedat desatesos de la mateixa manera els treballs en curs com el de la formació del gran Corpus documental català. És important destacar *“sortosament la iniciativa privada ha acudit generosament en ajut de l'Institut.”*

En l'*Anuari de 1921-1926, de l'IEC*, trobem tres articles editats l'any 1931, del prevere Sanç Capdevila. El primer sobre l'Arxiu de la Corona d'Aragó en el que informa que la descripció del contingut de l'arxiu es troba recollit en la *Guia històrico-descriptiva del Archivo de la Corona d'Aragón* del 1920, redactada per Eduard González Hurtebise. Sanç destaca, a més, la tasca anterior de Prósper de Bofarull i de Mascaró, així com antics i nous ingressos documentals. El segon article, tracta sobre l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona i l'Oficina de Publicacions Històriques, la seva creació l'any 1917, l'adquisició de la Casa de l'Ardiaca com a seu de l'arxiu, els seus fons

---

Pòrtic, 1999, p. 244.

documentals, fons bibliogràfics, col·leccions i premis. Una frase de Sanç resumia el projecte, *“el pla inicial de recollir a l’Arxiu Històric tots els fons de documentació local, excepció feta dels eclesiàstics, està, doncs, en vies d’execució.”* I el tercer article, se centra sobre l’Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona, Sanç presenta el següent estat inicial dels arxius eclesiàstics de la diòcesi tarragonina, *“havien quedat, si no del tot destruïts, ben greument trossejats amb els trasbalsos i saqueigs dels quals foren víctima durant les guerres i les múltiples revoltes dels temps pretèrits i, encara les engrunes documentals salvades d’aquelles devastacions foren últimament dispersades o confusament arreconades amb ocasió de l’arbitrària presa feta per l’Estat en la segona meitat del segle XIX. De llavors ençà, la documentació antiga dels nostres arxius eclesiàstics, llevat de raríssimes excepcions, romanía bo i oblidada en les pregoneses d’una desordenada instal·lació.”* Aquesta fou la causa per la qual el cardenal-arquebisbe Dr. Francesc Vidal i Barraquer va determinar la creació d’un arxiu històric on fossin dipositats *“en bon ordre i convenient endreç”* tots els antics fons documentals de les diferents administracions eclesiàstiques de la diòcesi tarragonina, per tal de *“conservar-los millor i facilitar-ne l’estudi.”* Per això, el 9 de febrer de 1920, va disposar que s’habilités provisionalment una vasta habitació de la planta baixa del mateix palau arquebisbal. A continuació, Sanç fa un repàs detallat de les vicissituds, la recuperació, l’organització i la instal·lació de l’Arxiu de la Província Eclesiàstica, Arxiu de la Mitra, Arxiu del Vicariat i Oficialat Eclesiàstic, Arxiu Notarial de Tarragona, Arxiu del Seminari Tridentí, Arxiu de la Universitat Literària i Reial Estudi, Arxius de Confraries i Gremis de la Ciutat, Arxius parroquials, Arxius monacals, Arxius particulars i Biblioteca.

En l’inici de la Memòria de l’any 1927 de la SHA de l’IEC, editada l’any 1936, signada pel president J. Puig i Cadafalch i, el secretari, Francesc Martorell, hom insisteix en el moment què viu l’organisme, *“en les memòries anteriors ens dolíem de la brevetat que forçosament havien de tenir i avui ens caldria dir el mateix. Sinó que les traves que de fora ens venien, amb l’intent de dificultar l’actuació de l’Institut i àdhuc de causar-ne la desaparició, no han estat prou fortes per apagar la flama de l’esperit: les seccions de l’Institut àdhuc mancades dels seus orgues de treball com, pel que es refereix a la secció H-*

A., els serveis de conservació i catalogació de Monuments, i d'Excavacions no han deixat de funcionar un instant ni han perdut la reputació adquirida a l'estranger." I ens informa de les aportacions de particulars, "la manca de subvencions de les corporacions oficials ha estat suplerta amb el mecenatge dels particulars que ha permès que la publicació d'obres no restés interrompuda." No s'hi troben referències explícites de tasques en arxius.

En la Memòria de l'any 1928 de la SHA de l'IEC, editada l'any 1936, signada pel president J. Puig i Cadafalch i, el secretari, Francesc Martorell, no hi apareix cap referència a tasques en arxius.

La Memòria de l'any 1929 de la SHA de l'IEC, editada l'any 1936, signada pel president J. Puig i Cadafalch i, el secretari, Francesc Martorell, s'inicia afirmant *"l'activitat de la Secció durant l'any que ara termina no ha estat inferior a la dels precedents anys de penúria produïda per circumstàncies adverses prou conegudes perquè calgui retreure-les novament"* i tampoc hi apareixen referències als arxius.

La Memòria de l'any 1930 de la SHA de l'IEC, editada l'any 1936, signada pel president J. Puig i Cadafalch i, el secretari, Francesc Martorell, s'inicia anunciant la nova etapa *"tancat el parèntesi que circumstàncies adverses, havien obert en la història de les activitats de l'Institut, activitats, però, mai suspeses, avui ens és grat poder-nos adreçar a les Corporacions barcelonines, la Diputació i l'Ajuntament, restablint així una antiga habitud i un vell deure de reconeixença. Gràcies a la munificència d'aquestes corporacions en la nova fase de vida en què acaben d'entrar, està en vies d'esdevenir realitat allò que fins avui no havia passat d'ésser un bell somni, cada cop més esfumat en aquests darrers anys: el trasllat de l'Institut amb la Biblioteca de Catalunya al vell edifici de Santa Creu."*

"No menys satisfactori és el fet d'haver estat reintegrats a l'Institut els diversos serveis que depenien d'ell en un sentit o altre i dels quals s'havien incautat la Diputació passada."

Hi trobem una referència a arxius quan el Sr. Valls i Taberner formà part d'una Comissió d'Arxius en la quarta assemblea general del Comitè Internacional de Ciències que tingué lloc a Cambridge, Londres i Oxford. Aleshores, el mateix Valls aprofità per fer al British Museum algunes recerques que donaren per resultat la troballa de documents catalans anteriors a l'any 1.000, *"els quals venen a enriquir la sèrie d'aquestes velles escriptures que la Secció, ja entrada en vida normal, estudia novament i prepara per donar a l'estampa un cop la penosa recerca sigui enllestida."*

La Memòria de l'any 1931 de la SHA de l'IEC, editada l'any 1936, signada pel president J. Puig i Cadafalch i, el secretari, Francesc Martorell, s'inicia donant notícia de l'acte de lliurament dels antics edificis de l'Hospital de Santa Creu i de la Casa de Convalescència fet solemnement per l'alcalde de Barcelona, el 30 de març. *"Pocs dies després sobrevenia el canvi de règim estatal. Fem vots perquè la nova situació que ha creat l'entrada de la República, rebuda unànimement com un fet alliberador esborri temps ominosos en què la cultura catalana era perseguida. "(...) sigui aviat un fet la seva instal·lació en els nous locals tan generosament cedits per la Municipalitat barcelonina, la qual cosa ens fa esperar l'actuació de la Generalitat de Catalunya, renascuda a nova vida."* S'hi anuncia la convocatòria d'un nou Concurs d'Arxius que a l'any 1932 s'hi presentaran dos concursants. Resultarà premiat Frederic Gómez Gabernet per l'ordenació i l'inventari del fons notarial de l'Arxiu Històric de Cervera; un accésit a Lluís Feliu i Bargalló per l'ordenació de l'Arxiu Notarial de Vilafranca del Penedès, de l'arxiu del monestir de Santa Anna de Barcelona i del de Santa Eulàlia del Camp (MuseuDiocesà de Barcelona).

L'any 1933 el Concurs d'Arxius és proclamat desert. El 1934 es presenta un concursant i és premiat Joseph Sanabre per la *Guia de l'Arxiu Diocesà de Brarcelona*, publicat el mateix any. El 1935 s'hi presenten quatre concursants; és premiat Fidel de Moragas i Rodes pel catàleg de l'Arxiu Notarial de Valls. Accésits per a Maria Verger, per l'inventari de l'Arxiu Municipal de Terrassa i Frederic Martí i Albanell, pel catàleg dels Arxius parroquials del Papiol, el Vendrell, Sant Feliu de Sabadell, la Costa del Montseny i Santa Coloma de Cervelló. I l'any 1936 s'hi presenten quatre concursants i és premiat Lluís

Camós i Cabruja per l'inventari dels documents en pergamí de l'Arxiu Municipal i de la Comunitat de preveres de Palamós.

Aquests concursos iniciats l'any 1914 contribuïren a estimular una activitat constant en la recuperació dels arxius del país.

En *l'Anuari de 1927-1931, de l'IEC*, editat l'any 1936, trobem diversos articles referits a arxius. El primer es refereix a l'Arxiu de la Corona d'Aragó i inclou diverses notícies relatives a les millores de l'Arxiu, la inauguració de la sala de consulta l'any 1931, les tasques de restauració documental, els nous ingressos documentals, la seva activitat, la nova direcció de Ferran Valls i Taberner l'any 1931.

El segon article, recull els darrers ingressos documentals de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, especialment destaca l'Arxiu de l'Alcaldia (del període comprès entre els anys 1835-1906), l'activitat divulgativa (dues exposicions), els premis, la millora de les instal·lacions, la nova sistematització del contingut i vida de la Institució municipal: I. Arxiu Documental. II. Arxiu Bibliogràfic. III. Arxiu Gràfic. IV. Arxiu fotogràfic. V. Biblioteca Auxiliar de l'Arxiu. VI. Biblioteca Massana. VII. Museu Gràfic d'història de Barcelona. VIII. Exposicions monogràfiques. IX. Publicacions. X. Fundació Martorell. I també la direcció des de l'Arxiu d'algunes excavacions arqueològiques a la ciutat i a la mateixa Casa de l'Ardiaca.

El tercer article, és dedicat a l'Arxiu Històric de Sabadell elaborat per Miquel Carreras i Costajusà; s'inicia amb el repàs del contingut documental i el seu estat que va del segle XIV al XIX, se centra tot seguit amb el segle XIX i les vicissituds patides per la documentació. Hom destaca la gran tasca d'organització de Mn. Gabriel Clauselles, nomenat arxiver el 1924 i es resumeixen els treballs d'organització i descripció de les col·leccions protocolars, de les corts judicials, de l'arxiu administratiu, de la biblioteca i hemeroteca.

El quart article, tracta de l'Arxiu de Sant Pere de Ripoll, per Ramon d'Alòs-Moner i de Dou. Hom descriu les vicissituds, *"flames i depredacions"*, la *"incúria i abandó"* patides pels fons d'arxiu de Ripoll. Fou gràcies a Tomàs Raguer que s'impedí una total destrucció i d'ençà quaranta anys s'han realitzat grans esforços per arribar a una considerable obra cultural que ha consistit en l'organització de l'Arxiu Parroquial de Ripoll i cal esmentar dues seccions documentals: de la comunitat i documents notariais i la biblioteca. Per últim, es destaca el Museu Folklòric.

El cinquè article, se centra en l'Arxiu Municipal de Badalona, que comença així *"heus ací un altre arxiu que l'abandó secular tan perniciosos com els incendis i les lluites civils havia deixat en un estat llastimós. Fins a principis de 1931, barrejats amb desferres, mobiliari vell i altres andròmines, es trobaren les restes de l'arxiu municipal, papers i lligalls desordenats sense inventari del llur contingut en perill imminent de sofrir noves pèrdues."* El 5 de febrer de 1931 es feia càrrec d'arxiver municipal el Sr. Isidre Sabater i Arquer, per tant, ja es troba en plena reorganització. També hi ha el propòsit de crear un museu local.

I el sisè article, es dedica a l'Arxiu Municipal de Mataró, de Josep de Calassanç Serra i Ràfols, i explica l'estat d'abandó dels documents i l'inici de reorganització de l'Arxiu Municipal i d'un Museu, frustrat pel canvi de règim anterior. L'autor n'espera la represa aviat.

Aquesta crònica referida als arxius de ciutats i viles menys poblades que les capitals de província, evidencia clarament una progressiva posada en marxa dels arxius quant a la seva recuperació, control, reorganització, millora de les instal·lacions amb la consegüent accessibilitat garantida per als investigadors.

Mentrestant, a la capital de Catalunya, l'any 1916 l'Ajuntament de Barcelona havia creat una Comissió de Cultura. Un dels primers projectes d'aquesta Comissió va ser reorganitzar l'Arxiu Municipal i les seves publicacions. El regidor Jaume Bofill i Mates es va encarregar d'endegar el projecte. El resultat va ser la posada en marxa de l'Oficina d'Investigacions i Publicacions Històriques l'any 1917. L'Oficina va ser dotada de personal propi i tenia com a

sots-director Agustí Duran i Sanpere. El mateix any 1917 el mateix Duran i Sanpere guanyà el concurs per a la plaça d'arxiver municipal a Barcelona; organitzà el trasllat de la documentació anterior de 1714 de l'Ajuntament a la Casa de l'Ardiaca. L'any 1922 el regidor Lluís Nicolau d'Olwer, president de la Comissió Municipal de Cultura, inaugurà les noves instal·lacions de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

Malauradament però, en el context espanyol, un cop d'estat el 13 de setembre de 1923 va imposar la Dictadura del general Miguel Primo de Rivera durant gairebé set anys. S'iniciava la desactivació de l'obra cultural que havien portat a terme la Diputació de Barcelona i la Mancomunitat des del 1907, tal com hem vist destil·lar-se en les memòries de l'Institut d'Estudis Catalans. La mateixa Mancomunitat era formalment dissolta el març de 1925.

Però la crisi final de la Dictadura militar de Primo de Rivera va comportar alhora l'enfonsament de la monarquia d'Alfons XIII. I el 14 d'abril de 1931 es proclamà la República.

La República possibilità la instauració de la Generalitat de Catalunya.

El 20 de juny de 1931 finalitzava a Núria la redacció del projecte d'Estatut d'Autonomia. En el seu article 13è preveia que totes les competències de cultura depenguessin de la Generalitat, tant a nivell legislatiu com executiu.

El 28 de juny es van celebrar eleccions a Corts, amb la victòria dels republicans. Restava pendent la redacció de la constitució espanyola republicana i aprovar el projecte d'Estatut de Catalunya. L'Estatut de Núria fou aprovat el mes de juliol i per referèndum el dia 2 d'agost del 1931.

Malgrat les negociacions de Francesc Macià amb Niceto Alcalá-Zamora, president de la República Espanyola, per l'aprovació de l'Estatut per part de les Corts, no fou recollit en la Constitució Espanyola, aprovada el desembre de 1931.

Finalment, la tardor de 1932 fou aprovat l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, amb un sostre molt més baix que el projecte de Núria.

Amb l'article 7è. de l'Estatut de Catalunya, publicat el mes de setembre de 1932, *“la Generalitat s'encarrega dels Serveis de Belles Arts, Museus, Biblioteques, Conservació de Monuments i Arxius, tret del de la Corona d'Aragó.”*

L'obra realitzada per part de l'Institut d'Estudis Catalans en matèria d'arxius que hem resseguit des de l'any 1907 en tots els seus diversos fronts:

- Proposta de criteris normatius,
- recuperació de fons documentals,
- adquisició de fons documentals,
- classificació, ordenació, descripció, instal·lació dels fons,
- conservació i restauració,
- concursos d'arxius,
- promoció i difusió,
- etc.

A partir d'aquests moments seran assumits progressivament en la política arxivística de la Conselleria de Cultura de la Generalitat de Catalunya. No ens cansarem de destacar el valuós pòsit que va suposar la tasca de l'IEC.

El 16 d'octubre de 1933, un decret autoritza al Conseller de Cultura per a presentar al Parlament un Projecte de Llei del Consell de Cultura de la Generalitat. El mateix dia un altre decret també autoritza a presentar un Projecte de Llei del Servei d'Arxius i Biblioteques, Museus i Patrimoni Històric, Artístic i Científic de Catalunya.

El 27 de novembre de 1933, un decret encarrega a la Ponència d'Arxius, Biblioteques i Belles Arts del Consell de Cultura, l'estudi de la gestió i el tràmit del traspàs de funcions i serveis referents a la catalogació, defensa,

conservació i millorament del Patrimoni Històric, Paleontològic, Arqueològic, Científic, Bibliogràfic i Documental de Catalunya.

El 4 de desembre del mateix any, un decret posa en vigor l'acord de la Comissió Mixta per a la implantació de l'Estatut de Catalunya, transferint a la Generalitat de Catalunya els Serveis de Belles Arts i Conservació de Monuments. En l'annex d'aquest mateix decret *“són traspassats els serveis de Belles Arts i conservació de Monuments a la Generalitat de Catalunya, i aquesta assumirà les funcions de la competència del Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts, i que aquest realitza per ell mateix i pels organismes que en depenen en tot allò que es relaciona amb la defensa, conservació i acreixement del patrimoni històric, artístic-arqueològic, paleontològic, científic, bibliogràfic i documental, en els seus béns mobles i immobles radicats a Catalunya.”*

El 17 de gener de 1934, una ordre constitueix la Ponència d'Arxius, Biblioteques i Belles Arts amb els següents components: Pau Font de Rubinat, Agustí Duran i Sanpere, Joaquim Folch i Torres, Jordi Rubió i Balaguer i, Francesc Martorell i Trabal.

El 28 de març de 1934, s'aprova la Llei del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de Catalunya, amb la qual es crea un Servei de Biblioteques, Arxius, Museus, Monuments i Excavacions de Catalunya dependent d'una Direcció General i que es dividirà en les cinc seccions següents: Secció de Biblioteques, Secció d'Arxius documentals, Secció de Museus, Secció de Monuments i la Secció d'Excavacions. La Secció d'Arxius documentals, exercirà: *“a) L'organització, el manteniment i la inspecció dels Arxius propis de la Generalitat o posats sota la seva cura, la formació i la coordinació d'inventaris, índex, etc. b) La restauració, còpia i reproducció fotogràfica del material conservat als Arxius. c) La regulació del Servei de Préstec que no podrà efectuar-se sinó entre Arxius i Biblioteques, segons les normes que seran fixades. d) La relació amb els Arxius de Catalunya externs al Servei de la Generalitat, i amb els que, situats fora de Catalunya, tinguin un veritable interès per la història del nostre poble.”*

A més, es disposa la creació dels Patronats de Cultura locals i d'un Comitè Superior de Biblioteques, Arxius, Museus, Monuments i Excavacions.

El 29 de juny de 1934, un altre decret posa en vigor l'acord de la Comissió Mixta per a la implantació de l'Estatut de Catalunya, relatiu a l'adaptació a la Generalitat dels Serveis de Museus, Biblioteques i Arxius. Aquesta Comissió acordava: *“La Generalitat de Catalunya s'encarregarà dels serveis de Museus, Biblioteques i Arxius en territori català, salvat el de la Corona d'Aragó (art. 1r). La Generalitat de Catalunya es farà càrrec dels Arxius de l'Estat a Catalunya, amb les excepcions esmentades (...) (art.5è).”*

El 3 de juliol del mateix any s'aprova la Llei de Conservació del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de Catalunya. Destaquem en l'art. *“1r. Tots els béns mobles i immobles d'interès artístic, històric, científic i arqueològic existents a Catalunya estan subjectes als preceptes d'aquesta Llei. S'entén inclosos també entre els béns mobles, els documents i els llibres (...).”*

Malauradament, els fets del 6 d'octubre de 1934 i el bienni negre provoquen una aturada en el desenvolupament legislatiu. El president Lluís Companys havia proclamat l'Estat Català i el govern català fou detingut, jutjat i condemnat a cadena perpètua. L'Estatut d'Autonomia restà suspès.

El 20 de gener de 1936, tenint en compte *“les dificultats d'execució immediata”* de la Llei del 28 de març de 1934, un decret parteix de l'article 12 de l'esmentada llei, és a dir, *“per a l'organització dels serveis seran aprofitats en tot el possible els elements d'organismes oficials existents d'idèntica finalitat”* i per tal d'exercir les funcions de la Secció d'Arxius es crea una Junta d'Arxius constituïda per representants de diverses institucions. La coordinació és atribuïda a la Ponència d'Arxius.

El mes de febrer de 1936 es van convocar noves eleccions a Corts, amb la victòria del Front d'Esquerres però amb una divisió social considerable al conjunt de l'Estat espanyol.

2. El salvament dels arxius catalans durant la Guerra Civil espanyola (1936-1939)

2.1. La Secció d'Arxius del Servei de Patrimoni Històric, Artístic i Científic de la Generalitat de Catalunya: la seva creació

Restablert l'Estatut, amb el decret del 2 de juny de 1936 és derogada la disposició del 20 de gener i “*són creades les Seccions previstes en la llei del 28 de març de 1934,*” amb els corresponents caps. En matèria d'arxius, es crea la Secció d'Arxius Documentals i com a Cap de la Secció, el Senyor Agustí Duran i Sanpere, Director de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (art. 2n). A partir d'aquest moment les funcions atribuïdes a la Ponència d'Arxius, Biblioteques i Belles Arts del Consell de Cultura són confiades a les diferents seccions. Mentre no siguin creades les oficines de cada Secció, els seus Caps resoldran en comú els afers de cada Secció, constituïts en Comissió del Servei. El nomenament d'en Duran i Sanpere com a president d'aquesta Comissió, com a delegat del Conseller de Cultura Ventura Gassol i, la incorporació com a vocals de Puig i Cadafalch i Pau Font de Rubinat, foren els darrers passos en l'estructuració dels serveis abans de l'Alçament Militar del 18 de juliol de 1936.

2.2. Guerra civil i revolució: el patrimoni documental en perill

Setanta-cinc anys després del seu esclat, és evident que la guerra civil espanyola, significà un dels capítols més dramàtics per a la història de Catalunya.

També és ben cert que la guerra provocà, en els anys en què es desenvolupà, greus malvestats que afectaren tant el context social, polític, econòmic com cultural del país.

El patrimoni cultural del país, com en tot conflicte bèl·lic, es trobava exposat a la possibilitat de desatenció forçosa per part dels seus responsables i als perills inherents de destrucció i desaparició.

Així, el patrimoni documental en particular havia de patir, tant les amenaces de qualsevol guerra, com especialment l'objectiu indiscriminat del que en aquest cas representava l'església i la propietat.

“La guerra significava un risc constant per a persones i béns, però els arxius, públics o privats, esdevingueren, amb la revolució, especialment vulnerables, i molts caigueren i foren destruïts.”⁷ “Va haver-se de lluitar contra els extremistes que no tenien cap respecte envers els documents antics, encara menys si eren de caràcter religiós o burgès i que exigien pasta de paper per a les impremtes dels seus diaris. L'Arxiu Notarial de la Seu d'Urgell i el de l'Ordre de Sant Joan de Jerusalem eren ja venuts al drapaire quan aconseguírem rescatar-los. Això ens va obligar a dissimular els dipòsits i a posar en aquests rètols erronis.”⁸

D'aquesta manera, els arxius del país eren tant o més vulnerables davant dels fets bèl·lics que les mateixes vides humanes.

“L'espectacle feria profundament la consciència dels qui teníem per missió transmetre els vells nuclis documentals d'una generació a l'altra. L'Arxiu Històric de la Ciutat estava ben situat per a intentar la salvaguarda dels arxius més amenaçats, religiosos, notariais i patrimonials de famílies destacades.”⁹ La Casa de l'Ardiaca fou utilitzada com a indret destinat a la concentració provisional dels arxius.”¹⁰

Pel que fa a les primeres mesures de protecció del patrimoni cultural, un decret del 24 de juliol de 1936, confiscava a favor de la Generalitat de Catalunya tots els materials i objectes d'interès pedagògic, científic, artístic, històric, arqueològic, bibliogràfic i documental, que es trobessin situats en els edificis o

---

⁷ DURAN I SANPERE, A. "Els arxius documentals de Catalunya durant la guerra dels anys 1936-1939". A: *Barcelona i la seva història*. L'art i la cultura. Barcelona: Curial, 1975, volum 3, p. 622.

⁸ DURAN Y SANPERE, A. "Nota sumaria de los trabajos realizados durante el dominio del Gobierno rojo para la protección de los Archivos Históricos de Cataluña". Barcelona: 15 de abril de 1939. Caixa 413. Fons de la Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius del Servei de Patrimoni Històric, Artístic i Científic. Arxiu Nacional de Catalunya (ANC).

⁹ DURAN I SANPERE, A. "Els arxius documentals ...". Op. Cit., p. 622.

locals d'institucions públiques del territori de Catalunya afectats pels esdeveniments del moment (art. 1r). A més, els Comitès havien de posar sota la salvaguarda de les Milícies ciutadanes i altres forces a les ordres de les autoritats constituïdes, tots els susdits materials i objectes (art. 2on).

El 31 de juliol del mateix any, un altre decret regularitzava el Servei d'Arxius, Biblioteques, Museus, Monuments i Excavacions amb la finalitat d'evitar les confusions que la multiplicitat d'iniciatives privades i espontànies podia crear a l'hora de defensar el patrimoni històric en perill.

En Josep Palau i Fabre en el pròleg de les *Memòries de Josep Rocarol* ens testimonia la situació dels primers dies del conflicte:

“Vaig conèixer eventualment Josep Rocarol, sense saber absolutament res del seu historial, el setembre del 1936, a través d'una tarja de presentació de Martí de Riquer, demanant-li que em permetés de visitar i contemplar les pintures de Ferrer Bassa al Monestir de Pedralbes.

En les seves memòries, Rocarol fa una breu referència a Pedralbes, una referència que resulta una mica tangencial: “encara mentre estàvem en guerra, entre altres activitats filles del moment, vaig pintar un bon nombre de quadres de l'interior del Monestir de Pedralbes, que afortunadament vaig vendre molt bé.”

Mai no hauria pogut lligar caps entre aquesta referència -o no els hauria lligat com cal- i la meva visita al Monestir el 1936, si Joan Vidal Ventosa -un altre dels grans fidels de Picasso de l'etapa barcelonina- no m'hagués explicat que Rocarol es va mobilitzar per compte propi el 1936 i va muntar una comèdia “spettacolosa”, cremant alguns bancs, algunes taules i cadires davant el monestir, com si fos ell qui volgués incendiar-lo, foragitant així els veritables incendiaris i salvant un dels tresors del nostre gòtic. Fins que obtingué l'ajut oficial de dos Mossos d'Esquadra i pogué posar-hi el rètol: “Incautat per la

---

¹⁰ DURAN I SANPERE, A. Op. Cit., p. 623.

Generalitat de Catalunya.” Aquesta “malifeta” li valgué, acabada la nostra guerra, ser empresonat a la Model -l'acollidora pensió del carrer d'Entença, com ell l'anomena amb ironia- durant uns anys.

Considero que Barcelona està encara en deute amb Josep Rocarol.”¹¹

I ens ho detalla una mica més el Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona, “(...) un altre artista, Josep Rocarol, va acudir amb el mateix bon desig a intercedir per evitar l'incendi d'edificis com el del convent de Montsió de la Rambla de Catalunya i del vell monestir de Sant Pau del Camp. El mateix dia 22 [de juliol] el senyor Rocarol, degudament autoritzat pel conseller de Cultura, es personà al monestir de Pedralbes i després de recaptar l'auxili dels Mossos d'Esquadra, prengué possessió de l'edifici en nom del dit conseller i es constituí permanentment en aquell lloc vetllant d'una manera abnegada i constant per la conservació del famós monument de l'arquitectura catalana.”¹²

Com veurem més endavant, el Monestir de Pedralbes, pel decret del 7 d'octubre de 1938, seria destinat a la instal·lació del l'Arxiu Històric General de Catalunya.

2.3. La Secció d'Arxius i el salvament dels arxius catalans

Agustí Duran i Sanpere (1887-1975), aleshores director de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona i nomenat Cap de la Secció d'Arxius del Servei de Patrimoni Històric, Artístic i Científic de la Generalitat de Catalunya (per Decret del 2 de juny de 1936), assumí, en aquelles circumstàncies, el salvament del patrimoni documental del país.

“La Secció d'Arxius del Patrimoni Artístic de Catalunya, fou constituïda el mes de juny de 1936. Anàvem a executar un pla minuciosament premeditat i

---

¹¹ *Memòries de Josep Rocarol.* Barcelona: Ed. Hacer, 1999, p.11-12.

¹² *Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona,* “La revolució de juliol i els nostres museus d'art”, núm. 65, vol. VI, p. 303.

anàvem a portar-lo a la pràctica amb calma i mètode.”¹³ “Però, els esdeveniments que es produïren al mes vinent, desbarataren tots els nostres propòsits i ens obligaren a centuplicar el treball, acudint desesperadament allà on perillava un arxiu, recorrent Catalunya d'un cap a l'altre, en una feina que en podríem dir de Creu Roja dels nostres arxius (...).”¹⁴

El 28 de juliol, Duran i Sanpere va arribar a Barcelona procedent de Zuric, on s'havia recuperat de les lesions produïdes arran d'un accident de cotxe i va començar la tasca de reorganització.¹⁵

“En iniciar-se la guerra civil, només anunciada la decisió presa per l'Arxiu Històric de sortir cavallerament a la defensa del patrimoni documental, es formà aviat un equip de voluntaris que compliren com a bons, sense covardir-se davant els múltiples i variats perills que dia rera dia anaven apareixent. La tasca fou complexa i aspra.”¹⁶

Amb l'objectiu de salvaguardar els arxius, la Secció d'Arxius va seguir unes normes constants:

- ”Portar un Diari de totes les operacions realitzades.
- Concentrar els Arxius en un reduït nombre de dipòsits que després va anar reduint-se més, per poder atendre millor la seva custòdia, procurant en la mesura del possible reunir els procedents de la mateixa comarca.
- Mantenir sempre les indicacions de procedència i la integritat dels fons.
- Protegir-los en caixes o en dipòsits impermeables segons els casos, situant-los en els locals més resistents i dissimulats.
- Conservar-los formant paquets numerats en cas d'una evacuació obligada.

---

¹³ DURAN I SANPERE, A. Op. Cit., p. 622.

¹⁴ Entrevista a Agustí Duran i Sanpere. "El salvament i la conservació dels arxius de Catalunya". *Última Hora* de 26 de desembre de 1937. Recull de Premsa. Arxiu Comarcal de Cervera (ACC). Fons A. Duran i Sanpere.

¹⁵ GATELL, Cristina i SOLER, G. *Martí de Riquer. Viure la literatura*. Barcelona: Ed. Magrana, 2008, p. 106.

¹⁶ Op. Cit. DURAN I SANPERE, A. p. 623.

-A última hora, on era factible, tancar els dipòsits amb paret dissimulada (com es va fer a Tarragona i a Ripoll).¹⁷

Al voltant d'en Duran i Sanpere hi col·laborà un nombrós equip distribuït segons les tasques a desenvolupar:

- Administració (2 persones).
- Recollida i trasllat d'arxius (20 persones).
- Ordenació i formació d'inventaris (29 persones).
- Restauració de documents (4 persones).

Hi formaren part també 11 persones que, per trobar-se perseguides, sol·licitaren figurar en la Secció d'Arxius dissimulant la seva condició (la majoria sacerdots) per tal d'ostentar un certificat de treball.¹⁸

En una altra relació més completa es diferencia el personal amb nomenament oficial (21 persones), el personal eventual (25 persones) i el personal col·laborador (30 persones) que fou el següent:

Personal amb nomenament:

-D. Agustín Durán Sanpere -Dirección- (Nomenament pel Decret del 2/6/1936).

Barcelona

-D. Enrique Cubas Oliver -Archivero- (Nomenament per l'Ordre del 25/2/1938. Havia col·laborat des del 19/8/1936).

-Rdo. D. José Sanabre Sanromá -Archivero- (Nomenament per l'Ordre del 25/2/1938. Havia col·laborat des del 31/7/1937).

-D. José Madurell Marimón -Archivero adjunto- (Nomenament per l'Ordre del 25/2/1938. Havia col·laborat des del 13/8/1936, eventual des del 30/4/1937).

---

¹⁷ DURAN Y SANPERE, A. "Nota sumaria..."*Ibid.*

¹⁸ Relación del personal que ha colaborado en la protección de los Archivos Históricos de Cataluña durante la dominación del gobierno rojo por indicación de la Dirección del Servicio, s.d.. Caixa 413. Fons de la Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius. ANC.

-D. José María Durán Gisbert -Archivero adjunto- (Nomenament per l'Ordre del 25/2/1938, eventual des de l'1/12/1937).

-D. Juan Fornell Morodo -Secretario administrador- (Nomenament per l'Ordre del 25/2/1938, eventual des del 30/4/1937).

-D. Salvador Palet Roig -Jefe Oficina Restauración- (Nomenament per l'Ordre del 25/2/1938).

-Srta. Monserrat Duran Martí -Adjunta Oficina Restauración- (Nomenament per l'Ordre del 25/2/1938, eventual des del 1/10/1937).

-Srta. María Dolores Urbez Albi -Auxiliar 2ª- (Nomenament per l'Ordre del 25/2/1938).

-D. Jaime Pineda Solernou -Conserge- (Nomenament per l'Ordre del 25/2/1938).

-D. Emilo Rossell Cucurella -Conserge- (Nomenament per l'Ordre del 25/2/1938).

-D. Enrique Bauzá Pla -Portero- (Nomenament per l'Ordre del 5/8/1936).

-D. Francisco París Roca -Portero-conductor- (Nomenament per l'Ordre del 22/4/1937, cessa per l'Ordre del 2/12/1938 a partir del 30/10/1938).

-D. José Rocarol Faura -Conservador del Monasterio de Pedralbes- (Procedent de la Comissaria de Museus, ingressà a la Secció d'Arxius, segons el Decret del 7/10/1938).

-D. Magín Serés Roca -Profesor de dibujo- (Procedent de l'Institut Politècnic de Tàrraga -Lleida-, ingressà a la Secció d'Arxius el 10/3/1938).

Cervera

-D. Federico Gómez Gabernet -Archivero- (Nomenament per acord del Consell de Cultura el 22/1/1932. Conservador de l'Arxiu Històric de Cervera).

Manresa

-Rdo. D. Gerónimo Claveras Brunet -Archivero- (Nomenament per l'Ordre del 25/2/1938, eventual des del 31/7/1937, cessa per l'Ordre del 22/8/1938).

Ripoll

-D. Tomás Raguer Fossas -Director Archivo Museo- (Nomenament per l'Ordre del 25/2/1938, eventual des del 30/7/1937).

Tarragona

-Srta. Victoria Serres -Archivera- (Nomenament per l'Ordre del 25/2/1938, eventual des del 21/8/1937).

Vich

-D. José Ma. Font Rius -Archivero- (Nomenament per l'Ordre del 25/2/1938, eventual des del 30/6/1937).

Lérida-Poblet

-D. Manuel Herrera Ges -Archivero- (Nomenament per l'Ordre del 25/2/1938, eventual des del 30/7/1937).

Personal eventual:

-Rdo. D. Salvador Anticó Compte -Archivero- del 15/10/1938 al 27/1/1939.

-Srta. María Bernet Ribera -Archivero- del 15/10/1938 al 27/1/1939.

-Srta. Angelina Rodríguez Casanovas -Bibliotecaria- del 15/3/1938 al 27/1/1939, col·laborà des del 1/8/1936.

-D. José Buyreu Martí -Auxiliar- del 6/8/1936 a 27/1/1939.

-D. Pedro Estorch Salomó -Auxiliar- de l'1/5/1938 al 27/1/1939.

-D. Mariano Sobrevila Artigues -Auxiliar- del 5/10/1938 al 27/1/1939.

-D. Miguel Martorell Puig -Auxiliar- del 1/7/1938 al 27/1/1939.

-Srta. Isabel Trasfí Bettestini -Auxiliar- de l'11/7/1938 al 27/1/1939.

-D. Antonio Nialet Brugada -Auxiliar- del 30/4/1937 al 19/7/1937.

-D. Juan Orta Royo -Jornalero- de l'1/6/1937 al 22/1/1938.

-D. Martín de Riquer Morera -Auxiliar- del 12/8/1936 al 1/7/1937.

-D. Francisco Dalmau Quintá -Auxiliar- de l'1/8/ 1936 al 31/12/1936.

-D. Cayetano Estrems Minguillón -Auxiliar- de l'1/8/1936 al 31/3/1938.

- D. Ysmael Estrems Minguillón -Auxiliar- de l'1/8/1936 al 22/8/1936.
- D. Manuel Estrems Minguillón -Auxiliar- de l'1/8/1936 al 15/8/1936.
- D. José Jaumá -Auxiliar- de l'11/11/1936 al 20/11/1937.
- D. Juan Amat Peris -Auxiliar- de l'1/8/1936 al 16/7/1937.

Viladrau

- D. Ygnacio Arqués Vilaseca -Auxiliar- del 3/8/1936 al 27/1/1939.
- D. Emilio Combalia Vallvé -Auxiliar- del 14/2/1937 al 27/1/1939.
- D. Mariano Trilla Oromí -Auxiliar- de l'1/4/1938 al 27/1/1939.
- D. Mariano Manent Cisa -Auxiliar- del 15/10/1938 al 27/1 /1939.

Tortosa

- Rdo. Eduardo Solé Lleixá -Archivero- del 9/7/1937 al 27/1/1939.

Manresa

- D. José Pons Guri -Archivero- de l'1/7/1937 al 31/8/1937, col·laborà des del 7/8/1936.

Gerona

- D. Félix Gambús Guarro -Archivero- de l'1/7/1937 al 27/1/1939.

Vich

- D. Ramón Carol Ferrer -Auxiliar- de l'1/1/1938 al 27/1/1939.

Personal col·laborador:

- D. Tomás Balvey, des del 6/1/1938.
- D. Alberto Ubach Mascaró, des del 24/8/1936.
- D. Josep Roig Punyet, des del 3/9/1936.
- D. Antonio de P. Cid de Bonet, des de l'1/8/1938.
- D. Enrique de Génova Bouyousse Mont Morency, des del 24/6/1937.
- D. Juan Montobbio Jover, des del 14/7/1937, fins que passà a la Zona Nacional.

- D. Manuel Rocamora Vidal, des del 3/11/1938.
- D. Enrique Cluselles, des del 1/8/1936.
- D. Camilo Bas Massana, des del 30/8/1936.
- D. Ricardo Rius Armendares, des del 5/8/1936.
- D. José Buch Parera, des del 5/8/1936.
- D. José Fabregat Condomines, des del 15/12/1936.
- D. Antonio Paulí Melendez, des del 17/8/1936.
- D. Javier de Salas Bosch, des del 20/10/1936, fins que passà a la Zona Nacional.
- Dña. Ma. Luisa Guarro.
- D. Mateo Durán, des de l'11/1/1939.
- D. Antonio Barenys, des del 3/1/1939.
- Rdo. Juan Foguet Pedrol, des de l'1/3/1938.
- Rdo. Alfonso Marcet Pujol, des del 8/10/1938.
- Rdo. José Mas Domènech, des del 2/3/1938.
- Rdo. Francisco Miquel Rossell, des del 26/12/1936.
- D. Pelayo Negre Pastell, des del 15/11/1938.
- P. Miguel Panadés Foixench, Misionero del Inmaculado Corazón de María, des del 22/10/1938.
- Rdo. Trinidad Prat, des del 15/11/1937.
- P. Pere Sanahuja Vallverdú, Franciscano, des del 16/8/1937.
- Rdo. Fortiá Solá Moreta.
- Rdo D. Lamberto Font, des del 14/2/1937.
- D. Diego Angulo Iñiguez, des del 12/11/1937.
- Dña. María Antonia Guarro.
- D. José Font Solsona.

Delegats de la Generalitat en els Arxius Històrics:

Tortosa:

-D. Juan Cid Mulet (Nomenament per l'Ordre del 9/2/1937).

Manresa:

-D. Luís Rubiralta Garriga (Nomenament per l'Ordre del 9/3/1937).

Tarrasa:

-D. José Rigol (Nomenament per l'Ordre del 5/4/1937).

Gerona:

-D. Elias Serra Ráfols (Nomenament per l'Ordre del 18/6/1937).

Lérida:

-D. Enrique Arderiu Hospital (Nomenament per l'Ordre del 25/6/1937).¹⁹

Van formar part d'un equip que podríem anomenar el nucli dur més proper a en Duran i Sanpere: Camil Bas, Ignasi Arqués, Lluís Camós, Enric Cluselles, Claudi Gómez, Martí de Riquer, Frederic Gómez Gabernet, Enric Cubas, Joan Amat, Caius Estrems, Jesús Ernest Martínez Ferrando i Josep Buyreu.²⁰

El 4 d'agost de 1936, un decret posava tota la documentació anterior al segle XIX i procedent d'Institucions públiques, Corporacions i Comunitats de tota mena i patrimonis familiars de l'antiga noblesa (art. 1r), així com també, els arxius Municipals, Notarials, Judicials, Parroquials, Episcopals, Conventuals, Capitulars i altres de similars (art. 3r) a disposició de la Generalitat de Catalunya.

En l'article 6è. del mateix decret, la Secció d'Arxius del Servei del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de Catalunya "tindrà cura del compliment de les

---

¹⁹ Relacions de personal, s.d.. Caixa 413. Fons de la Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius. ANC.

²⁰ GATELL i SOLER. *Martí de Riquer. Viure la literatura*. Op. Cit., p. 107.

*disposicions del present Decret amb la urgència que les presents circumstàncies imposen.*²¹

Tot i amb això la Secció anà encara més enllà: "La Secció estava, per exemple, facultada solament per a recollir la documentació anterior al segle XIX però va superar aquest límit quan va tenir ocasió de superar-lo i així salvà els documents més moderns de les cúries Diocesanes, els últims protocols dels notaris de Tortosa i de la Seu d'Urgell, els duplicats de partides sacramentals dels Arxius Episcopals i tants llibres d'administració d'entitats i particulars. La Secció també va guardà els llibres de partides de les parròquies en lloc d'entregar-los tal com estava disposat i, fins i tot, els objectes de culte que va poder dissimular entre els documents per tal d'evitar que passessin per seleccions vergonyoses. D'aquesta manera es va salvar el tresor litúrgic de la comarca de Cervera i el del convent de Vallbona de les Monges amb peces de valor extraordinari al costat d'altres tal vegada insignificants artísticament però tan respectables com les altres. Altres disposicions incomplides foren les de segregar dels fons documentals els documents de valor extraordinari per formar dipòsits especials prop de la frontera. Les consignes secretes a les quals va obeir el personal de la Secció d'Arxius foren de resistència absoluta a tals propòsits i el que es va fer a la pràctica fou internar els Arxius de la Seu d'Urgell, de Figueres, de Castelló d'Empúries i altres."²²

2.4. Organització dels arxius catalans per al seu salvament

Duran i Sanpere, conscient de les amenaces de la guerra, va desentranyant els aspectes organitzatius del salvament.

"(...) Igual com s'ha fet en les obres dels nostres museus, calia ara resguardar del perill dels bombardeigs aeris els arxius catalans (...). A aquest objecte, tenim a Catalunya dos arxius-refugis, un per a les comarques occidentals (Poblet) i un altre per a les comarques orientals (Viladrau).

---

²¹ DURAN Y SANPERE, A. "Nota sumaria...". *Ibid.*

²² DURAN Y SANPERE, A. "Nota sumaria...". *Ibid.*

Per cert, que el trasllat dels documents a aquests arxius-refugis s'ha fet per mitjà d'unes caixes especials, que gairebé m'atreveixo a dir que hauríem de patentar. L'Arxiu pot dir-se que ha estat portat al refugi tot muntat, gràcies a aquestes caixes amb prestatges. Així, a desgrat de tenir-los allunyats de Barcelona, no els tenim magatzemats ni molt menys, sinó que es troben perfectament instal·lats, a disposició dels investigadors que vulguin utilitzar-los.

Els arxius es poden dividir en: eclesiàstics, patrimonials i judicials. Al ram dels arxius hi ha uns quants axiomes que no es poden contradir. Un d'ells és que els arxius s'han de conservar com a unitats independents. En el possible, cal també mantenir-los al lloc d'origen. Això darrer és un xic difícil, car conservar-los tots en bon estat sense transportar-los, requeriria una organització i unes despeses fabuloses. Per això hem establert aquest projecte. A Barcelona hem instal·lat un Arxiu Històric General de Catalunya, que anirà a l'edifici que era Palau Episcopal. Reunirem en aquest Arxiu General tots els arxius barcelonins i tots els forans que no poguessin ésser mantinguts al lloc de procedència. Després, escampats per Catalunya, hi haurà unes concentracions d'arxius, per exemple radicades en viles caps de partit judicial, on ja tradicionalment resideixen els arxius notariais i judicials. A les capitals de vegueria, hom pot constituir arxius més importants.²³

La Nota sumària de la memòria signada per Duran i Sanpere l'abril de 1939, ens informa d'on s'instal·laren els arxius-refugi arreu de Catalunya. Se situaren inicialment a Lleida, Tortosa, Cervera, Manresa, Reus, Tarragona, Poblet, Barcelona, Vic, Girona, Ripoll i Viladrau. Però, "a mesura que l'evacuació forçosa de les poblacions ho feia inevitable, els dipòsits que havien de desaparèixer es concentraven a Viladrau o a Barcelona per a no produir confusions. En els casos en que els Arxius es trobaven suficientment protegits en el seu emplaçament originari es procurà que no hi sortissin, com va succeir a Olot, Cardona, Sabadell, Terrassa, Palamós, Montserrat i molts altres llocs, així com el cas de l'Arxiu Notarial de Barcelona; sobre aquests Arxius l'acció de la Secció es limitava a exercir la vigilància possible per a retirar-los en cas de

---

²³ "El salvament i la conservació...". Ibid.

presentar-se algun perill. Per exemple, a Girona, varen restar en els seus propis locals l'Arxiu Municipal, el Capitular i el Diocesà. A Vic, el Municipal i el Capitular, etc."²⁴

2.5. Els dipòsits documentals

D'una forma més detallada, els dipòsits documentals que van fer possible la instal·lació i protecció de la documentació es concretaren en les següents ubicacions:

La Casa de l'Ardiaca fou utilitzada com a indret destinat a la concentració provisional dels arxius (Decret del 4 d'agost de 1936).

Però, també calgué utilitzar altres edificis a Barcelona, a més de la Casa de l'Ardiaca, la casa núm. 2 i 4 del carrer de la Palma de Sant Just, antiga Casa del Retir i de l'Esperança (segons el decret del 21 d'agost de 1936, "*per tal que els fons documentals posats a disposició de la Generalitat, que calgui concentrar a Barcelona, puguin ésser ordenats convenientment abans de donar-los instal·lació definitiva a l'antic Palau Episcopal*"), oferta per la Caixa de Pensions i d'Estalvis. Pel decret del 29 de setembre de 1936, "*l'Arxiu General de Catalunya serà instal·lat en l'edifici de l'ex-Palau Episcopal de Barcelona*," en el qual finalment no es portaren a terme les obres d'adequació (Decret del 12 de febrer de 1937). Una casa del carrer Setantí núm. 2, cedida pel seu propietari Lluís Guarro, i una altra casa del carrer de Sant Gervasi núm. 45, que la senyora Grassot, vídua de Maspons, que n'era propietària, oferí per al servei de la ponència d'arxius.

El convent de l'Esperança havia estat saquejat i molt malmés però serví per a la recollida de molts arxius i per a deixar-los classificats segons la seva procedència i emprendre la tasca de neteja i ordenació, així com l'aplanament dels pergamins que hi arribaven enrotllats i ensacats. Els bombardeigs a la ciutat no eren l'únic factor de risc en el manteniment com a dipòsit d'arxiu en

---

²⁴ DURAN Y SANPERE, A. "Nota sumaria de los trabajos ...". Ibid.

aquest convent; el fet de tractar-se d'un convent atreia tot sovint escamots poc o molt incontrolats.

Però la realitat era que les bombes de la guerra esclataven sovint pels voltants de l'esmentat convent i, calgué cercar algun nou refugi allunyat de les zones que semblaven estar més en perill. S'aconseguí destinar-hi el Monestir de Pedralbes (pel Decret del 7 d'octubre de 1938 és destinat a la instal·lació del l'Arxiu Històric General de Catalunya), i el canvi fou fet ràpidament -a l'Annex 5 hi ha els plànols d'ubicació dels arxius-. Quan el mes d'octubre de 1938, caigué una bomba d'aviació a l'Esperança, ja no hi quedaven més que alguns escassos metres de prestatgeria ocupada. L'explosió destruí la teulada i els terrats superiors de la casa, i malmeté una gran part de l'edifici. Aleshores, es comprovà l'eficàcia del sistema de protecció que s'havia adoptat per als lligalls i els volums documentals, sistema que consistia a fer-ne paquets molt premuts arrencats ajustadament a les prestatgeries. Cap dels paquets així disposats no caigué, malgrat l'explosió produïda a la mateixa sala on eren.

Decidida l'evacuació del convent de l'Esperança, el trasllat dels arxius fou realitzat amb gran pressa durant la segona meitat del mes d'octubre de 1938. A mitjan setembre era feta la conducció a Pedralbes dels fons documentals acollits al Palau Episcopal. Pedralbes era un indret quiet, fora del radi acostumat de les bombes.

A la casa Guarro del carrer Setantí foren instal·lats els documents procedents del Palau de Justícia. Així per evitar les conseqüències que podia patir un arxiu ubicat en un edifici públic com era el Palau de Justícia, en cas d'ésser bombardejada la ciutat de Barcelona, l'11 de desembre de 1936 l'arxiver judicial Fèlix Duran i Cañameras va posar-se en contacte amb el Cap de la Secció d'Arxius de la Generalitat de Catalunya i es va aconseguir que aquest destinés un edifici per a conservar l'arxiu de l'Audiència de Catalunya.²⁵ El

---

²⁵ El document d'acord entre Agustí Duran i Sanpere i Fèlix Duran i Cañameras, amb data del 15 de desembre de 1936, ho constata *"per traspasar els fons de caràcter històric a la casa Guarro del carrer Setantí núm. 4, amb lo qual es procura evitar per tal fons, les contingències que emanades de la situació present podrien sofrir a causa de radicar en el*

trasllat del fons va començar el dia 18 de desembre del mateix any i va sufragar les seves despeses la Secció d'Arxius, havent contribuït amb dues-centes pessetes l'Audiència, quantitat que es va destinar a pagar vint jornals del mosso, Joan Sanmartín, que va treballar en aquesta feina. Fins i tot, *“aprofitant aquest trasllat han passat des de l'Arxiu de l'Audiència al de la Corona d'Aragó, on pel seu caràcter històric-governatiu, haurien d'haver estat sempre, un bon nombre de fons. (...) També s'ha portat a "l'Arxiu Comercial" del carrer de la Palma de Sant Just núm. 6, antic edifici de l'Esperança, els llibres de comerç dels segles XVIII i XIX, que en número de mil cent hi havia a l'arxiu de l'Audiència.”*²⁶

El 6 d'octubre de 1937, una ordre signada pel Conseller de Justícia, Pere Bosch i Gimpera, resolva que *“tota la documentació anterior a l'any 1800 existent a l'Arxiu de l'Audiència Territorial de Catalunya s'entendrà traspasada al Departament de Cultura, per tal d'ésser lliurada a l'Arxiu Històric de Catalunya.”* I en segon lloc, es farà un inventari de tots els documents.

Tanmateix, amb anterioritat, el Palau de Justícia de Barcelona va ser assaltat l'11 d'agost de 1936 per milicians capitanejats per l'advocat de la CNT Àngel Samblancat i altres juristes. Els assaltants el van ocupar per instaurar la justícia revolucionària, representada pel Comitè Superior de Justícia de Catalunya o Tribunal Revolucionari del Palau de Justícia, que a partir del 17 d'agost de 1936 va denominar-se-se simplement Oficina Jurídica.

Els arxius judicials també van patir les accions de l'Oficina Jurídica que no posaria fi a la seva tasca revolucionària fins el 18 de novembre de 1936, data de la seva dissolució per les constants irregularitats.²⁷

---

mateix edifici del Palau que ocupen els Tribunals”. Caixa 402. Fons de la Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius. ANC.

²⁶

Aquesta afirmació es constata en un altre document d'acord entre Agustí Duran i Sanpere i Fèlix Duran i Cañameras, amb data del 15 de desembre de 1936. Caixa 402. Fons de la Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius. ANC.

²⁷

VÁZQUEZ, F. *La justícia durant la Guerra Civil. El Tribunal de Cassació de Catalunya (1934-1939)*. Barcelona: L'Avenç, 2009, p. 77-81.

Segons Federico Vázquez Osuna, *“ben aviat, l'Oficina va començar a destruir la documentació del Palau de Justícia. L'arxiver de l'Audiència, Fèlix Duran Cañameras, “tuvo violentas escenas con individuos de la llamada Oficina Jurídica, que con diversas excusas querían penetrar en el archivo” per fer-se amb els lligalls i destruir-los. Per ordre del secretari de govern, Agustí Juandó, l'arxiver va haver de lliurar “los rollos de lo criminal que (...) se referían a las causas instruidas entre 1899 y 1929”, els quals s'endugueren cap a la Paperera del Prat. El secretari de govern estava tan compenetrat amb els membres de l'Oficina que davant les negatives de l'arxiver a lliurar-los la documentació va manifestar-li: “parece que hayas parido el archivo.” La conducta ferma de Duran Cañameras va permetre salvar de la destrucció la resta de l'arxiu i, posteriorment, “la colección de sentencias de lo civil, criminal y contencioso y divorcios, cuyas colecciones llegan hasta 1937 o 1938.” Tot i això les causes jutjades pel Tribunal d'Urgència de Barcelona -òrgan que hi actuava quan s'havia declarat l'estat de prevenció o la supressió de les garanties constitucionals entre 1933 i 1936- van destruir-les.*

L'obra destructiva no quedava aquí: va succeir el mateix amb els fons dels jutjats. En molts casos, la documentació dels arxius de l'Audiència i dels jutjats va ser pastura de les flames. Segons Barriobero -cap de l'Oficina-, la revisió de les causes socials en què haguessin intervingut tribunals del territori català conduïa irremeiablement a cremar tots els processos socials. Així, assegurava que s'havia cremat “mucho papel inutil..., doscientas, trescientas, acaso mil toneladas. Toda la historia falsa y trágica de los hombres fuertes, de los verdaderos revolucionarios, que plumas canallescás habían escrito en papel de oficio. Se canceló todo lo pasado. Borrón y cuenta nueva.”

Els integrants de l'Oficina no cercaven només destruir les causes criminals polítiques i socials: “La actuación de éstos en los primeros días consistió en extraer de los despachos de la Secretaría causas y pleitos, buscando con avidez los resguardos de depósitos de fianzas, cuyo importe extraían de Hacienda y logrando su propósito quemaban las actuaciones restantes.” L'afany de lucre personal hi va implicar molts “revolucionaris” de l'Oficina.(...)

*L'actuació de l'Oficina va desprestigiar i danyar el bloc antifeixista, molt especialment la CNT.*²⁸

La casa Maspons i Grassot també serví per a l'ordenació i la custòdia de les biblioteques particulars que per decisió dels seus propietaris venien a l'empara de l'organització de la Secció. En aquesta casa del carrer de Sant Gervasi, el 13 d'agost de 1938, s'hi traslladà també documentació de la Casa de l'Ardiaca després que aquest edifici patís les conseqüències del bombardeig del 19 de juliol del mateix any.

Pel que fa a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, mantingué una part dels seus fons documentals i una altra part es traslladà a Viladrau.

L'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona mantingué els seus fons documentals.

Fora de Barcelona s'establiren diversos centres de protecció, alguns amb caràcter provisional i d'altres considerats més permanents. A Girona i a Vic, els documents foren dipositats als respectius palaus episcopals. A Girona s'utilitzà, a més, part d'unes velles cases canòniques enrunades. El Monestir de Poblet, la Santa Cova de Manresa (la Residència de Jesuïtes anomenada *La Cova*, per acord de l'Ajuntament del 27 de gener de 1937), l'Arxiu Històric de Cervera (a la Universitat), i alguns altres indrets foren, així mateix, convertits en dipòsits ocasionals de documentació antiga durant els perills motivats per la guerra. Alguns d'aquests dipòsits hagueren de replegar-se a noves bases segons els incidents de la guerra. Juntament amb aquests tres darrers, els Arxius Històrics de Lleida (l'Antic Hospital de Santa Maria -provisionalment-), Tortosa (el Col·legi de Sant Lluís fou ofert per l'Ajuntament de Tortosa i acceptat per la Generalitat en el decret d'establiment de l'Arxiu Històric de Tortosa, del 10 de febrer de 1937), Reus, Tarragona (la Casa Montoliu, segons acord de

---

²⁸ VÁQUEZ, Federico. *La rebel·lió dels tribunals. L'administració de justícia a Catalunya (1931-1953). La judicatura i el ministeri fiscal*. Catarroja: Ed. Afers, 21, 2005, p. 121-122; BARRIOBERO, E. *Un tribunal revolucionario*. Impr. Aviñó, Barcelona, 1937, p. 45-46/49-50. VILLARROYA, J. *Violència i repressió a la rera guarda catalana: 1936-1939*, tesi doctoral,

l'Ajuntament de l'11 d'octubre de 1937), Girona (la Casa Falló formava part del Palau Episcopal i fou oferta per la Comissió del Patrimoni Artístic i Arqueològic de Girona i acceptada per la Generalitat en el decret d'establiment de l'Arxiu Històric de Girona de l'1 de juliol de 1937), Ripoll (l'Arxiu-Museu Folklòric de Ripoll estava instal·lat damunt de l'església de Sant Pere; el mes de juliol de 1937 havia passat a ocupar la integritat de l'edifici per acord de l'Ajuntament i de la Junta Conservadora del mateix Arxiu-Museu. La Generalitat en fer-se càrrec d'aquest Arxiu-Museu i posar-lo entre les institucions de la Secció d'Arxius, va acceptar la incautació d'aquell edifici -Ordre del 25 de juny de 1937-), Vic (la Catedral; ala del claustre on ja existia l'Arxiu Capitular, ampliat amb sales de la planta baixa i del pis segon) i Terrassa varen funcionar com a dipòsits de concentració.²⁹

Viladrau fou convertit en el dipòsit de l'Arxiu General de Catalunya, davant dels perills de bombardeig a Barcelona.

Amb tot, a banda de l'acció trepidant de la Secció d'Arxius que anava transcorrent i adaptant-se a les circumstàncies del conflicte, els plans arxivístics d'en Duran i Sanpere no restaren únicament en una declaració d'intencions en èpoques de pau com el projecte d'organització dels arxius de Catalunya de l'any 1931. En una fase avançada del conflicte, un decret del 25 de gener de 1938 mantenia aquest esperit *“el que inicialment eren uns drets que la Generalitat tenia, passaven a ésser obligacions ineludibles. D'acord amb aquesta exigència ha anat concretant-se l'organització dels Arxius Històrics de Catalunya, la qual és necessari de consolidar i perfeccionar.”* Aquesta organització preveia l'existència a Barcelona de l'Arxiu Històric General de Catalunya, la dels Arxius a les ciutats Caps de Vegueria i els d'altres poblacions on s'hagin produït de temps concentracions documentals. De la mateixa manera que calia establir l'organització dels Arxius també calia fer-ho amb el personal *“que amb tant de zel i competència ha contribuït a la protecció i conservació dels Arxius.”*

Universitat de Barcelona, 1988, p. 119-125; SOLÉ, J.M. I VILLARROYA, J. *La repressió a la rera guarda de Catalunya. (1936-1939)*. Barcelona: PAM, 1989, p. 116.

Aquest era el contingut dels articles del decret:

Article 1r
a) L'Arxiu Històric General de Catalunya, instal·lat a Barcelona. En ell es concentraran no solament els Arxius de la ciutat i de les poblacions de la seva rodalia que no tinguin Arxiu Històric propi, sinó també tots aquells Arxius que de fet s'hi troben concentrats, i aquells que s'hi vagin reunint. L'Arxiu General estarà dotat dels Serveis que convingui crear per a utilitat de tots els Arxius Històrics, com són l'Oficina de restauració, relligatge i reproducció fotogràfica de documents i la de Bibliografia Històrica.
b) Els Arxius Històrics instal·lats a les ciutats caps de Vegueria, integrats per la documentació que ja de fet hi estés concentrada i la de les poblacions de la mateixa Vegueria que no tinguin Arxiu Històric de la Generalitat.
c) Els Arxius Històrics d'aquelles poblacions on s'han produït de temps concentracions documentals i que podran ésser creats per la Generalitat si ho creu necessari i li són ofertes pels respectius Ajuntaments les degudes facilitats i garanties. Podran també tenir el caràcter d'Arxiu Històric, sense dependre directament de la Generalitat, aquells Arxius ja existents o en període de formació deguts a la iniciativa d'alguna corporació local o particular i que sigui convenient de mantenir i de relacionar amb l'organització oficial dels Arxius Històrics.
Mentre les circumstàncies ho aconsellin formaran part de l'organització els Arxius eventuais de protecció creats per la Generalitat per a salvaguardar els fons documentals de Catalunya.
Article 2n
El personal dels Serveis d'Arxius estarà distribuït d'acord amb la plantilla següent: Un cap de Negociat de Primera, que serà ensems Cap de la Secció i Director de l'Arxiu Històric General. Dos Caps de Negociat de Segona, amb el caràcter d'arxiviers dels Arxius Notarials, Judicials, Municipals, Patrimonials i Eclesiàstics. Quatre Oficials Primers: dos Arxiviers-Adjunts dels Serveis i de l'Arxiu Històric General, un Secretari-Administrador i un Conservador-Tècnic, Cap de l'Oficina de restauració i relligatge. Deu Oficials Segons. Arxiviers Directors dels Arxius Històrics de les ciutats Caps de Vegueria i d'altres poblacions on siguin creats. Tres Auxiliars Primers: Un Adjunt a l'Oficina de restauració i relligatge i dos Bibliotecàries auxiliars de les Biblioteques dels Arxius Històrics i del Servei de Bibliografia Històrica. Un Auxiliar Segon de caràcter administratiu. Dos Porters i dos Ordenances.

2.6. Tres arxius amenaçats: l'Arxiu Diocesà, l'Arxiu de la Catedral i l'Arxiu de la Corona d'Aragó, de Barcelona

A continuació, resseguim les vicissituds d'aquests tres arxius. Els dos primers casos representen en bona mesura la persecució que va patir el patrimoni documental eclesiàstic en general i, en el tercer cas, tot i no ser un objectiu

---

²⁹ DURAN I SANPERE, A. Op. Cit., p. 622-639 i Relació d'edificis destinats al Servei d'Arxius. Caixa 401. Fons de la Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius. ANC.

indiscriminat, calia prendre les mesures oportunes per a garantir-ne la seva preservació.

2.6.1. L'Arxiu Diocesà de Barcelona

“El martes 21 de julio de 1936, alrededor de las ocho de la mañana, un numeroso grupo de hombres y mujeres se presentaron ante el Palacio Episcopal y, después de golpear las puertas e intentar pegar fuego en las mismas, abrieron a la fuerza la puerta principal e irrumpieron en el patio, al mismo tiempo que se realizaba una operación semejante por los balcones de la Secretaría de Cámara, en la Plaza Nueva. Acto seguido, los grupos de asaltantes, que fueron aumentados, irrumpieron por las dependencias del Palacio, empezando la devastación de los muebles y documentación de la Secretaría de Cámara, con la que se inició la primera hoguera de la Plaza Nueva. Aquella misma obra destructiva se fué irradiando por la sección de Contaduría, Vicariato y demás oficinas de la casa, sufriendo sus efectos buena parte de la numerosa documentación custodiada en las mismas; no se libró de la visita el Archivo General, donde el paso de las turbas produjo el efecto de un huracán (...).”³⁰

Mossèn Sanabre, l'arxiver en aquells moments de l'Arxiu Diocesà, continua describint el primer assalt que va patir el palau així com els subsegüents efectes destructors:

“Fué destruida casi la totalidad de la documentación de la Secretaría de Cámara, que era muy abundante, pues de muy antiguo la mayoría de los expedientes tramitados en la misma continuaban en ella depositados. Entre otros registros desaparecidos recordamos los de Confirmación desde mediados del siglo XIX hasta 1936, los de Nombramientos y todos los registros generales de Correspondencia, Licencias, Decretos, etc.; asimismo sufrió los efectos de la devastación el Archivo secreto, y una parte de los legajos de documentación referente a Personal, Parroquias, Oratorios, etc. En el Vicariato

---

³⁰ SANABRE, J. *El Archivo Diocesano*. Barcelona: Impresor Fidel Rodríguez, 1947, p. 28 i 29.

*fué destruída la casi totalidad de la documentación en trámite. En el Provisorato fueron destruídos todos los procesos, desde 1928 a 1936.*³¹

Curiosament no fou destruïda la documentació de l'Arxiu general. Sanabre es pregunta el perquè d'aquest fet i raona:

*“No atreviéndose a pegar fuego a una cantidad tan enorme de papel, por temor a que las llamas llegaran al edificio vecino de la Generalidad, no quisieron molestarse en trasladarlo a la calle y se limitaron a aquella tarea de devastación y exploración, o busca de tesoros, a la que se dedicaron durante una docena de días algunos de los asaltantes, dejando toda la documentación abandonada.*³²

El 29 de setembre de 1936 el conseller Primer, Josep Tarradellas i el Conseller de Cultura, Ventura Gassol decreten -com ja hem esmentat- que l'Arxiu General de Catalunya serà instal·lat en l'edifici de l'ex-Palau Episcopal de Barcelona.

Però, *“en el verano de 1937, al ver que se retardaban las obras de transformación del Palacio en Archivo, se intentó instalar el garage de la Presidencia de la Generalidad y el cuartel de Mozos de escuadras, propósitos que el señor Durán consiguió estorbar.*³³

L'any 1938 es traslladen a Viladrau les sèries documentals més destacables:

“En 1938, por estar situado el Palacio en zona de peligro de bombardeo, que le afectó seriamente en el de 31 de enero de 1938, se decidió trasladar a Viladrau, convertido en depósito general de Archivos de Cataluña, las series más importantes: Visitas Pastorales, Communium, Grutiarum, Colacionum, etc., y los libros principales de Contaduría y las cajas de los expedientes de Fundaciones, lo que tuvo lugar el 7 de abril de 1938.” Amb l'augment dels

---

³¹ SANABRE. Op. Cit., p. 29 i 30.

³² SANABRE. Op. Cit., p. 30.

³³ SANABRE. Op. Cit., p. 30.

bombardeigs la quasi totalitat de l'arxiu es traslladà del segon pis als baixos del palau.³⁴

2.6.2. L'Arxiu de la Catedral de Barcelona

Angel Fàbrega, Canonge arxiver emèrit de la Catedral de Barcelona, diu:

“La revolta antireligiosa del 1936 a Espanya i la guerra civil que van durar fins al 1939, havia posat aquest arxiu en el trànsit de la seva desaparició total. Si no hagués estat per la valentia d'un grup de seglars qualificats que s'hi jugaren la vida, l'Arxiu de la Catedral hauria desaparegut del tot.

Durant aquells penosos tres anys de la guerra, l'Arxiu hagué de sofrir quatre trasllats fets sempre de pressa i a corre-cuita: primer, l'estiu del 1936, des de la Seu al convent de l'Esperança, al carrer de la Palma de Sant Just núms. 2 i 4.”³⁵

“(…) Després, la primavera del 1938, la documentació, diguem-ne més important, de l'Arxiu fou traslladada a Viladrau, i la resta ho fou, la tardor del mateix any, al monestir de Pedralbes.”³⁶

A Viladrau, doncs, es traslladaren els registres de les Actes Capitulars, els cinc volums de Speculum titulorum ecclesiasticorum Diocesis Barcinone de Campillo, Exemplaria, Exemplaria de la Sagristia, Lletres reials, Lletres rebudes, Lletres escrites i la major part dels pergamins.³⁷

Segons Josep M. Martí i Bonet, que es basa amb el manuscrit “Relación de los hechos ocurridos con motivo de la guerra determinada por el levantamiento cívico-militar del 18 de julio de 1936” elaborat pel bisbat de Barcelona finalitzada la guerra civil, “*dels arxius parroquials, després de la guerra, sols es*

---

³⁴ SANABRE. Op. Cit., p. 30.

³⁵ FABREGA, A. Pròleg, p. 9, dins: BAUCCELLS, J. *El Baix Llobregat i la Pia Almoina de la Seu de Barcelona*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 1984.

³⁶ FABREGA. Op. Cit., p. 9.

van conservar íntegres el 15 %. El 45 % foren totalment destruïts i el 25 % sofriren pèrdues importants. Es van salvar el Diocesà, el de la Catedral i el de Pedralbes, gràcies a la intervenció eficaç de la Generalitat de Catalunya. En aquesta salvació cal esmentar l'actuació de Mn. Sanabre amb el Sr. Duran i Sanpere, el seu ajudant el Sr. Josep Buch, que vivia a Gràcia i que fou el conservador del Palau Episcopal durant la guerra.(...) El Dr. Narcís Jubany nomenà al Sr. Buch arxiver emèrit vitalici, reconeixent els seus mèrits en la salvació i conservació del ric Arxiu Diocesà durant la guerra civil.”³⁸

2.6.3. L'Arxiu de la Corona d'Aragó

Per l'article 2on del decret del 4 d'agost de 1936, l'Arxiu de la Corona d'Aragó també restava a disposició de la Generalitat. Aquest fet motivà cert "recel" a la direcció de l'esmentat arxiu degut a la seva titularitat estatal, quan en realitat garantia la seva preservació.

Jesús Martínez Ferrando, aleshores el director accidental, explica les mesures de protecció que es varen prendre:

“Como medida precautoria se procedió a una selección de fondos que fué bajada a los amplios sótanos del edificio, donde mejor podia resistir ésta cualquier contingencia desgraciada.

Más tarde, dicha selección de fondos tuvo que ser trasladada a Viladrau, lugar que ofrecía apropiadas condiciones en aquellas circunstancias por su situación recatada en las alturas de la sierra del Montseny. En esta nueva medida influyó una sugerencia y ayuda de D. Agustín Durán y Sanpere (...).

La documentación fué instalada en una torre particular del citado pueblo, junto con otros fondos del Archivo Histórico de la Ciudad. A Viladrau se llevó un verdadero tesoro: Cuatro mil registros de la Cancillería Regia medieval, la

---

³⁷ SANABRE, J. *El Archivo de la Catedral de Barcelona*. Barcelona: Imprenta Pulcra, 1948, p. 86.

³⁸ MARTÍ BONET, Josep Maria. *El martiri dels temples a la diòcesi de Barcelona (1936-1939)*. Barcelona: Arxiu Diocesà, 2008, p. 95-96.

magnífica y copiosa selección de cartas reales en su totalidad, unos 18.000 pergaminos, las series de códices de los monasterios de Ripoll y de "San Cugat", las de incunables y libros raros, las bulas en papiro y otras series valiosas. Ello permitió efectuar una segunda selección de fondos dentro de lo que quedaba en Barcelona que fué bajada a los sótanos, con lo cual la situación se alivió bastante.

*La documentación permaneció en Viladrau sin que le aconteciera ningún incidente desagradable.*³⁹

L'historiador Ferran Soldevila va passar la guerra entre Barcelona i Palautordera i respecte a l'Arxiu de la Corona d'Aragó escriu en el seu dietari de la guerra civil, l'any 1936:

*“Barcelona, 7 d'agost. Incautació de l'Arxiu. Martínez Ferrando aclaparat. “Més valdria estar en un camp de concentració”, deia. És una frase que val un tresor, perquè pinta l'home. Total no ha de passar-li res perquè la Generalitat s'hagi incautat de l'Arxiu. Al contrari: estarà més segur.*⁴⁰

2.7. Viladrau, refugi dels arxius catalans

El 30 de novembre de 1936, Duran i Sanpere s'adreça al conseller de Cultura de la Generalitat, Ventura Gassol, expressant el risc que comportava el fet de mantenir els arxius més importants prop dels edificis de govern de la ciutat. Aleshores, per aquesta raó recomana la conveniència de dipositar els arxius a Viladrau, poble que es troba *“a l'interior de Catalunya i separat de tota ruta important, que ofereix les garanties necessàries, reforçades per l'oferta que ha fet aquell ajuntament de destinar per aquesta finalitat l'edifici o edificis de millor emplaçament i solidesa.*⁴¹

---

³⁹ MARTINEZ FERRANDO, J. E. *El Archivo de la Corona de Aragón*. Barcelona: Ediciones Aymà, Barcelona histórica y monumental, 1944, p. 76 i 77.

⁴⁰ SOLDEVILA, Ferran. *Al llarg de la meua vida*. Barcelona: Edicions 62, 1972, p. 302

⁴¹ Expedient de Viladrau. Caixa 409. Fons de la Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius. ANC.

2.7.1. El transport

En data del 9 de desembre de 1936, en un document amb la capçalera de la Fusteria i contractista d'obres Segimon Bayés de Viladrau (adreçat a Duran i Sanpere) apareixen com a xofers per al trasllat dels arxius, Jacint Barfull amb el vehicle Ford, matrícula núm. 6.053 G, Francesc Pagès amb un GMC, matrícula núm. 46.955 B i Bernardí Noguera, amb un GMC, matrícula 59.070 B; a més, assenyala les despeses "per individu" en unes 10 pessetes.⁴²

En data del 13 de desembre de 1936 un document signat per Joan Izal, alcalde de Viladrau, exposa el següent:

“Que, per tal de correspondre de la millor manera a la confiança posada per la Generalitat de Catalunya en acordar que el poble de Viladrau es constitueixi en dipositari de la documentació històrica dels Arxius de Barcelona per mentres durin les actuals circumstàncies, aquest Ajuntament creu convenient que els veïns de Viladrau, Jaume Boix, Ramon Nogué, Miquel Vila i Antoni Clos, als quals l'Ajuntament ha dotat d'armament i ha constituït els guardes de la població, tinguessin llicència d'arma concedida per aqueixa Conselleria de Defensa per a que puguin acompanyar amb la deguda eficàcia els camions que hauran de fer el transport d'aquells arxius des de Barcelona a Viladrau.”⁴³

En data del 15 de desembre (Decret de 9/12/1936) els xofers autoritzats per al trasllat de documentació dels arxius de Barcelona a Viladrau són Joaquim Fabregó, amb el mateix GMC, matrícula 46.955 B i Josep Mota, amb el mateix GMC, matrícula 59.070 B, acompanyats per una parella de Mossos d'Esquadra.⁴⁴

---

⁴² Ibid. Expedient de Viladrau.

⁴³ Ofici adreçat al Sr Conseller de Defensa de la Generalitat de Catalunya per l'alcalde de Viladrau, 13/12/1936. Expedient de Viladrau. Caixa 409. Fons de la Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius. ANC.

⁴⁴ Ofici adreçat per Duran i Sanpere al Cap del Departament d'Autoritzacions i Passaports de la Junta de Seguretat Interior de la Generalitat de Catalunya, 15/12/1936. Expedient de Viladrau. Caixa 409. Fons de la Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius. ANC.

En Quico Pagès⁴⁵, de 84 anys -en l'entrevista-, de Viladrau, que va conduir un camió dels arxius que es traslladaren al poble, abans que el reclamés la seva lleva, dóna el seu testimoniatge:

“-Esclatada la guerra, es creà a Viladrau, una Cooperativa de Transport. L'Ajuntament de Viladrau ens donà l'ordre d'anar a buscar uns arxius a Barcelona, i jo vaig ser el xofer encarregat de portar un camió marca GMC, motor Buich, de tres tonelades i mitja, amb toldo de lona i els laterals de fusta. A les portes hi portàvem un paper enganxat que hi posava Generalitat de Catalunya.

-Anava acompanyat d'un mosso d'esquadra que anava armat amb una pistola i una "taxarola" (fusellet curt). A mi em feia portar una pistola Star 765 per si passava alguna cosa.

-Pel camí havíem de passar controls de la FAI i ens preguntàven: - que porteu aquí dins ? i nosaltres els contestàvem: - llibrots vells, burros !.

-Els viatges es feien de dia. Anàvem a l'Arxiu de la Corona d'Aragó de Barcelona. Arribats a Viladrau es trigava una hora per descarregar el camió i s'instal·lava la documentació a la casa Balcells.”

2.7.2. Cases-refugi

La Secció d'Arxius disposà de tres cases al poble de Viladrau.⁴⁶ *“Aquestes torres són sòlides, espaioses, airejades i sense vestigis d'humitat.”*⁴⁷

La casa Balcells fou oferta per l'Ajuntament de Viladrau i acceptada pel sots-secretari del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya el 9 de desembre de 1936.

---

⁴⁵ Entrevista efectuada el dia 24/8/1995.

⁴⁶ Relació dels edificis destinats a la Secció d'Arxius, 16/7/1937. Caixa 401. Fons de la Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius. ANC.

En relació a aquesta casa, vam recollir el testimoniatge de l'escriptor José Agustín Goytisolo,⁴⁸ que ens explicà els seus records d'infantesa:

“En 1937 mi padre enfermó de un efisema pulmonar y nos fuimos toda la familia a vivir a Viladrau, con mi madre y mis hermanos. Un día de marzo de 1938, mi madre bajó a Barcelona, cuando a las doce y media del mediodía la alcanzó un bombardeo salvaje. Desde Collserola, se tiraban como halcones, entrenándose para la segunda guerra mundial. Aquel día murieron unas 600 personas. En la bolsa le encontraron juguetes.

Mi padre cuando se empezó a levantar iba a los jardines de Can Balcells porque yo me las había inventado para romper la cerradura. Había una puerta enfrente. Vivíamos en las casas del Joanic. Yo empecé a entrar allí y como no había nadie, no se oía a nadie, sólo había un señor vestido normal, un vigilante, el Sr. Lupiani. Recuerdo d'haver entrat una vegada a la casa, tot estava lligat, per terra, hi havia una habitació a la dreta més gran; esperaven un altre camió. Hi havia una gran pila, jo m'enfilava fins a dalt de tot, que arribava quasi al sostre, pujava per la documentació i des de dalt baixava relliscant com si fos un tobogan. El meu pare sempre em deia no toquis res. Em deia “el coyote” perquè jo sempre feia “auuuuuuu” !!! Hi havia documentació a la planta baixa i al primer pis.

El Sr. Lupiani después resultó ser un “frecce nere”. Cuando entraron los nacionales -yo me pegué un susto-, el profesor nuestro -el Dr. Rovira- apareció vestido de cura, había banderas españolas por todas partes.”

La casa Vídua Crexells, vídua de l'humanista i escriptor Joan Crexells, fou oferta per la propietària i acceptada pel sots-secretari de Cultura de la Generalitat el 9 de desembre de 1936.

---

⁴⁷ Fragment del 2on punt acordat entre Duran i Sanpere i Martínez Ferrando per tal de traslladar part de l'Arxiu de la Corona d'Aragó a Viladrau, 18/12/1936. Comunicaciones oficiales entradas, 1921-40. Secretaria (115 Sec.). Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA).

⁴⁸ Entrevista efectuada el 17/1/1995.

Josefina Segimon, vídua del poeta Marià Manent, ens afirmà que Crexells va llogar la casa a Duran i Sanpere. Aquest fet connecta amb la conversa que vam mantenir amb Eugènia Crexells,⁴⁹ filla de la propietària Francisca Pizà i de l'escriptor. Ens explica:

“La casa va ser incautada per la Generalitat per a instal·lar els arxius. A l'inici, van viure a la casa durant un temps, la dona i fills d'en Duran i Sanpere; nosaltres vivíem a Barcelona, a la Gran Via núm. 587, fins que el mes de març de 1938 vàrem patir un fort bombardeig. Aleshores, vam marxar de Barcelona i ens instal·làrem a Viladrau, llavors els Duran van marxar. Recordo que quan vam arribar al poble feia un fred horrorós i també que a la casa hi havien moltes caixes. La primera persona que vaig veure va ser l'Emili Combalia que era l'encarregat dels arxius que hi havia. A Viladrau només hi fórem fins el novembre del mateix any. Després marxàrem a París.”

La casa Trias també fou oferta pel seu propietari Joaquim Trias i acceptada pel sot-secretari de Cultura de la Generalitat. En aquesta casa Frederic Udina, hi va ser des del desembre de 1936 fins al maig de 1937, i explica:

“Durán i Sanpere, facilitó el traslado de las mejores series del Archivo de la Corona de Aragón a la torre Trías de Viladrau -hauria de dir Balcells-, que la Generalidad había incautado (por cierto, de acuerdo con los propietarios) a tales fines. Por cierto, que entre los fondos allí trasladados figuraba el gran misal de San Cugat y aprovechando la estancia clandestina del director del Archivo Diocesano de Barcelona, doctor Sanabre, presbítero, éste celebró la misa, también clandestinamente, siguiendo el texto de dicho misal.”⁵⁰

“No queremos dejar de señalar en este punto la amistad con que nos distinguió Martínez Ferrando, entonces en Viladrau cuando en la misma mansión, mientras él se preocupaba de la conservación de aquellos fondos, el que suscribe trabajaba, sobre los mismos, en colaboración con Jaime Vicens

---

⁴⁹ Entrevistes efectuades els dies 10/1/1995 i 16/6/2000.

Vives; la vida en común, durante unos meses, me dió ocasión de tratar a fondo a mi antiguo predecesor y de poder calibrar sus grandes angustias por aquel Archivo que regentaba."⁵¹

Ell mateix ens confirma que *"tota la documentació que es traslladà a Viladrau va ser instal·lada a la casa Balcells i al mas Noguer. Les cases Crexells i Trias s'utilitzaren exclusivament com a vivendes del personal que custodiava els arxius.*"⁵²

Jaume Vilà,⁵³ de Viladrau, de 78 anys, recordava que, a Can Trias hi havien instal·lades dues persones -"semblaven pare i fill"- que parlaven valencià. Aquest fet es relaciona amb l'origen valencià del director accidental de l'Arxiu de la Corona d'Aragó d'aleshores, Jesús Ernest Martínez Ferrando.

Segons un informe,⁵⁴ efectivament, Martínez Ferrando fou a Viladrau *"para no separarse de aquellos fondos"* (de l'Arxiu de la Corona d'Aragó) fins a l'inici de l'any 1938 moment en què retornà a Barcelona. Aleshores, va disposar el trasllat a Viladrau de José María Estrems *"como custodio de los fondos que allí habían."* Aquest hi va romandre fins el juny de 1938, data en que va ser cridat a files. Tot seguit, en data del 2 de juliol del mateix any, Martínez Ferrando reproduïx un ofici a Duran i Sanpere, adreçat inicialment al Ilmo. Sr. Dr. Gral. de Bellas Artes, que diu el següent:

"...que se confíe interinamente la custodia de los citados fondos a los mismos guardianes de los fondos municipales y históricos de Barcelona y de otras procedencias que la Dirección de la Generalidad ha reunido en dicho pueblo

---

⁵⁰ UDINA, F. *Guía histórica y descriptiva del Archivo de la Corona de Aragón*. Madrid: Ministerio de Cultura, Dirección General de Bellas Artes y Archivos, Dirección de los Archivos Estatales, 1986, p. 68.

⁵¹ UDINA, F. Op. Cit., p. 98.

⁵² Entrevista efectuada el dia 28/1/1996.

⁵³ Entrevista efectuada el dia 9/12/1995.

⁵⁴ "Informe que el auxiliar del Cuerpo de Archivos, Bibliotecas y Museos, D. José Maria Estrems y Méndez, evadido de la Zona Roja, presenta -como mejor proceda- A.V.E. sobre la situación del Archivo de la Corona de Aragón, en Barcelona." Dirigido al Excmo Sr Ministro de Educación Nacional, s.d.. Educación y Ciencia 3.827. Archivo General de la Administración (Alcalá de Henares).

de Viladrau. Esta situación que, como digo, sólo sería interina y terminaría tan pronto como el Archivo lograra ver alojado en Viladrau uno de sus funcionarios."⁵⁵

Aquest funcionari va ésser Francisco Lupiani, mencionat per Goytisolo, que més endavant també ens apareixerà en els testimoniatges d'Emili Combalia i Ramon Arxé. Gràcies a una carta que hem trobat, adreçada per ell mateix a Martínez Ferrando, podem conèixer els detalls de la seva arribada a Viladrau. El dia 19 d'agost de 1938 diu, "*Mi estimado amigo y compatriota: Llegué a este pueblo sin novedad y con un viaje bastante cómodo, en la estación no tuve que hacer cola pues hice ver a los guardias que iba en servicio oficial y me mandaron pasase directamente a taquilla, llegando a las 12 y 1/2, a la parada del auto me esperaba uno de los empleados del Archivo pues desde Barcelona les habían dicho por teléfono llegaría ese día. Los libros están apilados algunos, pero en muy buenas condiciones, por esta circunstancia será difícil la comprobación y en cuanto a los pergaminos están agrupados en los cajones no coincidiendo pues su situación con la del inventario.*"⁵⁶

A més d'aquestes tres cases del poble, també es disposà de dues cases pairals del mateix municipi, el mas Noguier i la Noguera.

El 23 d'abril de 1938, Francesc Bofill ofereix el mas Noguier, propietat de la seva poderdant Soletat Pascual, vídua de Ramon Bofill, a la Secció d'Arxius.

Roser Bofill, néta de Ramon Bofill, recordava quan retornà a Viladrau (a l'edat de 9 anys), acabada la guerra:

"El primer pis (la Sala Gran del Noguier) estava ple de prestatgeries en fileres i llibres ben posats. Per evitar que hi poguessin haver més registres, amb tot el perill que aquests comportaven per la integritat de la casa, s'hi van instal·lar els arxius. D'aquesta manera, la casa quedava protegida. Finalitzada la guerra, la

---

⁵⁵ Ofici núm. 1.571. Caixa 402. Fons de la Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius. ANC.

⁵⁶ Cartas recibidas, 1931-38. Secretaria (48 Sec.). ACA.

*meva tia els donava pressa per a que traguessin tota la documentació, ja que hi volien anar a passar l'estiu. No els van acabar de treure fins el mes de maig. Ho feien per una fusta disposada en forma de tobogan.*⁵⁷

Un fill dels masovers del Noguera, ens explicava:

*"Els arxius es trobaven instal·lats en la planta baixa i en el primer pis del mas. Una vegada van venir uns de la FAI de Vic i ens van amenaçar que ho cremarien tot, llavors de seguida els hi vam oferir ous i botifarres i finalment varen marxar. Els arxius també es trobaven instal·lats a la casa Balcells.*⁵⁸

Respecte al mas de la Noguera, només hem trobat una nota⁵⁹ que diu, amb data del 23 de gener de 1939:

"Aquesta casa, està destinada al Servei de Protecció dels Arxius Històrics de la Generalitat de Catalunya, per acord establert entre els seus propietaris Srs. Maspons, el comandant Lluís Balaguer del 5è. Cos de l'Exèrcit i el Director del Servei d'Arxius, Sr. Duran i Sanpere."

Revisant les actes municipals de l'Ajuntament de Viladrau, des de 1936 al 1939, només hem trobat la següent referència pel que fa a cases-refugi d'arxius, amb data de l'1 d'abril de 1938:

*"També es posa de manifest que la Dirección del Tesoro Artístico Nacional ha determinat traslladar a la casa de "Can Gad" (Can Gat) part dels documents de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, i verificar en l'esmentat edifici algunes obres per a millor adaptar-lo al fi que va destinat, les quals seran efectuades sota el control d'aquest ajuntament a càrrec de l'esmentada Dirección General del Tesoro Artístico, que ha deixat dipositades, mil pessetes per a les primeres despeses que reporten les obres esmentades.*⁶⁰

---

57 Entrevista efectuada el dia 25/1/1996.

58 Entrevista efectuada el dia 16/12/1995.

59 ACC. Fons A. Duran i Sanpere.

60 Llibre d'Actes de l'Ajuntament de Viladrau, 1936-39. Arxiu Municipal de Viladrau.

L'antic masover de Can Gat, Josep Salarich, però, afirmava que ell no va veure arribar mai documents a dita propietat.⁶¹

Després de parlar amb una sèrie d'habitants del poble que van viure el període de la guerra a Viladrau, podem constatar el caràcter de "missió secreta" (o, com a mínim, portada a terme amb la màxima discreció) del trasllat de part dels fons documentals de Barcelona, ja que una gran part coneixien únicament la instal·lació d'arxius a la casa Balcells.

En sessió del 10 de febrer de 1937, la Comissió del Servei d'Arxius, Biblioteques i Monuments de la Generalitat, destina al Dipòsit d'Arxius de Viladrau, *“dos Auxiliars per a que col·laborin en la tasca de defensa i organització d'aquells fons documentals, Ignasi Arqués i Emili Combalia.”*⁶²

L'Emili Combalia⁶³, de 85 anys, ens explicava el seu interessant testimoniatge:

“-Estiuejàvem ja abans de la guerra a Viladrau, el meu pare tenia llogada la casa Trias. Hi havia una bona amistat amb en Duran i Sanpere. Esclatada la guerra ens va dir si podria disposar de la casa per a dur a terme el salvament dels arxius. Això mateix va fer amb les dues cases del costat, la casa Crexells i la casa Balcells. Així, el mateix any 1936 vàrem abandonar Can Trias i ens vam instal·lar durant tota la guerra a una de les cases d'en Joanic prop d'on estava la família Goytisoló.

-Jo em trobava en edat de quintes però tenia pròrroga per estudis i aleshores la Generalitat em va nomenar auxiliar, sense dret a sou ni retribució, dels arxius (incunables i pergamins enrotllats) que s'anaven portant en camions a Viladrau junt amb l'Ignasi Arqués, que era de Cervera, amic d'en Duran.

---

⁶¹ Entrevista efectuada el dia 9/12/1995.

⁶² Expedient de Viladrau. Caixa 409. Fons de la Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius. ANC.

⁶³ Entrevista efectuada el dia 17/1/1996.

-La meva feina amb l'Ignasi Arqués consistia en aplanar i classificar els pergamins que ens arribaven enrotllats. A la casa Balcells seguíem el següent procés, agafàvem els pergamins i anàvem a la cuina de la casa, els posàvem plans, els netejàvem amb unes esponjes humides i els mullàvem amb aigua pel darrera per tal d'estirar-los, llavors per la cara mullada hi posàvem un paper secant i així un sobre l'altre. Quan en teníem una pila els posaven unes fustes planes en la part superior i a sobre d'aquestes, pedres de barita. S'obtenia així una premsa un pèl rudimentària però, de ben segur, útil en aquelles circumstàncies. L'endemà es treia el paper secant i ja estaven plans. El pas següent era arxivar-los en unes calaixeres de fusta que ens feia un fuster de Viladrau de tal manera que quedessin classificats per la procedència i la data. Vàrem aplanar mils de pergamins.

-Als matins treballàvem de tres a quatre hores i també a les tardes. Jo anava amb roba vella i amb pantalons de pana per treballar. L'Ignasi Arqués tenia la clau de la reixa del jardí i la porta de la casa. En Duran venia cada quinze dies per veure com anava la feina. Venia amb un Hispano-Suiza que havia estat del boxejador basc Paulino Uzcudun, portava escolta. Era molt amable i molt simpàtic.”

Per cert, hem pogut constatar que el vehicle tenia la matrícula SS-8.925.

“-No recordo que hi hagués documentació a Can Crexells, ni a Can Trias.

-Martínez Ferrando estava instal·lat a Can Trias amb un nen d'uns dotze anys.

-Cap al final de la guerra, va aparèixer Francisco Lupiani.

-En Duran era un home fantàstic, treballador, molt humà, "intachable".

Martí de Riquer⁶⁴ també va col·laborar amb la Secció d'Arxius. Ho va fer des de principis del mes d'agost de 1936 fins el juliol de 1937, quan va passar al bàndol nacional.

“-Aleshores el Sr. Duran em va fer uns dibuixos de les cases de Viladrau on es trobaven instal·lats els arxius. Quan vaig marxar al front no em vaig endur el paper per evitar possibles perills, ho vaig retenir a la memòria i ja des del mateix front ho vaig tornar a dibuixar i li vaig enviar a Xavier de Salas Bosch, el qual es trobava a Burgos en una Direcció General d'Interior amb Dionisio Ridruejo. Xavier de Salas va fer arribar aquesta informació a l'Estat Major d'Aviació i Artilleria i d'aquesta manera s'evitaren els bombardeigs a la població de Viladrau.”

La prova que aquells dibuixos arribaren a l'estament militar ens l'explica ell mateix:

“-En el consell de guerra del Sr. Duran, en el què hi vaig declarar, vaig tornar a veure aquells dibuixos que jo havia refet quan el jutge instructor va obrir l'expedient.

-Davant del perill d'anar els arxius a l'estranger, el Sr. Duran va estar sempre ferm en que no surtissin.

-Durant l'any que vaig treballar amb el Sr. Duran vaig pujar a Viladrau dues o tres vegades. Ell hi tenia la dona i les filles, fet que podia dissimular l'assumpte dels arxius.

- El Sr. Duran m'explicava que davant l'imaginat rumor de la gent del poble de Viladrau que creia que hi havia amagada la Corona dels Reis d'Aragó, va organitzar unes visites culturals per ensenyar-los el que realment s'hi amagava.” Aquest fet connecta amb la llegenda que explica Martínez Ferrando

---

⁶⁴ Entrevista efectuada el dia 17/1/1996.

sobre el tesoro dels Reis d'Aragó que la gent de Viladrau creia que estava amagat. Això també ens ho verificava Montserrat Clos, veïna de Viladrau.

Martí de Riquer també ens recordava que *“el Sr. Duran no portava corbata pel perill que això representava, a més no li dèiem Sr. Duran sinó Doctor Duran. Quan ens despedíem no podíem dir adeu, s'havia de dir salut o avant.*

-El Sr. Duran va ser una de les persones que m'ha influenciat més, em tenia molt apreci.”

Podem contrastar i complementar aquest testimoniatge oral d'en Martí de Riquer amb el següent text: *“Vinieron, en 1936, la revolución y la guerra, y yo, que tenía veintidós años me enbosqué en los servicios de recuperación de archivos que dirigía don Agustín Durán i Sanpere, otra personalidad que influyó poderosamente en mi formación y cuyo trato fue para mi una inagotable mina de conocimientos históricos y de buen sentido. El servicio se componía de una serie de atemorizados curas que ordenaban los archivos que llegaban de las más diversas procedencias, principalmente religiosas y nobiliarias, y que se esforzaban muy justificadamente en salir lo menos posible a la calle y en disimular su condición sacerdotal; y de un grupo de jóvenes que íbamos en camiones protegidos por Mozos de Escuadra a recoger los archivos muchas veces en edificios incautados por anarquistas, con quienes los tratos solían ser difíciles porque no acertaban a comprender por qué aquellos pergaminos y papeles tan viejos debían conservarse y no destruirse. El señor Durán consiguió, no sé como, unos restos de edición de El hombre y la tierra de Elisé Reclus y proponíamos el cambio de los cuatro volúmenes de esta obra por la totalidad de un rico archivo, y siempre nos salíamos con la nuestra.*

Decidido a evadirme y a pasarme “al otro lado”, lo consideré con el señor Durán, el cual me proporcionó los planos de las torres de veraneo de Viladrau donde se había recogido gran parte de la documentación del Archivo de la Corona de Aragón y de otros fondos históricos para preservarla de bombardeos y de la rapiña destructiva.

Con estos planos atravesé por la montaña la frontera francesa, a la altura de La Manera (...).

Incorporado al ejército a cuyos componentes tanto nos gustaba que nos llamaran "rebeldes" o "facciosos", envié a mi buen amigo Xavier de Salas, profesor de arte de la Universidad de Barcelona y entonces en Burgos, los planos que me había dado el señor Durán ; y tiempo después Viladrau no fue bombardeado por aviación ni por artillería y se salvó íntegramente la rica documentación allí guardada."⁶⁵

2.7.3. Arxius dipositats a Viladrau

Tot seguit, segons unes relacions⁶⁶ del 5 de juny de 1938, vegem la quantitat d'arxius que es traslladaren i s'instal·laren a Viladrau. El nucli de l'Arxiu Històric General de Barcelona (format per part de l'Arxiu Capitular, l'Episcopal, part del del Gran Priorat de Sant Joan de Jerusalem, el de la Casa de Medinaceli), el nucli de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, la biblioteca Pin i Soler, el nucli de l'Acadèmia de Bones Lletres, el nucli de l'Arxiu Històric de Cervera (format pel Municipal, el Notarial, el de la Comunitat, el de l'Hospital, dels PP Missioners i els parroquials de diversos municipis), el nucli de l'Arxiu Històric de Manresa (format pel Parroquial i Notarial de Berga, l'Episcopal, el de la Catedral i el Municipal de Solsona i altres municipis), el nucli de l'Arxiu Històric de Poblet (format pel Notarial i parroquial de Montblanc i el del Monestir de Vallbona de les Monges), el nucli de l'Arxiu Històric de la Seu d'Urgell (l'Episcopal i el Notarial) i el nucli de l'Arxiu Històric de Tortosa (part de l'Arxiu Municipal).

A més, la part de l'Arxiu de la Corona d'Aragó ja descrita anteriorment.

---

⁶⁵ DE RIQUER, Martí. "Autopercepción intelectual de un proceso histórico". *Anthropos*. Barcelona: 1989, núm. 92, p. 9.

⁶⁶ ACC. Fons A. Duran i Sanpere.

2.7.4. Marià Manent, Auxiliari de la Secció d'Arxius

Una altra font directa és el dietari que redactà l'escriptor Marià Manent a Viladrau, *El Vel de Maia*, durant els anys de la guerra civil. Hem seleccionat algunes referències del dietari per tal de conèixer la seva relació amb en Duran i Sanpere, així com la seva intervenció, com a Auxiliari de la Secció d'Arxius (del 15 d'octubre de 1938 fins el 27 de gener de 1939),⁶⁷ en els fons instal·lats al mas Noguer de Viladrau (vegeu certificat de treball a l'Annex 2):

*"Diu que potser es concentraran a Viladrau tots els arxius de Catalunya. (20 d'abril de 1938)".*⁶⁸

*"Al matí m'arribo a Viladrau i després, amb en Duran i Sanpere, vaig al Noguer, on potser seran instal·lats fons dels arxius de Catalunya. (24 d'abril de 1938)".*⁶⁹

*"Al poble parlo amb en Duran i Sanpere. Està molt amable, dins la seva característica gravetat. Sembla que anirà a Zuric, per a un congrés d'història. (1 d'agost de 1938)".*⁷⁰

*"Vaig al poble, on parlo amb el senyor Duran i Sanpere, tornat fa poc de Suïssa, Bèlgica i França. (25 de setembre de 1938)".*⁷¹

*"El senyor Duran i Sanpere m'ha dut el paquet de Ginebra. Pesa uns 16 kilos, però el duc a casa, a l'esquena. L'obrim havent dinat; formatge, llet, arròs, sucre, cacau, xocolata... Els nens estaven contents com el dia de Reis. (2 d'octubre de 1938)".*⁷²

---

⁶⁷ "Relación del personal eventual que ha trabajado en la Sección de Archivos de la Generalidad de Cataluña." Caixa 413. Fons de la Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius. ANC.

⁶⁸ MANENT, M. *El vel de maia*. Barcelona: Edicions Destino, 1975, p. 178.

⁶⁹ MANENT. Op. Cit., p. 178.

⁷⁰ MANENT. Op. Cit., p. 192.

⁷¹ MANENT. Op. Cit., p. 203.

⁷² MANENT. Op. Cit., p. 204 i 205.

“Cap al tard baixo al poble. Parlo amb el senyor Duran i Sanpere: em diu que dilluns puc començar a treballar a l'Arxiu. (12 d'octubre de 1938).”⁷³

“Vaig al Noguera, on l'Enric Cubas em dóna la meua primera lliçó de paleografia. Llegim un inventari notarial del segle XV. Hi ha un mot molt bònic: "llumener". Aquella cal·ligrafia és ben difícil per a qui no hi està familiaritzat. Cap al tard baixo al poble i m'acomio de mossèn Josep Sanabre. (16 d'octubre de 1938).”⁷⁴

“Començo a treballar al Noguera, en l'ordenació dels arxius notarians de Figueres. Traslladem vells lligalls plens de pols dins aquell gran casal (amb parets pintades a la manera de les masies riques de la Plana de Vic, amb el vell rellotge de gran pèndol de llautó i de dring lent i agradable) mentre a muntanya s'atarda la boira. (17 d'octubre de 1938).”⁷⁵

“He anat al Noguera, on treballo sol en l'inventari dels documents de Figueres. Quan torno, sento un bombardeig espantós. (28 d'octubre de 1938).”⁷⁶

“Ve a veure'm en Duran i Sanpere que ha fet una excursió al Matagalls amb uns amics. Diu que a Barcelona la gent dóna la guerra per acabada, i ja no es preocupa. (30 d'octubre de 1938).”⁷⁷

“Treballo a l'Arxiu. Cobro els honoraris per la segona quinzena d'octubre (258 pessetes). Tornant del Noguera, sento un bombardeig. Havent dinat escolto el tronar persistent de la batalla de l'Ebre. Ahir potser va ser un dels dies en què es van sentir més seguits el bruel llarguíssim de l'aviació i les explosions destacades de l'artilleria- enllà del Montseny color d'acer i de flama en la madura pau del novembre, alegre de cants de gall i de veus d'infants que juguen... (15 de novembre de 1938).”⁷⁸

---

⁷³ MANENT. Op. Cit., p. 206.

⁷⁴ MANENT. Op. Cit., p. 206.

⁷⁵ MANENT. Op. Cit., p. 206.

⁷⁶ MANENT. Op. Cit., p. 207.

⁷⁷ MANENT. Op. Cit., p. 208.

⁷⁸ MANENT. Op. Cit., p. 211.

“Treballo a l'Arxiu. Quin sentiment estètic revelen certs documents medievals! Els marges, la lletra, tot té noblesa i equilibri. (25 de novembre de 1938).”⁷⁹

“Al Noguer, bo i examinant papers vells (avui he trobat unes interessants comunicacions del Duc de Cardona al Rei de França), sento de tant en tant el xiscle d'una merla o el cant optimista d'un gall. (29 de novembre de 1938).”⁸⁰

“Ahir al vespre van arribar el meu sogre, en Bofill i en Vinyoli en el camió de l'Arxiu. (4 de desembre de 1938).”⁸¹

“Al matí, al Noguer, llarga conversa amb en Duran i Sanpere, home extraordinàriament intel·ligent i preparat. Em deia que els arxius notariais tenen una gran importància per a la Història; a molts pobles europeus arrenquen del segle XVI, però a Catalunya n'hi ha ja del XIII. S'hi troben documents valuosos per a la història de l'art (contractes, visures, clarícies sobre la família dels artistes, etc.). Ara fa poc, ell ha resolt, a base d'un d'aquests documents, el problema discutidíssim de la identitat del gran pintor del XV conegut per "Mestre de Sant Jordi": s'ha pogut precisar que era Bernat Martorell. (5 de desembre de 1938).”⁸²

“El camió de l'Arxiu ha dut tres paquets: un de 15 quilos per a l'àvia, obsequi de la tia Rosario, el d'en Millàs i un de Supervielle (Ovomaltina, cacau i sucre). Sort d'aquests auxiliis ! Els qui així ens ajuden no saben pas fins a quin punt ens han salvat en aquests temps sinistres. (21 de gener de 1938).”⁸³

“Al matí ve el senyor Duran i Sanpere i fa una llarga estona de visita. Li faig tastar les galetes que m'envià el poeta Alfonseca i el vi dolç de l'Espluga. Es un home agradabilíssim. No creu que la guerra a Catalunya duri gaire. (23 de gener de 1939).”⁸⁴

---

⁷⁹ MANENT. Op. Cit., p. 214.

⁸⁰ MANENT. Op. Cit., p. 215.

⁸¹ MANENT. Op. Cit., p. 217.

⁸² MANENT. Op. Cit., p. 217.

⁸³ MANENT. Op. Cit., p. 233.

⁸⁴ MANENT. Op. Cit., p. 234.

2.7.5. S'acaba la guerra

Un cop acabada la guerra, ocupat el poble de Viladrau pels nacionals, es muntà una guàrdia d'un sargent i dos guàrdies en la casa Balcells, vigilància que va ser completada per diversos homes del poble, entre ells, Ramon Arxé, Lluís Bayés, Pere Godayol, Ramon Pagès, Santiago Pagès, Miquel i Josep Salarich, Pere Tordera, Alfons Valls, Jaume Vilà.

Ramon Arxé,⁸⁵ veí de Viladrau, de 74 anys, ens explicava el seu testimoniatge:

“Els arxius van arribar ja el 1936 a la casa Balcells, es tractava de documentació de l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

-A l'interior de la casa hi havien llibres, documents, imatges religioses,⁸⁶ la documentació es trobava en pilots, però normalment nosaltres no hi entràvem.

-Nosaltres hi vàrem fer guàrdia des que va acabar la guerra fins que el van venir a buscar en camions uns mesos després. Hi fèiem guàrdia 24 hores al dia, fent tornos de 3 i 4 hores; ara, de vigilar ben poca cosa.

-L'encarregat de l'arxiu es deia Francisco Lupiani era solter, de Madrid, en principi semblava un roig i va resultar ser un camuflat. Treballava unes hores al dia a la casa Balcells. Estava a pensió completa aquí a Cal Quim i acabada la guerra, hi va continuar un temps més.”

Finalment, respecte a Francisco Lupiani, hem trobat un informe en la correspondència de l'Ajuntament de Viladrau de l'any 1939, escrit per ell mateix, que diu el següent:

---

⁸⁵ Entrevista efectuada el dia 16/8/1995.

⁸⁶ En referència a aquesta afirmació cal dir que, efectivament a Viladrau s'hi dipositaren objectes litúrgics procedents del Monestir de Vallbona de les Monges, del Museu de l'ex-Universitat de Cervera i objectes que havien estat prèviament instal·lats a l'Arxiu de Cervera segons els inventaris existents al propi fons de la Secció d'Arxius. Caixa 413. Fons de la Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius. ANC.

“(…) Según consta en el título administrativo era funcionario facultativo del Cuerpo de Archiveros y estaba prestando servicio en el Déposito de documentos que esta población tenía el Archivo de la Corona de Aragón, donse se encontraba al ser liberada esta población sin haberse presentado a la autoridad militar roja a pesar de estar en edad militar y donde sigue prestando servicio a satisfacción y por orden del Delegado de Archivos del Ministerio de Educación Nacional.”⁸⁷

2.7.6. Agustí Duran i el Montseny: memòria i paisatge

Viladrau, lloc d'estiueig

“De tant en tant, quan l'angoixa ens oprimia massa, provàvem de cercar un xic de pau interior en el silenci de la muntanya. Fins allí, entre fagedes i castanyers, cingles amunt, s'escampava el ressò llunyà de la crueltat ineludible.”⁸⁸

Agustí Duran i Sanpere escrivia aquests mots recordant les estades que havia realitzat a Viladrau durant la Guerra Civil espanyola, en la direcció de la ingent tasca del salvament dels arxius catalans.

Abans de la guerra però, la família Duran ja havia estiuejat a Viladrau. Segons Josep Maria Muñoz, *“el 1931, buscant un lloc d'estiueig lluny de Cervera, els Duran escolliren Viladrau per recomanació dels Manent”*.⁸⁹

Alhora, recordem que Marià Manent va conèixer l'any 1919 a Jaume Bofill i Ferro per interessos literaris comuns, propietari de la casa pairal de ca l'Herbolari al barri de les Paitides de Viladrau. D'aquesta coneixença naixeria una profunda amistat fins el punt que la família Manent passaria la guerra en aquesta mateixa casa, a Viladrau.

---

⁸⁷ Correspondència 1936-39. Arxiu Municipal de Viladrau.

⁸⁸ DURAN I SANPERE, Agustí. *Tornant-hi a pensar*. Barcelona: Ed. Selecta, 1961, p. 201.

⁸⁹ MUÑOZ PUJOL, J. M. *Agustí Duran i Sanpere. Temps i memòria*. Barcelona: Ed. Proa, 2004, p. 115.

A ca l'Herbolari, Raimon Panikkar també recorda “devien ser els anys posteriors al 1926 i anteriors al 1936 quan amb la meua família vaig passar tres o quatre llargs estius en aquella gran casa pairal on estieujaven els seus propietaris, la família Bofill i Ferro, i les famílies del pintor Obiols i de Carles Riba, a més de la nostra.”⁹⁰

Però tornant als Duran, diferents famílies els atreien a estiuejar a Viladrau: “els Manent, els Castellet-Díaz de Cossío i els seus fills, d'edat similar a les seves dues filles, Núria i Roser; en el terreny de l'esperit i l'amistat, el pare Miquel d'Esplugues i, per descomptat, tots els Bofill de Viladrau, des dels del mas Noguer fins als de ca l'Herbolari.” “I, també, per l'amistat amb la vídua de Joan Crexells, que l'arxiver Duran consentí d'anar-hi i fins i tot hi llogà un xalet i hi tornà un estiu rere l'altre, amb el vistiplau d'Hermínia -la seva dona-.”⁹¹

Segons Teresa Muñoz, “la Guerra Civil sorprèn la família Castellet-Díaz de Cossío al Montseny, a Viladrau, perquè hi anaven a passar els estius des de l'any 1933. Llogaven un pis, el pis blau n'hi deien, una mica més amunt del que també llogaven els Duran i Sanpere, amb tres filles aproximadament coetànies dels nois Castellet, la Núria, la Roser i l'Eulàlia. Viladrau -on entre altres famílies catalanes de la burgesia cultivada hi passava els estius la nissaga per excel·lència de la zona, els Bofill- constituïa un nucli d'estiueig discret i amb classe; això, afegit a les excel·lents característiques de paisatge i temperatura, el convertirà en un dels autèntics paradisos d'estiueig de l'època.”⁹²

Viladrau havia esdevingut en les darreries del segle XIX i a principis del segle XX un indret d'estiueig de referència de la mà del Dr. Bofill i el Dr. Carulla.⁹³ Una part representativa de les famílies benestants barcelonines, amb una especial incidència d'alguns intel·lectuals rellevants triaren aquest recer montsenyenc.

---

⁹⁰ PANIKKAR, R. “Els estius a ca l'Herbolari abans de la guerra civil” a *Monografies del Montseny*, Viladrau, Amics del Montseny, juny 2004, núm. 19, p. 33.

⁹¹ MUÑOZ. Op. Cit., p. 115 i 116.

⁹² MUÑOZ LLORET, Teresa. *Josep M. Castellet. Retrat de personatge en grup*. Barcelona: Ed. 62, 2006, p. 36 i 37.

Però la Guerra Civil trencaria la pau d'aquell paisatge. *“El dia 20, o el 21, de juliol, els germans Castellet jugaven al carrer amb altres nens del poble, a la plaça del doctor Carulla, al costat mateix de l'ermita de la Pietat, i de sobte veuen com un escamot de milicians que acaba de pujar al poble tira a terra la porta de la capella, en treu les imatges i els cala foc enmig del carrer.”*⁹⁴

Viladrau, refugi familiar i dels arxius catalans

Com ja hem vist, des de l'inici de la guerra, Agustí Duran va esdevenir l'ànima del salvament dels arxius catalans, a partir del seu nomenament com a Cap de la Secció d'Arxius del Servei de Patrimoni Històric, Artístic i Científic de la Generalitat de Catalunya (per decret de 2 de juny de 1936).

El 30 de novembre de 1936, Duran i Sanpere s'adreçava al conseller de Cultura de la Generalitat, Ventura Gassol, expressant el risc que comportava el fet de mantenir els arxius més importants prop dels edificis de govern de la ciutat, de Barcelona. Aleshores, per aquesta raó recomana la conveniència de disposar els arxius a Viladrau, poble que es troba *“a l'interior de Catalunya i separat de tota ruta important, que ofereix les garanties necessàries, reforçades per l'oferta que ha fet aquell ajuntament de destinar per aquesta finalitat l'edifici o edificis de millor emplaçament i solidesa.”*⁹⁵

Com també ja hem vist, una de les cases destinades a refugiar els arxius fou la casa Vídua Crexells, vídua de l'humanista i escriptor Joan Crexells, que fou oferta per la propietària i acceptada pel sots-secretari de Cultura de la Generalitat el 9 de desembre de 1936; la casa que havia estat llogada pels Duran.

---

⁹³ Vegeu: BOFILL, R. i ZAMORA, J. E. “Els inicis de l'estiueig a Viladrau” a *Monografies del Montseny*, Viladrau, Amics del Montseny, juny 2005, núm. 20, p. 49-78.

⁹⁴ MUÑOZ LLORET, T. Op. Cit., p. 37.

⁹⁵ Expedient de Viladrau. Caixa 409. Fons de la Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius. ANC.

Josefina Segimon⁹⁶, vídua del poeta Marià Manent, ens confirmà que Crexells va llogar la casa a Duran i Sanpere. Aquest fet també connecta amb el testimoniatge d'Eugènia Crexells,⁹⁷ filla de la propietària Francisca Pizà i de l'escriptor Joan Crexells:

"La casa va ser incautada per la Generalitat per a instal·lar els arxius. A l'inici, van viure a la casa durant un temps, la dona i fills d'en Duran i Sanpere; nosaltres vivíem a Barcelona, a la Gran Via núm. 587, fins que el mes de març de 1938 vàrem patir un fort bombardeig. Aleshores, vam marxar de Barcelona i ens instal·làrem a Viladrau, llavors els Duran van marxar. Recordo que quan vam arribar al poble feia un fred horrorós i també que a la casa hi havien moltes caixes. La primera persona que vaig veure va ser l'Emili Combalia que era l'encarregat dels arxius que hi havia. A Viladrau només hi fórem fins el novembre del mateix any. Després marxàrem a París."

Disposem d'altres testimonis com Frederic Udina⁹⁸ que ens afirmà que tota la documentació que es traslladà a Viladrau va ser instal·lada a la casa Balcells i al mas Noguer. Les cases Crexells i Trias s'utilitzaren exclusivament com a vivendes del personal que custodiaven els arxius.

Martí de Riquer⁹⁹ també va col·laborar amb la Secció d'Arxius: *"Durant l'any que vaig treballar amb el Sr. Duran vaig pujar a Viladrau dues o tres vegades. Ell hi tenia la dona i les filles, fet que podia dissimular l'assumpte dels arxius."*

Per tant, el fet que Agustí Duran i Sanpere conegués Viladrau abans de la guerra, va facilitar que s'hi ubiqués l'arxiu-refugi dels documents d'arxiu més importants que es trobaven a Barcelona i arreu de Catalunya.

---

⁹⁶ Entrevista efectuada el dia 13/1/1995.

⁹⁷ Entrevistes efectuades els dies 10/1/1995 i 16/6/2000.

⁹⁸ Entrevista efectuada el dia 28/1/1996.

⁹⁹ Entrevista efectuada el dia 17/1/1996.

Les evocacions d'Agustí Duran i Sanpere

L'any 1961, Agustí Duran i Sanpere publicà *Tornant-hi a pensar*, amb el subtítol *d'Evocacions de moments viscuts*,¹⁰⁰ a manera de retalls de records i històries viscudes.

A continuació, hem cregut d'interès reproduir aquelles evocacions que fan referència precisament als temps viscuts a Viladrau.

L'ermita de Sant Marçal

“La neu cobria les muntanyes del voltants immediats i s'estenia per les valls. Els camins eren esborradissos. Hi havia un silenci aturat entre els arbres, només trencat de tant en tant pel ressò llunyà de la batalla de l'Ebre. Circumstàncies de la guerra ens havien dut a Viladrau. Aquell dia, l'haviem declarat de repòs i el destinàvem a excursionejar pel camí de Sant Marçal. Tanmateix ens era necessària aquella distensió i aquell canvi de panorama.

Quina solemnitat tenien les muntanyes nevades i els camins deserts ! Com ens hi hauríem rabejat espiritualment si no hagués estat aquella remor allunyada que ens retornava al dolor de cada dia sense un moment de veritable i reconfortador respir. La caminada, més que esplai alliberador, era el compliment d'un vot d'egoisme, una prometença forçada contra l'obsessió anihiladora, per altra part inútil.

La nostra arribada escampà per la rotllana de la llar de foc un recel anguniós, només esvaiït per l'antiga coneixença amb els ermitans que ens foren avaladors i ens presentaren com a gent de pau i bona voluntat. Així i tot, les converses ni es generalitzaven ni es mantenien vives. Només una noieta es mostrava parladora i estranyament efusiva. Aviat ens revelà com estava de ben assortit el seu guarda-roba.

Primerament, només ens feia una descripció puntual de jaquetes, jerseis, faldilles i abrics; poc després ens en feia mostra, entrant i sortint cada vegada amb nova indumentària i amb expressió de satisfeta vanitat.

La ingenuïtat de les ponderacions i la innocència del posat i del gest ens tenien corpresos i no trobàvem el comentari escaient que no defraudés ni exaltés aquella noia, al voltant de la qual s'endevinava un ambient enrarit que les mirades i el silenci dels altres estadants no ajudaven a esclarir. De vegades, sobtadament, a mig parlar, s'aturava i restava un moment amb l'esguard perdut en una llunyania dolorosa. Després, reprenia el seu monòleg sempre al voltant d'ella mateixa i de les preocupacions que la contorbaven per si els colors de la bufanda, per exemple, lligaven o no amb el conjunt del vestit o per si les sabates planes estarien millor que unes altres de taló ben alt.

Aquella noia ens tenia atordits. Inútilment cercàvem la manera de desviar la seva atenció vers el meravellós paisatge de la muntanya o vers un tema de conversa on trobés algun recer d'interès personal. Ni separar-nos-en no era factible. Ens seguia les passes insistint, cada vegada amb més obsessionada vehemència, a voler-nos convèncer, ara l'un ara l'altre, de la transcendència del que ella deia.

Abans de l'hora prevista, iniciàrem el retorn. Fou aleshores que aquella noia ens demanà de venir una estona amb nosaltres. A canvi, ens ofería, com si volgués correspondre a la caritat de la companyia, de cantar-nos cançons del seu repertori.

Sortirem al camí. La noia començà a cantar les cançons populars més conegudes i ens anava mirant a la recerca de la nostra aprovació. Tenia una veu alta i afinada; hauríeu dit que, cantant, tota ella es commovia com si trobés en la tonada apresada d'infant una amorosa comprensió.

---

¹⁰⁰ L'any 2007 aquesta publicació es va reeditar amb la incorporació d'altres escrits autobiogràfics, per Pagès Editors, Lleida.

El camí, cobert de neu glaçada, s'anava fent relliscadís. El sol ja només daurava d'un or pàl·lid els cims més alts, mentre les valls es feien moradenques. La noia seguia cantant. Al Desembre congelat seguia Rossinyol que vas a França. Aquella veueta prima, gairebé angelical, s'estenia pels pendissos i seguia els corriols i les torrenteres. Lluny, molt lluny, continuaven ressonant les canonades tràgiques de la batalla que no tenia fi.

Ens costà de convèncer aquella noia que li era forçós de tornar a l'ermita abans no es fes massa fosc. Finalment, ho aconseguírem. Nosaltres apressàrem el pas. Durant una bona estona encara sentírem aquella cristal·lina cantarella perdent-se en la muntanya nevada.”¹⁰¹

A continuació, l'autor amplia el context del text anterior.

Esclariments

“Durant la guerra, havíem organitzat a Viladrau un dipòsit eventual de documentació antiga per tal d'alliberar-la dels perills de rapacitat, incendis o precipitades translacions oficials. Els documents hi estaven segurs gràcies a la constant vigilància d'un grup de voluntaris abnegats i d'alguns funcionaris de bona fe provada. Els llibres, els pergamins i els papers hi estaven pacíficament segurs; nosaltres, però, els vetlladors, rebíem de ple com tothom l'angoixa de la guerra. Cal dir que el poble de Viladrau no solament facilità la tasca, sinó que se sentí orgullós d'haver estat escollit per a establir-hi el refugi de tants de tresors d'història. Els arxius de la Corona d'Aragó, el de la catedral i l'Ajuntament de Barcelona, el de la Seu d'Urgell, Vallbona de les Monges, Cervera i d'altres, hi eren copiosament representats, repartits entre diversos edificis que els seus respectius propietaris o administradors ens havien deixat voluntàriament i a mans besades.

De tant en tant, quan l'angoixa ens oprimia massa, provàvem de cercar un xic de pau interior en el silenci de la muntanya. Fins allí, entre fagedes i

---

¹⁰¹ DURAN I SANPERE. Op. cit., Cap. 36, p. 150-152.

*castanyers, cingles amunt, s'escampava el ressò llunyà de la crueltat ineludible.*¹⁰²

I en un capítol de *Paisatges* trobem la descripció del Matagalls així com la referència al poble de Viladrau:

Matagalls

“La planura rasa de dalt de la serra només té, en un extrem, un grup de roques aixecades que una gran creu n'ha fet altar.

La terra està coberta d'una herbeta curta, compacta i resseca amb aparença d'una pell d'animal estesa de cap a cap. Els arbres no hi arriben; caparregen més avall sota dels roquissars. Prop de la font i amb la protecció d'uns murs enrunats, s'aventura a créixer algun ginebró hirsut i rebordonit pel vent.

El sol il·lumina a contrallum els escassos brins que de tant en tant s'aixequen, trémuls, i quan troba una carlina oberta arran de terra s'hi atura i hi encén una petita flama daurada.

La soledat de la planura es fa més sensible pel silenci que hi regna, sense ocells ni remor de branques. Vers la part baixa del pendís, unes vaques pasturen llunyanes, retallades damunt del cel. A l'entorn de la creu del cim giravolta una boirina de formigues alades, aviat escampada; cap altre senyal de vida no s'hi veu.

*Al fons, més avall dels avets, més enllà de la fageda i dels castanyers, a l'altra banda de les quintanes i de l'horta, el poble, enriolat de teulades vermelles i parets blanques, s'estén entre jardins i pren la veïna muntanya de la creu com un espectacle de què disposa al seu grat i mostra enorgullit als forasters que hi arriben.*¹⁰³

---

¹⁰² DURAN I SANPERE. Op. cit., p. 201.

Un altre testimoniatge és el dietari que redactà l'escriptor Marià Manent a Viladrau, *El Vel de Maia*, durant els anys de la guerra. Presentem una referència del dietari que precisament esmenta una excursió de Duran al Matagalls. Manent va treballar com a Auxiliar de la Secció d'Arxius (del 15 d'octubre de 1938 fins el 27 de gener de 1939),¹⁰⁴ en els fons instal·lats al mas Noguera de Viladrau:

*"Ve a veure'm en Duran i Sanpere que ha fet una excursió al Matagalls amb uns amics. Diu que a Barcelona la gent dona la guerra per acabada, i ja no es preocupa. (30 d'octubre de 1938)."*¹⁰⁵

El testimoniatge d'Eduard Castellet

I també comptem amb el testimoniatge d'Eduard Castellet, que evoca la seva infantesa a Viladrau aquell estiu del 1936 just quan va esclatar la guerra i, aleshores, tenia 6 anys. Castellet conta delicadament en primera persona la seva estada a Viladrau, la relació de nens amb la Roser -filla d'en Duran- (de fet, el capítol del llibre porta per títol *La Roser*) i el comiat amb la Roser i la seva família en marxar cap a Barcelona. En destaquem els següents fragments, on fa referència a Agustí Duran, el pare de la Roser:

*"Ara cada matí el meu pare, el pare de la Roser i uns altres senyors de Barcelona se'n van allí sota del Matagalls a amagar-se i com que des d'allí es veu molt bé el jardí de casa meva la meva mare penja un llençol gran del llit dels meus pares i si el llençol és penjat vol dir que hi ha perill i com que el meu pare el pare de la Roser i aquells senyors de Barcelona el veuen no tornen a dinar fins que la meva mare ha despenjat el llençol que vol dir que no hi ha perill i que els milicianos ja han marxat."*¹⁰⁶

---

¹⁰³ DURAN I SANPERE. Op. cit., Cap. 44, p. 184 i 185.

¹⁰⁴ "Relación del personal eventual que ha trabajado en la Sección de Archivos de la Generalidad de Cataluña." Caixa 413. Fons de la Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius. ANC.

¹⁰⁵ MANENT, Marià. *El vel de Maia*. Barcelona: Edicions Destino, 1976, p. 208.

¹⁰⁶ CASTELLET, E. *Norbury*. Barcelona: Ed. 62, 1987, p. 30.

I arriba el comiat entre les famílies Castellet i Duran, és a dir, entre l'Eduard i la Roser:

“Abans de pujar al cotxe de línia la meva mare no deia res però tenia dues llàgrimes que li anaven galtes avall i quan s'ha abraçat a la mare de la Roser també plorava i ha dit adéu Lola que tot us vagi bé. Jo he pujat de seguida al cotxe de línia i he agafat finestreta i m'he posat amb els braços oberts i plans i amb les mans agafades pels dits sobre el vidre de la finestreta que estava abaixat i amb la barbeta sobre les mans i posant-me de puntetes veia a fora i la Roser s'ha posat sota la finestreta i em mirava amb el cap aixecat però no ens hem dit res i jo m'he aguantat de puntetes fins que el cotxe de línia ha arrencat i llavors la Roser m'ha dit adéu Eduard i jo li he dit adéu Roser i he continuat de puntetes i amb la barbeta sobre les mans i amb el cap girat cap a on es quedava la Roser i m'he quedat mirant-me-la mirant-me-la i la Roser s'anava fent petita i ha aixecat un braç i feia moure la mà dient adéu però jo no he mogut cap mà perquè les tenia vora els ulls i amb els dits m'anava treient unes llàgrimes que m'han sortit.”¹⁰⁷ El gener de 1937 els Castellet-Díaz de Cossío emprenen el camí cap a Londres.

El paisatge viscut

Podem concloure aquest apartat que el Montseny i, en concret, Viladrau van representar dos paisatges viscuts ben diferents per Agustí Duran i Sanpere i, la seva família.

D'una banda, un paisatge plàcid, un espai d'evasió, de relacions d'amistat en estius plens d'assossec i tranquil·litat, en temps de pau.

D'altra banda, en plena Guerra Civil espanyola, Viladrau va esdevenir un paisatge amb una calma tensa, un oasi per a ell i la seva família i, alhora, l'amagatall idoni per als arxius catalans.

---

¹⁰⁷ CASTELLET, E. Op. Cit., p.31 i 32.

Tal com iniciàvem aquest apartat, a voltes, en Duran hi tractaria de trobar aquell *xic de pau interior en el silenci de la muntanya* tan difícil d'aconseguir enmig de l'agitació i l'angoixa produïdes per la guerra.

El temps de pau anterior al juliol de 1936 va deixar pas al temps de guerra i el paisatge montsenyenc, omnipresent, emmarat primer de benestar i tocat després pel ressò de les bombes d'una guerra gens llunyana...

Finalment, volem tornar a donar la paraula a tres veus que han estat presents en aquest capítol. Abans i després de la guerra, memòria i paisatge esdevenen un binomi inseparable.

Josep Maria Castellet:

*“Jo sóc un nen amb dos paisatges, Viladrau i el passeig de Sant Joan. A Viladrau tens la “muntanya d'ametistes” davant. És un paisatge que el tinc molt present, és el meu paisatge infantil de les vacances, de la fugida de la quotidianitat. Quan arribo a Anglaterra, és evident que m'han separat del meu món, dels meus paisatges, però el nou món me'l miro amb curiositat.”*¹⁰⁸

Marià Manent:

10 de febrer de 1939: *“[...] Cap al tard, entre els boscos, se sent una mica de basarda. Hi ha qui diu que encara queden soldats i carrabiners en aquestes muntanyes; avui m'han assegurat que abans-d'ahir disparava una metralladora republicana més amunt d'Espinelves. El cert és que aquest paisatge té alguna cosa d'hanté: el pas de la guerra hi ha deixat flotant un aire de basarda i de tragèdia. Que diferent del Viladrau d'Emília, i de Marta Teschendorff,¹⁰⁹ del “croquet” i de les llargues converses sota els cedres !”*¹¹⁰

---

¹⁰⁸ MUÑOZ LLORET, T. Op. Cit. p. 39.

¹⁰⁹ Vegeu: ZAMORA I ESCALA, J. E. “Noia russa al Montseny” a *Monografies del Montseny*, Viladrau: Amics del Montseny, juny 2006, núm. 21, p. 29-40.

¹¹⁰ MANENT, M. Op. Cit., p. 245.

I el nostre protagonista, Agustí Duran, des del monestir de Pedralbes, que va esdevenir la darrera seu de l'Arxiu General de Catalunya a Barcelona:

Dia 8 de gener de 1939: “És una tarda de diumenge. La feina d'ara no m'ha permès d'anar a Viladrau. Sóc a la meua cel·la de Pedralbes; per la finestra florida veig la ciutat com blanqueja a la llum del sol que va caient. L'ambient és d'una bonança primaveral (...). Aquest indret és ideal per al treball. Cap altra cosa envejaria sinó la pau d'aquest recer (...). És un lloc que troba en cada hora una gràcia nova. Aquesta nit la lluna hi feia miracles (...). Ara que he alçat els ulls he vist la coloradura daurada dels arbres i dels camps verds del veïnat (...); [és un] paisatge tan dolç que entra cor endins que no te n'adones.”

I el dia 13 de gener de 1939: *“Mai cap arxiu del món no haurà tingut un espill com aquesta finestra, en un ambient de pau que és com un miracle en aquest món turmentat per la guerra.”*¹¹¹

Fins aquí hem pogut copsar el diàleg entre la memòria i el paisatge, en definitiva, el paisatge viscut d'Agustí Duran i Sanpere i alguns coetanis a Viladrau, en temps de pau i en temps de guerra.¹¹²

2.8. El Monestir de Poblet: destí de l'Arxiu Refugi de les Comarques Occidentals

A continuació, presentem cronològicament el desenvolupament de les accions del salvament d'arxius que varen tenir com a destí el Monestir de Poblet, a partir de la correspondència conservada fins a l'actualitat mantinguda entre els mateixos protagonistes.

Eduard Toda i Güell¹¹³ (1855-1941) és comissari de la Generalitat de Catalunya per a la conservació del Monestir de Poblet durant la Guerra Civil

---

¹¹¹ DURAN I GRAU, E. *Agustí Duran i Sanpere, semblança biogràfica*. Barcelona: IEC, 2000, p. 8.

¹¹² Agraïxo a Eulàlia Duran i Grau, filla d'Agustí Duran i Sanpere, els seus comentaris en aquest apartat i a Teresa Muñoz Lloret per facilitar-me la pista de la família Castellet a Viladrau.

(havia estat el president del Patronat de Poblet, creat el juny de 1930 i dissolt el 12 d'agost de 1936).

En data del 16 de febrer de 1937, Toda escriu a Duran "(...) *Estic treballant de ferm en mon llibre d'història de Poblet, fent el volum La Devallada-1600-1800. Al capítol de priorats em trobo detingut al Tallat, perquè sos papers son en dos feixos del fons Hurtebise,*¹¹⁴ *quals números he donat al Guitert*¹¹⁵.

*Realment, estimat Duran, deuriau fer un esforç per a almenys enviarme els feixos Hurtebise, ficats en sacs. Els arreglaré, treuré lo que'm convinga extractant lo necessari, i si voleu els tornaré. Un camió petit els portaria fàcilment, i ho puc pagar-lo aquí, cosa que faré amb gust*¹¹⁶.

En relació a aquesta petició, una Ordre del 27 d'abril de 1937, signada pel Conseller de Cultura de la Generalitat, Antoni M. Sbert, resol "*traslladar al Monestir de Poblet els feixos de documents coneguts pel nom "Fons Hurtebise", dipositats fa alguns anys, a l'entresol de l'Arxiu de la Corona d'Aragó*" (ACA), provinents de la desamortització del segle XIX i ubicats, abans d'ingressar a l'ACA, a la Delegació d'Hisenda de Tarragona.

Toda, en data del 23 d'agost de 1937, reclama a Duran la conveniència d'establir un "Arxiu comarcal" a Poblet¹¹⁷.

---

¹¹³ Eduard Toda i Güell (Reus 1855-Poblet 1941). Mecenès, diplomàtic, historiador i restaurador de Poblet.

¹¹⁴ Es tracta d'Eduardo González Hurtebise (Madrid 1876-Barcelona 1921), director de l'Arxiu de la Corona d'Aragó -ACA- (1911-1921) i autor de la *Guia històrico-descriptiva del Archivo de la Corona de Aragón*, en Barcelona (1920). En el període de la direcció de González Hurtebise, l'any 1918 ingressa documentació de Poblet a l'ACA. Per aquest motiu aquesta documentació pren el nom de "Fons Hurtebise". Vegeu: GONZALVO I BOU, G. "Desamortització i arxius: l'exemple del Monestir de Poblet". Lligall. Revista Catalana d'Arxivística, Barcelona, AAC, 1997, 11, p. 11-29.

¹¹⁵ Joaquim Guitert i Fontserè (Barcelona 1875- la Selva del Camp 1957). Metge i historiador. Col·laborador d'Eduard Toda fins a la ruptura l'any 1938.

¹¹⁶ GONZALVO I BOU, G. *Cartes d'Escornalbou i Poblet. Un epistolari d'Eduard Toda a Agustí Duran i Sanpere (1922-1940)*. Poblet-Tàrraga, 2001, p. 86 i 87.

¹¹⁷ Llibre-registre d'entrades, pàg. 29. ANC. Fons de la Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius, caixa 401.

Manuel Herrera i Ges (1880-1951), advocat, antic president de la Comissió Provincial de Monuments Històrics i Artístics de Lleida, treballa com a auxiliar tècnic d'arxius a la Secció d'Arxius, en primer lloc a Lleida, amb Enric Arderiu i Hospital, arxiver de l'Arxiu Municipal de Lleida i Delegat de la Secció d'Arxius de la Generalitat de Catalunya a Lleida -nomenat per Ordre del 25 de juny de 1937-. Herrera és eventual des del 30 de juliol de 1937 i disposa de nomenament per Ordre del 25 de febrer de 1938.

Abans de destinar-se Poblet com a dipòsit documental dels Arxius de la Catalunya occidental es valoraren altres indrets com Vilanova de Meià, Solsona i Vallbona de les Monges. Duran escriu el 26 d'agost de 1937 a l'advocat Antoni Bergós, comissari de la Generalitat per Lleida, *"Poblet o Vallbona són dues bones solucions: capacitat, parets gruixudes i camins de poc trànsit. Poblet, a més ofereix l'avantatge de tenir el Sr. Toda que dobla el prestigi del Monument"*¹¹⁸.

Herrera, mentre és a Lleida, treballa en les tasques per a la preparació del trasllat dels Arxius de Lleida, amb molt poc suport i pràcticament en solitari, fet constatable en la correspondència que manté amb Duran. Herrera, el 9 de setembre, arriba a dir-li a Duran, *"Aquesta és la terra de la gent feliç"*¹¹⁹.

El perill dels bombardeigs força a accelerar el trasllat dels Arxius de Lleida. Herrera escriu el 16 d'octubre de 1937 a Duran, *"realment, de dia en dia urgeix més el trasllat de l'Arxiu a un bon refugi. Per ara els avions fascistes van pels voltants de Lleida solament, però les alarmes són contínues, dies de tres, com ahir"*¹²⁰. Fins que es precipiten els pitjors esdeveniments i Herrera és ferit per un bombardeig. Herrera, el 8 de novembre de 1937, davant l'esperat trasllat dels arxius al destí que s'havia finalment decidit de Vilanova de Meià, que no hi

---

¹¹⁸ Expedient de Lleida. ANC. Fons de la Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius, caixa 407.

¹¹⁹ Expedient de Lleida. *Ibid.*

¹²⁰ Expedient de Lleida. *Ibid.*

havia manera de materialitzar, i enmig d'un "pànic enorme" demana a Duran que es resolgui la situació d'una vegada per totes¹²¹.

Amb data del 17 de novembre i 2 de desembre de 1937, Duran tramet dues lletres a Toda, la primera, *"Per tal de donar compliment al Decret de la Conselleria de Cultura de la Generalitat de 4 d'agost de 1936, relatiu a la incautació dels Arxius antics amb destí a les Institucions Culturals de Catalunya, es faculta el Sr. Eduard Toda, Comissari de Poblet per a que personalment o per mitjà d'un seu Delegat pugui recollir de la vila de Vinaixa, d'acord amb el seu Ajuntament, les restes de l'Arxiu Parroquial i d'altres que hi pogués haver per a que puguin ésser duts a Poblet on provisionalment hi són concentrats els fons documentals antics de la Contrada a disposició de la Secció d'Arxius del Servei del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de la Generalitat de Catalunya. I la segona, fa referència "a l'Arxiu Parroquial, el Notarial i els altres que convingui protegir de Montblanc (...)"¹²².*

El conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Carles Pi i Sunyer, per Ordre de 29 de novembre de 1937 -no publicada al Diari Oficial-, va resoldre: *"Destinar el Monestir de Poblet a lloc de concentració provisional dels fons documentals i objectes d'art i històrics de les ciutats i viles de la Catalunya occidental que els Caps dels Serveis dels quals depenen judiquin procedent de traslladar-hi amb el fi de proveir millor a la seva seguretat durant les actuals circumstàncies de guerra"*.¹²³

Herrera abandona Lleida¹²⁴ i s'instal·la al Monestir de Poblet. Escriu a Duran, el 3 de desembre de 1937, des de Poblet, *"Molt estimat amic: ja tenim amoblades les habitacions que'ns ha facilitat el Sr. Toda i aquesta nit hem dormit per primera vegada davant de la Porta Reial. Procurarem aclimatar-nos*

---

¹²¹ Expedient de Lleida. *Ibid.*

¹²² Expedient de Poblet. ANC. Fons de la Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius, caixa 407.

¹²³ Expedient de Poblet. *Ibid.*

¹²⁴ En una de les relacions del personal que havia col·laborat en la Secció d'Arxius, hem trobat la següent nota sobre Manuel Herrera i Ges: *"Por verse amenazado en Lérida a causa de su significación política, la Dirección de la Sección de Archivos le trasladó a Poblet."* Relacions de personal. *Ibid.*

aviat, encara que això és ventós i molt fret, les habitacions noves i la llenya, carbó i carbonilla escassa i caríssima. No't dic res dels comestibles, quina adquisició está plena de dificultats materials i econòmiques. Tot el qual té la seva compensació amb l'afecte que'ns demostra continuament el Sr. Toda i les incontables atencions de que'ns fa objecte, que no sabrem mai com agrair-li (...)". En relació a la documentació que s'havia de traslladar de Lleida a Poblet, "Jo voldria tindre ja aquí el paperam de Lleida, perquè estaria més justificada la meua estada a Poblet. No'm faltará per això feina, perquè D. Eduard ja m'ha parlat d'arreglo de pergamins, d'ordenació de fotografies. Quines coses penso fer-li encara que vingui tot el de Lleida, les vetllades són molt llargues i hi ha temps per a tot.

Deia el Sr. Toda que potser el millor fora enviar a Lleida al Dr. Guitert amb un camió d'aquí, com ho feren per les coses de Biure i Vallbona, i portar a Poblet lo que tu ordenassis, tot el recollit en la revolta, per a millor custodia (...).

El lloc que triarem per a la documentació de Lleida, el calefactori, em diu el Sr. Toda que's el pitjor lloc de tots, doncs és el lloc més humit del Monestir, que tot l'hivern rexumen aigua les pedres de terra per passar-hi per sota canyeries i desaigües. No hi haurà més remei que anar a la torre del Prior; acondicionarem les obertures i portes i ja procuraré desenvolupar-me de la millor manera possible. El cas és que vingui d'una vegada, si més no, l'arxiu catedralici."¹²⁵

El 7 de desembre de 1937, Duran demana explicacions a Arderiu en relació al trasllat del arxius de Lleida, "Li agrairia molt que amb la major urgència possible vulgui informar-me del que passa amb relació al trasllat a Poblet de la documentació antiga de Lleida. No li puc amagar que em dol molt que mentres a Girona, Tortosa, Tarragona, Manresa o Vic tot són facilitats per el compliment dels acords presos, a Lleida topem amb una mena de resistència passiva que jo no sé veure motivada. Li prego, doncs una informació suficient per a prendre en conseqüència les decisions que més convinguin. Agraint-li

---

¹²⁵

Expedient de Poblet. *Ibid.*

*des d'ara les notícies que estic esperant amb ànsia, sóc com sempre seu afm. a.*¹²⁶

Duran informa al Sr. Toda, el 9 de desembre de 1937, "L'Arxiu de Verdú, així com el de Vilagrassa i tal vegada el d'Anglesola estan disposats per a ésser duts a Poblet el dissabte vinent amb un camió militar de Cervera. L'amic Herrera ja tindrà feina a arrengrer aquests Arxius tot esperant els altres. Vosté veurà quin indret destina als nous hostes documentals per a fer-ne la tria i ordenació. De Reus tampoc no en sé res, però tot anirà venint. Vam convenir amb el Dr. Guitert que caldria anar a Montblanc a veure quin risc tenen els Arxius i que si era necessari dur-los a Poblet faríem els documents apropiats. Com estan de fusta per a fer prestageries o caixes-prestatgeries ? Suposo que malament, però caldrà fer-ne perquè els papers no hi guanyen gens apilats i sense la disciplina dels prestatges."¹²⁷

El 10 de desembre de 1937, Arderiu contesta a Duran, "m'estranya que digueu que a Lleida topeu amb una resistència passiva. En quant a mi no hi ha el més petit inconvenient en que l'Arxiu (tot el fons documental important) sigui traslladat a Poblet. Abans d'ahir vaig rebre una ordre del Conseller de Cultura on me se notificava que Poblet era el lloc destinat per a guardar les coses de la Catalunya occidental (...). Tot seguit de rebre-la la vaig traslladar a l'amic Herrera per a que m'informi del que ell cregui que deu traslladar-se a Poblet del que ara hi ha a Santa Maria i en quan a l'Arxiu de la Ciutat he donat compte a l'Alcalde perquè aquest ordeni també el trasllat al mateix lloc. Penso doncs que per tota la setmana vinent quedarà enllestit aquest assumpte, doncs jo personalment m'en preocuparé (...)." ¹²⁸

Herrera informa a Duran, el 12 de desembre de 1937, arriba "una camionada de paperam que feia por de veure. El camió era dels de volquet i'l descarregaren com si fos arena, darrera de la Porta Reial. Avui diumenge no; potser demà dilluns ho acondicionarem en lligalls i en sacs (casi tot son papers

---

126 Expedient de Lleida. *Ibid.*

127 Expedient de Poblet. *Ibid.*

128 Expedient de Lleida. *Ibid.*

*sols i bruts, alguns de podrits i molt humits) i veurem de fer una tria i separar primer els que siguin de Verdú, d'Anglesola i de Vilagrassa, que de aquests tres punts digueren que hi havia coses, i després veurem d'ordenar-ho. Creu-me que fa por veure el munt de papers i terra que hi ha.*¹²⁹

Herrera escriu a Duran, el 13 de desembre de 1937, i li transcriu la carta adreçada a Enric Arderiu referent a la seva instal·lació a Poblet per ordre del mateix Duran, a causa de l'estat de salut en què es trobava. *“Ja tenim aquí La Selva, Vinaixa, Anglesola, Verdú, Vilagrassa, XX, esperem Montblanc d'un moment a l'altre. De Lleida, crec que deuria sortir tot el fons catedralici, ja embalat en les caixes, el dels calaixos i les carpetes del Arxivet de Roda que deixà jo preparat...; a més fora bo treure l'interessantíssim fons notarial que hi ha al Institut i'l que creguis convenient del Arxiu Municipal.” “Avui mateix ha escrit en Duran i diu que t'ha escrit a tu referent a aquest trasllat de la documentació de Lleida. Resoleu-ho d'una vegada perquè el perill és gran i fora molta la responsabilitat si passesu quelcom desagradable.*¹³⁰

Duran informa a Toda, el 17 de desembre de 1937, *“ja deu haver vist que l'Ordre del Conseller de Cultura declara Poblet refugi documental i artístic de la Catalunya occidental. Aquesta declaració va més enllà d'aquell propòsit de fer passar per Poblet els documents de les antigues baronies del monestir. Ara l'ambient és molt més extens i la intenció gosaria dir més generosa. Està clar que la condició de refugi dona als arxius recollits una consideració de cosa sagrada intangible, però el dret d'inventariar tots els documents relatius a la vida pobletana ningú no el nega i podra exercir-se amb tota comoditat.*

Els arxius potser no vindran tots amb el desordre dels papers de Verdú (per bé que una bona part d'aquest Arxiu estava ben empaquetat) i no crec que els paquets es desfessin pel viatge, però així i tot convindrà poder disposar d'una sala gran i de taulells extensos. L'experiència constant d'aquest any i mig de brega diària ens ho ha fet veure clarament. No crec doncs que la torre del Prior sigui lloc a propòsit. Jo no em veuria amb cor de quedar bé si m'obligaven a

---

¹²⁹ Expedient de Poblet. *Ibid.*

treballar en un espai tan reduït. Altra cosa seria la torre de l'Oli. Té més pisos i són més esbarjosos, i fins l'accés és molt més fàcil. Però, fet i fet, potser encara seria millor poder disposar del pis del Museu. Jo no sé si ara està gaire desembaraçat però crec que hi deu restar lloc suficient per a fer els escampalls de papers damunt de taulells i procedir la feina a fer amb un perfecte ordre arxivístic: formar les sèries, totes les sèries a peu dret i davant dels taulells, abans de posar-se a seure al sol o a la vora del foc i fer per escrit la descripció de llibres i lligalls.

Vostè que enten aquestes coses perquè les ha vist d'aprop i està avesat a barallar-se amb els papers vells, es farà càrrec de les meves preocupacions davant de l'inminència de començar la feina. Aquí sí que és cert allò que diuen "feina ben preparada ja està mig feta". Si aquesta feina la comencem bé i amb tanta comoditat com sigui possible la veurem avençar ràpidament i ens estalviarem tots plegats el neguit de veure-la fer i desfer diverses vegades. Confio plenament en les dots previsoras de vostè i en aquest Àngel que ha protegit fins ara els arxivers i els arxius, ens ha permès de vorejar els perills i ens ha ajudat a fer feina llesta i de profit. Poblet ha de representar la màxima perfecció del treball i l'orgull d'aquest Servei de pau que ha d'actuar en mig del trontoll de la guerra (...)."¹³¹

Duran s'adreça a Toda, el 7 de gener de 1938, per tal de poder recollir "d'acord amb els Ajuntaments respectius (Prades, Vilanova de Prades, Vilosell, Albi, Tarrés, Vallclara, Forés, Belltall, Blancafort i Solivella), tota la documentació dispersa d'Arxius Parroquials, Notarials i altres que convingui protegir de les contingències derivades de la situació actual i dur-los a Poblet on restaran a disposició de la Secció d'Arxius."¹³²

---

130 Expedient de Poblet. *Ibid.*

131 Expedient de Poblet. *Ibid.*

132 Expedient de Poblet. *Ibid.*

Duran es torna a dirigir a Toda, el 21 de gener de 1938, *“M’han telefonat del Museu de Reus i diuen que tenen una partida de caixes amb la principal documentació de l’Arxiu Històric Municipal i de l’Arxiu de l’Església”*¹³³.

Duran, el 27 de gener de 1938, davant del constant bloqueig del trasllat dels arxius de Lleida, escriu altra vegada a Arderiu, *“Després de la vostra lletra del dia 10 de desembre..., no n’he sapigut res més. Com que jo no vull tenir cap responsabilitat en els danys que poguessin resultar d’aquest incompliment de les ordres superiors, a la darrera reunió de la Comissió de Patrimoni Històric, Artístic i Científic vaig exposar el detall de les gestions fetes a Lleida des del meu primer viatge i l’aturada sistemàtica que ha sofert el compliment dels acords presos i de les decisions d’aquesta Direcció. Avui en donaré compte al Sr. Conseller.”*¹³⁴

Duran escriu a Herrera, el 15 de febrer de 1938, *“Els documents de Reus, els que fins ara han arribat i els que poden anar venint, serà bo que restin quiets fins a rebre la descripció del contingut de les caixes”. “De Lleida diu l’Arderiu: que espera que tu hi vagis per a dirigir l’embarcament de les caixes (...); diu també que [...] ha obtingut que l’Ajuntament acordés treure també la part antiga de l’Arxiu Municipal; i diu encara que tot està a punt per el viatge a Poblet. A tot això jo contesto: que tu tens prou feina a Poblet on és el teu lloc de treball (...).”*

“En la nota que vaig donar -en relació a l’estructuració de la Secció- tu hi ets com Arxiver-Director de l’Arxiu Refugi de les Comarques Orientals” -volia dir Occidentals-.

“Respecte dels Arxius de Verdú, Anglesola, Vilagrassa i La Selva, m’agradaria de poder tenir, la mida de l’extensió de cada un d’ells reduïda als metres lineals de prestatgeria que ocuparien si efectivament tinguéssim les prestatgeries corresponents.”

---

¹³³

Expedient de Poblet. *Ibid.*

“Tant per aquests Arxius com per tots, el principi bàsic que tenim establert i que no pot ésser transgredit per res és el de la conservació íntegra de la documentació procedent d’un mateix fons. Ni llibres ni papers de cap mena poden ésser separats del nucli originari ni pel pretext de creure que no hi corresponen i que llur interès guanyaria amb desplaçament. Cal separar totalment el criteri arxivístic del que puguin tenir els col·leccionistes. Cap altra cosa no et sabria recomanar amb tanta fermesa en qüestió d’Arxius.”¹³⁵

Herrera escriu a Duran, el 20 de febrer de 1938, *“El Sr. Toda ja està bé (...). El metge Busqué’m digué que D. Eduard sufria un atac de cor i que estava en gran perill. Sembla que ja ha passat, però queda la recansa.*

De Reus, el dia 5 portaren en un camió 26 caixes, 2 panistres i 2 farsells; i ahir feren un altre viatge, portant 27 caixes més (...). Vingué en el camió En Vilaseca¹³⁶ de Reus, i digué que quedan per portar unes 40 caixes més.

He mig calculat quina prestatgeria necessitaríem; per a l’Arxiu de Verdú, uns 26 a 28 metres; Anglesola, uns 12; Vilagrassa, potser 4 o 5 n’hi haurà prou; La Selva de 18 a 20; Vallbona, els papers que hi han per aquí, uns 2 metres, i Vinaixa 0,90. Això sense comptar llibres, ni cantorals i llibres de cor, que de Vallbona n’hi ha una gran quantitat.

Em sembla molt bé el que has contestat a l’Arderiu referent a la meva anada a Lleida per portar el arxiu. Tampoc m’el donarien; el que si’m donarien fora algun disgust de consideració (...). Jo vaig deixar 58 caixes plenes amb l’arxiu catedralici... Hi ha després unes carpetes, amb els pergamins del arxivet de Roda....(...). Ademés hi ha 235 calaixos amb força documentació que completarà les sèries de les caixes... Tot això hauria de vindre.

---

¹³⁴ Expedient de Lleida. *Ibid.*

¹³⁵ Expedient de Poblet. *Ibid.*

¹³⁶ Es tracta de Salvador Vilaseca i Anguera (Reus 1896-1975). Prehistoriador; fundador del Museu Municipal de Reus.

Del fons episcopal hi havia aquells dos munts de papers en la sala on hi havia les robes. Tot just els havia començat a veure quan el bombardeig. Era cosa administrativa moderna; es coneix que cremaren molta cosa, el més interessant... Lo que si hauria de vindre és el fons notarial que té en Roca a l'Institut. Pel que calculo hi deuen haver-hi una quarentena de metres de prestatgeria.

Podria ésser que algunes de les caixes, calaixos o paquets, quedessin desfets pel bombardeig...

El de Montblanc i altres punts estem esperant que abonantsi el temps i que arreglin l'auto de la comissaria per a anar-hi.

*Tots molt contents i agraïts de que m'hagis incluit entre el personal adaptat a la nova estructuració del Servei d'Arxius.*¹³⁷

El 23 de febrer de 1938, Herrera s'adreça a Duran, on exposa diferents possibilitats per aconseguir camions pel trasllat dels arxius de Lleida. A més, *"Ahir vingué una altra camionada de 20 caixes de Reus. Crec que'n falten només altres tantes"*¹³⁸.

Herrera torna a escriure a Duran, el 5 de març de 1938, *"ahir al migdia portaren de Reus una altra camionada. Aquesta vegada no han set caixes. Han set: 38 lligalls de volums del Cadastre del Ajuntament, 16 de la Congregació de la Sang, 20 de la Prioral de S. Pere, i 16 de la Comunitat de Preveres, una caixa i un calaix-caixa, tancades, amb llibres de la Prioral, un calaix lligat, amb els segells i utensilis de la congregació de la Sang, i una caixa més gran, allargada, i també clavada, que diuen que's l'Arxiu de Vallfogona de Riucorp. Ocupen aquests volums uns 28 metres de prestatgeria. Insisteixo que convé molt que t'arribis a Poblet. Aniria de primera que avans de que portessin l'arxiu de Lleida sapiguessim on el posem, per no anar després d'ací d'allà, i això si vens ho deixariem ben definit. Jo cada dia més encantat*

---

¹³⁷

Expedient de Poblet. *Ibid.*

del pis de dalt de Cases Noves (Museu) pel arxiu lleidatà, espaiós, ben orientat, bona claror, independent i que's podria tancar si ho creies oportú. Ja en parlarem."¹³⁹

Els dies 14 i el 24 de març de 1938, Duran informa a Arderiu que Enric Cubas, arxiver de la Secció d'Arxius, "va a Lleida amb l'encàrrec de curar de la tramesa a l'Arxiu-Refugi de Poblet, la documentació antiga de Lleida: Arxiu Capitular, la part que correspongui de l'Arxiu Episcopal i d'ésser possible les seccions que creguin necessàries protegir de l'Arxiu Municipal i els protocols notariais, actualment a l'Institut."¹⁴⁰

Toda escriu a Duran, el 10 d'abril de 1938, ara en relació al patrimoni moble protegit, "Seguim rebent efectes de Tortosa, havent-ne arribat fins ara 8 camionades. Entre els efectes, hi ha mig retaule del altar major de la catedral i altres dos trossos de retaules, tots de fusta.

La col·lecció de còdex d'aquella biblioteca del seminari ha arribat bé, encara que desaparellada. Sols trobem a faltar quatre o cinc exemplars dels 258 que tenia numerats."¹⁴¹

Herrera segueix informant a Duran, el 14 d'abril de 1938, "El dia 7 vingueren de Tortosa 2 camions, un amb protocols notariais moderns i l'altre amb troços del retaule major i d'un retaule de pintura molt acceptable. El dia 9 vingueren d'allí mateix 2 camions més amb coses gens interessants –descomptat un bon nombre de pergamins- són una munió de volums de les sessions del Congrés, i tot carregat a voleo. Abans d'ahir, 12, arrivaren altres 2 camions amb més volums de sessions de les Corts i molta premsa periòdica, diaris i revistes, relligats i solts; tot barrejat i brut. Sense ningú que'ls dirigeixi els pobres xofers carreguen el que poden i com poden. Tenim doncs unes muntanyes de paperam que espanta. Ja hem començat a endressar-ho i a fer destries,

---

138 Expedient de Poblet. *Ibid.*

139 Expedient de Poblet. *Ibid.*

140 Expedient de Lleida. *Ibid.*

141 Expedient de Poblet. *Ibid.*

procurant separar, al menys, els fons notarial, municipal i eclesiàstic. Llàstima de no poguer-ho fer a gust i amb bones condicions de local i prestatgeries. Es fa el que's pot seguin les indicacions del Sr. Toda i tot el que l'estat de l'esperit permet. De Reus res més."¹⁴²

El 25 d'abril de 1938, Herrera escriu a Duran, "anem i anirem fent el que's pugui, donada la falta de personal que ara hi ha; entre quintes i voluntaris queda aquí poquíssima gent. [...] i't deia la arribada de 6 camionades més de paperam i volums de Tortosa. Ha vingut tot damunt davall, i hi ha una feinada grossa a destriar les coses. Al tart venien, i de nit es descarregava de mala manera, deixant-ho a la Galilea. Hem necessitat més de 8 dies per a traslladar-ho a les Biblioteques. Ara, allí, estem fent la primera selecció –notarial, eclesiàstic, municipal, processos i pergamins- rotulant prestatges i piles per a evitar confusions. Després s'aniran fent altres ordenacions, però, per de promte s'ha de fer aquesta primera tria, que ha vingut tot barrejat i brut. En cas de perentorietat sempre podrien carregar com ho feren a Tortosa. Espero que hi haurà serenitat i seny en ordenar, i que no's pendran mesures en perjudici de les mateixes coses refugiades en aquest Arxiu, que res hi guanyen anant d'ací d'allà, i que portarien una intranquil·litat i un pànic a Poblet i als seus voltants, quina gentada creuen amb ple confiança que aquí no ha de passar res. El nom i el prestigi del monument i el que avui guarda ho fa esperar; així ho estem tocant.

*El metratge de prestatgeria de tot el que està arxivat a Poblet es pot calcular en uns 800 a 850 metres: a més 4 armaris de pergamins de Tortosa, i 6 calaixos de pergamins i 77 caixes de Reus. (...) Per aquí, fora de la molta gana i del decaïment consegüent, anem tirant bé"*¹⁴³.

Herrera torna a escriure a Duran, el 9 de maig de 1938, "(...) rebuts els 20 capdells de fil. Demà reemprendrem la tasca. El divendres acabarem ja'l fil dels altres capdells. Portem lligats 740 paquets, i col·locats en la forma que us vaig indicar als armaris.

---

¹⁴²

Expedient de Poblet. *Ibid.*

*Avui hem guardat totes les figures soltes del retaule major de Tortosa en els bauls de Vallbona, com quedarem. En la sagristia vella estarà ben resguardat (...).*¹⁴⁴

El 17 de maig de 1938, Herrera explica a Duran, *“hem acabat l’empaquetament de tot i queda ben condicionat i resguardat. S’han fet 1400 paquets, sense comptar el de Reus i els volums de premsa i de la Taula de Tortosa. Tinc ja’ls borradors dels planells i de les llistes més o menys detallades del que ha anat sortint, que quan els hagi posat en net te’ls enviaré per correu si no te’ls puc enviar per algú, si no vens tu per donar-te-ho a la mà. Avui no és més que un avenç i per que sàpigues que ja s’ha fet.*¹⁴⁵

*Ha quedat tot estivat als armaris, ben pla i ben compacte. Crec que està aixís resguardat de qualsevulga contingència. Fora d’armari queda no més que la pila de diaris i revistes de Tortosa, i els 25 llibrassos de la Taula que’ls he posat plans sobre la calaixera, per a protegir els pergamins de Reus que són als calaixos. Les caixes de Reus apilades davant de la prestatgeria d’entrant a l’esquerra (...).*¹⁴⁶

2.8.1. Els arxius de Montblanc a Viladrau

Tot seguit, coneixerem el destí final dels arxius de Montblanc. Duran informa a Toda, el 26 de maig de 1938, *“L’altra dia els nostres funcionaris Duran Gisbert i Serés amb un camió varen anar a Montblanc a recollir els Arxius Notarial i Parroquial. En intentar d’anar cap a Poblet es van trobar amb la sorpresa de no poder passar per a no contravenir les ordres severes que havien estat donades aquell mateix dia de no permetre a cap element civil de passar més enllà de*

---

¹⁴³ Expedient de Poblet. *Ibid.*

¹⁴⁴ Expedient de Poblet. *Ibid.* *“El dia 1 de setembre de 1938 al matí, en Mallo, Comissari de Museus de les Comarques tarragonines, amb dos camions de la Generalitat s’emportà tots els retaules de Tortosa cap als refugis del Pirineu.”* Correspondència rebuda de Manuel Herrera i Ges (7/9/1938). ACC. Fons A. Duran i Sanpere.

¹⁴⁵ En l’inventari que porta per títol, *Generalitat de Catalunya. Arxiu-Refugi de Poblet. 1938* (13 pàgs), es descriuen els fons documentals i bibliogràfics a partir de les províncies següents: Reus, Verdú, Anglesola, Vilagrassa, Tortosa i la Selva del Camp. Expedient de Poblet. *Ibid.*

¹⁴⁶ Expedient de Poblet. *Ibid.*

Montblanc. Tampoc van poder telefonar a vostè com era el seu propòsit. La càrrega, doncs, va venir a Barcelona, juntament amb alguns papers procedents de Vilavert i algun altre de la casa de Poblet i Teixidor. Ara, ja és tot a Viladrau on espera l'hora del repartiment definitiu.

També és a Viladrau, tal com ja li vaig dir per telèfon, la part de l'Arxiu de Vallbona que els soldats van descobrir a can Serra de Rocafort de Vallbona i que va anar ben just que no es perdés tot.

De primera intenció va ésser dut a Tàrrega, d'allí ho va recollir un camió del Departament de Cultura que ho va portar a Viladrau sense ni passar per Barcelona. Eren set caixes amb robes d'altar, casulles i alguns objectes. Demés d'uns sacs plens de llibres. El diumenge passat vaig ésser a Viladrau i vaig fer un inventari ràpid dels llibres: Missals, Cantorals, Leccionaris, Psalteris, Sermonaris, Evangellaris, Homilies i altres per l'estil, alguns del segle XIII, els altres del segle XIV i XV: tot plegat 26 vols. Alguns capbreus i llibres de comptes dels segles XVII a XIX. Dos Peres d'Aragó, més algun altre llibre amb relligatge de pell vermella, un dels quals diu procedent de Santes Creus. Aquesta mateixa indicació porten alguns dels llibres vells, cantorals, etc. A més, hi ha uns saquets amb documentació i uns índex del conjunt de l'Arxiu bastant detallats. Estem gestionant una autorització per a poder circular amb els camions per les zones de guerra. Altrament poca feina podríem fer. Sembla que avui les tindrem. Aleshores veurem quines ordres ens donen.”¹⁴⁷

Duran torna a escriure a Toda, el 7 de juliol de 1938, “(...) D'Escornalbou¹⁴⁸ van arribar ja fa dies 7 caixes de llibres de bibliografia amb alguns d'estrangers relatius a Espanya; tot plegat 353 volums. Al mateix temps, altres 5 caixes de llibres destinats a la Biblioteca de Catalunya; ja en vàrem fer entrega. Hem obert les nostres caixes, hem inventariat els llibres i els hem tornat a embalar.

---

¹⁴⁷ Expedient de Poblet. *Ibid.*

¹⁴⁸ Eduard Toda, compra, restaura el convent d'Escornalbou i s'hi instal·la el 1919. Aquí reuneix la seva biblioteca, objectes d'art i, llibres i documents històrics del monestir de Poblet. “*Ell llegat de Toda, a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, es produí inicialment, el 1922 i es va fer per etapes al llarg dels anys 20 i 30. Al final, donà 6000 llibres estrangers de tema hispànic, i la documentació del viatger Domènec Badia, “Alí Bey”.*” Op. Cit. GONZALVO, p. 14 i 15.

Sembla que així els tenim més segurs contra els perills de bombardeig. La col·lecció fa goig i li estem molt agraïts.

A Viladrau entre els papers procedents de Vallbona de les Monges hi ha també joies litúrgiques, algunes robes i pergamins; n'hem fet un inventari detallat que tindrà molt goig en trametre-li així que el tingui a mà (...).

*Mirarem de posar remei als papers de l'Arxiu d'Hisenda de Tarragona si les autoritats d'allà permeten que la nostra gent hi intervingui. Estem recollint els arxius de Figueres, La Bisbal, Vilabertran i Castelló d'Empúries, potser a continuació seguirem els de Palafrugell i Sant Feliu de Guíxols. Després procurarem tornar a Valls; a Poblet només hi tornarem en cas d'obligació concreta o pel goig sempre molt viu de saludar-lo.*¹⁴⁹

El 16 d'octubre de 1938, Herrera escriu a Duran, "(...) El llegir a "La Vanguardia" que va al Monestir de Pedralbes tot el Arxiu Històric General de Catalunya, te vegé desseguida enfeinat i ple de tràfecs. Sembla Pedralbes i els seus entorns zona més resguardada i segura. Un encert. Estaràs tranquil. Per aquí molta pau. Continua essent Poblet respectat per tothom.

*Amb D. Eduard anem arreglant i catalogant coses. Llàstima que'l no tenir llum i les vetlles llargues ens prenen moltes hores de feina. D. Eduard està perfectament bé i aixérit, i molt animat a escriure sobre coses de Poblet. Es una joia veure'l tant xiroi als seus anys (...).*¹⁵⁰

El 14 de desembre de 1938, Herrera dona noves a Duran, "Fa dies que volia escriure't per a que sapiguessis, si més no, que per Poblet no hi ha novetat (...). Per aquí, si no fos que la qüestió de la teca es posa per moments més impossible, essent la preocupació dominant i única, tenim tranquil·litat, i la pau i la quietut de Poblet segueix tan plàcidament com sempre."¹⁵¹

---

¹⁴⁹ Expedient de Poblet. *Ibid.*

¹⁵⁰ Correspondència rebuda de Manuel Herrera i Ges (16/10/1938). ACC. Fons A. Duran i Sanpere.

¹⁵¹ Expedient de Poblet. *Ibid.*

El 3 de gener de 1939, R. Frontera, sots-secretari del Departament de Cultura de la Generalitat, s'adreça a Toda, *“Havent disposat l'Honorable senyor Conseller de Cultura que els fons documentals aplegats provisionalment a Poblet siguin traslladats als llocs de concentració que la Superioritat té destinats per a tal finalitat, es faculta el funcionari portador del present Ofici per a que, d'acord amb el vostre assentiment, reculli els Arxius i documents salvaguardats fins ara en aqueix Monestir.”*¹⁵² Això significava l'evacuació, per motius de seguretat, de part dels arxius ubicats a Poblet.

Posteriorment, el 5 de gener Toda escriu a Duran, fent efectiva l'esmentada evacuació, *“en degut compliment de l'ordre de Cultura i de vostres instruccions, que serán seguides al peu de la lletra, ahir enviarem el primer camió amb part de les caixes del arxiu de Reus. Are carrega de nou i penso sortirà desseguit després de dinar (...).”*¹⁵³

2.8.2. Els arxius refugiats a Barcelona, Poblet i Viladrau

A tall de resum, en data del 17 d'agost de 1938,¹⁵⁴ aquesta era la ubicació dels arxius protegits -esmentats anteriorment- entre els dipòsits de Barcelona, Poblet i Viladrau: l'Arxiu notarial (35 metres lineals), el parroquial (35 metres lineals) i un de patrimonial (2 metres lineals) de Montblanc es traslladaren al dipòsit documental de Viladrau. L'Arxiu conventual de Vallbona de les Monges (5 metres lineals) i els fons documentals de Tortosa (50 metres lineals de l'episcopal, 48 metres lineals del capitular, 213 del notarial, 50 del municipal) es dipositaren entre Poblet i Viladrau. A Poblet, també s'hi instal·laren l'Arxiu municipal (40 metres lineals), el parroquial (85 metres lineals), fons patrimonials (16 metres lineals) i 3.500 pergamins de Reus; el fons parroquial (8 metres lineals) d'Anglesola, el fons municipal (5 metres lineals) i el parroquial (8 metres lineals) de la Selva del Camp; el fons parroquial (22

---

¹⁵² Expedient de Poblet. *Ibid.*

¹⁵³ GONZALVO. Op. Cit., p. 90.

¹⁵⁴ Resum dels arxius posats sota el control de la Secció d'Arxius de la Generalitat de Catalunya. ANC. Fons de la Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius, caixa 401.

metres lineals) de Verdú, el fons parroquial (2 metres lineals) de Vilagrassa i el fons parroquial (1 metre lineal) de Vinaixa.

L'Arxiu parroquial (40 metres lineals) de Santa Coloma de Queralt,¹⁵⁵ fou rebut per Martí de Riquer, de la Secció d'Arxius, el 15 d'agost de 1936 i fou traslladat a Barcelona¹⁵⁶.

Finalment, els Arxius de Lleida romangueren a la mateixa ciutat.

L'obra de Miquel Joseph i Mayol¹⁵⁷ també ens informa dels moviments d'aquests arxius. *“Des de darreries de juliol de 1936, durant tot al llarg de la guerra, a l'Arxiu de Poblet hi van ésser guardats els arxius històrics, religiosos i municipals de Reus, de Tortosa, de la Selva del Camp, de Verdú, d'Anglesola, de Vilagrassa, de Vinaixa, de Santes Creus i de Vallfogona. A primers de gener de 1939, llevat els de Poblet, Santes Creus, Vinaixa i part de Verdú, tots els altres arxius foren traslladats a Barcelona per a més gran protecció, ja que l'espai de què hom disposava a Poblet, per a acomodar-los de manera segura, era insuficient.*

*Juntament amb els arxius, s'hi guardaven la gran biblioteca de Tortosa, la dels Missioners del Cor de Maria, de la Selva del Camp, i la major part del fons de la dels Paüls, de l'Espluga” i, objectes d'art.*¹⁵⁸

---

¹⁵⁵ Vegeu: PALOU, H. “Notícia dels llibresregistre notarials de Santa Coloma de Queralt de l'Arxiu Municipal Fidel Fita d'Arenys de Mar”. *Recull*, Santa Coloma de Queralt: Associació Cultural Baixa Segarra, abril 2003, 8, p. 13-35.

¹⁵⁶ Expedient de Santa Coloma de Queralt. ANC. Fons de la Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius, caixa 408.

¹⁵⁷ JOSEPH I MAYOL, M. *El salvament del patrimoni artístic català durant la guerra civil*. Barcelona: Editorial Pòrtic, 1971, p. 90 i 91.

¹⁵⁸ *“Les grans naus de Poblet van servir d'aixopluc a les imatges de les capelles veïnes, de Soler, de la masia de la Capella, de Santa Engràcia i, encara, de moltes d'altres. També hi fou guardat el mobiliari de la granja Ribadell, del monestir de Vallbona, del castell de Biure i d'algunes cases particulars. Ni una sola de les peces recollides al monestir va sofrir cap dany[...]”.*

“Gràcies al Servei de recuperació, d'entre els objectes d'art rescatats, desapareguts de diverses esglésies, convents i cases pairals, es féu una recollida de peces d'extraordinari valor, desaparegudes feia un segle, l'any 1835, durant la destrucció del monestir, algunes salvades per mans pietoses, d'altres sostretes per algun inescrupolós, i que es trobaven disperses, escampades en diversos llocs. Entre les més importants recuperades citaré: Les matrius dels últims timbres de metall usats per a estampar en els documents de Poblet, durant els segles XVIII i XIX. Diversos còdexs d'importància històrica, entre els quals es trobava el

En una *Relación de los Archivos salvados*¹⁵⁹, sense data però amb tota probabilitat de l'any 1939, finalitzada ja la guerra, podem conèixer la darrera ubicació dels arxius protegits. Els Arxius notarial i parroquial de Montblanc, els Arxius notarial i municipal de Tortosa, els Arxius de la Comptaduria d'hipoteques, notarial i municipal de Reus, l'Arxiu parroquial de la Selva, l'Arxiu notarial parroquial de Santa Coloma de Queralt se situen en el *Lugar de concentración de Barcelona: Pedralbes*.

L'Arxiu conventual de Vallbona de les Monges, els Arxius episcopal i de la Catedral de Tortosa es troben a Viladrau.

L'Arxiu parroquial d'Anglesola i l'Arxiu parroquial de Vilagrassa se situen a Poblet i després a Viladrau.

El mes de febrer de 1939, el *Servicio de Recuperación Bibliográfica y Documental* s'encarrega del retorn -no sempre sistemàtic- dels arxius que havien estat desplaçats, a les seves respectives provinences. El Monestir de Pedralbes de Barcelona, destinat a la instal·lació de l'Arxiu Històric de Catalunya en la darrera fase de la guerra, per decret del 7 d'octubre de 1938, és a partir de 1939 el punt de recepció dels arxius dipositats durant la guerra a Viladrau i, alhora, punt de devolució (vegeu el Registre de devolucions al final d'aquest apartat)¹⁶⁰ dels arxius que s'hi havia instal·lat durant el conflicte bèl·lic.

Per acabar, una darrera carta d'Herrera a Duran, del 12 de març de 1939, ens testimonia, des del dipòsit de Poblet, els darrers dies de la guerra i els primers mesos, després de l'ocupació franquista:

---

manuscrit del monjo Miquel Longares, que descriu la conducció i l'enterrament a Poblet del rei Joan II, mort a Barcelona l'any 1479. (Aquest còdex es trobava dipositat a la Biblioteca Provincial de Tarragona). Molts llibres pertanyents a les antigues biblioteques del rei Pere i de la Comunitat pobletana. Alguns Santorals, rituals monàstics i bon nombre de documents històrics de Poblet". Op. Cit. JOSEPH I MAYOL. p. 90 i 91.

¹⁵⁹ "Relación de los Archivos salvados" (1939?). ANC. Fons de la Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius, caixa 413.

“Queridísimo amigo mío: mucha ansia hemos pasado por ti. Por fin, por Plandiura¹⁶¹ tuvimos noticias tuyas, aunque no tan agradables como quisiéramos por lo que dices de Herminia -la seva esposa-. Ahora que renace la tranquilidad en España, si la pudieras traer, con los niños, todos juntos, quizás mejoraría de su dolencia.

Ya te diría Plandiura cómo se liberó Poblet y los malos días que pasamos. Las últimas horas fueron trágicas de verdad. D. Eduardo aplanado, la orden de evacuación lo aplanó por completo y tuve miedo por él. Gracias que vino pronto la reacción con la liberación. Tenía en el fondo de la bodega todas las mujeres y niños. Gracias a Dios conservé la serenidad y el ánimo y providencialmente salimos del mal paso y se salvó Poblet del saqueo y de la destrucción y nos salvamos todos.

No sabemos nada de cómo quedará esto. Los informes del Servicio de Recuperación Artística son de que quede esto como estaba. El Generalísimo, que estuvo aquí los primeros días, me preguntó por la vida de Poblet. Me felicitó y le pareció muy bien lo que aquí se hacía. Pero llevamos más de dos meses de la liberación y no sabemos nada. A primeros de febrero, tan pronto como funcionaron los servicios de correos, me escribieron de Lérida que me esperaban para reorganizar algunas cosas. Fui y constituimos otra vez la Cámara de la Propiedad Urbana, de la que fui confirmado en mi cargo de Secretario, y la Comisión prov. de Monumentos, de la que me eligieron Presidente. Como delegado de esta Comisión he sido nombrado Vocal del Patronato de Bibliotecas, Archivos y Museos. Pero no quiero dejar Poblet, ni al Sr. Toda, hasta ver cómo queda esto, pues no en balde llevo aquí 16 meses para no sentir su hechizo; porque caso de que aquí tuviera la vida, creo que la balanza se inclinaría por este lado. Interin, voy a Lérida los miércoles y regreso los sábados o domingos. En Lérida imposible poner piso; todo destrozado. Un horror. La casa en que habitábamos incendiada; de no traerlo a Poblet lo hubiéramos perdido todo.

---

¹⁶⁰ “Registro de devoluciones de Archivos (Depósito de Pedralbes)” (1940?). ANC. Fons de la Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius, caixa 413.

¹⁶¹ Lluís Plandiura i Pou (Barcelona 1882-1956). Industrial i col·leccionista d'art.

*Con impaciencia esperamos el regreso de Plandiura a ver si nos traerá la solución o noticias concretas (...).”*¹⁶²

Registro de devoluciones de Archivos (Depósito de Pedralbes)

2

“Archivo diocesano de Tortosa

(Situado en el refectorio del Monasterio)

Devuelto, al Sr. Obispo de Tortosa, en 2-VII-39.

6

Archivo Capitular de Tortosa

(Situado en el refectorio)

*Devuelto a sus poseedores, por manos del Rvdo Sr. Secretario del Obispado de Tortosa, en 1 de septiembre de 1939. Constaba de unos 400 paquetes de volúmenes y legajos. Además había una serie de códices m.m.s.s. que, con anterioridad, pasaron al Archivo de la Corona de Aragón, y de los que se hizo cargo el Sr. Valls Taberner*¹⁶³.

14

Archivo Notarial de Tortosa

La parte correspondiente a los años 1840 hasta la fecha, fué entregada en 3-octubre-39, al representante del Notario-Archivero Sr. J. Mª Tuñí previa autorización del Sr. Valls Taberner, de fecha 28 de agosto del corriente.

---

¹⁶² Correspondència rebuda de Manuel Herrera i Ges (12/3/1939). ACC. Fons A. Duran i Sanpere. Carta publicada parcialment a: ESTRADA I CAMPMANY, C. “La salvaguarda dels arxius catalans durant la guerra civil (1936-1939)”. *Clarianes de la Memòria. Catàleg de l'exposició. Any Duran i Sanpere*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2001, p. 115.

¹⁶³ Ferran Valls i Taberner (Barcelona 1888-1942). Jurista i historiador. Director de l'Arxiu de la Corona d'Aragó (1929-1936/1939-1940). Finalitzada la guerra, va exercir de Jefe de la Sección de Archivos y Bibliotecas al règim franquista.

20

Archivo Municipal de Reus (Fragm.)

Fue devuelto, en 19-10-39, caja A.1 [Res], que contenía las piezas más notables del Archivo Municipal (Libros de Privilegios, etc.). Se hizo cargo Don Venancio Huguet, en representación del Presidente de la Junta de Museos de Reus, con autorización verbal del Sr. F. Valls Taberner.

33

Archivo parroquial, Archivo municipal de Selva del Campo (Tarragona)

Devueltos a sus propietarios, Rdo. Salvador Escarré, Cura- Ecónomo de la Selva del Campo, y Modesto Roig, representante del Ayuntamiento de la misma población, en 21 de noviembre de 1939, con la debida autorización de Don F. Valls Taberner.

37

Archivo parroquial, Archivo municipal de Verdú (Lérida)

Fue devuelto a sus propietarios, quienes lo recogieron por medio de La Agencia Pallaresa, delegando a Dn. Juan Gómez para su devolución, en 25 de noviembre de 1939, previa autorización de Dn. Tomás Estevez, del Servicio de Recuperación bibliográfica.

41

Archivo parroquial, municipal, Comunidad de Presbiteros, Cofradía Sangre de Reus

Fueron recogidos por Dn. Savador Vilaseca, director del Museo Municipal de Reus, en 10 de enero de 1940, previa autorización de Dn. F. Valls Taberner de 25 de noviembre de 1939.

Archivo Capitular de Tortosa (resto), Archivo Municipal de Tortosa

Retirados por Don Enrique Bayerri, director del Museo de Tortosa, en 18 de marzo de 1940.

Archivo parroquial de Sta. Coloma de Queralt

Retirado por el Rdo Párroco Dn. Ramon Serra, en 27 de marzo de 1940, previa autorización del Servicio de Recuperación bibliográfica.

Archivo parroquial de Anglesola (Lérida)

Retirado por Dn. [Torrent], delegado por el Cura-Párroco, en 12 de mayo de 1940.

Archivo parroquial de Vilagrassa (Lérida)

Retirado por el Alcalde Dn. Ramón Roca, en 11 de junio de 1940.”

2.9. La tasca de Martí de Riquer

Tot i que al punt 2.7 ja presentem un testimoniatge de Martí de Riquer en relació al seu pas per la Secció d'Arxius, a continuació hem recollit l'exhaustiu treball biogràfic de les historiadores Cristina Gatell i Glòria Soler.¹⁶⁴

El 12 d'agost, Martí de Riquer va començar a col·laborar amb el Servei de Salvament del PHAC. “Vaig formar part de l'equip d'en Duran des de l'agost del

---

¹⁶⁴ GATELL, C. i SOLER, G. *Martí de Riquer. Viure la literatura*. Ed. Magrana, Barcelona, 2008.

36 fins a la primera quinzena de juliol del 1937. A tots els que hi col·laboràvem, se'ns va tramitar un carnet de la Secció d'Arxius del Servei de Salvament del PHAC que, en reconèixer-nos com a funcionaris de la Generalitat amb unes funcions molt específiques, d'una banda ens deslliurava de ser quintats, i de l'altra, facilitava que tothom es posés a la nostra disposició per tal de poder dur a terme la nostra feina. Primer em pagaven un jornal de 14 pessetes diàries sense cap garantia de continuïtat, però, el gener del 1937, en Duran va aconseguir que em paguessin un nòmina ordinària de tres-centes pessetes al mes.”¹⁶⁵

Martí de Riquer tenia el carnet número 13 de la Secció d'Arxius del Servei de Salvament del PHAC amb la categoria d'auxiliar.

“Molts dels llocs on anàvem a cercar documentació estaven ocupats per homes de la FAI, que no acostumaven a rebre'ns gaire bé. “Què voleu?”, ens deien. “Venim a buscar aquests papers en nom de la Generalitat”, contestàvem. “Això són papers de l'Església i del clero que s'han de cremar”, replicaven. I nosaltres havíem d'insistir: “No home, no, precisament s'han de salvar per poder explicar tots els crims de l'Església i el clergat que hi ha escrits”. Llavors s'iniciava una discussió, que si sí, que si no... Al llarg d'una d'aquestes actuacions, vaig cometre l'error d'afagar un pergamí i començar-lo a llegir. Tot seguit, un milicià se'm va acarar: “Tu saps llatí, ets capellà!”. Vaig haver de defensar-me com vaig poder: “No, no, jo ho llegia, però no ho entenc, no sé què vol dir.”¹⁶⁶

“No sempre era fàcil convèncer els de la FAI que ens deixessin emportar els papers. En Duran havia trobat en un dipòsit de llibres diversos exemplars de l'obra d'Eliseu Reclus El hombre y la tierra, que tant agradava als anarquistes, i els va comprar. El llibre ens va anar molt bé com a peça d'intercanvi. Quan no ens volien lliurar els documents, els dèiem: “A cambio os daremos un Reclus”, i això els convencia completament, perquè n'havien sentit a parlar en els ateneus anarquistes. Una de les coses que procuràvem de fer quan anàvem a

---

¹⁶⁵ GATELL I SOLER. Op. Cit., p.107.

*un domicili particular era amagar la llibreta de visites de la senyora de la casa, que podia inculpar les famílies amigues i portar-los problemes. Per fer aquestes feines, moltes vegades esn vestíem amb una granota, que resultava molt més còmoda per carretejar caixes amunt i avall i, a més, no despertava recels. En Duran acostumava a vestir de forma elegant, i sovint li aconsellàvem de no anar-hi personalment perquè se la jugava massa. Era un gran senyor, de molta cultura, que traspuava una elegància innata tant en el seu posat i tracte afable com en el seu llenguatge acurat. Quan el veiem arribar amb aquella pinta, els milicians se'n malfiaven i, més d'un cop, es va guanyar algun ensurt.*¹⁶⁷

L'arxiu que va inaugurar el dipòsit de l'antic convent de l'Esperança va ser el de la Catedral de Barcelona. *“El responsable de la recollida, trasllat i posterior catalogació fou Martí de Riquer, un jove actiu, extraordinari, que gaudia de la confiança de Duran. La brutícia i la gran quantitat de paràsits i d'insectes acumulats feren d'aquesta tasca una obligació desagradable. Però Martí de Riquer va superar aquest obstacle i d'altres.*¹⁶⁸

*“Al convent de l'Esperança, quan ordenàvem l'arxiu episcopal, vaig coincidir amb el meu amic Xavier de Salas, qui, per tal de no embrutar-se, es posava una mena de guardapols llarg fins als peus. Era un d'aquells que duien els senyors del segle XIX per vitjar en tren sense que el fum i el carbó els malmetessin la roba. Realment, causava sensació vestit d'aquella manera. Un dia, en Xavier em va fer saber que havia decidit de passar-se a l'altre bàndol. Recordo que va sortir de Barcelona en vaixell, però no estic segur si ho va fer amb papers falsos o pujant des d'una barca. Poc després de la seva fugida, vaig anar a visitar el seu pare, qui m'ensenyà unes cartes escrites per en Xavier des de Burgos i enviades des de França.*¹⁶⁹

---

¹⁶⁶ GATELL I SOLER. Op. Cit., p.108 i 109.

¹⁶⁷ GATELL I SOLER. Op. Cit., p.111.

¹⁶⁸ MUÑOZ, Josep Maria. *Agustí Duran i Sanpere. Temps i memòria*. Barcelona: Ed. Proa, p. 129.

¹⁶⁹ GATELL I SOLER. Op. Cit., p.111.

“Riquer va participar igualment en la recuperació dels arxius eclesiàstics del convent de Santa Maria de Jerusalem, Sant Joan de les Abadeses, el Monestir de Pedralbes, Sant Pere de les Puel·les, Sant Just i Pastor i el Monestir de Montsió. Va formar part del grup que es va desplaçar a Tortosa, Tarragona, Poblet, Teià i Vallromanes, on es va recobrar l'arxiu Fivaller. I També va intervenir en el rescat de la documentació de diverses cases particulars incautades pels comitès revolucionaris un cop fugits els seus propietaris, com ara la del marquès d'Alfarràs, el baró de Maldà, el marquès de CastellDOSRIUS, els García Faria, els Dalmases, Isabel Llorach, Armand Pin, els Ricart, els Fontcuberta i la de l'escriptor Narcís Oller. Probablement, el rescat i l'inventari de l'Arxiu de l'Església del Pi, el juny de 1937, va ser la seva darrera col·laboració com a auxiliar de la Secció d'Arxius.”¹⁷⁰

“Al convent de l'Esperança, la documentació es netejava, ordenava i classificava. També es restauraven els pergamins. Hi havia tres homes que s'encarregaven de dur a terme la feina: els netejaven, els assecaven amb paper assecant i els estiraven amb unes pedres fins que els deixaven perfectes. Recordo un dia en què en Duran se'ls va adreçar cautelosament per dir-los: “Si alguna vegada volen passar el rosari, ja ho poden fer, no hi tenim res a objectar. Perquè... tots vostès són capellans, oi?. Sí, sí, jo sóc mossèn tal, i aquest és mossèn tal...”, van respondre. Tenien un aspecte i una manera de treballar que no portaven engany.”¹⁷¹

“Intel·lectualment, durant la guerra no vaig fer res de res. El primer any vaig dedicar tot el meu temps al Servei de Recuperació, cercant, ordenant i classificant arxius, encara que, quan m'era possible, agafava referències i prenia algunes notes de documents medievals que he utilitzat en recerques posteriors.”¹⁷²

“Els esdeveniments de maig del 1937 els vam viure tancats a Ca l'Ardiaca. Tornant de Viladrau, vam notar uns estranys moviments de guàrdies d'assalt a

---

¹⁷⁰ GATELL I SOLER. Op. Cit., p.112.

¹⁷¹ GATELL I SOLER. Op. Cit., p.112.

¹⁷² GATELL I SOLER. Op. Cit., p.116.

*la plaça de Catalunya, i en Duran, en un trucada a la Generalitat, va saber que es tractava dels fets de la Telefònica. Aquell mateix dia, uns quants del Servei ens hi vam quedar a dormir per tal de col·laborar en tots els treballs necessaris i impedir que l'arxiu fos saquejat.*¹⁷³

Els enfrontaments armats pels carrers propers van portar Duran i els seus col·laboradors a prendre mesures per defensar la casa, la biblioteca i els arxius. Tot i que a l'Ardiaca hi havia una dotació permanent de quatre mossos d'esquadra per donar aspecte d'oficialitat a la recollida d'arxius.¹⁷⁴

*“En Duran va creure millor que els mossos d'esquadra que ens ajudaven en la tasca de recollida dels arxius marxessin cap a la Generalitat, perquè pensava que si no es disparava des de l'Arxiu, els revoltats no intentarien entrar, i en cas que ho volguessin fer, els havíem d'intentar de convèncer de la importància de salvar la documentació. Aquesta consigna va fer-la extensiva a totes les cases que depenien del Servei d'Arxius: el Palau Episcopal, l'Arxiu de la Corona d'Aragó i el convent de l'Esperança.*¹⁷⁵

*“El segon o tercer dia, quan ja hi havia una relativa calma pels carrers, els que ens havíem refugiat a l'Arxiu vam estudiar la possibilitat d'anar a dormir a casa. Mentre alguns marxàvem cap al convent de l'Esperança, en Gómez i jo vam decidir tornar a la nostra despesa del carrer València. Però ell no es va veure amb cor de travessar els carrers i les barricades, i va retornar a l'Arxiu. Vaig caminar tot sol fins a la pensió, enmig d'una Barcelona deserta, on quasi no circulaven cotxes per manca de benzina, i amb el soroll d'algun tret fugisser com a remor de fons. Al cap d'algunes jornades més, tot va anar tornant a la normalitat, sense que s'hagués malmès cap document.*¹⁷⁶

Entre el set i el vuit de maig, la Generalitat va recuperar el control dels carrers.

---

¹⁷³ GATELL I SOLER. Op. Cit., p.120.

¹⁷⁴ GATELL I SOLER. Op. Cit., p.120.

¹⁷⁵ GATELL I SOLER. Op. Cit., p.121.

¹⁷⁶ GATELL I SOLER. Op. Cit., p.121 i 122.

“Poc temps abans dels fets que acabem de relatar, el 18 de març de 1937, Martí de Riquer havia estat reclamat per a incorporar-se a l'Exèrcit Popular de Catalunya com a resultat de la primera crida del govern de la Generalitat a les lleves dels anys 1932 al 1936.”¹⁷⁷

Agustí Duran i Sanpere, que valorava la tasca de Riquer i volia retenir-lo al seu costat, va intentar, a petició del mateix interessat, d'evitar-ho. Després d'obtenir dues denegacions de romandre a Barcelona va prendre la decisió de passar-se a l'altre bàndol.

Atès que el desenvolupament de la guerra podia fer perillar la protecció del arxius, Duran va encarregar una missió confidencial a Riquer:

*“En Duran em va dir que procurés fer un mapa de Viladrau i de les cases on estaven els arxius per impedir, si era possible, que fossin bombardejades. Jo mateix vaig elaborar a mà el mapa dels carrers i de la situació de les cases on es trobaven amagats els arxius. Vaig mostrar aquest document al primer funcionari amb qui vaig tenir contacte un cop arribat a la zona franquista, i també el vaig enviar per correu al meu amic Xavier de Salas, que es trobava a Burgos a la Direcció de Propaganda amb Dionisio Ridruejo i que el va fer arribar a l'Estat Major d'Aviació i d'Artilleria. Penso que algun efecte se'n devia derivar, del lliurament d'aquest mapa, perquè Viladrau no va ser mai bombardejada, sinó ocupada per les forces d'artilleria. Aquesta suposició me la va reforçar el fet que, uns anys després, quan va tenir lloc el procés de depuració d'en Duran i Sanpere i jo hi vaig anar a declarar, en obrir l'expedient, el jutge instructor va treure el mapa manuscrit que havia enviat a Xavier de Salas. No sé com havia arribat allà, ni puc assegurar quin destí li van donar els de Burgos, però sembla que a la paperera no hi va anar.”*¹⁷⁸

Com hem pogut comprovar el pas de Martí de Riquer per la Secció d'Arxius i la seva posterior decisió de passar-se al bàndol franquista va poder significar el salvament definitiu per a la concentració d'arxius refugiats a Viladrau.

---

¹⁷⁷ GATELL I SOLER. Op. Cit., p.122.

L'evolució ideològica i vital de Martí de Riquer en passar-se al bàndol nacional i facilitar la ubicació dels dipòsits d'arxiu de Viladrau al govern de Burgos per tal d'evitar-ne els bombardeigs, ens permet establir el paral·lelisme amb l'evolució personal del pintor Josep Maria Sert així com la seva determinant actuació per tal d'evitar els bombardeigs franquistes en l'evacuació del tresor artístic espanyol l'any 1939 pel seu pas per la frontera entre Espanya i França.

2.10. L'Arxiu Refugi de Vic: La tasca de Josep Maria Font i Rius

En aquest apartat reconstruïm el salvament dels arxius a la ciutat de Vic i la seva comarca per part de l'arxiver Josep Maria Font i Rius¹⁷⁹, destinat aleshores per la Secció d'Arxius del Servei de Patrimoni Històric, Artístic i Científic de la Generalitat de Catalunya. A través del seu testimoniatge oral¹⁸⁰ i la reproducció de la Memòria¹⁸¹ -a l'Annex 4- que realitzà el mes de febrer de 1939, on es detalla la tasca realitzada, podem conèixer una altra actuació clau per a la salvaguarda del patrimoni documental del país.

Donem pas al testimoniatge oral de Font i Rius:

"Acabada la llicenciatura en Dret feia un parell d'anys, em trobava en la fase de la tesi doctoral. Amb això va arribar el servei militar, em declaren inútil total per una afecció nerviosa. El fet és que estava disponible i llavors em vaig acollir a Ca l'Ardiaca per fer alguna cosa, allí hi havia molta gent, aficionats eh, de bona voluntat. El Sr Duran encara no disposava per col·locar a la gent d'una manera administrativa. Hi havia el Sr Madurell, n'Ubach, en Pons Guri, en Buyreu, en Buch, en Duran Gisbert, en Mn Sanabre, el qual el Sr Duran el va posar al Dipòsit de l'Esperança al carrer de la Palma de Sant Just.

---

¹⁷⁸ GATELL I SOLER. Op. Cit., p.125.

¹⁷⁹ En Josep Maria Font i Rius va néixer a Barcelona l'any 1915. És catedràtic Història del Dret des de 1944. Després d'una breu estada a La Laguna, quatre anys a Múrcia i cinc a València, pogué tornar a Barcelona el 1954, on exercí el magisteri fins a la seva jubilació el 1985. Fou també degà de la Facultat de Dret i és membre de diverses acadèmies i de l'Institut d'Estudis Catalans. Les seves publicacions s'han centrat en els problemes jurídics de la conquesta cristiana i els orígens dels municipis catalans.

¹⁸⁰ Entrevista realitzada el 28 de desembre de 1995.

¹⁸¹ Memòria facilitada pel Dr. Josep Maria Font i Rius. Arxiu personal del Dr. Josep Maria Font i Rius (AJMFR).

Aleshores, es va esclariar tot el de comarques i quan va deixar de dominar la FAI, vàrem aguantar els bombardeigs i llavors els de casa van dir:

- Home, tenim la casa de Centelles!

A Centelles hi anàvem a estiuejar, hi tenia la meva germana. Aleshores, ja s'havia esvaït en Freixenet i el Comitè de Vic.

El juny de 1937, en Duran em va dir:

- Miri vostè podria anar a Vic i allà el que l'explicarà com està la cosa serà en Josep Maria Gudiol, nebot d'en Mn Gudiol -que era de Vic-.

I la cosa estava de la següent manera. Hi havia els arxius bàsics d'allí, l'episcopal, tots estaven íntegres menys una part de la Mensa Episcopal que s'havia cremat en part. Els pergamins van quedar rostits, semblaven canalons, llavors això ho van poder salvar perquè hi havia unes còpies amb un regist. Tot el demés estava íntegre però posat en diferents llocs, alguns baguls de parròquies i particulars, algunes incautacions. Llavors, era qüestió d'organitzar tot allò, d'arreglar-ho, mirar de recuperar el que hi hagués i després, el que es pogués pels pobles.

Aleshores, jo em vaig posar allí, anava i venia de Centelles amb el tren. Em van posar d'auxiliar un home de Vic, de la brigada municipal, que es deia Carol que tenia les claus del Palau Episcopal i el seu noi que tenia catorze anys. Tot era una cosa així una mica artesanal. Vaig començar a fer una mica d'inventari del que hi havia, unes llistes que li anava enviant al Sr Duran, i entremig recollíem amb baguls i concentràvem altres fons de Vic."

El document d'identitat¹⁸² d'en Font i Rius, adscrit a la Secció d'Arxius, que l'acreditava -emès el 24 de juny de 1937, li donava dret:

---

¹⁸²

AJMFR.

- 1) "a entrar lliurement a tots els edificis i propietats pertanyents o que poden interessar al Servei.
- 2) a examinar, inventariar, copiar, reproduir i fotografiar els objectes, llibres o documents relacionats amb el Servei.
- 3) a practicar les investigacions necessàries al bon ordre del Servei.
- 4) a requerir l'auxili de les autoritats i de llurs agents en tots els actes del Servei."

"Cap al març del 1938 es va organitzar més bé tot el de Barcelona i els arxius comarcals (amb els nomenaments del personal)."

Font i Rius, per Ordre de l'Honorable Senyor Conseller de Cultura, amb data del 25 de febrer de 1938, prengué possessió del càrrec d'Arxiver-Director de l'Arxiu Històric de Vic de la plantilla de la Secció d'Arxius de la Generalitat de Catalunya, amb el sou anual de 5.000 pessetes. No obstant, com ja hem vist, treballà d'eventual per la Secció d'Arxius des del 30 de juny de 1937.¹⁸³

"Duran disposà d'un camió cedit pels militars per anar recollint fons per les comarques. Aleshores, van venir a Vic per fer una recollida per la comarca. Van ser dos o tres cops. A més d'ordenar i inventariar, jo també aprofitava per prendre notes. I amb això, ja entrat el 1938 quan van augmentar els bombardeigs i es va començar a espantar el Sr Duran, va venir i va dir-me:

-Això hauríem de mirar de protegir-ho, caldria buscar un lloc més segur. Aleshores, vam decidir traslladar-ho a sota del claustre en unes estances. A continuació, em va dir:

-Ja li enviaré uns caixons que fem ara, molt pràctics, curiosos, amb una barra entremig en diagonal, aprofitables per les dues bandes i unes grans caixes de bales de cotó.

---

¹⁸³

AJMFR.

Vam fer una rampa de fusta i durant els últims mesos anàvem baixant les caixes. Al Museu van fer el mateix, ho portava el Sr Colominas, els retaules els anaven baixant als soterranis. Al Palau Episcopal, un cop es va amagar tot als soterranis, llavors jo ja no podia fer inventaris, la cosa concreta com havia fet caixó per caixó ja no es podia fer. Tot tenia una unitat. Fins que no es soterrà l'arxiu, venien persones a consultar-lo. El Sr Duran venia a veure com anava la feina quan anava a Viladrau. Allà hi tenia la família. Com a anècdota, recordo un dissabte de mercat que el Sr Duran va venir a Vic amb la seva senyora i amb les dues filles petites amb un cotxe incautat per la Generalitat al boxejador Uzcudun.

Durant la guerra, els matins jo treballava a Vic i a les tardes a Centelles, aprofitava per escriure. Des del març de 1938, en la primera ofensiva d'Aragó s'acabà la llum, els trens elèctrics ja no funcionaven, anaven amb carbó, ranquejant. Llavors, ja m'hi quedava tot el dia a Vic. Me'n portava el paquetet, hi estàvem matí i tarda les hores que podíem.

Les últimes setmanes del 1938 vam anar a recollir l'Arxiu del notari Sans amb un carretó perquè era la continuació de l'Arxiu de la Cúria Fumada. Era ben aprop, al carrer de la Riera. Va ser l'última gestió. Els últims dies ja se sentien les canonades. Les tropes nacionals van entrar per Castellterçol i després per Centelles cap a Vic i després, cap a Viladrau.

Acabada la guerra, vaig tornar a Barcelona i vaig fer de retornador -a la inversa de quan havia fet d'incautador- al Servicio del Patrimonio Artístico Nacional que estava al Palau de la Virreina i ho portava el Sr Muguruza, el va substituir el Sr Monreal Tejada. Jo rodava a l'entorn de l'Arxiu de la Corona d'Aragó. També es tornaven les coses de Viladrau, el Sr Valls i Taberner ho vigilava. Ell va tornar el 1939. Llavors, ell em digué:

-Vagi al Monestir de Pedralbes -que era un dels dipòsits que el Sr Duran havia situat a Barcelona-.

A mesura que es presentessin els seus propietaris s'havia d'anar retornant tot el que allà s'hi trobava dipositat. Portaven uns impresos fets des de la Virreina.

Estaven al claustre, a la sala capitular i les monges clarisses també tenien una part. Hi vaig passar un any, del juny de 1939 al juny de 1940, fins que els nacionals em van tornar a cridar pel servei militar. El recordo molt bé aquell any en el claustre aquell, amb aquella tranquil·litat. També vaig anar aprofitant per prendre dades d'aquells arxius ja que estava fent la tesi doctoral. No solament era recuperació d'arxius sinó d'objectes artístics, quadres, imatges religioses, dels museus i de particulars."

Per últim, després de veure la gran tasca realitzada per Josep Maria Font i Rius, volem concloure aquest apartat amb el record que guarda ell mateix sobre la personalitat i l'obra d'Agustí Duran i Sanpere.

"El record que tinc del Sr. Duran és que va fer una gran labor, se li hauria de fer un monument. Era un home d'una finura extraordinària, diplomàtic al cent per cent. Se'n va sortir ben parat. Se li va fer un Consell de Guerra però va ser una cosa excepcional. El fiscal va dir que li retirava l'acusació i que mereixia una condecoració. Després de la guerra, molta gent li va estar agraït de molts papers i coses de valor que havia recollit i salvat. Ca l'Ardiaca era una casa oberta; abans de la guerra, ja tenia una tradició. Era un home molt atent, molt obert, amable, servicial, de gran serenitat."

2.11. Tomàs Balvey i Bas, col·laborador de la Secció d'Arxius al Vallès

Tomàs Balvey i Bas (Cardedeu, 1865-1954) *"era farmacèutic d'ofici, hereu d'una antiga nissaga d'apotecaris, i com a farmacèutic va desenvolupar una fervent tasca de millora de la sanitat pública. Però en l'activitat que més va destacar va ser en la d'historiador i col·leccionista. Cardedeu va ser la seva gran passió. Balvey va participar en nombroses entitats, publicacions locals i comarcals de l'època i va ser promotor d'altres editades per ell mateix."*¹⁸⁴ El desembre de 1943, Balvey va fer donació a l'Ajuntament de Cardedeu de les seves col·leccions i el 1965 es constitueix el Museu Arxiu.

---

¹⁸⁴ Fragment del text de la contraportada. Tomàs Balvey. Dietari 1901. Cardedeu: Museu Arxiu Tomàs Balvey, Ajuntament de Cardedeu, 2001.

En el transcurs de l'any 1936, ja en ple conflicte, podem resseguir la relació entre Tomàs Balvey i Agustí Duran a través de la correspondència que va generar la pròpia activitat de la Secció d'Arxius.

El 17 d'agost de 1936, Balvey notifica per escrit a Duran la destrucció del Retaule de l'Església parròquial de Sant Pere de Vilamajor i li prega que intervingui perquè no siguin destruïdes les campanes antigues de Cardedeu.¹⁸⁵

El 29 de juliol de 1937, Carles Pi i Sunyer, Conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya, respon a Balvey en relació a una altra carta rebuda, *“He rebut la seva lletra, en la qual m'explica tots els treballs que vosté ha fet en matèries que afecten, des del punt de vista històric, meteorològic, i altres, a la vila de Cardedeu. Els que tenim una veritable estimació als treballs d'aquesta categoria, en els quals sovint s'esmerça el millor d'una vida, hem de veure'ls amb simpatia, i per això puc dir-li que no li manca la meva.*

Fóra molt interessant que, a l'ensem que tots els objectes i documentació recollits rendissin una utilitat cultural, pogués vosté salvar les dificultats econòmiques de les presents circumstàncies gràcies a aquests treballs. El més difícil és saber trobar la qüestió de procediment, per la qual cosa jo preguntaré a tots els organismes adients quins són els camins més viables, sense perjudici de poder rebre de vostè aquelles indicacions que cregui encertades”¹⁸⁶.

El 14 de desembre de 1937, Balvey tramet una postal a Jordi Rubió i Balaguer, aleshores Director del Servei de Biblioteques Populars de Catalunya i nomenat Cap de la Secció de Biblioteques del Servei de Patrimoni Històric, Artístic i Científic de la Generalitat de Catalunya (per Decret del 2 de juny de 1936), demanant-li un subsidi, *“La meva situació no pot demorar-se un dia més. Ja li deia que l'hostaler s'havia cansat de servir-me la meitat pagant i l'altre de franc degut a l'escassetat i gran preu actual dels comestibles, cobrant-me 5 ps pels*

---

¹⁸⁵ Expedient de Cardedeu. ANC, Fons de la Generalitat de Catalunya (II República), Secció d'Arxius, caixa 406.

¹⁸⁶ Correspondència general de Tomàs Balvey. Museu Arxiu Tomàs Balvey, caixa 3.

dos plats del dinar des de 1r de mes, que no sé com pagar-les. Al menys, interinament es resol el problema si m'entregués un subsidi per pagar els gastos de dit hostaler del corrent mes"¹⁸⁷ i, el 15 del mateix mes, li tramet a Duran una lletra on li demana un subsidi i enumera els treballs d'arxiu i d'altres, fets per ell.¹⁸⁸ El 21 de desembre, Duran tramet a Balvey una lletra agraïnt

---

¹⁸⁷ Expedient de Cardedeu. Ibid.

¹⁸⁸ Hem cregut interessant transcriure la carta íntegrament, donat el seu contingut autobiogràfic. Alhora, hem transcrit literalment els textos del propi autor per tal de garantir la seva autenticitat.

"Sr Dn A. Duran. Barcelona

Distingit i ben volgut senyor: Després de treballar tota la vida com el pitjor dels esclaus i estalviar com no hi ha un exemple igual per poguer tindre una vellesa un xic reposada de cos i d'esperit la Revolució m'ha deixat amb l'únic ingrés mensual de 65 ps que hem dona l'Ajuntament en concepte de jubilació de la Titular Farmacèutica i les miseries d'uns lloguers de casetes de les que soc usufructari, que son insuficients per pagar els gastos de contribucions, inquilinat, aigua, llum i reparacions. La farmacia no hem produeix un ral la setmana, per motius involuntaris, que fora llarc explicar. I com que soc viudo, i no tinc fills i no puc pagar una dona que faci les feines de la casa, des de ja fa temps, he de fer-me el llit, escombrar i rentar els plats. I el meu dinar consisteix en un plat d'escudella i un de carndolla que hem serveixen de la fonda, i l'esmorsar i sopar en un bol de llet sucada en pa. Aquest es el retir obrer que's concedeix a un home de 72 anys d'edat, xacrós, i que tant ha fet en profit de la terra i del pròxim en els aspectes sanitari, cultural i d'edificació.

Degut a aquesta situació econòmica hem veig privat de continuar fent escriurer a maquina, per poguer tindre-les mes netes i ordenades, en dues copies, les 2000 notes històriques del poble, que durant 50 anys consecutius he tret dels arxius de la Catedral, Corona d'Aragó, Episcopal, Notariat, Audiencia, Municipal, Real Patrimoni, Seminari, casa Rectoral, i altres de menos importancia, de 300 pergamins i de moltes escriptures en paper, recollides en la localitat, entre les quals ni ha d'aspectes desconeguts per l'Historia GI de Catalunya, i quines notes a mes de la feina i paciència que hi porto esmerçades, hem costen molts diners de busques, còpies, traduccions, consultes, viatges, correspondència i regals.

A mes d'aquest treball he escrit deu Dietaris del moviment anual, respectiu, de la població, des de 1895 a 1905, que vaig posant en net; Observacions metereològiques preses durant el mateix periodo 1895-1905; Recull de 250 plantes (classificades), molts insectes, algunes roques i i fòsils, en el terme de Cardedeu; Guia del foraster que desconeix Cardedeu; Biografia de tres fills il·lustres de la població; Doscents cinquanta Ocurrences, Refrans i Màximes originals, dictaminades favorablement pèl Dr Carreras i Artau; Recull de Folklore local; Remeis per cent mals i malalties, resultat obtingut de l'observació i la pràctica detrás del taulell durant 50 anys, material, que com he dit avants, feia escriurer a maquina per raons indicades i també perque no es perdés, el qual es de doldrer que no pugui acabar-se. Publicat no mes tinc un estudi monogràfic titulat Farmacia Catalana Retrospectiva, amb gravats de títols d'Apotecari, que comencen l'any 1668, llibres, documents i objectes de la meva farmacia, i diferents treballs històrics en revistes i diaris i números de Fulla Casolana, el primer periodic (mensual) que sortí a llum en 1914, escrit i costejat per mi sol. Totes les manifestacions de cultura que s'han celebrat a la població han sigut projectades, i en bona part costejades, per en Balvey: Jocs Florals, conferències, vetllades teatrals, literaries, musicals, etc., com aixís mateix els seus organismes, societats: Unió Catalanista, Casino, Ateneo, chors, orquestres, etc. I ja està enterat que també vaig organitzar un modest Museu d'antiquetats que avui ja ocupa 13 habitacions de la casa en que visc. En el terreny sanitari difícilment sortirà un altre home que faci tant. I en el d'edificació tampoc, doncs les tres parts de la moderna es deu exclusivament a n'En Balvey.

La meva actuació també ha arribat a altres llocs. La Biblioteca de Granollers fou iniciada i propulsada per mi; i de no haver esclatat la Revolució avui ja estarien muntats Museus d'antiquetats a dita població, a Cardedeu, La Garriga, Celoni i Llinás, tots per treballs fets per en Balvey.

l'oferta de col·laboració, encarregant-li treball d'arxius i anunciant-li la tramesa d'una quantitat per despeses:¹⁸⁹

Això demostra, en part, el que he treballat, després d'atendre les obligacions que m'imposaven la farmàcia. I encara no he perdut les ganes de treballar, doncs que escric tres hores diàries, al menys, invertides en posar un xic en net els Dietaris i altres notes històriques tretes de paperots vells, etc. De vegades penso, si tota aquesta feina l'hagués algut de fer-la un oficial d'un arxiu ¿quants anys hi hauria esmerçat i quantes mils de pessetes hauria cobrat? I si aquesta gran suma de diner si afegis el que hem costa amb pessetes el que portu fet, quin capital no representaria. I tu quantes n'has cobrat? Cap. Valia més doncs que'ls haguéssis invertit en una caseta, que al menys et donaria 25, o 30 ps mensuals de renda. I en veure la situació econòmica amb que hem trovo, més de quatre vegades m'han vingut ganes de cremar-ho tot plegat. A últims del mes de Novembre el fondista m'avisat que si fins ara m'havia servit els dos plats del dinar, la meitat pagant i l'altre de franc, desde el primer de Desembre no podia fer-ho a menys de 5 ps degut a l'escacetat i alt preu dels comestibles, preu que no puc pagar. Vaig enterar de la meua situació al bon amic Jordi Rubió, demanant-li que s'interessés perquè fos qui fos m'assenyalés una quantitat equivalent al jornal d'un manobre, per poguer viurer, aital com hem corresponent, contestant-me ultimament que ja se m'atendria perquè ho tinc ben merescut, de lo qual se'n encarregaria V., però que no estaria per demés que de dita situació també n'enterés a V., com aixís ho faig amb la present. Afegia que a cambi del subsidi, podria ordenar el que ha quedat del arxiu vell parroquial i del Municipal, doncs llavors acabava de llegir en el diari, que la Generalitat havia votat una forta quantitat per organitzar els arxius forans al objecte de crear a ciutat l'Arxiu GI de Catalunya, i per tant de dita quantitat podria restar-se'n una petita partida per mi. També li deia que convindria der copiar a maquina tot el meu material manuscrit, per duplicat (cosa que pot fer-se a la vegada amb la maquina) una de quines còpies podria arxivar-se en un arxiu de la ciutat perquè no es perdés. Així mateix, que's compressin 51 pergamins de Cardedeu que posseeix en J. Abella, amic de V., i 250 que guarda el seu cunyat R. Riera, també procedents de masos importants d'aquesta vila, dels que havien sigut amos les respectives famílies, i amb els 250, o 300, que tinc jo, i alguns altres que probablement es podrien adquirir de Cardedeu en mans d'altres propietaris, formar-ne un cartoral, és a dir, enquadrar-los, a fi d'evitar que s'extraviessin.

Li estimaré molt Sr Duran que s'interessi perquè pugui sortir-me d'aquesta situació apurada amb que hem trovo. Desde el primer del mes corrent he de pagar al fondista a raó de 5 ps diàries, que no sé d'ont treure-les. Seria de desitjar doncs, que interinament resolt el problema, se m'entregués un subsidi per pagar al fondista el gasto del corrent mes. ¿Tantes persones que han entrat al Departament de Cultura sense cap mèrit contret avants, i jo que he treballat tant s'hem regategeria un sou de manobre?

En espera de la seva bona nova, es repeteix bon amic s.s.

Tomàs Balvey i Bas (signat) Cardedeu 15 Dbre 1937"

Expedient de Cardedeu. Ibid.

189

"Sr. Tomàs Balvey

Distingit amic: He rebut la seva lletra amb l'oferiment del seu treball personal en les coses dels nostres arxius. Molt agraït. Estic segur que la seva col·laboració ha d'ésser profitosa per la coneixença tan documentada com vostè te de Cardedeu i de la rodalia. Ara que, com la nostra organització és molt concreta, la única manera pràctica de col·laboració haurà d'ésser de moment en forma d'encàrrecs de treballs concrets, com per exemple, per començar, pel que te més pressa: nota de l'estat actual de l'Arxiu Parroquial de Cardedeu i dels altres Arxius que hi puguin haver, sèries documentals que els constitueixen i extensió en metres de prestatgeria que ocupen.

Un altre treball que ens interessa és la còpia de les 2000 notes d'història local que vostè posseeix, posades a màquina, tal com vostè diu molt bé que desitja tenir-les.

L'amic Enric Cubas, que ho és també de vostè, li entregará 300 ptes, per a les despeses que aquests treballs, de moment, li ocasionin. No puc assegurar la continuïtat de les trameses però confio que davant de l'obra efectiva del treball de vostè, de la qual en tindreu aviat proves palpables, podré anar proveïnt en una forma o altra. Li agrairé que ens retorni signats els rebuts que també rebrà de mans del Sr. Cubas.

Els amics d'aquesta casa el saluden , i ja sap que em pot tenir sempre per seu afm. 21 desembre del 1937"

Amb data de l'1 de gener de 1938, Tomàs Balvey és nomenat personal col·laborador de la Secció d'Arxius i amb data del 6 de gener se li tramet a Balvey la Declaració de que, *“especialitzat en estudis d'història local, té l'encàrrec d'inventariar la documentació municipal de Cardedeu anterior al segle XIX per tal de col·laborar a l'obra de conjunt que efectua el Servei d'Arxius de la Generalitat.”*¹⁹⁰ El 24 de gener, Balvey agraeix a Duran la tramesa de les 300 pessetes *“per lo qual vaig quedar molt agraït i content”*, i a continuació l'informa, *“(…) jo després d'aquesta mesada de fret qu'hem passat que no hem deixava aguantar la ploma als dits vaig posar fil a l'agulla, fent notes d'altres arxius. El problema que caldrà resoldrer principalment serà el del paper ja que quant menys per les 2000 notes s'haurien d'emplear quartilles d'igual tamany i calitat, com aquesta en que ara escric jo; però aquest paper escaseja (o no ni ha). Per la doble còpia per mi podrien utilitzar-se impresos d'una cara, fora d'actualitat o inservibles actualment, existents en el Arxiu de l'Ardiaca, o de cala-ciutat, que avants eren abundantíssims en aquesta.”*¹⁹¹ El 25 d'abril, li envia els treballs efectuats, *“Aquí té el treball referent a Arxius que m'encarregà que ja vaig acabar de fer a primers de Març però que no he pogut enviar avants perquè l'escriurer a màquina m'ha fet perdre temps i suar la gota mortal ja que els veïns que podien fer-ho tots son al front hi tingué d'ecarregar-ho a un professor de 2ª Ensenyança de Granollers que en tenir-ne tres quarts de copiat també tingué d'incorporar-se al exèrcit hi ha calgut acabar-lo una senyoreta de la mateixa població. El mes de Gener i part del Febrer pogué treballar poc perque la pluma hem quèia dels dits, però tingué de menjar de la mateixa manera que si hagués pogut fer-ho, de manera que les 300 Ps que vaig cobrar per Nadal, deduides un centenar mes o menos de gastos, no m'arribaren al mes de Març, siguent precis véndrem un llit complert de monja per arribar al dia d'avui quin import ja està liquidat també, motiu pel qual li estimaria que avants del primer de Maig m'entregués mes diners per anar tirant (...). Però avants tingui la bondat de llegir el treball, perquè després comprendrà si es recompensat amb 200 Ps deduits gastos. Els treballs que faré*

Expedient de Cardedeu. Ibid.

¹⁹⁰ Expedient de Tomàs Balvey i Bas. ANC, Fons de la Generalitat de Catalunya (II República), Secció d'Arxius, caixa 413.

¹⁹¹ Expedient de Cardedeu. Ibid.

*ara seran referent a Carreras, Arts i Oficis de Cardedeu i a Signatures de 50 compositors de Música catalans tractant temes de la mateixa vila.*¹⁹²

El 6 de maig, Balvey li recorda a en Duran la tramesa del treball referent a Arxius i la necessitat de fer realitat la petició de diners i de paper. El 8 de maig, Balvey li tramet una altra lletra, *“Perdo els millors dies del any perquè son els que’s es pot fer mes feina per ésser els mes llargs per manca de paper. Anteriorment vaig olvidar-me de dir-li que’ls pergamins de la Torre de Marata a que hem refereixo en ocupar-me d’aquella parroquia foren cremats, com els quadros i la capella (...)*¹⁹³ El 10 de maig, el Secretari-Administrador li tramet a Balvey 300 ptes i uns quants fulls impresos d’una cara.

Sense una data precisa, Balvey explica en la seva biografia, *“L’Agustí Duran, Cap de l’Arxiu Històric de l’Ajuntament de Barcelona, en lletra que m’escrigué l’any 1938, diu: “Hem rebut els seus treballs sobre Arxius i “Tres fills distingits de Cardedeu”. Tots dos molt interessants i útils. Esperem els altres referents a Arts i Oficis i demés que anuncia.*¹⁹⁴

El 5 de desembre de 1938, Balvey tramet una darrera lletra a Duran, enviant-li *“els dos treballs que devia per fer la pau de les 300 ps enviades el dia 10 d’abril (...). En una de les meves cartes anteriors li parlava de la conveniència d’adquirir 250 o 300 pergamins de Cardedeu que estan en poder d’en Ramon Riera, i 50 en el del seu cunyat Josep Abella, amic de V., ex-propietaris de masies de Cardedeu, i els pertanyents a propietaris encare subsistents, per enquadrar-los amb els meus, a fi d’evitar que’s perdin o es malmetin, a lo qual no tinc memoria contestés.*¹⁹⁵

---

192 Expedient de Cardedeu. Ibid.

193 Expedient de Cardedeu. Ibid.

194 BALVEY I BAS, T. *La vida d’un cardedeuenc*. Op. cit, p. 67 i 68.

195 Expedient de Cardedeu. Ibid.

2.11.1. La tasca de Balvey: *Informació sobre arxius de dins i de fora de Cardedeu*

L'1 de març de 1938 és la data del mecanoscrit que Tomàs Balvey i Bas redactà i trameté a Duran i Sanpere, amb el títol *Informació sobre arxius de dins i de fora de Cardedeu, feta per encàrrec de la ponència d'arxius, biblioteques i Belles Arts del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya*.¹⁹⁶

Abans d'arribar a la pàgina núm. 1, trobem dues anotacions manuscrites de l'autor que ens apropen al seu tarannà. En primer lloc, “*Deia el Sr. A. Durán i Sampera a n'En Josep Abella, Advocat: Si a tots els pobles hi hagués un Balvey sabriem moltes coses que ara ignorem*”. En segon lloc, “*Vindrà el Sr. Gallardo a portar una foto de la església de S. Pere de Vilamajor que falta aquí, i de pas voldrà treurer alguna nota de la Informació; V. dirà si li pot concedir; però si li concedeix ha d'ésser amb la condició que faci constar que la treu d'aquí, perquè hi ha mes lladres de notícies històriques que de corrals de gallines.*”

A la pàgina 2, hi ha la *Taula* que presenta l'estructura del mecanoscrit:

De dins la vila:

Batllia

Jutjat Municipal. Registre civil

Notarial

Parroquial. Comunitat

Pavordia

Cases particulars

---

¹⁹⁶ Quadern relligat amb tapes blaves (23 X 16 cm). Amb 112 pàgines numerades + 13 pàgines sense numerar amb fotografies, postals i dibuixos. A sota del títol, a la part inferior, s'hi llegeix: “*Antecedents inèdits, casi tots*”.

De fora de la vila:

Masies o cases de pagès

De fora el poble:

Parròquies veïnes a la de Cardedeu

Organismes oficials

Organismes particulars

A continuació, hem seleccionat aquelles parts i fragments del mecanoscrit que hem cregut més interessants. Com podem comprovar, Balvey presenta un treball força minuciós i alhora complet. El text, a banda, d'acomplir l'objectiu principal de presentar quins documents i arxius de Cardedeu es conservaven o no l'any 1938, també inclou nombroses notícies històriques, referències a elements del patrimoni arquitectònic i arqueològic conservats o desapareguts, anècdotes -amb el seu to irònic característic- que ajuden a entendre situacions i personatges, etc. Volem remarcar que, per raons òbvies, hem prioritzat els continguts en relació al patrimoni documental. Amb tot, si analitzem el mecanoscrit en el seu conjunt, podem concloure que Balvey evidencia un interès inesgotable per a qualsevol element patrimonial material o immaterial que testimoniés un valor històric relacionat amb el passat del municipi de Cardedeu i, alhora, dels seus voltants.

L'Arxiu Municipal

“Conté principalment:

24 carpetes de comptes municipals i pressupostos.

6 “ *de Obres públiques particulars.*

2 “ *de Urbanitzacions municipals.*

6 “ *de Acorts del Ajuntament.*

6 “ *de Acorts de Juntres locals, Pericial, 1ª Ensenyança, Sanitat, Beneficència i Cementiris.*

5 “ *de Repartiments locals, d'arbitres i consums.*

- 3 “ de Apéndices al Amillorament.
- 4 “ de Repartiments de contribució territorial.
- 4 “ “ “ “ industrial.
- 5 “ de Empadronament de veïns i cèdules.
- 3 “ de Eleccions.
- 1 “ de Títols de propietat.
- 1 “ de Expedients diferents.
- 7 “ de Expedients de quintes.
- 36 “ petites de Correspondència oficial desde 1873 data en que fou cremada la Casa de la Vila per les forces carlistes.

Una part de la Enciclopèdia Espasa, de Revistes d'Administració, de "Gazeta" i "Boletín Oficial de la Provincia" i poca cosa més d'interès.

Aquesta informació l'ha facilitada en Pau Fort, Oficial de la Secretaria de l'Ajuntament, que encara que no és fill de la població però sí originari, sent fervorós afecte per ella.”

De dins la vila¹⁹⁷

Batllia

“Per haver sigut cremada la casa de la Vila per la host d'en Savalls la nit del 6 al 7 de Novembre de 1873, l'Arxiu Municipal quedà extingit del tot. Es conserva únicament, d'abans d'aquesta data, el Plànol parcelari del terme municipal fet per P. Moreno en 1853 i el Llibre d'Amillament adaptat al mateix en 1862, perquè s'els retingué en penyora mentre no cobrés del Ajuntament, l'hostaler que feu la vida al Geòmetre i al ajudant els dies qu'esmersaren en aquells treballs. Però durant la recerca que he practicat per les cases dels propietaris que havien desempenyat carrecs oficials en la població he trovat documents i papers solts que haurien pertanescut a la Batllia antigament.”

---

¹⁹⁷ Segons Balvey, “S'entent per Vila el nucli de població edificat.”

Jutjat Municipal

“Judicis de Conciliació: 3 lligams que comencen l’any 1857.

Judicis de Faltes: 3 plecs “ 1855.

Judicis Verbals Civils: 7 plecs “ 1857.

Consell de Família: 2 plecs “ 1890.”

Registre Civil

“Naixaments: 23 volums, amb un total de 2.739 inscripcions, que comencen el primer de Maig de 1876.

Defuncions: 20 volums, amb un total de 2.294 inscripcions, que comencen el primer de Maig de 1876.

Matrimonis: 14 volums, amb un total de 849 inscripcions, que comencen el 24 de març de 1875.

Començà a funcionar l’any 1870, però l’any 1873 sigué cremat per els carlistes.

Aquests datos tant complerts els ha facilitat l’intel·ligent i servicial Secretari del Jutjat Municipal, Pere Carbonell, fill de Cardedeu.”

Notarial

“Com veurà en la col·lecció d’Assignatures de persones que autoritzaren documents de Cardedeu, desde les primeries del segle XI ja teníem clergues que exercien les funcions dels Notaris públics. En el segle XIII alternen dites funcions els Notaris civils i els eclesiàtics, costum que amb certes limitacions pels primers, perseverà fins l’any 1892, que amb J. Andreu i Vernís quedà abolida la Notaria de la Vila, passant els seus manuals al Arxiu de Protocols del Districte de Granollers.

Al carrer Major existeix una casa coneguda encara per a cal Notari perque en ella havia residit un Notari, que a darrerries del segle passat ocupaba una dona verdulera que utilitzaba fulls de certs Manuals, que quedaren allí, per embolicar

la fruita i verdura que venia. Jo prou que li havia demanat que hem vengués els llibres, però hem contestava que li eren mes necessaris els papers qu'els meus diners.”

Parroquial

“En l’habitació de la Rectoria destinada a despaig públic hi havia una llibreria obrada expressament que contenia els llibres parroquials, en foli major, que servien actualment, això és de Desposoris, Consentiments matrimonials, Babtismes i Defuncions, els quals es diu si l’Ecónom trasladá en lloc assegurat esclatada ja la revolta del 19 de juliol de 1936. Que tractaven de les mateixes materies n’hi havien alguns d’epoques anteriors; els referents a Matrimonis i Babtismes començaven l’any 1568 i els de Defuncions l’any 1593, tots redactats en català fins l’any 1853 que ho eren en castellà. Contenia també llibretes de comptes de l’Obra de la església i un lligam de les fetes amb motiu de construir-se el campanar, el segle XVI, de les Administracions i Cofraries fundades en els altars; del Compliment Pasqual dels feligresos; unes de tamany en foli altres de mitg, casi totes enquadernades i ben conservades.

Els llibres més moderns eren, el Rectorologi de la parroquia, borronejat pel Vicari Mn. J. Avinyó en 1901, i posat i enquadernat per J. Muntadet, també Vicari en 1895; Consuetes parroquials, escrites per P. Cabot, Rector, en 1853.

Es conservaben dos pergamins del segle XII, un dels quals apar ha anat a raurer al Arxiu de Sta. Anna, traslladat al Seminari Episcopal, considerat, sense ésser veritat, com el més antic existent en aquell edifici.

En el dormitori del Rector hi havia un vuit a la paret en el qu’es custodiaven els documents reservats, com eren els testaments que hi depositaven els feligresos per ésser oberts después de morts; els que contenien deixes fetes a la església d’aniversaris o misses, o de llimosnes i causes pies, per celebracions de festes, per enmaridar donzelles, per pagar gastos d’estudiants pobres, i el llibre de visites que passaven els Bisbes ab el qual més d’una vegada disposaven ordres poc satisfactories per els clergues de la parroquia.

Darrera la porta d'entrar a la sala de davant del mateix pis n'hi havia un altre ple de papers antics. I en l'habitació de la dreta hi estava instal·lada la verdadera llibreria de la documentació vella, ordenada probablement per Mn. Cabot, encare que la lletra dels dos inventaris de la mateixa no era pas d'ell. La major part del contingut pertanyia a la Batllia, i es trobava depositada allí perquè el Domer Major, o Rector, despenyava el càrrec de Notari públic i moltes vegades el d'Escrivà del Consell. Constava d'uns vinticinco o trenta Manuals, en foli major, els primers de paper groixut en quina pasta semblava que hi entrés el cotó, i altres tants, o mes, del tamany de mitg foli en paper de fil; una bona part recuberts amb trossos de pergamí o de cartorals de chor, considerats inservibles perquè foren escrits entre els segles XI i el XVI. Els primers eren del segle XIII i pertaneixien al que podríem dir Notari perquè esmentaven testaments, èpoques de dot, establiments de cases i terres, precaris, vendes i altres contractes per l'estil. Els del segle següent pertocaven a la Curia del Batlle, ocupant-se de judicis per deutes, contractes de bestiar, treves, ordres donades pels Batlles i pregons pel públic, que després passaven a esser Ordenaces Municipals exercint jurisprudència en l'administració de Justícia del poble. Un Manual de 1276 l'extractá, al meu càrrec, Mn. Mas II, i a costes seves s'enquaderná, i dos de 1345 i 1387, Mn. Cunill de Vic, práctica que s'havia d'haver seguit amb tots els demás llibres.

En una caixa de les golfes es trobaven mal acondicionats diferents pergamins referents al Benefici del altar de S. Joan que per aquest motiu vaig donar una propina al Vicari perquè els acomodés millor.”

Comunitat

“A la dreta del cor de la església encare es conservava en bon estat malgrat l'incendi de 1873 l'estanteria amb diferents calaixos, que serví d'arxiu a la Comunitat de Preveres de la parroquia ont es col·locaven les escriptures qu'es tramitaven per mitjà del Notari eclesiastic o del Escrivá anomenat per això, referents a deixes per la església i pies celebracions, fetes pels feligresos i dels diners que prestaven a entitats i particulars, o be que hi dipositaven aquestos, Arxiu que quedá tancat en absolut arran de la revolta del any 1868.”

Poca cosa tinc treta d'aquesta documentació perquè apart el motiu ja exposat, cregué abans convenia buscar-ne a altres llocs, on no seria facil acudissin els aficionats a les investigacions històriques que vinguessin darrera meu, i en canvi era mes probable qu'escudrinyessin aquesta per tenir-la a casa mateix, sobretot els Preveres o Apotecaris que per la seva vida casolana son les persones mes indicades per aquesta mena d'estudis d'esbargiment espiritual."

Fins alguns dies després de començada la revolta del 19 de juliol el comité de Granollers no determiná cremar l'Arxiu Parroquial, la Rectoria, el local del costat que servia d'estudi i teatre i l'edifici que ocupaven les monges qu'es dedicaven a l'ensenyança, però en arribar aquí l'Alcalde que teníem abans però que encara exercia el càrrec allavors els exortá dient-los que ja es podien donar per satisfets amb haver cremat i destroçat la esglesia parroquial sense deixar una cadira o un banc que servís per un col·legi o una casa de pobres; que del Convent si acás cremessin les imatges de la capella però res mes, i que respectessin els llibres parroquials perquè eren necessaris cada dia per treuren partides d'esposalles, naixements i defuncions, i l'obeiren. Mes tart a instancies meves el nou Consell Municipal ordenava a n'en P. Fort que trasladés els llibres del armari del despaig de la Rectoria a una habitació del primer pis que pogués tancar-se amb clau, però als vuit dies es trovava oberta faltant-hi alguns llibres que els revoltosos de la Vila, però no fills d'ella, havien cremat, en vista de lo qual es resolgué traslladar el que hagués quedat a l'edifici que actualment serveix de casa Comunal."

Pabordia

"Darrera de la església parroquial es conserva encare una capella qu'estava dedicada a S. Corneli i S. Cebriá en la que hi havia una Confraria de clergues i seglars dirigida per un Paborde, que apar fou fundada pel Compte Berenguer IV i la Reina Petronilla en una de les ocasions que habitaven el Palau Comptal de Vilamajor. Aquestos Confreres es dedicaven al reso per les animes de les persones que feien donacions a la Confraria, de bens terrenals, fruits o diners, qu'eren en bon nombre en la comarca del Vallés i de la Maresma. Fins hi tot n'Alfons I els traspassá al mas Vallmanya de Vilamajor, l'any 1190, document

per cert que veient que rodolava, com molts d'altres, per l'enrajolat de la Biblioteca del Seminari vaig col·locar-lo dins d'un estuig de cartró per a millor conservació, després de treure'n una foto per mi i una per la Biblioteca. Dites rendes passaven a mans de les Monges del Convent de Montalegre per donació que'n feu Benet XIII, l'any 1410, a instancies d'elles; però després al Seminari del Bisbe de Barcelona en fundar-se l'any 1593. –Efemérides para la Historia del Seminario Conciliar de Barcelona por los Dres. J. B. Codina y G. Alabert, Presbíteros. 1908.

Per un inventari de la Pabordia del segle XV ens enterem que la documentació es guardava en la casa del Paborde, però després ingressaria a Montalegre i mes tart al Seminari ont en gran part es conserva. Consisteix en un regular nombre de Capbreus o Reconeixements de domini, Trasllats d'escriptures i Llevadors de Censos, de tamany en foli major i uns doscents pergamins, la majoria originals i els restants copiats dels malmesos el segle XIV, per G. de S. Hilari Notari de la ciutat, però fill segurament de la casa d'aquest nom de Cardedeu, a instancies del Paborde Mascaró, que reorganitzá la documentació i l'administració de dita Confraria. A l'ultim quart de la centúria passada una part dels pergamins foren destruïts pels estudiants perquè els utilitzaven com a cobertes dels llibres de text, fins que'ls professors n'hagueren esment. Mes llibres relacionats amb la Confraria estaven depositats en una estància dels baixos i en el Arxiu del tercer pis del Palau Bisbal, però aquestos eren de mig foli. I es trobaven allí perquè contenien ordres que donava el Prelat per vendre, establir o capbrevar, cases i terres, o es paguessin crèdits que's devien a la Pabordia, sots penyores d'excomunió; i els nomenaments que feia de Pabordes, Confreres, i Beneficiaris de la capella. Amb la revolta del any 1868 quedá extingida del tot dita Pabordia.”

Casa Anglada

“(…) Tots els Caps de Casa, foren advocats o Notaris, però la seva residència aquí no era permanent perquè exercien la carrera a la capital. Aquí reposaven i estudiaven sense descuidar per això l'explotació de la propietat. Per aquests motius disposaven d'una Biblioteca i d'escriptures i pergamins, dels quals sols

pogué arreplegar-ne dos, perque en renovar la casa l'actual possessor, els paletes i manobres, que són els principals destructors de l'Arquitectura, ho feren malbé tot, llibres i papers inclusiu. Però abans, el venedor m'havia entregat el Títol de Soci de la "Real Academia de Buenas Letras de Barcelona" expedit en 1836 a favor de Josep Anglada i Lloret i el de Soci corresponent de l'"Academia de la Historia" atorgat al mateix en 1838 (...)."

Balvey i Bas

"A casa vaig trobar com a documents històrics recollits pel meu pare, còpies en llatí tretes de l'Arxiu de la Corona d'Aragó del segle XVIII i traduïdes al castellà la centúria passada (...). Aquests documents feren la gràcia d'esperonar-me per trobar-ne d'altres que em permetessin conèixer amb més amplitud el passat del nostre poble. I en efecte, als divuit anys d'edat ja començava la penosa tasca d'escorcollar cases i masies en cerca de papers vells perque sabia que a l'Arxiu Municipal no n'hi trobaria per haver estat cremat pels carlistes l'any 1872 i al Parroquial perque els Rectors s'excusaven de compalure'm per no haver de tenir molèsties, i "bultos" a casa seva. Però malgrat no poder comptar amb les dues fonts principals d'informació històrica veïnal, he pogut recollir més de 500 pergamins, 50 escriptures i un bon nombre de llibretes i papers solts. Si bé la meitat dels pergamins res tenen a veure amb Cardedeu, motiu pel qual vaig entregar-los a la Biblioteca Popular de Granollers perque els guardés. Dels restants i de les escriptures, n'he pogut extreure curiosos antecedents perquè jo entec per història d'un poble, sobretot rural i reduït, tot el que fa referència al seu passat, sota tots els seus aspectes. Amb les llibretes i papers solts, arrugats, bruts o esquinçats s'ha complert aquell savi consell que diu que sigui quin sigui el paper que trobeu per terra el collim i el llegim que alguna cosa hi aprendrem, doncs n'he tret notes ben interessants per a la Secció de Carrers, Arts i Oficis i sobretot per a la de la Vida i Costums de nostra PAGESIA, durant la XVIII centúria. El pergami més antic que tinc és de l'any 1024 i el més modern del segle XVIII de quan es deixa d'escriure els documents públics en llatí. La majoria són capítols, testaments, codicils, èpoques de diners entregats, vendes en ferm, o a carta de gràcia, establiments de cases i terres, i precaris o nous establiments. Els

restants són concòrdies, protestes i nomenaments de càrrecs civils i eclesiàstics locals (...). El treball de recollir pergamins i papers vells ha durat fins avui (...). Una vegada els pergamins estaven al meu poder els enrotllava, lligava pels caps, i en feia feixets retolats per centúries, que penjava en un corredor de la casa paterna. Això donà lloc a que en una ocasió que passaven per allí els amos de l'edifici on estava instal·lat "El Siglo" de la capital, la senyora que malgrat ésser catalana parlava castellà, em preguntés: "¿Y estos rollos qué son, cañas del siglo XII?. I el marit contestés per mi, "No seas tonta mujer, no ves que son barquillos?"

Balvey i Parés

"(...) En T. Balvey arribà a reunir més de mil llibres que en establir la farmàcia de la Plaça Nova de la ciutat repartí en dues biblioteques que donava goig de veure perquè no hi havia un sol llibre ni fullet que no estigués enquadrat (...). Els llibres més antics, procedien dels seus antecessors i en sa majoria tractaven de matèries relacionades amb la Farmàcia com eren Botàniques, Farmacopees i Químiques (...)."

Barandies

"(...) en aquesta casa es guardaven papers ben interessants: Repartiments cadastrals de 1721, 1734, 1746, 1772 i 1794 (...). I algun repartiment comunal per a indústries, agricultura i pecuària; passaports de persones i bèsties; cèdules personals i rebuts de compres i vendes de gèneres i bestiar, etc."

Boixeda

"En aquesta casa han exercit la carrera d'Apotecari (...). Conserva algun llibre i paper antic (...)."

J. Fàbregas

“Aquest prevere, beneficiat de l’altar de Sant Joan fundat en 1348 per A. de Podiolo, l’últim que hi hagut a la parròquia, posseïa l’especul de les rendes i demés drets pertocants al Benefici, amb els pergamins i escriptures en paper que els acreditaven. Els pergamins devia dipositar-los abans de morir a l’Arxiu parroquial perquè els havia vist a les golfes de la Rectoria. Les escriptures devien anar a parar en poder del drapaire del poble, amb unes llibretes d’administració de la Congregació dels Dolors, de la qual era president, que vaig poder rescatar de les mans de dit drapaire.”

Francoli

“Casa noble que tenia propietat aquí, on residia quasi tot l’any; la família a Granollers i a Marata, a qual Castell foren traslladats els pergamins i papers vells en vendre’s la propietat d’aquesta vila (...).”

Grau

“En J. Grau, sabater d’ofici i músic per afició, conservava molta solfa de mitjans del segle passat que la filla no volgué vendre’m, preferint utilitzar els papers per enfilar-los en canyes per privar els pardals de menjar-se els pésols de l’hort, i els restants rodolessin per places i carrers els dies de vent. Un successor cremà els que quedaven i els llibres i papers que pertenesqueren a l’oncle, que en adornar-se’n una veïna el reptà dient-li que valia més que els hagués venut o donar al Sr. Balvey, a lo qual replicà: “Potser encara hi trobaria alguna cosa per marejar-me” referint-se tal volta a alguns cens que deuria i no pagaria. Ara de poc, aquest subjecte, acompanyat del seu filllet, demanà que li ensenyés el Mosaic (Museu) però tot seguit vaig obrir-li les portes ¡No en tastaràs de cultura! diu en Rusiñol -en L’Alegría que passa- al poble que apedrega el carro que el visita per a portar-n’hi.

Era tanta l’afició que en Grau tenia a la música, que adquirí un rellotge perquè una Puput cantava les hores del dia, el primer que aparegué en la Vila.”

Lledó

“Aquesta família noble, una de les principals en territori, aquí i fora d'aquí, tindria per dit motiu documentació abundant, però pel que es veu gran part es perdria i l'altra part anà a parar al Mas Montells en fusionar-se les dues cases per causa d'un casament (...).”

Llibre

“Després de resistir-se mesos i anys en Ll. Llibre a deixar veure els 138 pergamins esmentats en el Llevador ordenat pel besavi Joan en 1819, a precís de l'amic P. Fort, que a la vora meu ha agafat afició a les Antiguitats, acabà per consentir-hi, prèvia la precaució de la muller, no tan sols de pendre nota de la lletra, o número que duessin al dors, sinó també de firmar-los i rubricar-los amb més voltes que no hi ha en una troca de fil, malgrat de pertànyer el seu marit i no tenir fills. L'obstinació d'aquests senyors, com la de molts altres, a no prestar els pergamins que tenen en el seu poder, és deguda a creure's que pel sol fet de posseir-los ja perteneixen a la noblesa, perquè en els llibres que han llegit o en les obres teatrals o cinematogràfiques que han vist que tracten d'episodis nobiliaris antics, sempre hi surt el clàssic pergami. No obstant en recompensa a la Hidalguia de dits senyors vaig regalar-los-hi el dibuix d'un escut de família simbòlic que s'havia compost en Jaume Llibre en 1644 i el d'una llosa sepulcral de 1640 que tenia a l'església parroquial en la que hi figuraven esculpides les eines de l'ofici de paraire de llana, amb el qual s'havia fet ric. I amb els extractes dels pergamins que copià a màquina en P. Fort i unes fotos que tregué d'uniques rajoles de colors que tenen en el jardí, componguérem un llibret, que després férem enquadrar, i ara gaudeixen doncs d'un bon record de família. Però de pergamins no en vaig veure més que la tercera part, els restants si no s'havien perdut continuà reservant-se'ls.”

A. Muñoz

“Aquest senyor ignorava que dins d'un cul de caixa tingués un pergami referent al seu molí fariner firmat pel Comte Ramon Berenguer III, l'any 1159,

precisament aquí mateix, el que es dedueix perquè a excepció del Batlle que era veí de Vilamajor, però que exercia justícia a Cardedeu, i les altres parròquies que componien la Batllia, els demás signants ho són d'aquesta vila (...)."

Pou

"Eixa família, conservava l'imprès més antic que he trobat fins ara a la Vila, aixó és de l'any 1752, i consistia en la Butlla d'indulgències concedida per Climent VIII, en 1604, a favor de la Confraria de Santa Magdalena en la església parroquial. (...) I una bona partida de papers de solfa que havia pertenescut a Josep Pou perquè amb quatre fills i uns veïns del mateix carrer organitzà una orquestra a mitjans del segle passat (...)."

Serratoses-Clavell

"Vidu, en T. Clavell, no es sabé avenir amb els fills i s'instal·là a la casa d'un amic, el qual a la part de darrera la casa, tenia un estable per l'animal, en qual lloc col·locà part del mobiliari, uns Sants de fusta dolenta a tot ser-ho, quadres i alguns papers (...)." "(...) es decidí a fer tracte."

Terrades de la Porxada

"El propietari resideix actualment a Mataró i és tan bona persona que en demanar-li que em prestés els pergamins que tenia per prendre notes, els entregà tot seguit i no volgué cobrar un cèntim per ells."

Valls

"El fill de J. Valls que fou administrador de Villalba, abans de marxar a l'Argentina, vingué a vendre'm dos pergamins ben importants, que consistien l'un en una còpia del Privilegi concedit en 1384 per Pere III de poder la Batllia de Vilamajor, Cardedeu, El Fou i Santa Susanna ésser carrer i Braç de Barcelona amb els mateixos drets i privilegis i deures de què disfrutava la

ciutat, i l'altre la Sentència proferida per Carles I, en 1552, en el plet que sostenien els senyors de Villalba i la Universitat de Cardedeu, sobre drets que pretenia aquesta dins d'aquella propietat, en el que estan ressenyats alguns antecedents històrics, a partir del segle X, referents a la mateixa, desconegut fins aleshores.”

Xirau

“Per haver intervingut en Xirau en els afers de l'església parroquial guardava papers relacionats amb l'administració de la cleràcia. D'ells els més curiosos són dues llibretes en foli a mig full tallat verticalment -1684-94- destinades a apuntar-hi les cerimònies, funerals i misses que devien celebrar-se cada setmana en temps del Rector E. Escariu, el més notable que ha tingut la parròquia, ..., col·locà la Creu de Terme del carrer de la Riera en 1679, costejada en bona part pels feligresos que cultivaven cànem... Per elles, també ens enterem que durant el seu curat -1693-99- ja es ballaven gitanes a la plaça de l'església els dies de Carnestoltes, bulles (bromes) que eren causa d'haver d'alterar les hores de costum de celebració de les cerimònies religioses (...).”

De fora de la vila

Mas Alzina de la Serra

“En una llibreta-llevador que hi ha els resums de 50 pergamins, alguns repetits, uns sencers i altres a trossos. D'entre ells, el que més interessa és el de 1356 que menciona la confrontació d'un camp amb el Clos del Mas Cardedo encara que no ens aclareix la veritable situació que ocupava aquell mas que donà nom a la població. Als voltants de la casa si han trobat trossos de piscina, d'àmfores i de ceràmica romana. I encara conserva el tipus de les vil·les romanes de què són hereves, amb poca diferència, les nostres masies, segons ho demostra el fet que en els segles XI i XII, algunes continuen anomenant-se així: Villa alba (Villalba) Villa Montellos (Montells) Villa Monellos (Monells) (...).”

Mas Bas del Rieral

“Com a casa antiga que és, tant com el molí fariner, que són les construccions més primitives que es conserven en la contrada, s’hi guardaven bastants pergamins i escriptures. Aquestes vaig adquirir-les jo, però els pergamins els comprà un drapaire mallorquí a causa d’haver-ne vist d’altres a casa un dia que em visità. Per cert que quedaria ben firat perquè en lloc d’adinerar-los els tindria de vendre per fer-ne aiguacuit, ja que fora de la localitat no tenien cap valor arqueològic ni econòmic (...).”

Mas Batlle-Torrent

“Casa noble, qual escut té semblança amb el de la Diputació de Catalunya, que és la Creu de Sant Jordi, no atinant a què serà degut com no sigui que el propietari hagués estat encarregat de la Bolla, o segell que es posava a les robes que es teixien en la població.

Malgrat haver fet tres viatges a Mataró per veure l’amo actual de la casa perquè em deixés pendre nota dels pergamins que té en son poder no he pogut lograr-ho (...).”

Mas Diumer

“En R. Riera, un dels successors d’aquesta propietat, conserva més de 250 pergamins i molt paperam antic perquè sempre ha tingut amos ordenats i bons administradors degut a lo qual d’un mas petit que fou al principi, passà a ésser gran juntant-hi a còpia de temps, altres masos i peces de terra separades. A més, com s’acostumava a totes les cases d’importància, un dels fills externs estudiava per a capellà, intervenint doncs més o menys en l’administració, àdhuc en l’ordenació de la documentació de la família. Part d’aquests pergamins procedeixen dels masos Diumeró, Xifré, Bramona i Martí de la Serra (...).”

Mas Llibre del Pla

“Apart que dita masia pertenesqué antigament a la família Llibre, que encara retenia papers vells i algun pergamí, que l'estadant actual llençà al torrent que passa per allí prop, un dia que se li ocorregué fer dissabte de les caixes de les golfes, alguns dels quals després d'estar prou trepitjats per les cabres vaig poder aprofitar. Es referien principalment a la família Romaguera, que centúries enrera tingué preponderància social en la població (...).”

Mas Montells de la Coma

“D'aquesta noble casa, que era la que posseïa més territori del terme municipal, apart del que tenia fora d'ell, he pogut adquirir molta documentació en tres rafegues, consistint en pergamins, escriptures en paper, llibretes d'anotacions i de rebuts, i papers solts, si bé faltaven els segells dels pergamins per haver-los tallat en profit de la seva col·lecció un estiu que es deia Joan Corominas, advocat de la ciutat. A propòsit dels segells, he de fer present que hi ha qui creu que circularen per aquí monedes de cuiro referint-se segurament als de plom, i la veritat és que no s'en troba cap agafat al document.

Per haver-se juntat, per raó de matrimoni amb aquesta família, la casa Lledó, noble i de força importància també, la documentació trobada era més nombrosa i valuosa, ja que les dues famílies havien desempenyat els principals càrrecs civils de la població i alguns de l'església parroquial (...).”

Mas Pelegrí

“La família Fontova-Abella expropietària d'eixa masia encara conserva més de 50 pergamins que tinc extractats i diferents papers vells, però bona part perteneixen als masos Diumer, Bremona i i Moret (...).”

Mas Ribalta

“Es coneix que un sucessor que heretà la propietat a darrers del segle passat s'emportà els pergamins que hi havia a Sabadell on residia aixís és que no he pogut enterar-me del seu contingut. L'administrador E. Gesa però m'en regalà un d'interessant perquè fa referència al dret d'aigües comunals de la riera que tenia el moli fariner de la casa. I el penúltim possessor també em donà la sentència pronunciada per l'Audiència en el plet d'aigües que sostingueren Cànoves i Cardedeu en 1825 i una llibreta escrita entre 1600 i 1700 que conté escriptures i rendes pertanyents a la mateixa. Una d'aquestes dóna compte del formulisme que es seguia en pendre possessió d'un immoble: El Batlle, l'Agutzil, el Notari, l'interessat i dos testimonis es presentaven al portal de la casa. Demanaven per l'estadant, que en situar-se al portal, el Batlle li preguntava qui hi ha ací en aquesta casa, contestant, Fulano de Tal. Fareu el favor de sortir-ne i entregar la clau? Aleshores sortia ell i entraven tots els altres, tancaven la porta i deia el Batlle, La Justícia us dóna possessió de la casa i terres que són vostres, al mateix temps li donava la clau i tornaven a obrir la porta, per encaminar-se a una peça de terra propera cultivada o plantada d'arbres. Una vegada allí el nou amo es situava de cara a Orient, collia un grapat de terra i herba o de rama d'arbre i la llençava en direcció dels quatre punts cardinals.”

Mas Riera Valentí

“Era una família noble, noblesa de la que més abundava en els pobles rurals, que era la de Cavaller, tal volta la de la última categoria. D'ella sortiren alguns homes que adquiriren títol acadèmic o sacerdotal, i per tant hi hauria a la casa molta documentació interessant. Però tota s'ha perdut, a excepció d'unes poques escriptures que vaig arreplegar fa pocs anys, una d'elles relacionada amb els establiments de terres per a edificar les pimeres cases del carrer de Sant Ramon del segle XVIII (...).”

Mas Ros de Sant Hilari

“En el especul fet en 1842 dels documents en pergamí i en paper existents aleshores en aquesta casa, hi havia 70 actes ben extractats i ordenats, la majoria dels quals pergamins, mort en J. Ros, vaig adquirir de mans de la seva muller. Els que tenen interès són el testament d’en Romeu de Sant Hilari, noble, de 1444, propietari de dit mas, autor de la campana de 1416 de la capella que hi ha davant de la casa, que vaig salvar de la barbàrie de 1936, i el precari atorgat a Jaume Ros de tota la heretat pels P.P. Jesuïtes de Barcelona, com a successors del Monestir de Sant Pere de Casserres, en 1676 (...).”

Mas Suari de la Coma

“A la meitat de la centúria -1859- passada encara pereteneixia a l’Hospital Civil de Mataró. I tenint notícies de què conservava pergamins procedents de la propietat, vaig personar-me amb el Rector d’aquella parròquia perquè em recomanés a la Junta, com aixís ho féu, perquè me’ls deixés veure; però després de fer-me anar d’Herodes a Pilat, vaig quedar-me sense lograr el meu intent. Ara de poc se m’ha dit si l’últim adquirent de la propietat posseïa documents antics de la mateixa, més no m’he atrevit a demanar-los-hi perquè és el model de la ignorància del poble.”

Castell de Villalba

“Amb les reformes que féu en aquest edifici en Marià Borrell, després de comprar la propietat a l’Estat en 1837, desaparegué el caràcter que tenia de castell, però conservà el de quadra o última categoria de poble, que tenia la facultat d’elegir-se Batlle i altres components municipals per administrar la propietat i les altres que estaven sota la seva jurisdicció. Com que la casa és d’origen antiquíssim i exercí predomini en el Vallès, l’únic Vallès que ha existit històricament, que tenia per capital Granollers, com vaig demostrar documentalment en un article publicat a La Gralla de Granollers a 6 de juny de 1926, la documentació que tindria seria abundantíssima, però tota s’ha perdut (...).”

“La circumstància d’èsser en Borrell Cap polític de la Província de Barcelona, Senador del Regne i gendre d’en Camprodon, féu que freqüentessin la masia persones d’importància d’aquella època com eren en Topete, en Prim, l’Herrera, l’Ayala, en Letamendi, en Manent i altres. D’en Nicolau Manent, mestre de música i compositor, encara es conserva una Pregària que escrigué estant a Villalba dedicada a la Verge patronal de la parròquia de Cardedeu, als voltants de l’any 1860 (...).”

Mas Bellsolar

“Casa noble quin escut de 1550 es mostra a la façana. Com que durant el segle passat anà a mal borràs, no m’ha estat possible adquirir cap document de la família perquè s’haurien perdut.”

Mas Canyes del Rieral

“Ara extingit; en J. Guinart (a) Llançà, conservava una vintena de pergamins relacionats amb dita casa que jo vaig adquirir, tots ells de poca importància.”

Mas ça Coma

“Actualment abolit. D’ell conservo una sentència arbitral en la qüestió que sostenien en 1347, Ferrer de Coma, propietari, i Pere de Lledó, senyor alodial, sobre drets i deures que tenien quiscun d’ells (...).”

Castell de Belloch

“Les edificacions que li donaren el nom de Castell, foren enderrocades durant la guerra de Successió pel motiu d’èsser el Comte partidari de l’Arxiduc Carles, quedant ara convertida en casa de pagés, dins de la qual hi ha la capella romànica de Sant Pere que serveix de panteó a la família i la torre d’homenatge amb un altar enfront d’ella.”

“El Comte de Belloch, descendia del Vescomte de Barcelona, segons demostrà amb cites històriques en J. Fiter i Inglés en un treball literari presentat als Jocs Florals celebrats a Cornellà de Llobregat l’any 1908 amb el tema “El Comtat de Belloch dret habent al Vescomtat de Barcelona” i en altre de Mn. A. Taulet, titolat “Naus Catalanes” en els celebrats en 1917. Aixís és que la documentació que tindria la família seria extraordinària, si bé que repartida entre el castell, la casa del carrer Ample, de la ciutat, i la del carrer Major de Cardedeu, on residia abans la major part de l’any. En dir que en la monografia que de les capelles de Sant Pere i Sant Pau, escrigué en 1870 el Comte Joaquim de Mercader Belloch, es cita un pergami de l’Arxiu amb el nº 824 n’hi ha prou per fer-se càrrec de la que hi hauria: Butlles Pontifícies i Episcopals, Privilegis Reals, Ordres d’Autoritats de Catalunya i altres papers no menys importants. La que resistí a les revoltes perquè ha passat la nostra terra, ara estava arxivada a la torre que posseïa a Cornellà del Llobregat on residia actualment. Els pergamins els tenia extractats en un llibre de mig foli convenientment enquadrats que el fill Arnalt guardava amb molta cura, com aiximateix els objectes del Museu que havia organitzat, entre els quals n’hi figuraven uns procedents de Cardedeu, que ell catalogà després de la mort del pare (...).”

Mas Casanova

“Els darrers propietaris d’aquesta finca, quasi tots nobles, no eren fills ni originaris de Cardedeu perquè abans era el Mas Pla. D’un ells en R. Antich, que comprà la propietat a n’en J. de Magarola l’any 1633, tinc algunes escriptures i el llevador de les terres i rendes pertanyents a la mateixa i un tros de pergami que havia format part d’una Butlla que apar és del segle XVI, que m’entregà en J. Guardia, penúltim possessor que ha tingut (...).”

Mas Terrades del Rieral

“El pare de l’actual propietari m’havia ensenyat un Llevador en el que estaven extractats 139 pergamins, ordenat fet per Esteve Terrades l’any 1829, probablement a un home que es deia Biosca que recorria les cases de pagès

dels pobles per guanyar-se la vida amb aquesta feina, però que no hi entenia res, de manera que no s'ha de posar confiança amb cap de les seves traduccions. Però com que malgrat aquesta circumstància es deduïa que alguns dels documents tenien importància perquè s'ocupaven de les cases de la Plaça del Rei o Vella, vaig demanar al amo que m'el deixés extractar, a qual prec contestà que "de les coses de casa seva ningú n'havia de fer res." Li vaig oferir un duplicat dels extractes perquè s'enterés del seu contingut de cada pergamí, que aleshores no el sabia, que me'ls deixés en plecs de deu en deu i que hi posés una contrasenya a cada un d'ells perquè tingués la seguretat que li serien retornats els mateixos, pràctica que he seguit amb tots els altres possessors de documents antics. I creient que la seva temeritat es fundava en la temença que jo pogués enterar-me dels censos, censals, misses i demés obligacions que pesaven sobre la casa, vaig afegir-li que aquestes escriptures no tenien cap valor legal i que les cargues de què parlessin ja havien prescrit. Però tot fou inútil, en vista de lo qual li vaig remetre una nota detallada de totes aquestes obligacions treta dels reconeixements de domini que havien fet els antecessors al senyor alodial del poble per demostrar-li que no era això el que m'interessava dels documents perquè ho sabia millor que ell, i aleshores es veié atrapat. Però no del tot, perquè tan sols m'ensenyà trossos de pergamins i papers bruts i estripats en dues sessions que tinguérem, dient que els altres que esmentava el Llevador s'havien extraviat i no sabia on eren. Resultat final, que vaig plegar el ram. Els pergamins que tenen interès segons dit llibre, són el Privilegi perquè Cardedeu pogués formar Consell i nomenar Batlle independentment de Vilamajor de l'any 1599; el nomenament de Batlle reial a favor de Joan Sabater, veí de Cardedeu de 1506; i el de Síndic Procurador que feren Cardedeu i Vilamajor per demanar confirmació dels seus Privilegis.

Aquesta masia havia estat residència de la família Sentmenat senyor jurisdiccional de les parròquies de Vilamajor, Cardedeu, El Fou i Santa Susanna, per haver-li venut la jurisdicció civil n'Alfons III en 1328 i la criminal, alta i baixa, en Pere III en 1343, que tenien dits reis, en dits termes (...):"

De fora el poble. Arxius de les parròquies veïnes a la de Cardedeu

Sant Mus de Cànoves

“Sols tenia vistos per sobre uns quants plec de papers d’aquest Arxiu, que si mal no recordo pertanyien al segle XV, i un permís donat pel Bisbe per poder organitzar la Confraria del Roser en la parròquia que era d’un dibuix escaient a dues tintes que per estar un xic rebregat vaig renyar al Rector (...).”

Sant Pere de Vilamajor

“Vilamajor, per haver estat en l’antiguitat el poble més important de la rodalia, tal volta per ésser residència del Pretor romà o Lloctinent seu, el Palau del qual, ocuparien després els Comtes de Barcelona, conservava molts pergamins, llibres i escriptures en paper. El pergami més vell, era del temps del Rei Lotari –954-986- ja extractat per Mossén Mas Domenech. I entre els més importants, l’original de Pere I en el qual en 1209 concedí als veïns de Vilagoma, ara Vilanova de Vilamajor, territori aleshores comprès dins de dita parròquia, poder celebrar fira el dia de Sant Antoni Abat, valguer-se de les aigües de la riera de Canyes i no haver de pagar res a ningú per dret d’”intestia, cugucia i exorquia”, qual abolició de mals usos contradiu l’opinió dels historiadors que creuen que començà en temps de Joan II arrel de la guerra originada pels Remences (...).”

“En l’Arxiu parroquial també hi havia apoques en pergami de diners entregats per la Batllia. Dels llibres i pergamins n’havien tret notes en Ferran de Sagarra i en Guillem de Soler, avi dels actuals Soler de Vilarrasa, els dos propietaris de masies situades en aquella parròquia, amb el propòsit de publicar-les. La majoria d’uns i altres fan referència a la parròquia, al Consell i a la Batllia, i estaven molt ben acondicionats en una habitació ad-hoc de la Rectoria. El llibre d’Acorts de 1654 a 84 vaig trobar-lo entre un munt de Gazetes i Butlletins Oficials existents en la entrada d’un baix anomenat antigament l’Escrivania i altre entre la documentació del Mas Montells de Cardedeu, els quals, després

de treure'n les notes que creguí covenients, vaig dipositar a l'Alcaldia del mateix poble (...)."

"L'altar major cremat en 1936, estava compost de taules pintades en 1513 per Joan Gascó de Vich, segons una nota trobada pel Sr. Sagarra en un Manual de l'Arxiu parroquial. Fa pocs anys que uns estrangers n'oferiren 150.000 pessetes, quantitat que féu trontollar el magí de la cleràcia proposant al poble que de conformar-se amb la venda faria un altar nou que s'adaptaria millor que el vell a la paret del fons del presbiteri, ja que la església actual fou començada en 1557 i té major grandària, però no hi estigué conforme dient que ara era un atractiu per anar-lo a veure molts forasters, dels quals qui més qui menys, deixava diners als establiments de la població, apart de suposar que aquelles pessetes no es gastarien de bon tros en la seva església (...)."

"Aquest poble és conegut també per La Força, degut a la Fortalesa que hi havia molt antigament que tancaria el Palau Comtal, desocupat ja en el segle XVI, per quan l'Especulum Vallense, custodiat a l'Arxiu de la Cúria Eclesiàstica, esmenta que les seves pedres s'utilitzaren per a construir l'actual església parroquial.

Es tradició a Vilamajor que allí nasqué un Rei català. Això no s'ha pogut comprovar fins ara però si el que li havien criat, gràcies a un document trobat per en J. Balari Jovany en l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Era el príncep Ramón, fill de Ramon Berenguer III i la reina Petronilla, que després prengué el nom d'Alfons I. Els veïns assenyalen com a bressol de naixença, a can Mesades del carrer Vell de Vilanova, però és lògic creure que en tot cas naixeria en el Palau de Sant Pere i que en aquella casa residiria la dida anomenada Loreta. De totes maneres com que la Reina sojornà al Palau en una sola ocasió, deu mesos, de la 1ª setmana de juny de 1157 a la 2^a de març de 1158, res tindria d'estrany que deslliurés allí durant aquell temps, a l'hereu de la Corona d'Aragó i Catalunya. L'any 1157, uns sarraïns pintaven una cambra de dit Palau, qui sab si en vistes a aquest deslliurament. Aquest document està escrit pel Batlle de Vilamajor i és interessantíssim perquè anomena les persones que visitaven els Comtes, explica el que menjaven uns i altres i les cavalleries del

seu servei, àdhuc els ocells que duien per a caçar-ne d'altres, el que pagava pels aliments i altres curiosos detalls, que val la pena de llegir-los en Orígenes históricos de Catalunya, obra publicada pel citat Balari i Jovany en 1889.”

Vilanova o Sant Antoni de Vilamajor

“Parròquia i poble, es separaren de Sant Pere a mitjans del segle XVIII. Quan vaig visitar l'Arxiu, la documentació parroquial era completa. D'ella vaig extreure la notícia que el paviment de la Rectoria havia estat adquirit en un encant públic de Cardedeu i la relació dels voluntaris de la mateixa Vila fusellats pels carlistes en el cementiri d'aquella població, la vesprada del dia 7 de novembre de 1873 (...).”

Sant Julià d'El Fou

“Segons manifestació del Rector, els llibres i pergamins que hi havia en aquest Arxiu, eren pocs i aquells estaven malmesos per haver estat amagats al pou de la Rectoria en una de les guerres del segle passat. Un d'ells, el Rector l'aparracà amb cel·luloide, esmerçant en l'operació temps i feina, motiu pel qual el Bisbe ordenà li servís de mèrit en la carrera eclesiàstica (...).”

“En aquesta parròquia passà una llarga temporada amb l'intent de recobrar la salut, per allà l'any 1886, el poeta F. Casas i Amigó, on escrigué diferents poesies cubertes de sentor i flaire boscà, com L'Escó, Lo Roure Vell, La Missa primera, etc., algunes de les quals figuren en el volum publicat en 1899 pels seus amics admiradors.”

Santa Maria de Llinars

“Mai havia tingut ocasió de veure la documentació parroquial perquè el rector era recelós en extrem, com ho eren quasi tots anys enrera els de les parròquies veïnes, recel que contrastava amb el descuit en què la tenien, en termes que si no haguessin estat parroquians de la meva farmàcia, no s'haurien pres la molèstia d'ensenyar-me-la. Qui l'havia vista era Mn. Mas

Doménech de resultes de lo qual publicà, en 1905, una Fulla que conté algunes notícies interessants de la mateixa (...).”

Sant Esteve del Coll

“Pel que tinc entès, poca cosa es guarda de la vellúria en aquest arxiu (...).”

Santa Agnès de Malenyanes

“La documentació d’aquest arxiu, es bastant completa i ben ordenada, degut a que sempre ha tingut la parròquia Rectors exemplars (...).”

“En visitar aquesta parròquia, que era l’any 1903, quan escrivia les Excursions per l’Ateneu de Cardedeu, vaig atansar-me a la porta del molí d’en Lladó on una velleta estava fent donar voltes al fus, que em contà la següent rondalla:

*Sant Isidro se’n va a missa
amb molta devoció
quant n’és tornat de missa
troba a l’amo molt folló.*

*De què esteu folló nostr’ amo
de què esteu folló;
encara que vaig a missa
El parey no vaga, no.*

*Que els àngels del cel davallen
i llauran quan jo no hi só.
L’endemà a la matinada
l’esmorçar n’hi porto jo.*

*Esteu cansada mestressa?
esteu cansada o no?
- Sí que estic cansada Sidro*

molta aygua beuria jo.

*Ja se n'agenolla a terra
i se'n posa a fer oració
ja en pega un cop d'aguyada
i en fa sortir un regueró.*

*- Beveu de l'aygua mestressa
Que és aygua de gran valor
que en cura de les febres
de mal de pedra i dolor.*

*Rondalla tan escaient que pot apuntar-se en T. Carreras i Artau per enquivir-la
a l'Arxiu Folklòric i Etnogràfic de Catalunya.”*

Santa Eulàlia de Corró d'Avall

“Amb aquesta parròquia, apar que tan sols hi confronta la nostra per una punta. Per assegurar-me'n, sabent que el Rector posseïa l'acta de Consagració de l'església, 1104, vaig escriure-li demanant-li que digués (acompanyant-li el segell per a la resposta) si realment hi llindàvem pel costat d'Orient, a la qual no accedí ni a aquest prec ni a altre que li dirigí un any després. Però un dia que jo travessava la parròquia amb auto i ell anava a peu en la mateixa direcció de Granollers, vaig invitar-lo a pujar al cotxe, i una vegada assegut li diguí: - Com creuria que un home que està molestat amb vostè l'invités a pujar al cotxe. –Caram, i això perquè? respongué, tot sufocat. – Sí, jo sóc en Balvey de Cardedeu, que fa més d'un any que li tinc demanada una petita nota i encara no s'ha servit respondre-la. –Efectivament, té tota la raó, però me'n havia oblidat; perdoni'm; i en arribar a casa li escriuré.

I així ho féu, dient que per Orient confrontava amb les parròquies de Santa Agnès de Malenyanes i Santa Coloma de Marata i no amb la de Cardedeu (...).”

Santa Coloma de Marata

“L'ex -Rector R. Riu, m'havia noticiat que custodiava un bon nombre de pergamins i llibres en el seu Arxiu, entre ells algun que feia referència a Cardedeu. Però on hi ha més de 300 pergamins, és en el Castell Vell, els quals els traduí, J. Rius, per encàrrec del propietari A. Marimón. El més vell és de l'any 1028 i els més moderns acaben en el segle XVIII. D'entre ells, n'hi ha de reials i pontificis, que encara porten els corresponents segells, però la majoria són testaments i contractes particulars en un dels quals esmenta una Creu de Pedra gòtica situada entre la carretera de Vic i la de Cardedeu, a la part de tramuntana de Granollers. Pertanyen a les famílies que han posseït el Castell des del segle XIV al XIX, això és, els Seva, Clariana, Magarola i Francolí, referint-se principalment, a més dels béns propis del Castell, a altres situats a Santa Eugènia de Berga i Vilalleons, Granollers i Cardedeu (...)”

“Com ja he indicat abans no he vist la majoria dels Arxius de les parròquies veïnes però tinc el pressentiment de que qüasi tots estan abandonats. Per aquest motiu, més d'una vegada havia indicat als Vicaris generals, la conveniència de fer inventariar els de totes les parròquies del Bisbat, per evitar que es perdessin, però ignoro si es dictà cap disposició en aquest sentit. Qui ho havia ordenat era en Torres i Bages, Bisbe de Vich, uns anys després, per haver-se enterat tal vegada que als Rectors d'Alemanya, inclús se'ls obligava a fer la història parroquial. Ara, segons referències, el que no fou cremat en 1936, fou saquejat en tal forma que poca cosa quedarà d'aprofitable.”

Delegació d'Hisenda de Barcelona

“A 8 de febrer vaig demanar una nota del número de volums ocupats en arxivar els expedients relatius a Cardedeu sobre Contribució Industrial; item Rústica i Pequaria; item Urbana; Cifra de Negocis i Patents d'Automovils i Camions, contestant el 17: “Lamento tener que notificarle que las disposiciones vigentes en materia de Archivos impiden facilitar datos de los documentos que en ellos se custodian, sin autorización previa y particular en cada caso del Excmo. Sr.

Ministro de Hacienda y Economía. Esperando poder servirle en mejor ocasión, le saluda atentamente T. Hernández M. Barcelona...

El 9 de març escrigué al Ministre demanant el mateix però fent constar que no m'interessaven els documents com equivocadament interpretá el citat Delegat, no contestant res."

Diputació Provincial de Barcelona

"Anys enrera retorná al Ajuntament perquè els arxivés diferents plecs contenint Pressupostos, Repartiments veinals, Expedients de quintes, Comptes de Beneficencia i altres documents retinguts fins llavors en el seu Arxiu.

Ara demanava els volums i lligams que ocupessin els documents similars que haguessin ingresat modernament en la mateixa casa, però encare no ha contestat."

Obres Públiques del Estat

"El 13 de febrer encarregava al Cap dels Enginyers es servís informar-me de les autoritzacions donades a veïns d'aquesta vila per aprofitar aigües de rieres i torrents i parcel·les de carreteres actualment inservibles pel trànsit públic, però tampoc ha contestat."

Obres Públiques. Demarcació de Barcelona

"El 9 de febrer sol·licitava del Enginyer Cap hem digués el número de volums o lligams que ocupessin els Permisos d'edificació expedits als propietaris de Cardedeu, Penyores imposades als mateixos fins a la present data i numeració que portessin els ultimament despatxats, contestant el 16, qu'es complavia en manifestar que "aquesta Jefatura no está autoritzada per facilitar les dades que sol·licitava. No obstant, pot dirigir-se a la Conselleria d' O. P. i en aquella Dependencia podran facilitar-li el que l'interessa. Eduart Tora ?- Barcelona..." I efectivament, el 27 escrivia a la Conselleria, contestant el 9 de març "Sens

perjudici del que pugui resoldre, al seu dia, l'Il·ltre. Sr. Conseller d'O.P., respecte al que sol·liciteu... he de manifestar que a fi de poder donar curs a la vostra petició, heu de formularla amb instància dirigida a l'esmentat Sr. Conseller, degudament reintegrada i donant a conèixer la vostra personalitat per la part del dret que pogueu tenir a que se us facilitin les dades que interesseu. El Cap de Secció. Marc Alá?. Barcelona...

Per tan poca cosa com demanava quanta feina i gasto hem buscaven? I al cap de vall potser per no servir de res. El Ministre de Justícia, amb tot i la seva alta jerarquia, no sigué tant exigent.”

Antigua Contaduria d'Hipoteques de Mataró

“En crearse el Registre de la Propietat del districte de Granollers l'any 1863 foren traslladats a aquella Vila els llibres de l'Antigua Contaduria d'Hipoteques de Mataró començats l'any 1777, i per tant els pertocants a Cardedeu.”

Registre de la Propietat del Districte de Granollers

“Fou cremat molts dies després de començada la revolta del 19 de juliol de 1936. En el mes de setembre de 1932 comptava amb 996 volums, 55 dels quals pertaneixien a Cardedeu que contenien les inscripcions de 2.000 finques i drets reals.”

Protocols Notarials del Partit de Granollers

“Els Manuals del Notaris de Cardedeu qu'es conserven en aquest Arxiu són: J. Montells 1573-75; P. Xiquit 1569-71; P. J. Xiquit 1608-26; F. Xiquit 1649-54; A. Lleotart 1634-75; A. Bris 1694-95; F. Lleotart 1675-93; J. Puig 1696-1700; H. Oliver 1701-02; M. Lleotart 1702-46?; F. Lleotart 1747-61; A. Lleotart 1773-92; J. Suari 1771-94; A. Picas 1794-1807; F. Gallijá 1818-20; R. Lluch 1821-57; R. Bosch 1858-73; N. Gay 1872- ; J. Arandes 1874-77; J. Graupera 1884-85; J. Soler 1886-87; J. Andreu 1888-92: total 320.

La Notaria quedá abolida en deixarla dit Andreu, tinguent els veïns de servir-se en lo successiu de les tres Notaries de Granollers, quins Manuals foren cremats, segons tinc entès, l'any 1936.”

Altres Arxius d'Organismes oficials on es conserva documentació de Cardedeu

*“Ajuntament (casa del Ardiaca).....Barcelona
Catedral.....Barcelona
Catedral.....Girona
Catedral.....Vic
Corona d'Aragó.....Barcelona
Episcopal.....Barcelona
Notarial.....Barcelona
Reial Patrimoni.....Barcelona”*

Organismes Particulars

“Gran Priorat de Catalunya.

Parroquies veïnes, de S. Pere de Vilamajor principalment.

Seminari de Barcelona.

S. Joan Jerusalem.

S. Marçal de Montseny.....Delegació d'Hisenda de Girona

S. Salvador de Breda.....Delegació d'Hisenda de Girona

I demés Convents i Monestirs que posseïren bens o drets a Cardedeu.

També he trovat alguna nota en el Ajuntament de Vic, a Moiá, a S. Celoni, a Palautordera, a Tarragona, a Vilafranca, etc.”

Fotografies, postals i dibuixos

A continuació, transcrivim els peus de les fotografies, postals i dibuixos que apareixen al final del mecanoscrit.

- “- *S. Antonio de Vilamajor – Altar de iglesia de S. Pedro.*
- “ “ *Plaza de la iglesia.*
- *Castell de Belloch i torre d’homenatge.*
- *[Capitell] Visigòtic-romànic X-XI.*
- *Dolmen de Piuroses. Cardedeu.*
- *Campanar. Segle XVI. Cardedeu.*
- *Façana de la esglesia. Cardedeu. XVII-XVIII.*
- *Creu de terme del Carrer de Sta Creu, 1679 (dibuix: Castells Pubill).*
- *Castell de Villalba (Fot. L. Roisin).*
- *Creu de terme d’El Padró. Any 1411 (dibuix).*
- *Cànoves. Entrada al poble.*
- *Cànoves. Plaça de l’Església.*
- *Esglesia de S. Pere de Vilamajor. Segle XVI. Campanar XI-XII.*
- *San Pedro Vilamajor. Altar del vigatà Joan Gascó, 1513.*
- *Pedra-Arca. Dolmen de Collsabadell (dibuix).*
- *Creu de terme de can Llovera. Llinas.*
- *Sant Antoni de Vilamajor. Plaça de l’Esglesia (c. Mauri Barcelona).*
- *Creu de terme i església parroquial de Llinars del Vallès.*
- *L’Església de Santa Agnès.*
- *Torre romana d’El Moro d’El Coll.*
- *El dos de bastos. El Coll.*
- *Esglesia d’El Fou.*
- *Esglesia d’Alcoll. 11 de maig 1930. Fot. Fort.*
- *Granollers. Castillo de La Roca .*
- *Castell de Marata. Propietat de A. Marimón.*
- *Esglesia de Sta Coloma de Marata després de la Revolta de 1936. Dibuix de Rosa Camps copiat per R. Comas.*
- *Esglesia de Sta Eularia de Corró d’Amunt.”*

Per acabar, volem donar testimoni de dues cites de Tomàs Balvey i Bas, que ajuden a acostar-nos una mica més a la seva “filosofia de vida”:

“No m’he cansat de recomanar, entre els veïns que m’han voltat, la necessitat de treballar, economitzar i fer obres bones; d’instruir-se i educar-se i fer ús d’altres principis que contribueixen al benestar espiritual i material en la vida dels homes”¹⁹⁸

“He predicat a favor de la llibertat ben entesa, però també de l’obligació que tenim de complir els deures de dret públic, d’independència personal i de dignitat ciutadana, que prou falta fa en els temps que correm”¹⁹⁹

2.12. Els arxius retornen a Barcelona

A partir del mes de febrer de 1939, el *Servicio de Recuperación Bibliográfica y Documental* s’encarregà tant del retorn al Monestir de Pedralbes dels arxius instal·lats a Viladrau com dels que havien trobat la seva última ubicació en el propi monestir, que havia estat la darrera seu de l’Arxiu General de Catalunya a Barcelona, per tal de distribuir-los als seus respectius llocs de procedència.

En data del 10 d’agost de 1939 es dictaven les instruccions per a la devolució dels arxius. (Vegeu l’Annex 6)²⁰⁰

Els Arxius Diocesà, de la Catedral i de la Corona d’Aragó, de Barcelona -que hem tractat en el punt 2.6 ubicats a Viladrau retornaven als llocs de procedència:

L’Arxiu Diocesà, *“terminada la guerra, inmediatamente iniciamos la tarea de retornar al local del Archivo toda la documentación amontonada en la planta baja del Palacio Episcopal y empezamos las gestiones para recuperar las series sacadas de la casa en 1937 y 1938 (...). (...) A últimos de mayo de 1939*

---

¹⁹⁸ BALVEY. *La vida d’un cardedeuenc*. Op. Cit., p. 59.

¹⁹⁹ BALVEY. *La vida d’un cardedeuenc*. Op. Cit., p. 59.

empezábamos el traslado de la documentación desde el Monasterio de Pedralbes, en donde previamente se había reunido la depositada en el pueblo de Viladrau, al Palacio Episcopal.

A pesar del celo desplegado, desde primeros de agosto de 1936, por el señor Durán y Sanpere y sus abnegados colaboradores, y la máxima atención puesta una vez terminada la guerra, un tan importante desplazamiento dejó, como era de temer, alguna desagradable huella en el Archivo”.²⁰¹ Això es traduï amb la pèrdua d'alguns documents.

L'Arxiu de la Catedral, “ja acabada la guerra, l'abril del 1939, la documentació de Viladrau s'incorporà de nou als altres fons que continuaven a Pedralbes; finalment, poc després tot l'Arxiu era restituit a la seva seu, a la Catedral de Barcelona”.²⁰²

*I sobre l'Arxiu de la Corona d'Aragó, l'11 de març de 1939 *El Noticiero Universal*²⁰³ titulava: “Milagrosamente han sido salvados los archivos de Cataluña. I sota el subtítol *Todo el Archivo de Aragón, salvado*, continua, *De todos los archivos existentes en Cataluña, es el más importante el de la Corona de Aragón, y este ha sido salvado totalmente, sin haberse perdido ni un solo libro ni un solo papel. Trasladado a Viladreras -volia dir Viladrau-, está siendo devuelto a su edificio de Barcelona.”**

2.13. Els arxius protegits

Els arxius que foren protegits i salvats per la Secció d'Arxius foren de diversa naturalesa com podem veure a continuació.²⁰⁴

---

²⁰⁰ Devolució dels arxius protegits. Caixa 413. Fons de la Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius. ANC.

²⁰¹ SANABRE, J. *El Archivo Diocesano*. p. 31.

²⁰² FABREGA. Op. Cit., p. 9.

²⁰³ Recull de Premsa. ACC. Fons A. Duran i Sanpere.

²⁰⁴ "Protección de los Archivos Históricos de Cataluña. Relación índice de los archivos salvados". Caixa 413. Fons Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius. ANC.

• *arxius diocesans*: Barcelona, Girona, Seu d'Urgell, Solsona, Tarragona, Tortosa, Vic.

• *arxius capitulars*: Barcelona, Girona, Lleida, Seu d'Urgell, Solsona, Tarragona, Tortosa, Vic.

• *arxius conventuals*: Amer (Restes de l'Arxiu de l'antic monestir), Banyoles (Restes de l'Arxiu de l'antic monestir), Barcelona (Arxiu Provincial dels PP Caputxins, Convent dels Àngels, Convent de Santa Elisabet, Casa del Retir i Congregació de l'Esperança, Convent dels PP Mercedaris - Bonsuccés-, Convent de Mínimes d'Horta, Monestir de Montsió, Reial Monestir de Pedralbes, Reial Monestir de Sant Joan de Jerusalem, Monestir de Sant Pere de les Puel·les, Antiga Col·legiata de Santa Ana, Monestir de Santa Clara, Monestir de Santa Maria de Jerusalem, Convent de Santa Teresa), Castellar del Vallès (PP Escolapis), Cervera (Missioners del Sagrat Cor de Maria), Cervià, Girona (Convent del Carme, Convent de les Filles de Sant Josep, Monestir de Sant Daniel, Sant Pere de Galligants), Manresa (Convent de Caputxins, Convent de la Salut, Convent de les Marcetes, Convent de Santa Clara), Ripoll, Sant Joan de les Abadesses, Santes Creus, Sant Llorenç del Munt, la Selva del Camp (Missioners del Sagrat Cor de Maria), Tarragona (Convent de les Beates, Convent de l'Ensenyança), Tortosa (Convent de Sant Joan, Col·legi de Sant Lluís), Vallbona de les Monges (Monestir), Vic (Convent de Santa Teresa, Missioners del Sagrat Cor de Maria, Convent de Santa Clara, Convent de Religioses Filipenses, Convent del Remei).

• *arxius parroquials*: Agramunt, Alcover, Alforja, l'Ametlla del Vallès, Anglesola, Arenys de Mar, Aspa, Bagà, Balenyà, Barcelona (Santa Maria del Mar, Santa Maria del Pi, Església Parroquial de Santa Maria del Remei de les Corts, Església Parroquial de Betlem, Catedral i domeria, Església Parroquial de Sant Jaume, Església de Sant Joan de Gràcia, Església Parroquial de Sant Just i Pastor, Església Parroquial de Sant Joan d'Horta, Església Parroquial de Sant Pau del Camp, Església Parroquial de Jesús de Gràcia, Església de Sant Sever), Berga, la Bisbal d'Empordà, les Borges Blanques, Borredà, el Brull, Calaf, Caldes de Montbui, Calonge de Segarra, Cambrils, Camós, Cardedeu, Cardona, la Castanya, Castellbell i el Vilar, Castellciutat, Castellidans, Castellfollit, Castelló d'Empúries, Castelltallat, Castellterçol, Cervera, Ciurana, Clariana, Coaner, Colomers, Coma de Borrassers, Concabella, Conques, Cornudella, Cubells, Espolla, Esterri d'Àneu, Falset, el Figaró, Fontanet, Girona (Col·legiata de Sant Fèlix, Parròquia del Carme, Parròquia del Mercadal), Gironella, Gombren, Granollers, Granyena, Guimerà, Guissona, Granollers de la Plana, Gurb de la Plana, l'Hospitalet de l'Infant, Hostalets de Balenyà, Hostalets d'en Bas, Igualada, Isona, Jorba, Lleida, Llimiana, Lliçà d'Amunt, Lloret de Mar, Lluçà, Manlleu, Manresa (Santa Maria, la Seu,

Sant Domènec), la Manresana, Marlés, Martorell, Mataró, Montblanc, Montoliu, Montroig, Moià, Mura, Òdena, Oliana, Olot, Organyà, Orís, Oristà, Palafrugell, Palamós, Perafita, Planoles, Pobla de Claramunt, Pobla de Lillet, Prats de Lluçanès, Prats de Rei, Pujalt, Reus, Riudecols, La Roca, Rubí, Rubió, Sabadell, Saderra, Sagàs, Sant Antolí, Sant Bartomeu de Llers, Sant Boi de Lluçanès, Sanr Bernabé de Tenes, Sant Esteve de Llanars, Sant Feliu de Codines, Sant Feliu de Llobregat, Sant Feliu Saserra, Sant Julià de Saltor, Sant Julià Sasorba, Sant Julià de Tragurà, Sant Julià de Vallfogona, Sant Llorenç de Morunys, Sant Magí de Brufaganya, Sant Martí de Marlés, Sant Martí d'Ogassa, Sant Martí Sarroca, Sant Martí de Surroca, Sant Martí de Vilallonga, Sant Miquel d'Aleny, Sant Miquel de Setcases, Sant Pere d'Ars, Sant Salvador de Toló, Santa Cecília de Molló, Santa Coloma de Queralt, Santa Eulàlia de Pardines, Santa Fe, Santa Maria de Marlés, Santa Maria de Mediona, Santa Maria de Meià, Santa Maria de Miralles, Santa Maria de l'Estany, Santpedor, Segur, la Selva del Camp, Solsona, Súria, Tàrragona, Tarragona (102 arxius parroquials que amb anterioritat a 1936 i sota la direcció del Mossèn Sanç Capdevila s'havien concentrat a l'Arxiu Històric Arxidiocesà), Terrassa, Torà, Torelló, Torracés, Torredembarra, Ullastrell, Vacarisses, València d'Àneu, Vallfogona de Riucorb, Valls, Veciana, Verdú, Vergós Guerrejat, Vic, Viladecavalls, Vilafranca del Penedès, Vilagrassa, Vilabertran, Vilanova d'Escornalbou, Vilanova de Meià, Vilarodona, Vilaverd, Vilella, Vinaixa.

• *arxius notarials*: Arenys de Mar, Barcelona, Balaguer, Berga, la Bisbal d'Empordà, Cervera, Figueres, Girona, Lleida, Manresa, Mataró, Reus, Sant Feliu de Llobregat, Santa Coloma de Farners, Solsona, Tarragona, Terrassa, Tortosa, Valls, Vic, Vilafranca del Penedès.

• *arxius gremials*: Mestres de cases, Fusters, Traginers, Fusters, Matalassers, Curtidors, Freners, Ferrers, Mitgers, Hostalers i Taverners, Forners, Confraria del Sant Esperit, Tenders i Revenedors, Velers, Sabaters.

• *arxius patrimonials*: Casa d'Abadal (Vic), Marquès d'Alfarràs (Barcelona), Marquès d'Alòs (Barcelona), Marquès de Barberà (Barcelona), Marquès de Camps (Barcelona), Casa Carles (Girona), Josep Carreras (Barcelona), Marquès de Castellodorrius (Barcelona), Castellví (Barcelona), Espona (Vic), Febrer (Torre de Claramunt), Xavier de Fontcuberta (Barcelona), Ignasi de Fontcuberta (Barcelona), Foxà (Barcelona), Güell (Barcelona), Ignasi de Janer (Barcelona), Casa del Lledoner (Cervelló), Baronesa de Maldà (Barcelona), Duc de Medinaceli (Barcelona), Marquès de Moià (Barcelona), Sarriera (Barcelona), Marquès de Sentmenat (Barcelona), Soler Botey (Vic),

Subies (Tàrraga), Vilallonga (Estaràs), Vilanova Roselló (Barcelona).
• <i>arxius municipals</i> : Agramunt, l'Arboç, Barcelona (Arxiu Històric de la Ciutat), Berga, la Bisbal d'Empordà, Cambrils, Capellades, Cardona, Cervera, Girona, Igualada, Lleida, Manresa, Mataró, Olot, Palamós, Puigcerdà, Reus, la Selva del Camp, Seu d'Urgell, Solsona, Tarragona, Terrassa, Tàrraga, Torà, Tortosa, Valls, Verdú, Vilagrassa.
• <i>arxius de les antigues Comptaduries d'Hipoteques</i> : Barcelona, la Bisbal, Cervera, Girona, Reus, Sant Feliu de Llobregat, Santa Coloma de Farners, Solsona, Vilafranca del Penedès.
• <i>arxius judicials</i> : Barcelona (Audiència Territorial, antigues escrivanies de la Vegueria), Cardona (Batllia i Vegueria), Igualada (Batllia i Vegueria), Manresa (Batllia i Vegueria), Terrassa (Documentació antiga del Jutjat), Vic (Vegueria).
• <i>arxius especials</i> : Barcelona (Arxiu de la Corona d'Aragó, Arxiu de l'Hospital de Santa Creu, Arxiu del Gran Priorat de l'Ordre de Sant Joan de Jerusalem), Girona (Arxiu de la Pia Almoia, Arxiu del Seminari Conciliar).

Superat l'any 1936 en el que es varen dictar diversos decrets de protecció i conservació del patrimoni cultural, com hem vist anteriorment, en el mes d'octubre de 1937 continua ben activa, per part de la Generalitat, la voluntat de legislar en el mateix sentit.

“Si sempre és convenient que els poders públics exerceixin la funció que preveu la Llei de Protecció del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de 3 de juliol de 1934, amb més motiu cal practicar-la en les actuals circumstàncies que la subversió feixista ha estat causa d'una fonda i extensa commoció popular. Cert és que en la protecció del nostre Patrimoni cultural, l'acció pública s'ha vist assistida per la privada que ha contribuït amb eficàcia a salvar importants elements de la Història i de la Civilització catalanes. Cal, però, intensificar la cura en quant afecta a la protecció dels valors arqueològics, artístics, bibliogràfics i documentals, i mantenir en el millor estat possible els

monuments i els edificis que donen caràcter i fisonomia pròpia a les nostres viles i ciutats.”

Destaquem els articles següents del decret: *“Art. 1r. Els Ajuntaments de Catalunya vetllaran per la protecció del Patrimoni Històric, Artístic i Científic que es trobi en llur terme municipal. A aquest efecte intensificaran la tasca de vigilància i de conservació dels edificis històrics i dels objectes, llibres i documents, d'interès cultural existents en el referit terme.”*

l'Art. 3r. Els objectes arqueològics, artístics, documentals i bibliogràfics, com són obres de pintura i escultura, exemplars de ceràmica, mobiliari, orfebreria, indumentària, llibres i documents, procedents d'esglésies, associacions religioses o civils o de particulars, que hagin estat apropiats per Municipis, Sindicats, Centres polítics, Comitès i particulars, són considerats Patrimoni nacional, i en conseqüència prohibida llur cessió o alienació, per tant, hauran de tenir-los en les millors condicions de conservació i seguretat i en trametran inventari al Departament de Cultura de la Generalitat.”

El decret finalitza remarcant que la Generalitat, per mitjà del Servei de Protecció del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de Catalunya, proveirà en la forma més convenient la salvaguarda i utilització cultural dels objectes esmentats. (Decret de 26 d'octubre de 1937)

El mes de gener del 1938, un decret signat pel president Lluís Companys, el conseller de Cultura, Carles Pi i Sunyer, el conseller de Justícia, Pere Bosch i Gimpera i, el conseller de Finances, Josep Tarradellas, rementa la defensa del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de Catalunya. L'article 1r. és fonamental, *“Tots els béns mobles i immobles d'interès històric, artístic o científic existents a Catalunya, compresos en l'art. 1r. de la Llei del Parlament Català del 3 de juliol del 1934, tant si pertanyen a particulars, com a entitats privades o organitzacions de qualsevol naturalesa són propietat pública nacional, i correspon a la Generalitat de disposar sobre llur conservació i utilització cultural.”*

Fins a un total d'onze articles reglamenten els moviments, les vicissituds i, en definitiva, la protecció legal dels béns del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de Catalunya. (Decret del 5 de gener del 1938)

El mes de febrer de 1938 es van incrementant les mesures de protecció i cooperació, “(...) *tenint en compte els nous riscos de l'hora actual i el mateix volum del patrimoni (...) es doni satisfacció a les demandes insistents d'aquelles poblacions que sentint amor pel propi patrimoni poden contribuir eficaçment a la seva custòdia.*”

L'article 2on del decret, estableix que “*En les poblacions de Catalunya on hi hagi alguna institució dels Serveis del Patrimoni Històric, Artístic i Científic, o la conservació d'aquest ho aconselli o exigeixi, podran constituir-se Patronats o Comissions locals, els quals actuaran com a òrgans coadjuvants i col·laboradors del Departament de Cultura de la Generalitat.*”

I aquests òrgans estaran constituïts per representacions del Departament de Cultura i dels Ajuntaments respectius. (art. 3r) (Decret del 23 de febrer del 1938).

I al mateix mes de febrer amb la intensificació dels bombardeigs, apareix el següent decret: “*Art. 1r. Mentre no es disposi altrament pel Departament de Cultura, queda prohibit de tenir objectes del Patrimoni Històric i Artístic reunits en diverses poblacions catalanes, exposats en sales de Museu i subjectes, per tant, al risc dels bombardeigs de les poblacions civils.(...)*”

I en l'article 2on, els Patronats o Comissions locals cooperaran amb el Departament de Cultura mentre durin les actuals circumstàncies. (Decret de 23 de febrer del 1938).

2.14. Les actuacions de la Secció d'Arxius arreu del país

La Secció d'Arxius actuà pràcticament arreu de la geografia catalana. Els municipis en què hi realitzà alguna acció de protecció foren els següents:

Agramunt, Alcover, Altafulla, l'Ametlla del Vallès, Anglesola, l'Arboç, Arenys de Mar, Argentona, Aspa, Badalona, Balenyà, Banyoles, Bellpuig, Berga, Besalú, Beuda, la Bisbal, les Borges Blanques, el Brull, Caldes de Montbui, Capellades, Cardedeu, Cardona, Castellbell i el Vilar, Castellciutat, Castellldans, Castelló d'Empúries, Castellterçol, Cervelló, Cervera, Coll de Nargó, Cubells, Espolla, l'Estany, Falset, Figueres, Girona, Gironella, Granollers, Guissona, Gurb de la Plana, Hostalric, Igualada, Juneda, Lleida, Lliçà d'Amunt, Manlleu, Manresa, Martorell, Mataró, Mediona, Montblanc, Montlleó, Móra d'Ebre, Moià, Oliana, Olot, Organyà, Orís, Palafrugell, Palamós, Perafita, la Pobla de Claramunt, Poblet, Ponts, Prades, Prats de Lluçanès, Púbol, Puigcerdà, Reus, Ripoll, la Roca del Vallès, Sabadell, Sant Boi de Lluçanès, Sant Celoni, Sant Feliu de Codines, Sant Feliu de Guíxols, Sant Feliu de Llobregat, Sant Joan de les Abadesses, Sant Martí Sarroca, Sant Sadurní d'Anoia, Santa Coloma de Farners, Santa Coloma de Queralt, la Selva del Camp, la Seu d'Urgell, Seva, Solsona, Súria, Tarragona, Tàrrrega, Terrassa, Torà, Torelló, la Torre de Claramunt, Tornabous, Torroella de Montgrí, Tortosa, Vallbona de les Monges, Vallmoll, Valls, el Vendrell, Verdú, Anglesola, Vilagrassa, Vic, Vilabertran, Viladrau, Vilafranca del Penedès, Vilanova de Meià, Vilanova i la Geltrú, Vilarodona, Vilassar de Dalt, Vinaixa, Tierz (Aragó) i Mallorca.²⁰⁵ (Vegeu l'Annex 7)²⁰⁶

Per tal de donar compliment a la legislació vigent de protecció del patrimoni documental arreu del país, la Secció d'Arxius trametia oficis als responsables de les institucions que contenien els arxius que havien d'ésser protegits.

Per exemple, en relació a la protecció dels arxius notariais s'enviava el següent ofici:²⁰⁷

---

²⁰⁵ Expedients amb les actuacions efectuades per la Secció d'Arxius en les localitats esmentades. Caixes 406-409. Fons Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius. ANC.

²⁰⁶ En data del 17 d'agost de 1938 aquesta era la situació dels arxius sota el control de la Secció d'Arxius, respecte a la seva ubicació, estat i metres lineals. Caixa 401. Fons Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius. ANC.

²⁰⁷ Arxius notariais. Caixa 403. Fons Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius. ANC.

“Havent disposat l'Honorable Conseller de Cultura, la protecció del Patrimoni Històric, Artístic i Científic, i essent necessari per tal de donar-hi compliment procedir a la concentració provisional dels Arxius en els llocs que la Superioritat té destinats per a tal finalitat, es faculta el Funcionari portador del present Ofici, per a que procedeixi a la recollida de l'Arxiu Notarial d'aquesta ciutat, d'acord amb els Decrets de 4 d'agost del 1936, 26 d'octubre del 1937 i especialment l'Ordre del Conseller de Justícia de 10 de març del 1938, en virtut de la qual tots els protocols anteriors al 1800, són traspassats a la Secció d'Arxius del Servei del Patrimoni Històric, Artístic i Científic.

Visqueu molts anys.

Barcelona, 5 de setembre del 1938

El Sots-secretari de Cultura

R. Frontera”

Un ofici similar es realitzà per a la recollida dels Llibres de les antigues Comptaduries d'Hipoteques (d'acord amb els Decrets de 4 d'agost de 1936 i de 26 d'octubre de 1937, en relació amb l'article 509 del Reglament de la Llei Hipotecària), dels arxius municipals, d'altres arxius de la localitat en qüestió i dels que s'haguessin concentrat en un municipi procedents d'altres pobles de la comarca.

La recollida material per part del personal de la Secció d'Arxius es formalitzava a través d'una Acta. En aquest cas, vint-i-tres dies després d'haver-se enviat l'ofici a l'Ajuntament de Martorell, es redactava el següent document:²⁰⁸

“A les tretze hores del dia vint-i-tres de setembre de mil nou-cents trenta-vuit es reuniren a la Casa Consistorial de la Casa de la Vila de Martorell, l'alcalde de la mateixa Sr. Jaume Sans Bosqué i el Sr. Enric Cubas i Oliver, delegat del Servei d'Arxius de la Generalitat de Catalunya per tal de donar compliment, amb la urgència que les circumstàncies actuals aconsellen, al

que és previst per la Legislació catalana vigent que proveeix a la protecció i seguretat del Patrimoni Cultural de Catalunya.

A aquest efecte, el senyor Jaume Sans Bosqué fa lliurament, en aquest acte, al senyor Delegat de la Secció que s'ha referit, dels objectes següents: Vint-i-sis paquets de llibres i documents de l'Arxiu parroquial recollits pel Municipi i un caixó de la mateixa documentació així com un caixó metàl·lic de pergamins municipals.

D'aquests objectes se'n fa càrrec, en nom de la Secció d'Arxius, Enric Cubas Oliver del patrimoni Històric, Artístic i Científic, delegat a l'efecte.

Llegida la present acta i trobada conforme, la firmen els reunits al lloc i data en començar esmentats.”

D'altra banda, es realitzaven unes fitxes a partir de les visites que efectuava el personal de la mateixa Secció d'Arxius, en les quals figurava l'estat de l'arxiu, les seves vicissituds i la data del trasllat. Un exemple és la fitxa de l'Arxiu Parroquial d'Agramunt.²⁰⁹

“Este Archivo se hallaba situado en una dependencia de la parte alta de la Sacristía. Pocos días hacía que habían entrado en la iglesia, dejándolo en un lamentable estado de desorden y abandono. La documentación estaba esparcida por el suelo, fué recogida formando legajos.

*Fue trasladada al Archivo-Refugio de Viladrau el 16 de mayo de 1938.
(Ficha 16/5/1938)”*

La fitxa que apareix després d'aquesta fa referència al mateix Arxiu i informa de la seva nova ubicació:

---

²⁰⁸ Ibid. Expedients...Caixa 407. Fons Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius. ANC.

“El Archivo Parroquial de Agramunt guardado en Viladrau, Núcleo del Archivo Histórico de Cervera. 5-6-1938”

Per tant, podem comprovar que hi havia un treball força precís en la gestió del dia a dia del salvament.

També es disposa d'un altre document per tal de constatar l'activitat que va desenvolupar la Secció d'Arxius. Es tracta del Dietari o Diari²¹⁰ -abans esmentat- redactat pel mateix Duran i Sanpere iniciat el 31 de juliol de 1936. El dietari és incomplet i inclou el període que va del mes de juliol de 1936 fins a maig de 1938. Es tracta d'un document que recull l'activitat diària dels diferents membres de la Secció, els viatges de recollida de documentació, els trasllats, els treballs d'inventari, les visites, en resum, una activitat frenètica documentada amb força detall.

2.15. La gestió econòmica

La gestió econòmica²¹¹ també fou força acurada a l'hora de registrar la comptabilitat generada per totes les operacions del salvament dels arxius. Tot seguit, per tal d'aproximar-nos a aquesta gestió, presentem l'evolució de la despesa des de l'agost del 1936 fins a finals del 1938, amb el concepte i la quantitat en pessetes:

Concepte	Data	Quantitat
Trasllat de fons documentals de diverses institucions a l'Arxiu General de Catalunya	21/9/1936	1.482 PTA

²⁰⁹ Fitxes d'arxius parroquials. Caixa 410. Fons Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius. ANC.

²¹⁰ Dietari. Caixa 401. Fons Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius. ANC.

²¹¹ Pressupostos. Caixes 411-412. Fons Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius. ANC.

Adquisició de fons documentals procedents de l'antic castell de Santa Coloma de Queralt amb destí a l'Arxiu General de Catalunya	26/9/1936	494 PTA
Trasllat de fons documentals de diverses institucions a l'Arxiu General de Catalunya	26/9/1936	1.976 PTA
Despeses de material i complements de la instal·lació de l'Arxiu Històric de Cervera	10/10/1936	1.729 PTA
Trasllat de fons documentals de diverses institucions a l'Arxiu General de Catalunya	28/10/1936	2.470 PTA
Trasllat de fons documentals de diverses institucions a l'Arxiu General de Catalunya	6/11/1936	2.964 PTA
Trasllat de fons documentals de diverses institucions a l'Arxiu General de Catalunya	29/1/1937	2.964 PTA
Trasllat de fons documentals de diverses institucions a l'Arxiu General de Catalunya	4/2/1937	2.964 PTA
Trasllat de fons documentals de diverses institucions a l'Arxiu General de Catalunya	5/2/1937	5.434 PTA
Trasllat de fons documentals de diverses institucions a l'Arxiu General de Catalunya	12/2/1937	3.952 PTA
Trasllat de fons documentals de diverses institucions a l'Arxiu General de Catalunya	15/2/1937	9.880 PTA
Recollida i organització de fons documentals de diverses institucions	2/9/1937	2.470 PTA
Despeses ocasionades pels dipòsits de documents establerts a Viladrau	2/9/1937	1.358,50 PTA
Despeses ocasionades pels dipòsits de documents establerts a Viladrau	9/9/1937	1.235 PTA
Despeses de recollida i organització de fons documentals amb destí a l'Arxiu General de Catalunya	15/9/1937	1.679,60 PTA
Despeses produïdes per a l'organització de la Secció d'Arxius	16/9/1937	5.434 PTA
Despeses produïdes per la recollida i organització de fons documentals de diverses institucions	29/9/1937	3.952 PTA
Despeses d'organització dels fons documentals recollits	5/10/1937	3.556,80 PTA

Recollida i organització de fons documentals amb destí a l'Arxiu General de Catalunya	16/10/1937	3.952 PTA
Despeses ocasionades per la concentració de documents a la ciutat de Vic	15/12/1937	2.964 PTA
Despeses ocasionades per la recollida i organització d'Arxius Comarcals de Catalunya	15/12/1937	4.940 PTA
Despeses ocasionades als dipòsits de documents establerts a Viladrau	17/12/1937	2.470 PTA
Despeses de recollida i organització de fons documentals a l'Arxiu Històric General de Catalunya	20/2/1938	12.350 PTA
Despeses de recollida i ordenació de fons documentals a l'Arxiu Històric de Girona	28/2/1938	4.940 PTA
Despeses produïdes per la recollida de fons documentals	25/3/1938	13.733, 20 PTA
Despeses produïdes per l'organització de l'Arxiu Històric General	31/3/1938	9.880 PTA
Despeses de recollida, organització i instal·lació d'Arxius Històrics a Girona, Lleida, Manresa, Tarragona, etc.	21/4/1938	22.230 PTA
Despeses produïdes en els dipòsits documentals de Viladrau	11/5/1938	1.235 PTA
Despeses de trasllat i instal·lació de documents i objectes destinats a l'Arxiu Històric de Cervera	2/6/1938	3.586,44 PTA
Despeses produïdes per a l'organització de la Secció d'Arxius	3/6/1938	4.940 PTA
Despeses produïdes per a l'organització i funcionament dels Arxius Comarcals	8/6/1938	9.880 PTA
Despeses d'organització de la recollida de fons documentals per als Arxius Històrics de Catalunya	10/6/1938	12.448,80 PTA
Despeses motivades per a l'organització d'Arxius Comarcals	15/7/1938	9.880 PTA
Despeses produïdes per a l'organització de la Secció d'Arxius	29/7/1938	4.940 PTA
Atencions urgents per a salvaguardar dels perills de guerra els arxius integrants de la Secció de Patrimoni Històric, Artístic i Científic	12/8/1938	5.000 PTA
Despeses produïdes per a l'organització dels Arxius adscrits	15/8/1938	2.470 PTA
Treballs de recollida, trasllat, ordenació, inventariació i restauració documental, etc.	15/8/1938	4.821,44 PTA

Despeses produïdes per l'organització documental, neteja, etc. de l'Arxiu General de Catalunya	18/8/1938	13.832 PTA
Despeses d'instal·lació i organització de l'Arxiu Històric de la ciutat de Manresa	24/9/1938	2.964 PTA
Despeses motivades per la recollida, trasllat i ordenació de documents per als Arxius	22/10/1938	9.035,26 PTA
Organització de la Secció i salvaguarda dels seus fons documentals	27/10/1938	14.820 PTA
Despeses de l'Arxiu Històric de Catalunya, exercici del 1938	28/10/1938	9.880 PTA
Funcionament de la Secció d'Arxius, exercici del 1938	6/12/1938	3.902,60 PTA
Funcionament de l'Arxiu Històric de Catalunya, exercici del 1938	30/12/1938	9.880 PTA
Treballs extraordinaris de tarda, motivats pel bombardeig de la Casa de l'Esperança del dia 21 del propassat octubre	30/12/1938	6.495 PTA

A tall d'exemple, el bombardeig del 21 d'octubre de 1938 al Dipòsit del Convent de l'Esperança suposà una despesa total de 6.495 pessetes per les tasques de *"desenrunament, salvaguarda i trasllat de documents al Monestir de Pedralbes"*, dutes a terme per 14 homes, durant vint dies.

Pel que fa al personal de la Secció d'Arxius, l'Ordre del 25 de febrer de 1938 va establir la plantilla així com els seus corresponents. A continuació, també a títol d'exemple, presentem les nòmines del personal durant el mes de març de 1938, amb el càrrec que desenvolupaven i el sou anual corresponent:

NOMS	CÀRRECS	SOU ANUAL	SOU MENSUAL
Agustí Duran Sanpere	Director	6.000 PTA	500 PTA
Enric Cubas Oliver	Arxiver	9.000 PTA	750 PTA
Josep Sanabre Sanromà	Arxiver	9.000 PTA	750 PTA
Josep Maria	Arxiver-Adjunt	7.000 PTA	583,33 PTA

Madurell Marimon			
Josep Maria Duran Gisbert	Arxiver-Adjunt	7.000 PTA	583,33 PTA
Joan Fornell Morodo	Secretari-Administrador	7.000 PTA	583,33 PTA
Salvador Palet Roig	Cap de Restauració	7.000 PTA	583,33 PTA
Frederic Gómez Gabernet	Arxiver Cervera	1.300 PTA	108,33 PTA
Jeroni Claveras Brunet	Arxiver Manresa	5.000 PTA	416,66 PTA
Tomàs Raguer Fossas	Arxiver Ripoll	5.000 PTA	416,66 PTA
Victòria Serres Sena	Arxiver Tarragona	5.000 PTA	416,66 PTA
Josep Maria Font Rius	Arxiver Vic	5.000 PTA	416,66 PTA
Manuel Herrera Ges	Arxiver-Refugi Comarques Occidentals	5.000 PTA	416,66 PTA
Montserrat Duran Martí	Adjunt Oficines Restauració	4.000 PTA	333,33 PTA
Maria Dolors Úrbez Albi	Auxiliar 2a	3.250 PTA	270,83 PTA
Jaume Pineda Solernou	Conserge	3.250 PTA	270,83 PTA
Emili Rossell Cucurella	Conserge	3.250 PTA	270,83 PTA
		TOTAL	7.670,77 PTA
Frederic Gómez Gabernet	Arxiver Cervera	3.700 PTA	308,33 PTA
Francesc París Roca	Porter-conductor	4.200 PTA	350 PTA

Enric Bauzà Pla	Porter	3.250 PTA	270,83 PTA

A aquesta nòmina del mes de març, calia afegir-li un augment transitori concedit als funcionaris administratius i subalterns dels serveis del Departament de Cultura, d'acord amb el Decret del 24 de febrer de 1937 i, a més, el plus de vida cara, segons el Decret de Presidència del 5 de gener de 1938.

2.16. La conferència d'Agustí Duran i Sanpere a Zuric

Durant el mes d'agost de 1938, Agustí Duran Sanpere va participar en el *VIII Congrès de Ciències Històriques*, celebrat a Zuric, on impartí una conferència sobre la protecció dels arxius de Catalunya durant la Guerra Civil. A continuació, presentem el text complet de la intervenció de Duran, el qual ens ajudarà a conèixer, de primera mà, el desenvolupament i el balanç de la salvaguarda dels arxius catalans fins aleshores.

“Qu’il me soit permis, tout d’abord, de faire une référence personnelle, afin d’expliquer mon intervention dans ces activités.

En 1936, j’étais Directeur de l’institution municipales d’Archives Historiques de la Ville de Barcelone, les plus importantes de la Catalogne après celles de la Couronne d’Aragon, appartenant à l’Etat. Lorsque, au mois d’Avril 1936, la Généralité résolut d’organiser son propre Service d’Archives, j’eus l’honneur d’être appelé à diriger ce nouvel organisme, mais avec une telle malechance, que, peu après, j’étais victime d’un sérieux accident d’automobile alors que j’allais personnellement me rendre compte de l’état des Archives de la province. La clinique me retint quelque temps et la convalescence se faisait longue. Je cherchai alors un stimulant dans un changement de climat et je vins me réfugier en Suisse. Le 19 juillet 1936, au moment où éclatait la Révolution militaire en Espagne, j’étais, précisément, à Zurich et je dus abandonner le soin égoïste de ma santé pour les devoirs de ma charge et quitter le panorama reposant de votre lac, de vos prairies et de vos montagnes paisibles pour le tourbillon tumultueux d’une révolution déchaînée.

N'aurions, je ne pouvais pas abandonner mon poste d'honneur, malgré les incommodités et les périls. Par goût premièrement et pour des missions officielles, plus tard, j'avais parcouru bien des fois les villages et les petites cités de la Catalogne pour visiter leurs Archives. J'avais créé, particulièrement les Archives Historiques de Cervera, qui inaugurèrent le réseau d'Archives que la Généralité projetait d'organiser et j'avais été le premier Directeur des Archives Historiques de Barcelone dont le plan d'organisation devait servir de base pour les futures Archives Historiques dépendant du Gouvernement de la Catalogne.

En conséquence, ma personnalité, bien que modeste, était au premier plan dans le petit monde de nos Archives. Je me rendis donc en Espagne pour accomplir mon devoir et organiser la protection des Archives au milieu desquelles je m'étais formé et pour lesquelles j'ai toujours eu une véritable vocation.

Abordons maintenant notre thème. Nous parlerons d'abord des périls de la Révolution, ensuite de ceux de la guerre.

Quand j'arrivai à Barcelone, je trouvai la révolution effrénée. De mon point de vue, la révolution pouvait être fatale, puisque les principales Archives, surtout les plus anciennes, procédaient de juridictions ecclésiastiques ou représentaient le capitalisme. Les Archives, bien qu'elles nous servent aujourd'hui à l'étude de la culture ou de l'évolution économique, ou encore des conditions de travail ou de la considération sociale des artistes, sont toujours originairement nourries principalement par des fonds documentaires d'une administration, des titres de propriété, des contrats, des héritages, la liquidation de dettes, de procès judiciaires, des fondations de bienfaisance, etc. documents enfin qui, devant les préjugés rectilignes d'un mouvement révolutionnaire, ont le double désavantage de leur matière et des lieux où ils sont gardés: églises, couvents, maisons de l'ancienne noblesse ou autres qui, s'ils passent inaperçus dans un régime de vie normale, se détachent, aux heures troubles d'une commotion générale, avec un relief extraordinaire et font converger sur eux les colères populaires.

En Catalogne, nous avons les exemples de deux révolutions antérieures, celles de 1835 et de 1909, qui eurent l'une et l'autre des dérivations importantes contre les institutions et les édifices religieux, avec très souvent la destruction de leurs Archives. Cette fois, la révolution était beaucoup plus profonde et les colères étaient dirigées plus directement contre le clergé et la noblesse. Les dangers étaient, donc, beaucoup plus évidents pour ces Archives et il était nécessaire de les protéger en toute urgence.

Le Service des Archives de la Généralité n'était pas encore organisé. Il n'avait ni personnel, ni édifices, ni consignations dans le budget. Il fallut tout improviser. Au commencement, nous avons du avoir recours à nos amis, aux clients les plus assidus des Archives Historiques et à quelques auxiliaires salariés qui, dans d'autres circonstances nous avaient prêté leur concours pour des travaux supplémentaires. Je dois dire que ce personnel s'est conduit d'une façon admirable; il ne recula ni devant les dangers ni devant les menaces des groupes armés qui circulaient sans contrôle d'aucune sorte et qui, de plus, avaient grande envie d'essayer les effets de leur armement tout flambant neuf.

Nous cherchâmes dans diverses localités de Catalogne des locaux dissimulés, situés dans des rues peu fréquentées pour y concentrer la documentation que nous allions recueillir dans les édifices menacés ou en ruines. Nous posâmes sur les murs intérieurs de ces locaux de grandes pancartes indiquant le but cultural des dépôts de documents et les futures institutions d'étude que, grâce à eux, on pouvait créer.

Nous ne pouvions pas nous servir pour nous sauvegarder du nom d'institutions du Gouvernement; nous devons chercher la protection de noms ayant un prestige cultural de chez nous. Ce furent ceux des Archives Historiques de Barcelone, de la Bibliothèque de Catalogne, du Musée; mais, principalement, celui des Archives; installées dans un local indépendant, ayant mené une vie très active de conférences, expositions, visites collectives et commentées, cette institution avait acquis une réputation populaire favorable dont nous n'avions jamais éprouvé l'efficacité, mais qui à ce moment nous donnait les meilleurs résultats.

Effectivement, nous constatâmes que le public nous guidait de ses informations, nous apportait les livres ou les documents qui, par hasard étaient tombés entre leurs mains et nous encourageait à poursuivre notre tâche. Quelquefois, ce furent des Archives complètes que l'on nous apportait, sauvés on ne sait d'où.

Si nous devions traduire en maximes générales les enseignements que nous en avons déduits, nous pourrions dire:

Premièrement:

Pendant la crise d'autorité que produit une révolution, ceux qui s'imposeraient le devoir de sauver le patrimoine historique, artistique et bibliographique se placeront sous la sauvegarde d'une institution d'un réel prestige culturel qui n'ait aucune couleur politique ni confessionnelle: Archives, Bibliothèque, Musée, Université, etc. et ils formeront leurs concentrations provisoires dans les édifices internes de ces institutions ou d'autres qui puissent porter leurs noms.

Deuxièmement:

Davant une révolution profonde, les cachettes de livres, documents, oeuvres d'art ou autres quelconques se sont révélées tout à fait inefficaces. Les fouilles domiciliaires qui, au commencement, se font brusquement, se perfectionnent bien vite et aucune prévention n'est suffisante.

Pendant la Révolution d'Espagne, non seulement ont été découvertes les cachettes récentes, mais encore d'autres plus anciennes, dues sans doute, à la panique produite lors de révolutions précédents et qui, en reparaissant aujourd'hui, causeraient une surprise non seulement à ceux qui les avaient découvertes, mais même aux propriétaires que l'on supposait en être les auteurs.

De tout cela, on peut tirer cette conclusion afin que les pays pacifiques jusqu'ici puissent la tenir en compte pour éviter des maux certains:

Les Archives anciennes d'intérêt historique, même si elles appartiennent à des institutions ou à des personnes particulières, devraient être l'objet d'une législation appropriée qui permettrait de les considérer comme patrimoine public et elles devraient être séparées des administrations dont elles sont originaires ou qui en ont légalement hérité, surtout lorsqu'il s'agit d'institutions politiques même et compris les Municipalités, ou encore d'entités religieuses.

En ceci, comme en tout, prévenir est toujours plus facile et plus efficace que guérir.

Parlons des périls de la guerre.

Davant la révolution, posséder les Archives équivalait presque à les avoir sauvées. Davant la guerre deux nouveaux périls venaient les menacer: la mobilité des fronts de bataille et les bombardements des villes de l'arrière.

Dans la guerre d'Espagne, comme vous aurez pu l'observer, il ne se produit pas des grandes batailles d'apparat ayant des conséquences militaires immédiates sur de vastes extensions territoriales qui pouvant demeurer en marge des dévastations. Au contraire, la cruauté de notre guerre n'épargne pas un pouce de terrain ni dans la plaine, ni dans la plus abrupte montagne. Nos dépôts d'Archives devaient être situés à la plus grande distance possible des fronts de bataille et, d'autre part, comme ces fronts sont d'une très grande mobilité, nos documents devaient être toujours prêts à des déplacements successifs. S'il ne s'agissait que de petites quantités de livres et de papiers, le problème n'offrirait pas de grandes difficultés; mais il faut tenir en compte que la quantité totale des Archives mises sous notre protection, évaluées en mètres linéaires d'étagères, nous donne la chiffre considérable de 15 mille mètres ! Il faut y ajouter un autre chiffre imposant: celui de 150 mille documents sur parchemin. Un camion ne peut guère emporter au-delà de 50 mètres, ce qui suppose une caravane de plus de 300 camions. Je ne crois pas que, même en temps de paix et, dans aucun pays, ce soit tâche facile que de pouvoir obtenir 300 camions pour le transport de vieux papiers, aussi haute que soit la

conception de leur valeur culturelle. Imaginez-vous, donc, les difficultés que cette mobilisation peut représenter dans un pays en guerre, dont les routes sont encombrées par des caravanes de plus grande efficacité pour la lutte, et où la benzine manquant se réserve également à d'autres services urgents.

Bien entendu, il ne s'agissait nullement d'emporter en une fois toutes les Archives d'un extrême à l'autre de la Catalogne; et par conséquent l'idée d'une fantastique caravane n'est qu'une image pour donner une idée d'ensemble, mais, cependant, si l'on additionne les déplacements à courts trajets et les rectifications de position des dépôts, on ne peut guère diminuer la quantité totale des moyens de transport. Nous avons régulièrement opéré nos transferts au moyen de deux grans camions et à l'heure où je vous parle, le compteur a atteint et dépassé le chiffre de 50.000 kilomètres. Ils représentent les allées et venues par toutes les routes et par tous les chemins afin de recueillir les restes des Archives paroissiales et les copieuses archives des cathédrales ou celles plus copieuses encore des notariaux pour les apporter à nos dépôts; ce chiffre comprend également les déplacements obligatoires de quelques-uns de ces dépôts, ceux qu'au commencement nous avions laissé trop près de la frontière occidentale de la Catalogne.

Les voyages rapides, les travaux excessifs, la chaleur, le froid et autres souffrances, nous obligeaient à penser uniquement à nos obligations sans laisser place à d'autres émotions que celles du danger.

Cependant, lorsque nous étions enfin arrivés avec notre précieux chargement, loin de la portée des projectiles ou dans des lieux que l'aviation n'avait pas encore violés, nous étions envahis, tout à coup, par l'émotion intense que nous causait l'extraordinaire aventure que nous vivions jamais jusqu'ici. Les documents que nous emportions n'étaient sortis de leur emplacement originaire et beaucoup étaient des 9ème et 10ème siècles. Ils reposaient depuis mille ans dans de vieilles églises de la montagne ou dans les plus réservées et les plus secrètes cellules des couvents ou encore dans des recoins obscures des cloîtres des cathédrales. Sur ces documents était resté fixé le langage des anciens évêques et abbés, des comtes et des rois; tous ces

personnages de l'histoire de notre pays sortaient de leurs sépulcres poudreux et parcouraient de nouveau les chemins au bord desquels ils avaient fondé des monastères, édifié des églises ou des châteaux, soutenu des batailles ou couru des chasses dans les bois murmurants. La vie antique des mille dernières années surgissait de nouveau évoquant les vieux vêtements romans alternant avec les fantaisies gothiques; les élégances de la Renaissance avec les costumes pompeux des 17ème et 18ème siècles. Toute l'histoire remuée pêle-mêle dans un tumulte indescriptible, fuyant une seconde mort vers les refuges de paix où devaient se confondre les uns avec les autres les guerriers et les religieux, les princesses et les esclaves, les citoyens, les nobles et les artistes.

Mais il ne nous suffisait plus de prévoir des dépôts de concentration. Il fallait prévenir également le risque tous les jours plus grand de bombardement. Aussi, les livres et les dossiers que nous avons d'abord installés dans des caisses-bibliothèques qui permettaient de consulter les séries les plus importantes de nos archives durent être attachés par paquets et situés au rez-de-chaussée des édifices contre les murs les plus résistants et, chaque fois qu'il y en eut la possibilité, mis en caisses protégées ensuite par des sacs de sable. Des bombes tombèrent sur l'édifice de la ville de Reus où nous avons placé nos Archives, dans des caisses rangées dans la partie la plus solide de l'édifice. Celui-ci fut complètement détruit; plafonds et murs s'écroulèrent sur notre refuge documentaire; mais lorsque les décombres furent enlevés, nous avons pu récupérer les caisses sans dommages trop considérables. Par contre, des bibliothèques particulières, dont plusieurs très remarquables, insuffisamment protégées, ont disparu complètement par l'effet de l'explosion de bombes de grand calibre. A Barcelonne même, nous en avons plusieurs exemples très lamentables.

Les périls de la guerre nous ont obligés à changer notre tactique de protection des Archives. Pour les défendre de la révolution, nous pouvions, en général, les laisser dans la localité même où ils avaient été produits, à la condition de les couper radicalement de leurs racines originaires et de les placer avec évidence à la disposition des institutions publiques de culture. Contre les périls

de la guerre il a été nécessaire de leur faire subir une permutation générale comme jamais on n'avait intenté de le faire, à telle enseigne que bien rares seront les fonds de documents qui pourront pour la durée de la guerre subsister à leur emplacement originaire. Ce bouleversement nous a permis de faire un inventaire du matériel des Archives existant en Catalogne. Nous en avons déjà donné le chiffre total: 15.000 mètres linéaires d'étagères auxquels il faut ajouter les 150.000 parchemins pour l'abri desquels il faudrait 200 meubles d'un mètre carré de base. En outre, je peux préciser également les quantités, toujours comptées en mètres linéaires, de la documentation qui correspond à chacun des fonds originaires. Les plus copieux sont les Archives Notariales: 5.000 mètres, les Archives Episcopales avec près de 3.000 mètres; les Paroissiales, 2.000 mètres, les Patrimoniales, de 1.300 mètres, les Archives des Chapîtres des Cathédrales, 1.000 mètres, judiciaires et Municipales de 600 mètres chacune et enfin Conventuelles qui ne dépassent guère 500 mètres. Le fond de parchemins le plus copieux est celui de la Cathédrale de Barcelone qui en compte au-delà de 50.000.

Cette abondance de documents réunie en deux ans pourrait faire le bonheur de l'Archiviste le plus ambitieux. Organiser la coordination et l'inventaire de tant de papiers, les distribuer dans les Centres régionaux; présider à la résurrection de tant de choses oubliées; relancer les hommes d'étude pour qu'ils s'emploient à des publications historiques de première main... et avoir obtenu tout cela par l'effort personnel porté à sa plus haute tension!

Ce serait aussi notre plus grande satisfaction s'il n'y avait sur ces papiers si amoureusement recueillis tant de taches de larmes et de sang. L'Archiviste est homme de paix. Les documents de ses Archives peuvent être les témoins de luttes cruelles et tragiques; les historiens qui les commentent peuvent aussi porter leur passion personnelle dans les pages de leurs livres; mais l'Archiviste ne doit pas avoir de préférences; sa personnalité doit disparaître derrière les rayons de ses registres et de ses dossiers. Si le hasard le submerge dans une ambiance de guerre il doit agir dans cet esprit. Le Service des Archives de la Généralité de Catalogne est né, précisément, sous un ciel de guerre. Ses Archivistes ont été mobilisés comme une Section de la Croix Rouge destinée à

protéger le témoignage documentaire des générations passées qui doit être légué aux générations futures pour ne pas interrompre la chaîne de l'histoire humaine.

Pendant les travaux que je vous ai mentionnés, nos Archivistes ne se sont pas contentés du strict accomplissement de leurs obligations. Chaque fois que cela leur était possible, ils se laissaient emporter par leurs impulsions professionnelles; ils ouvraient quelques livres et plongeaient dans les profondeurs de nos océans documentaires. Ainsi, ils profitaient même de leurs heures de repos. Nous pourrions dire beaucoup de chose sur le résultat de ces explorations historiques. Mais je ne veux vous parler ici que de quelques échantillons qui entrent dans le camp de l'histoire de l'Art.

Je tiens tout d'abord à vous avertir que les Archives catalanes sont exceptionnellement riches en documents utiles à l'histoire de l'Art. Les Archives Notariales sont, sous cet aspect, inépuisables. Et comme, précisément, elles commencent généralement aux environs du XIIIème siècle, elles nous permettent de suivre avec des documents contemporains des oeuvres, l'évolution artistique du pays depuis les prémices de l'Art Gothique jusqu'à nos jours. Les documents relatifs, par exemple, aux peintres de retables des XIV et XVème siècles sont tellement nombreux, que nous serions tentés de croire que ces artistes passaient autant de temps dans les études des notaires que dans leur atelier de peinture ! Qu'il nous suffise de dire que nous connaissons plus de 100 documents sur le seul peintre Luis Borrassá, datés de 1380 à 1425 et parmi lesquels on trouve la description détaillée de 28 retables avec leurs invocations, leurs mesures, leurs couleurs et leurs armoiries; le prix qu'ils lui furent payés et, très souvent, le nom du Théologues qui devait le guider dans les choix et la distribution des scènes représentées.

Il n'y a donc pas lieu de s'étonner que durant ces deux ans d'intervention directe dans les Archives et bien que ce soit seulement en profitant des moments propices, on ait pu relever une quantité considérable de références artistiques, dont quelques-unes de grande transcendance avec lesquelles la Généralité de Catalogne a rédigé une brochure qui doit être publiée sous peu.

On y parle, par exemple, du magnifique sépulcre de l'Evêque Ramon d'Escales, existant à la Cathédrale de Barcelone et sur l'auteur duquel on n'avait jamais rien pu savoir jusqu'à présent. La découverte de ce sculpteur est l'un des meilleurs succès de notre campagne. Nous savons maintenant que celui qui exécuta ce sépulcre, suivant un contrat de l'an 1408, fut Antonio Canet. On avait sur lui quelques références documentaires qui faisaient supposer qu'il était un artiste de grand mérite; mais, aujourd'hui, avec ce sépulcre de Barcelone, la première oeuvre que l'on peut lui attribuer avec certitude, il est entré dans l'histoire de la sculpture gothique par cette oeuvre est suffisante à elle seule pour le placer parmi les premiers sculpteurs de son époque.

Nous pourrions dire quelque chose de semblable sur les artistes qui ont travaillé au chœur de cette même Cathédrale de Barcelone. C'est peut-être l'oeuvre qui a été le plus discutée par les critiques catalans au sujet du projet de sa traslation. Mais les discussions se faisaient interminables et avec des tendances au bizantisme, sans que rien de définitif ressorte sur le procès historique de la construction du chœur. Il a fallu que vienne la convulsion de la guerre actuelle pour que surgissent à la lumière du jour les documents permettent de suivre presque jour par jour les travaux des sculpteurs pierre sur bois qui ont travaillé à la décoration des parois et des stalles avec leurs reliefs satiriques et leurs pinacles somptueux presque sans interruption, depuis la fin du XIVème siècle jusque vers le milieu du XVIème. L'oeuvre gothique peut être maintenant attribuée, avec certitude de nombreux détails. En même temps nous ont été révélés de l'intervention déjà connue de Bartolomé Ordóñez, sculpteur de Castille. Il cisela en 1518 des bas reliefs où, mieux que dans aucune de ses autres oeuvres, on peut apprécier ses dons exceptionnelles d'inspiration ainsi que la maestria de cet émule de Donatello, encore peu étudié et que l'on peut mettre à côté de Berruguette au vois mage duquel il ne saurait démeriter en rien.

Cependant, le plus grand succès des investigations documentaires portées à terme pendant la guerre est la découverte de ce véritable artiste jusqu'ici connu sous le nom de "Maître du retable de Saint Georges". Ce peintre anonyme et

peut-être le meilleur des peintres catalans du XVème siècle. Ses panneaux de Saint Georges, répartis entre les Musées du Louvre et de Chicago, lui donnaient droit à cette classification. Beaucoup d'autres peintures conservées dans des Eglises, Musées et Collections privées tant en Espagne qu'à l'Etranger et pouvant lui être attribuées par comparaison, contribuaient à affirmer ses mérites. Mais aucune ne nous signalait la voie à suivre pour l'identification de leur auteur. Les historiens et les critiques ont bâti des hypothèses pour résoudre ce problème inquiétant, mais ces hypothèses, par le seul fait de leur nombre et de leur diversité, dévoilaient la fragilité de leur fondement. Eh bien ! ce problème aussi a été résolu pendant la guerre tandis que les documents étaient conduits à leurs refuges et que l'on dressait les inventaires y relatifs. L'énigmatique "Maître du Retable de Saint Georges", a maintenant son nom propre, celui de Bernardo Martorell, le peintre sur lequel on possédait déjà de nombreux documents moins auquel on ne pouvait documentalement attribuer aucune oeuvre. Le nom de Bernardo Martorell que seuls connaissent quelques érudits entrera maintenant dans le domaine public et les catalogues des oeuvres des Musées et des collections pourront substituer le nom fictif de "Maître de Saint Georges" par le nom authentique de Bernardo Martorell.

Les Musées de la Suisse possèdent quelques peintures, pas beaucoup, malheureusement, des XIVème et XVème siècles. Il en est peu dont le nom de l'auteur soit connu; quelques-unes se cachent dans la pénombre de l'anonymat; d'autres, par contre, portent également des noms provisoires; le Maître de telle ou telle fleur. Mais si pour l'éclaircissement du nom de ces peintres la convulsion d'une révolution était nécessaire, ou une guerre, mieux vaut que les peintres de ses Musées continuent à n'avoir que les noms peu précis mais si poétiques de "Maître de telle ou telle fleur".

Je souhaite à la Suisse une paix ininterrompue.²¹²

---

²¹² Conferència presentada per Agustí Duran Sanpere al VIII Congrés de Ciències Històriques celebrat a Zuric el mes d'agost de 1938. ACC. Fons A. Duran i Sanpere.

Cal considerar finalment la importància de poder presentar la tasca del salvament del patrimoni català en un congrés internacional a fi de donar la merescuda difusió de l'ingent operatiu que encara anava desenvolupant la Secció d'Arxius.

2.17. El Dietari: el dia a dia del salvament

Per tal de constatar l'activitat que va desenvolupar la Secció d'Arxius, hem transcrit aquelles accions més destacables del *Dietari* o Diari²¹³ redactat pel mateix Duran. El dietari és incomplet i abasta des del 31 juliol de 1936 fins al 28 de maig de 1938. Es tracta d'un document que recull l'activitat diària dels diferents membres de la Secció, els viatges de recollida de documentació, els trasllats, els treballs d'inventari, les visites, els noms de qui realitzen les accions, en resum, una activitat frenètica documentada amb força detall. En l'Annex 8 presentem la versió íntegra que s'ha conservat, atesa la seva importància per copsar la dimensió de l'operatiu del salvament.

L'autoria va a càrrec d'Agustí Duran i Sanpere. El document és mecanografiat des de l'inici, el 31 de juliol fins al 30 de maig de 1937. A mesura que el dietari va avançant l'estil de redacció és cada vegada més telegràfic. Els dies 3, 4, 5, 6, 7 de maig de 1937 es presenten manuscrits i amb una extensió i una redacció força exhaustives, fet que ens ha motivat considerar la seva transcripció completa. La resta del mes de maig torna a ser mecanografiat. El mes de juny és mecanografiat i incomplet. Els mesos de juliol i agost són manuscrits amb un traç ràpid i incomplets. El setembre, mecanografiat i incomplet. Fins aquí en fulls tamany DINA4. Tornem a trobar els mesos de juliol i agost de 1937, ara manuscrits i en fulls de tamany quartilla amb alguns dies menys respecte als mateixos mesos apareguts abans i amb continguts més sintètics. Els mesos de setembre, octubre, novembre i desembre també són manuscrits i molt sintètics. I els mesos del 1938, gener, febrer, març, abril fins al 28 de maig també són manuscrits, força telegràfics i amb un traç molt ràpid.

---

²¹³ Dietari. Caixa 401. Fons Generalitat de Catalunya (II República). Secció d'Arxius. ANC.

Advertim amb aquest final sobtat del *Dietari de la Secció d'Arxius*, el 28 de maig de 1938, un cert paral·lelisme amb el final del dietari de la *Crònica de la Guerra Civil a Catalunya* que arriba fins a un 28 de febrer del 1938. Quines podrien ser les causes ? Tal com apunta el Dr. Jordi Casassas, no sabem si es va interrompre efectivament en la darrera data que ens hem trobat però alguns grans condicionants del seu acabament podien haver estat la inanió forçada en què estava deixant la tasca governamental de la Generalitat de Catalunya el Govern Central, l'escassetat creixent de proveïments (aliments, paper,...), els bombardeigs, les dificultats generals derivades de l'evolució de la guerra, ...

El Dietari s'inicia doncs el darrer dia de juliol de 1936. El testimoniatge de la recollida dels pergamins és prou gràfic per situar-nos a la primera fase de la guerra civil, definida per la crema de monuments religiosos i els seus arxius.

Alhora la *Crònica de la Guerra Civil a Catalunya* ens aporta la informació escaient d'aquests primers dies del conflicte, en concret del dia 20 de juliol: *“Eren diverses esglésies i convents que havien estat incendiats com a represàlia d'haver-se fet foc contra el poble des de molts d'aquests edificis religiosos, i en algun d'ells costà algunes hores de lluita desallotjar-los de facciosos que s'havien emparat allí amb tota mena d'armament i material explosiu.”*²¹⁴

31 de juliol de 1936

“El Sr. Bernardí Martorell, porta cinc pergamins cremats i un sense cremar, procedents de Santa Maria del Mar (part de la documentació de Santa Maria del Mar, es troba recollida a la Biblioteca de Catalunya).

Recollit de la Biblioteca de Catalunya un sac de pergamins, dos plecs de goigs i un llibre de comptes, procedents de l'Arxiu del marquès d'Alós.

Visita a l'Arxiu de la casa Barbarà (Canuda, 45) aquesta casa està incautada pel Sindicat de Dibuixants Professionals. President de dit Sindicat: Alomar -de la Junta, Davalillo.”

El mes d'agost continuen les tasques de salvament:

---

²¹⁴ *Crònica de la Guerra Civil a Catalunya*. Barcelona: Edicions Dau, v. I, 2008, p. 61.

1 d'agost de 1936

“Recollits la documentació i objectes de la bandera de l'antic Gremi d'Hostalers i Taberners, portat per: Capmany i Negre. Relació dels objectes de l'antic Gremi d'Hostalers i Taberners.

Recollits 19 paquets de documents i llibres de l'Arxiu de Santa Maria del Mar. Un camió del Servei de Museus: Arques, Amat, Cayo, Ismael i Manuel Estrems, Dalmau, Benavent i Cluselles, B. Martorell.

Visita a la casa Sentmenat (passeig Sta. Eulàlia, 18). Compren dos Arxius, el Patrimoni de la Casa i el format pel Cos de la Noblesa, que sembla ésser de la casa Foixà.”

3 d'agost de 1936

Matí

“Recollida la documentació de l'Arxiu Patrimonial i llibres de la casa Sentmenat. Un camió llogat: Arques, Bas, Cluselles, Gómez, Amat, germans Estrems, Dalmau.”

Tarda

“Rebutts 30 paquets de documentació procedents de l'Arxiu de Santa Maria del Mar. Camió requisat. Arques, Bas, Cluselles, B. Martorell i Dalmau.

Recollits els objectes de l'antic Gremi d'Hostalers i Taberners. Camió llogat: Arques, Bas, Cluselles Gomez, Amat, germans Estrems i Dalmau.

Rebuda la documentació de l'antic Arxiu de l'església del Pi, entrega feta pel ciutadà Manuel Pujol, Caporal de l'Estat Lliure de Catalunya.”

4 d'agost de 1936

Matí

“Recollida la col·lecció d'Iconografia Popular donada a l'Arxiu Històric de la Ciutat per la Sra. Teresa Martí Vda. Duran (passeig de Gràcia, 100). A més diversos quadros i objectes.

Recollits objectes de la Sra. Martí Vda. d'Elies (Rambla Catalunya, 112). Un camió llogat. Bas, Buch, Gómez, Cluselles, Dalmau.

Recollida documentació de la casa Barbarà. Camió llogat. Arques, Amat, germans Estrems.”

Tarda

“Recollit de la Casa Sentmenat l'Arxiu del Cos de la Noblesa. Camió llogat. Buch, Cluselles, Bas, M. Estrems.

Recollida documentació de l'església del Pi. Camió llogat. Benavent, Amat, 2 germans Estrems, Dalmau, Capmany.

Col·locació al Palau Episcopal d'un cartell amb l'inscripció Arxiu General de Catalunya.”

5 d'agost de 1936

Matí

“Al Palau Episcopal treballen Buch, Gómez i Dalmau.

Recollits documentació i objectes del Gremi de Matalassers (Bruch, 43). Camió llogat. Bas, Rius i Cluselles.

Recollit de la Casa Barbarà la documentació de l'Arxiu de Çarriera. Camió llogat. Bas, Rius i Cluselles.

Recollida documentació Parroquial i Comunitat de l'església del Pi. Camió llogat. Arques, Dalmau, germans Estrems, Amat i Benavent.”

Tarda

“Visita a la Casa del marquès de Dou. A. Duran i B. Martorell i fill. Visita a la Casa de la Baronesa de Maldà (carrer del Pi). A. Duran, Bas.

Recollit de la Casa Barbarà, Arxiu Çarriera i Barbarà. Un camió llogat. Arques, Dalmau, Gomés, Buch i Cluselles.

Recollida de documentació Obra i Parròquia del Pi. Camió llogat. Benavent, Amat i germans Estrems.”

6 d'agost de 1936

Matí

“Recollits llibres i papers de Josep Mas (Casa dels Infants Orfens) i sillons. Recollits documents Arxiu dels Infants Orfens. Un camió llogat. Buch, Amat, Gómez, Cluselles, Dalmau, Buyreu i Cots.

Recompte dels goigs Srtes M. Duran i A. Casanovas.

Ordenen les carpetes de Josep Mas, Madurell, Bas, Rius i Sunyer.

Recollits sillons, taules i llibres de l'església del Pi. Un camió llogat. Arques, Benavent i germans Estrems.”

Tarda

“Recollits documentació i quadros de la Casa Barbarà. Un camió llogat. Arques, Gómez, Buyreu, Buch, germans Estrems, Dalmau, Amat i Cluselles.

Visita a l'Arxiu de Sant Joan de Jerusalem. Dos camions llogats (resultat negatiu) Bas, Rius, Buch, Gómez, germans Estrems, Dalmau i Amat.”

7 d'agost de 1936

Matí

“Visita Sr. A. Duran a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

Recollits: Llibres, exemplars d'edició, documents i una caixa de fusta de Josep Mas. Un camió llogat. Buch, Gómez, Dalmau, Amat, Buyreu i Bas.

Recollit de l'església del Pi, llibres, documents i quadros. Un camió llogat. Arques, germans Estrems, Benavent.

Recollits papers del Sr. Bosch (Rosselló, 254). Camió llogat. Arques, Dalmau i Amat.”

Tarda

“Visita al Pavelló de la Ciutat: A. Duran, Bas i Buch.

Recollit del Pi: quadros, mobles, documents. Dos camions llogats. Benavent, Arques, germans Estrems, Amat, Dalmau, Gómez, Buch i Bas.”

8 d'agost de 1936

Matí

“Recollits: sillons i taules de la Casa Sentmenat, portats al Pavelló de la Ciutat de Montjuïc. Un camió llogat. Turon, germans Estrems, Amat, Dalmau i Arques.

Recollit de la casa Sentmenat: armaris, portats a l'Arxiu Històric. Dos camions llogats. Turon, germans Estrems, Amat, Dalmau, Bas, Arques i Buch.

Es fa càrrec del la clau del Palau Episcopal el porter Enric Bauzà i Pla.

La Casa Pou i Ripoll arregla una porta a l'Escola Massana a l'antic Hospital de la Santa Creu.”

Tarda

“Trasllat de la Casa de l'Ardiaca al Pavelló de la Ciutat, de sillons, caixa i taules, procedents del Pi i de la Casa Sentmenat. Dos camions llogats. Amat, Dalmau, Arques, Cluselles i Germans Estrems.

Recollit de la casa Sentmenat, armaris. Dos camions llogats. Arques, Amat, Dalmau, germans Estrems, Gómez i Turon.

Recollit de la Biblioteca de Catalunya: documentació del Pi, Santa Maria del Mar i Sant Vicenç de Paul. Un camió llogat. Rius, Pons, Gómez i Buyreu.

Pagament de 42 jornals (1 a 8 d'agost) 483 pessetes. Per viatges de camió: 200 pts.”

10 d'agost de 1936

Matí

“Treballen al Palau Episcopal: Gómez, Dalmau i M. Estrems.

Treballs d'inventari dels fons documentals rebuts: Pons, Rius, Bas, Ubach, Madurell, Amat i Cayo Estrems.

Recollida documentació parroquial de Les Corts (carrer Cabestany, 5 2on 1a) recollida per Antoni Peris. Un camió llogat. Arques, Ismael Estrems.

Traslladar una maqueta de la Casa de l'Ardiaca al Pavelló de la Ciutat de Montjuïc. Un camió llogat. Amat, germans Estrems, Dalmau, Gómez, Turon, Buyreu i Cluselles.

Transport de caixes de fusta per a guardar objectes varis (records, exposicions, folklore, etc.). Un camió llogat. Casanovas i Duran.”

Tarda

“Porten els segells de goma del Servei de PHAiC.

Recollida documentació de l'Arxiu de Santa Clara, prestatges i caixa-cofre. Un camió llogat. Arques, Gómez, Cluselles, germans Estrems, Dalmau i Amat.

Buch dóna compte de la seva gestió a Sant Feliu de Llobregat.

Treballs d'inventari: Buch, Madurell, Ubach i Srta Casanovas.”

11 d'agost de 1936

Matí

“Buch i Bas amb auto i policia a Sant Feliu de Llobregat a recollir Calaix de Sastre de la Casa de la Baronesa de Maldà.

A casa la Baronesa de Maldà (c. del Pi) recollida documentació. Un camió llogat. Arques, Gómez, Amat, Dalmau i 2 germans Estrems.

Recollida documentació i objectes Gremi de Blanquers (Portal Nou, 2). Un camió llogat. Capmany, Dalmau, 2 germans Estrems i Gómez.”

Tarda

“Treballs d'inventari: Madurell, Ubach, Rius i Buyreu.

Pou examina les portes del Palau Episcopal per a posar-hi pany.

Mata i Rebull amb auto i policia a Poblet (porten el cobrament fet pel Sr. Toda).

Visita a Casa la Marquesa de Vilardaga, la seva col·lecció està intacta.

Visita al Gremi de Flequers (carrer Nou de la Rambla, 42 pral).”

12 d'agost de 1936

Matí

“Recollida col·lecció de segells de Francesc Carreras Candi (Ronda Sant Pere 58 pral). 1 camió llogat. Gómez i 2 germans Estrems.

A Sta. Clara: Bas i Rius.

Al Patrimoni: Pons i Buch.

Treballs d'inventari: Ubach, Madurell, Riquer i Srta. Casanovas.

Recollit: 15 calaixos amb pergamins de l'Arxiu de la Casa del Marquès de Camps (Canuda, 16) 1 camió llogat. Arques, Gómez i dos Estrems.

Traslladat de la Casa de l'Ardiaca al Pavelló de Montjuic: 2 maquetes. 2 camions llogats. Arques, Gómez, Amat, Dalmau, Buyreu, 2 germans Estrems i Turon.

Recollit: de Museus, la documentació de Santa Anna. Un camió llogat. Arques, Gómez, Amat, Dalmau, Buyreu.

Recollit: de Santa Clara, uns impresos. Bas i Rius.

Recollit: papers d'estudis històrics de Josep Sanabre. Buch.”

Tarda

“Trasllat de la Casa de l'Ardiaca al Pavelló de Montjuic: taules, caixa, fustes. 1 camió llogat. Gómez, Dalmau, Amat i 2 germans Estrems. Amb el mateix camió els dos gegants del Pi.

Recollit l'armari del Pi.

Treballs d'inventari: Ubach, Madurell i Rius.

Informe donat al Departament d'Investigació de les Milícies per la Direcció de l'Arxiu, del pou mina de la plaça de la Catedral.

Buch visita el Comité de Defensa de la Barriada de les Carolines per a veure com està el permís per a traslladar a l'Arxiu la documentació antiga del convent de St. Joan de Jerusalem. Diuen que encara no han pogut cuidar-se'n.”

13 d'agost de 1936

Matí

“Al Palau Episcopal treballen: Arques, Buyreu, Cluselles.

Recollit i portat a la Generalitat. Documents i llibres de Josep Sanabre. Buch, I. Estrems i Dalmau. 1 camió llogat.

Amb auto i policia: Buch, Pons i Riquer van a Santa Maria de Mediona (4 o 5 caixes de documentació). Igualada i Santa Coloma de Queralt (documentació).”

Tarda

“Treballs d’inventari: Ubach, Madurell, Bas, Rius i Cubas.

Resposta als notaris de: Vilafranca del Penedès (S. Perés), Tortosa (Josep Ma Tuñi). Montblanc (F. Masip Rovira). De Vic (Josep Sans i Font) als seus oficis referents al Decret del dia 4 d’agost.

Recollit de la Generalitat documents i llibres i 2 armaris de Josep Sanabre. Trasllat de la Casa de l’Ardiaca al Pavelló de Montjuïc, la maqesta de Portal de Mar. Un camió llogat. Arques, Gómez, Dalmau i 2 Estrems.”

14 d’agost de 1936

Matí

“Treballen a l’Arxiu del Patrimoni: Arques, Gomez i C. Estrems.

Benavent indica la conveniència de treure els documents del convent del carrer de la Canuda.

Portat a la convalsència de l’antic Hospital de Santa Creu, l’Arxiu, urnes i altres objectes de la Seu d’Urgell.

Els guixaires Sunyer treballen al Palau Episcopal.

Pons, Riquer i Buch fan les següents gestions: Monestir de Pedralbes, el Conservador del Museu és el ciutadà Rocarol, l’Arxiu està en bones condicions, té index, es pot recollir quan es vulgui telefonant abans al conservador Rocarol. Telèf. 76796.

Convent dels Àngels (Pedralbes), controlat per la Guàrdia Civil. L’Arxiu era fora, els locals de l’Arxiu es troben intactes.

Convent de Sant Pere de les Puel·les (carrer Anglí) l’Arxiu era fora, totes les dependències estan cremades.

La Parròquia de Sarrià (plaça de Sarrià) tot cremat.

Convent de Santa Ma. de Jerusalem (carrer de St. Elies, 21 (S.G.) edifici controlat per la CNT tot el material d’Arxiu i Biblioteca cremat menys un llibre que pot passar-se a recollir portant un rebut de la Generalitat dirigit al Comité de la Barriada de Sant Gervasi (carrer de Sant Elies).”

Tarda

“Buch visita la casa del marquès d’Alòs controlada pel Comité de Defensa Barriada Centre, parlant amb els membres Esquerra i Climent (Sant Pere més Baix, 31).

Els guixaires treballen al Palau Episcopal.

Continuen els treballs d’inventari i tria dels documents portats.”

15 d’agost de 1936

Matí

“Surt el camió de Santa Coloma de Queralt. Riquer, Amat, Dalmau i C. Estrems.

Els guixaires continuen al Palau Episcopal.

Recollida documentació del convent de Santa Teresa (C/Canuda) i traslladada a la Biblioteca de Catalunya. Gómez, Benavent, I. Estrems. Camió de la Biblioteca de Catalunya.

Continuen els treballs d’inventari i tria de documents. Madurell, Ubach, Serra Ràfols, Guarro i Rodríguez.”

Tarda

“Arribada a les 9,15 el camió amb la documentació parroquial i notarial de Santa Coloma.

Pagament de jornals i camions.”

Transcorreguts aquests 14 dies del salvament i recollits de forma literal gràcies al Dietari de la Secció d'Arxius, a continuació recollirem aquelles accions més rellevants del desenvolupament del salvament.

17 d’agost de 1936

Matí

“Treballen a l'Arxiu del Patrimoni. Gómez, C. Estrems i Dalmau.

Recollit l'Arxiu del Monestir de Pebralbes. Un camió llogat. Riquer, Arques, Amat i I. Estrems.

Els guixaires treballen al Palau Episcopal.”

21 d'agost de 1936

Matí

“Antoni Paulí porta els plànols de la casa de l'Esperança.”

22 d'agost de 1936

Matí

“Trasllat de la documentació de l'Arxiu del Patrimoni a l'Arxiu d'Aragó i Catalunya; un camió llogat; Dalmau, Arques, Gómez i C. Estrems.”

24 d'agost de 1936

Matí

“A la casa de l'Esperança: fer tria i neteja; Riquer, Buch i Amat.”

Tarda

“La casa Pou i Ripoll prepara el cartell per a la porta del Palau Episcopal. (pintor Agustí Grau, Freneria, 4).”

26 d'agost de 1936

Matí

“Viatge a Tortosa, Tarragona i Poblet amb auto i policia: Riquer i Buch.

A la catedral a preparar documents de l'Arxiu: Estrems, Madurell, Dalmau, Arques, Buyreu.”

27 d'agost de 1936

Matí

“A la catedral per a preparar paquets de l'Arxiu: Arques, Estrems, Dalmau i Buyreu.

A l'Esperança: Gómez i Amat. La casa Pou i Ripoll porta fustes per a les prestatgeries.”

Tarda

“A l'Esperança: trasllat de documents de l'Arxiu de la Catedral; Gómez, Amat, Arques, Estrems i Dalmau.”

28 d'agost de 1936

Tarda

“Recollit: Arxiu de Bagà (Peters, UGT).”

31 d'agost de 1936

Matí

“A la catedral a recollir documentació de l'Arxiu: un camió llogat; Riquer, Arques, Buyreu i Dalmau.”

Tarda

“A l'Esperança a arreglar el pis alt: Gómez, Estrems, Amat, Dalmau.

A casa Dou a preparar paquets: Martorell, Bas i Arques.

Riquer a les cases Maldà i Dalmases per a tractar del trasllat de la documentació.”

1 de setembre de 1936

Matí

“Recollit de casa Dou: documents i llibres; un camió llogat; Martorell, Arques, Amat, Dalmau, Gómez, Bas i Rius.

Recollit part de l'Arxiu de la Catedral i portat a l'Esperança; un camió llogat; Buyreu, Buch, Riquer, Estrems.”

Tarda

“Recollida documentació i traslladar-la a l'Esperança, de la casa Dalmases (Montcada, 20. Fontcuberta).

A la catedral a preparar paquets pel trasllat de l'Arxiu: Arques, Gómez, Estrems.”

2 de setembre de 1936

Matí

“Riquer amb cotxe petit i policia a Teià i Vallromanes a visitar l'Arxiu Fivaller.”

3 de setembre de 1936

Matí

“Anada a Vallromanes amb dos camions llogats per a recollir la documentació de la Casa Fivaller. Riquer, Gómez, Dalmau, Estrems i Amat.

A l'Esperança: col·locació de l'Arxiu de la Catedral al 3r pis. Buch, Arques i Buyreu.”

9 de setembre de 1936

Tarda

“Trasllat de l'Arxiu de la Catedral a l'Esperança. Un camió llogat.”

16 de setembre de 1936

Tarda

“El pintor Agustí Grau recull el plafó per a pintar un rètol per la casa de l'Esperança.”

23 de setembre de 1936

Tarda

*“El pintor Grau porta el cartell per a l'Esperança”.
Arribada a les 11 de Sant Joan de les Abadesses: el camió llogat que havia sortit al matí, més un altre camió llogat a dit poble pel Patrimoni. L'Arxiu i les imatges són portades a l'Esperança. Les imatges per a recollir-les els del Patrimoni.”*

24 de setembre de 1936

Matí

“L'Arxiu de Sant Joan de les Abadesses ha quedat instal·lat al tercer pis de l'Esperança en prestatgeries i en dues calaixeres.”

Tarda

“A la Catedral a empaquetar l'Arxiu Capitular: Amat, Estrems i Dalmau.”

25 de setembre de 1936

Tarda

“Recollit de la Catedral i portat a l'Esperança, l'Arxiu de la Sala de Capbreuació i de la V. De les claus. Un camió. Paulí, Amat, Estrems, Arques.”

26 de setembre de 1936

Matí

“En Riquer ha anat a la casa Castellodosrius: hi ha un camió de pergamins i paper. Ha anat també a casa García Faria on no li ha estat possible entrar.”

28 de setembre de 1936

Matí

“A l'Esperança: Arques, Amat, Buyreu, Estrems, pujar al 3r pis l'Arxiu de les Claus de la Ciutat i posar als prestatges els llibres de l'Arxiu de la Capbreuació.”

Tarda

“Recollit de la casa de Castellodosrius i portat a l'Esperança, l'Arxiu (incautat pel POUM) un camió. Gómez, Estrems, Riquer i Amat.”

29 de setembre de 1936

Matí

“A l'Esperança, pujar al 2on pis l'Arxiu Castellodosrius. Arques, Gómez, Buyreu, Riquer, Estrems, Amat i Dalmau.”

1 d'octubre de 1936

Matí

“A l'Esperança: C. i I. Estrems, Arques i Gómez. Pujar al 4rt pis l'Arxiu de la Catedral de damunt de la Sala Capitular.

La Secció d'Estadística Municipal ha tret aquest matí l'Arxiu modern de matrimonis i bateigs de la Catedral.”

2 d'octubre de 1936

Tarda

“Recollit de casa Narcís Oller i portat a l'Esperança: mobles, llibres i objectes. Camió llogat. Riquer, Arques, Turon, Dalmau, C. i I. Estrems. “

3 d'octubre de 1936

Matí

“A l'Esperança per a pujar a una cel·la del pis 3er. els mobles, llibres i documents de Narcís Oller.”

Tarda

“Entrega feta per la Federació d'alumnes i Ex-alumnes dels Grups Escolars: pergamins i documents procedents de les Conferències de Sant Vicenç de Paul.”

7 d'octubre de 1936

Matí

“De la Biblioteca de Catalunya vénen a recollir tots els llibres i manuscrits que hi van destinats, se'ls hi entrega al mateix temps una col·lecció repetida de la Renaixença.”

Tarda

“Portar documentació de Santa Maria del Mar de l'Arxiu Històric a l'Esperança. Un camió llogat. Arques, Dalmau, C. i I. Estrems.”

8 d'octubre de 1936

Tarda

“A l'Esperança: Gómez i Riquer, arreglen Biblioteca Oller. C. i I. Estrems i Dalmau, baixar llits i arreglar biblioteca Serra.”

14 d'octubre de 1936

Tarda

“A l'Esperança: Riquer, Dalmau, C. i I. Estrems, Gómez. Aplanar pergamins.”

19 d'octubre de 1936

Tarda

“A l'Esperança: Riquer, Arques, Dalmau, Gómez, C. i I. Estrems. Traslladar documents Vallromanes al 2on pis. Netejar llibres Catedral. Aplanar pergamins de Sant Joan.”

S'han rebut procedents de la Casa Rossend Klein 89 jocs de cartes antigues i modernes, alguns d'ells incomplets, lliurats pel Patrimoni Artístic de la Generalitat i Comitè d'Investigació de les Milícies Antifeixistes.”

23 d'octubre de 1936

Tarda

“Rebut de la Secretaria de l'Alcaldia notes de premsa del setembre de 1936.”

27 d'octubre de 1936

Matí

“A Sant Just. Preparació trasllat Arxiu Comunitat: Riquer, Arques, Gómez, Estrems i Dalmau. Buyreu fa un dibuix i Pérez de Rozas unes fotografies.”

28 d'octubre de 1936

Matí

“A Sant Just: Riquer, Dalmau, Arques, Estrems, Gómez; trasllat de l'Arxiu a l'Esperança. Buyreu dibuixa.”

Tarda

“A Sant Just: Trasllet documentació arxiu comunitat amb carretó. Riquer, Dalmau, Arques, Estrems, Gómez (portat a l'Esperança).”

29 d'octubre de 1936

Matí

“A Sant Just: Riquer, Arques, Dalmau, Gómez. Trasllet Arxiu a l'Esperança. (camió llogat).”

A casa la Vda. Duran (passeig de Gràcia, 100): el Dr. Roig i C. Estrems, recollir, quadros, pessebre, armadura amb armes, llibres, etc. i portar-ho a l'Esperança (camió llogat)."

Tarda

"Recollit de casa Carreras Candi un paquet de "Correspondència interessant de literats" dirigida a Carreras Candi i 4 volums "Efemèrides del músic empordanès Candi Candi i Casanovas mort en 1911", manuscrits amb autògrafs importants (1864-1911)."

30 d'octubre de 1936

Matí

"Riquer i Gómez amb auto i policia Paris, van a Sant Martí Sarroca a recollir l'Arxiu de l'església."

Tarda

"Arriba l'auto amb la documentació de Sant Martí Sarroca i la porten a l'Esperança."

31 d'octubre de 1936

Matí

"A l'Esperança: Riquer, Arques, Dalmau, Gómez, C. Estrems i Buyreu. Plànols de la situació actual dels pergamins, aplanament de pergamins i ordenació Arxiu Catedral."

2 de novembre de 1936

Tarda

“Rebut de casa Daniel Girona i Llagostera, un tub amb plànols de Montserrat.”

3 de novembre de 1936

Tarda

“A les 6 de la tarda ha nascut una noia filla de l'agent Francesc París a l'edifici de l'Esperança.”

4 de novembre de 1936

Tarda

“A l'Esperança: Riquer, Dalmau, Gómez, Arques, C. Estrems. Arreglar Arxiu Catedral, fer sèries i espolsar.

Expedició de dos documents de salvaguarda, un per al domicili familiar de Francesc Martorell i Treball mort el dia 1 de novembre del 1935, i l'altre per als seus llibres i documents.”

5 de novembre de 1936

Matí

“A l'Esperança: Riquer, Gómez, C. Estrems, Dalmau; espolsar documents i aplanar pergamins.

S'han demanat les autoritzacions de lliure circulació per Catalunya.”

Tarda

“Rebut un plec de documentació del Gremi de Ferrers de tall (segles XVII i XVIII) 11 peces.

9 de novembre de 1936

“Trasllat de la Casa de l'Ardiaca a l'Esperança: Arxiu Sentmenat, un camió llogat; Riquer, Arques, Dalmau, C. Estrems, Gómez.”

12 de novembre de 1936

Tarda

“Traslladat a l'Esperança: l'Arxiu del Pi; un camió llogat, Riquer, Gómez, Dalmau, i C. Estrems.”

13 de novembre de 1936

Matí

“A l'Esperança: Riquer, C. Estrems, Dalmau, Gómez i Arques. Ordenar Arxiu del Pi.”

14 de novembre de 1936

Tarda

“Guillem Peters entrega procedent de la casa Enric Pla “Palau del Governador” de Torroella de Montgrí: 2 sacs amb pergamins; 1 índex general de les escriptures...1708. Relligat.”

19 de novembre de 1936

Tarda

“Gómez i Dalmau: al palau episcopal a preparar paquets per al trasllat de l'Arxiu a l'Esperança. Més tard hi ha anat en Riquer.”

20 de novembre de 1936

Tarda

“Entrats armaris, cadires i taules del palau episcopal per a la sala de lectura infantil.”

23 de novembre de 1936

Tarda

“Inauguració de la Nova Sala de Lectura Infantil.”

30 de novembre de 1936

Matí

“A l'Esperança: Obertura d'una caixa de cabals de la qual es redacta l'acta corresponent signada pels següents: Martí de Riquer, del Patrimoni Històric, Artístic i Científic; Antoni Moliné, de la Tresoreria de la Generalitat de Catalunya i el Cap del Servei d'Arxius de la Generalitat, A. Duran i Sanpere.”

1 de desembre de 1936

Matí

*“A l'Arxiu dels Antics Estats de Catalunya i Aragó: treballs de protecció. Riquer, Buyreu, C. Estrems.
Dalmau i Obis: endreça de les carboneres de la Casa de l'Ardiaca.”*

3 de desembre de 1936

Matí

“Porten carbó a Casa de l'Ardiaca”

4 de desembre de 1936

Matí

“Acaben a l'Arxiu dels Antics Estats de Catalunya i Aragó els treballs de protecció dels primers nuclis de documentació: Arques, Riquer i Buyreu.”

8 de desembre de 1936

Matí

“Entrada de les caixes de la casa Pou i Ripoll, especials per a traslladar documentació.”

10 de desembre de 1936

Tarda

“Porten caixes a l'Arxiu dels Antics Estats de Catalunya i Aragó, de la casa Pou i Ripoll.”

15 de desembre de 1936

Matí

“A l'Arxiu dels Antics Estats de Catalunya i Aragó: col·locació de documents a les caixes. Arques, Riquer, Gómez.”

18 de desembre de 1936

Matí

*“A l'Arxiu de l'Audiència, preparació de paquets: Dalmau i Estrems.
A l'Arxiu dels Antics Estats de Catalunya i Aragó: carregar dos camions amb
documentació per traslladar-la a Viladrau. Gómez, Riquer i Buyreu.
Duran i Arques marxen a Viladrau.”*

Tarda

*“Trasllat de documents de l'Arxiu de l'Audiència a la torre Guarro (C. Setantí.
Sarià). Estrems i Dalmau. Un camió llogat.
Marxen els camions amb la documentació a Viladrau. Riquer i Gómez.”*

23 de desembre de 1936

Matí

*“A l'Arxiu de l'Audiència: Trasllat de documentació a l'Arxiu de la Corona
d'Aragó. 2 camions. Estrems i Dalmau.”*

30 de desembre de 1936

Tarda

*“Pérez de Rozas fa fotografies de la Sala Municipal (caixes per al trasllat) i de
la Sala de Lectura Infantil. “*

2 de gener de 1937

Matí

“1 camió a Viladrau: 17 caixes Arxiu Corona d'Aragó, 5 caixes Arxiu de la Ciutat i llibres amb lligalls, Arxiu Corona d'Aragó. Gómez va amb el camió. Buyreu, Amat i Gómez carreguen el camió.”

4 de gener de 1937

Matí

“Arxiu de l'Audiència, trasllat a l'Esperança, documentació de comerç. 1 camió. Estrems, Dalmau.

A l'Esperança: col·locar a lloc els sacs de Vallirana, procedents de Sant Pere de les Puel·les. Gómez i Riquer.”

6 de gener de 1937

Matí

“Camió a Viladrau (Gómez i Riquer): 27 caixes Arxiu Històric. Caixes Arxiu Corona d'Aragó. Buyreu, Gómez i Riquer.

A l'Esperança, col·locar documents de l'Audiència: Estrems i Dalmau.”

8 de gener de 1937

Matí

“Camió a Viladrau (Riquer, Gómez, Estrems) amb caixes i lligalls documents Arxiu de la Corona d'Aragó, pergamins Catedral i dos mobles. Carregar el camió, Amat, Dalmau.

A la torre Guarro (Sarrià) amb auto i Paris: A. Duran i Sanpere, i Duran i Cañameras.”

27 de gener de 1937

Matí

“A la torre Guarro a endreçar documents procedents de l'Audiència. Amat i Dalmau.”

1 de febrer de 1937

Matí

“A la torre Guarro (dipòsit documents Audiència) instal·lació de llum elèctrica. Amat i Dalmau.”

5 de febrer de 1937

Matí

“Arriba el camió de Viladrau (porta llenya per a la calefacció). Trasllat a Viladrau: caixes Biblioteca Auxiliar; sacs documents Catedral i una caixa; 4 caixes bisbat; 2 caixes Arxiu Corona d'Aragó. Marxen amb dit camió Riquer i Gómez.”

15 de febrer de 1937

Matí

“El Servei del Museu Arqueològic ha recollit de la Casa de l'Ardiaca, les peces trobades a les excavacions de la plaça del rei i Palma de Sant Just.”

16 de febrer de 1937

Matí

“A l'antic Hospital de Santa Creu, Dalmau i Amat, endreça de documentació de l'Arxiu Administratiu.”

18 de febrer de 1937

Tarda

“Trasllat de l'aspirador de pols de l'Audiència a l'Esperança.”

9 de març de 1937

Tarda

“A l'Esperança: Riquer, ordenació Arxiu Catedral (Pia Almoïna); Estrems i Buyreu, arreglo claraboia.”

17 de març de 1937

Matí

*“Buyreu porta documents de Sixena, entregats per J. Gudiol.
Mª Rosa Bultó fa entrega de 12 lletres de J. Mañé i Flaquer, 1890-1896.”*

23 de març de 1937

Matí

*“Recollit del Sindicat La Naval (Anselm Clavé, 31) per mediació del ciutadà Pablo Porto, la documentació de la casa del marquès d'Alfarràs i Llupià.
Riquer, Gómez, Estrems, Buyreu (un camió).”*

29 de març de 1937

Matí

“Buyreu, pintar números per als lligalls de documents.”

23 d'abril de 1937

Matí

“Gómez, a la Casa de l'Ardiaca, ordenació Índex documents de l'Arxiu del Bisbat.”

28 d'abril de 1937

Matí

“El Sr. Duran i Sanpere, Cap dels Arxius, efectua un viatge a Girona per a l'organització de l'Arxiu.”

Els Fets de Maig s'han transcrit en la seva totalitat, concretament el període comprès entre els dies 3 i 7 de maig, atès el detall descriptiu i el perill creixent per a l'equip d'en Duran i els mateixos arxius.

3 de maig de 1937

“En arribar a la plaça Catalunya, tornant de Viladrau, he observat cert moviment [...] a la plaça de Catalunya entre els guardes d'assalt que hi tenen una caserna. Després he pogut confegir aquest fet amb els esdeveniments de la Telefònica en intentar d'obtenir-hi una intervenció dels representants del govern.”

Amb el Sr. Nialet que avui comença un assaig de secretaria de la Secció d'Arxius hem ordenat els papers per a donar-hi estructura còmoda.

A la tarda no hi hagut sinó el temps just d'obrir la porta per deixar entrar el personal de l'Arxiu i tornar a tancar-la. Un sol llegidor havia estat prou amatent a entrar. Poc a poc tot el personal ha anat retornant als domicilis corresponents. Han romàs a l'Arxiu en González, Camós, Riques, Gómez i Buyreu per col·laborar als treballs necessaris.

Els mossos d'esquadra, amb l'intent de poder defensar millor la casa, intentaren de distribuir-se pels llocs més estratègics. He parlat amb el caporal i ell amb els seus superiors per telèfon. Jo he procurat fer comprendre que el servei que els mossos feien a l'Arxiu era per a donar aspecte d'oficialitat a la recollida d'arxius, però en el cas present no podíem demanar que quatre homes es fessin forts dintre de la casa, casa que, per altra part, ningú no atacava ni era probable que fos deliberadament atacada. Tot seguit s'han retirat al Palau de la Generalitat.

Hem pres algunes mesures de prudència. Hem preparat al pati la manguera per un cas d'incendi. Hem retirat mobles, quadres i altres objectes del veïnatge de les finestres que crèiem més amenaçades. Hem retirat llibres i hem netejat els taulells massa exposats.”

4 de maig de 1937

“Hem dormit a casa en González, al sofà del final del corredor, en Camós, al llit de la Nuri traslladat a la saleta de cosir; en Riquer al llit gran del dormitori de les nenes, en Buyreu a la chaise-longue de la mateixa cambra i en Gómez en els dos llits petits, posats de costat i ell en diagonal. La roba d'abric no ha estat pas sobrera.

Hem repartit el desdejuni: pa i formatge.

Cap al migdia ha telefonat en Macquard des de la Majordomia de la Generalitat. Diu que uns mossos de l'esquadra li demanen per venir a la casa de l'Arxiu. Li responc que ahir per acord amb els superiors havíem decidit que els mossos que feien servei a la casa de l'Ardiaca es juntessin a la concentració formada a la Generalitat i que sense una nova decisió de la mateixa força i origen no creia prudent [innovar] res i que nosaltres no podíem fer sino obeir, però, que jo donava el meu parer que des de l'Arxiu no s'havia de disparar mai contra ningú i que aquesta conducta el defensava millor que les armes. Respongueren que en parlarien al tinent coronel i que donarien la resposta. Ningú no en tornà a parlar en tot el dia.

Des de la sala de la torre rodona es veien dues barricades paral·leles al carrer dels Arcs defensades per homes i dones amb fusells i pistoles. Tots plegats no són més que sis o set i no hi manca mai alguna dona vestida d'home. A l'entrada del carrer de Boters, ha estat alçada una sola barricada que gairebé té connexió amb la primera del carrer dels Arcs. El camí que resta aparentment lliure és del carrer de la Palla i per l'altra banda els del Bisbe, de la Plaça Nova i Corribia.

Hem dinat tots a la taula gran: un bol de brou vegetal, fet amb farina de blat de moro, mongetes guisades amb retallets de carn i un terç de taronja cada u.

A la tarda hem provat d'organitzar un xic de treball i ordenar i posar les etiquetes numerades a l'Arxiu Barberà. La prova ha durat molt poc. Calia escoltar la ràdio, acudir al telèfon i inspeccionar la casa.

He parlat per telèfon amb el conserge de l'Arxiu de la Corona d'Aragó i amb els porters de l'Arxiu Històric General i de l'Esperança i no convé de cap manera que ningú utilitzi els edificis dels Arxius per a disparar. Si un grup armat exigia d'entrar calia fer-li veure els perills que això representava per a l'Arxiu i si encara volia imposar-se, deixar-li pas i comunicar-ho tot seguit.

Hem provat inútilment de telefonar o telegrafiar a les famílies que viuen fora de Barcelona.

Per la ràdio hem conegut les gestions que eren fetes per a restablir la calma. Efectivament, la calma era absoluta i si no hagués estat per la foscor dels carrers hauria estat intentada la dispersió dels refugiats.

Sopar: arròs bullit amb brou vegetal (en part) i aigua. Una sardina de llauna i formatge.

A la nit, unes lleugeres modificacions per tal de millorar el repartiment de llits i roba d'abric.

Durant el dia han anat telefonant diverses vegades tots o gairebé tots els funcionaris de l'Arxiu.”

5 de maig de 1937

“A punta de dia s'ha renovat el tiroteig.

A les 8 del matí, davant la relativa calma, es deliberà sobre les possibilitats de retornar a llurs domicilis els refugiats a l'Arxiu. En Vicenç ha vingut des de l'Esperança i ha dit que només al carrer de Jaume I eren detinguts i escorcollats els vianants i que hi havia un mort a terra. En Camós i en Buyreu han decidit de marxar amb en Vicenç fins a l'Esperança i estar a l'aguait d'una possible sortida. En Riquer i en Gómez, en canvi, han pres el determini de marxar directament a la dispesa llur del carrer València. En Gómez, però, ha retornat a l'Arxiu, no havent-se vist amb coratge d'atravessar els carrers i les barricades. Al cap d'una estona en Camós ha telefonat des de l'Esperança dient que havia arribat sense dificultats. Poc més tard ha telefonat en Riquer des de casa seva amb referències semblants. En Gómez decideix novament de marxar repetint l'itinerari d'en Riquer però el tiroteig s'intensifica i resta a l'Arxiu.

Repartim l'esmorzar a les 9:15: mitja presa de xocolata, un xic de pa i aigua fresca.

La Maria ha sortit a comprar, aprofitant uns moments de calma entre 8 i 9. A la plaça de Sta Caterina no ha trobat res. Porta unes taronges i poca cosa més.

Són les deu i el tiroteig és fort vers la Via Laietana. Algunes bales sembla que venen a rebotar a la paret de l'Arxiu. Les defenses de sacs terrers de les torres i terrats de la casa de Foment han estat molt millorades durant la nit. Sembla que és d'allà estant que parteixen la major part dels dispars de fusells, pistoles i ametralladores. Algunes explosions més fortes semblen de bombes.

El Sr. [Mangot] ha arribat a l'Arxiu i se n'ha pogut tornar tot seguit. Havia oït i obeït l'ordre donada per ràdio d'incorporar-se al treball.

D'una revisió feta a la casa, resulta que fins ara no hi ha res d'anormal, ni un vidre trencat.

El tiroteig fort ha durat poc més d'un quart. El segueix algun dispar isolat potser de la mateixa procedència.

Les 18'15 en Gómez torna a decidir de marxar. L'han vist baixar les escales de la plaça de la Catedral amb un mocadoret a la mà. El fet de no haver estat trencat cap vidre de la sala gran del tercer pis cal atribuir-ho a que els elements que els havien trencat altres vegades ara eren més coneixedors de la casa i estan convençuts que les cortines no són res més que cortines.

De les 11'30 a les 12'15, fort tiroteig primer a la Via Laietana i després també a la pl. de República i des del Palau de la Generalitat en direcció a la pl. Nova. Tenim un vidre foradat a la finestra de la Sala Serra i Pagès que mira a la pl. Nova. La bala ha rascat la fusta de la paret i s'hi ha clavat, per la direcció es veu que procedeix de la barricada del carrer dels Arcs.

Dinar amb en González. La ràdio comunica que el Govern de València s'ha fet càrrec de l'ordre públic a Catalunya. Parlaments exigint que els homes armats es retirin del carrer dintre d'una hora. Més tard, en el tiroteig intermitent de la pl. Nova és novament atravesat el mateix vidre que ja havia estat trencat, de

la Sala de Serra i Pagès i per terra s'han escampat nombroses estelles de fusta arrencades del parament de la paret. Així mateix han estat tocats dues vegades els vidres de la finestra de la torra rodona, la més pròxima al Palau Episcopal. La direcció és la mateixa i prové l'activitat de la barricada del c. dels Arcs.

A casa d'en Vicenç hi segueix en Camós. En Buyreu és a la casa d'en Parés. No hi passa res de nou.

5,25: gran tiroteig a la Via Laietana.

Hem observat un escantell al guardapols d'una de les finestres de la catedral corresponents a la capella de St. Oleguer i el Crist de Lepanto. Altres dos vidres trencats al pis 2on, sala de Revistes, a la finestra que correspon davant de les persianes del magatzem [...].

A l'Ar. C. A. (Arxiu de la Corona d'Aragó) els mossos han pujat al mirador del r. Martí com lloc de guaita. No hi han romàs més de deu minuts.”

6 de maig de 1937

“La nit ha estat quieta. En González l'ha passat també a casa. Matinada clara, radiant; grup de dones amb cistells camí de la plaça (generalment buida), homes que van al treball i de passada tafanegen. A la barricada del c. dels Arcs han obert un esportell per on atravessen els vianants després de sofrir un interrogatori per part dels xicotets armats que encara la guarden. Poc més tard el [...] és refet i el pas prohibit. Al c. del Bisbe a l'altura del de la Pietat es veu una barricada feta de sacs de sorra.

He sortit a la pl. Nova i he vist els molts impactes de les parets de l'Arxiu de la cantonada del carrer del Bisbe. He intentat arribar a l'Arxiu de la Corona d'Aragó i no m'han deixat passar. En fer senyal per donar a entendre que anava a l'edifici de l'Arxiu he vist que em cridaven pel meu nom i que em deien que no avancés. Aleshores s'ha destacat d'un grup un jove que resulta ésser

parroquià de l'Arxiu nostre, Bonet de cognom, funcionari de la Conselleria de Propaganda. Per ell he sapigut que la prohibició de pas era motivada perquè justament a la porta de l'Arxiu de la Corona d'Aragó havia estat afusellat un home al qual havien detingut portant bombes de mà. L'he vist estirat al llindar de la porta, duia guerrera i pantaló curt. En Riquer, que havia anat a Correus a dipositar unes lletres s'ha topat amb un grup de policies i paisans que duien un home detingut en direcció a l'absis de la catedral i per la indumentària que li ha observat devia ésser el mort del portal de l'Arxiu.

Havent tornat al nostre Arxiu, he telefonat al de la Corona d'Aragó. M'han dit que estaven enterats del fet i que ells s'havien encarregat d'avisar telefònicament per a que passés una ambulància sanitària a recollir el cadàver.

En Riquer ha dit que a Correus havia parlat amb el Sr. Martínez Ferrando.

Hem fet una nova i puntual revisió a les finestres de la Casa de l'Ardiaca. L'única part castigada ha estat la cantonada del carrer del Bisbe pel tiroteig establert entre el Palau de la Generalitat i la barriada del c. dels Arcs.

Resum:

Planta baixa: la finestra que dóna a la plaça Nova al costat de la torre rodona té els vidres trencats. Les bales han atravesat el costat de la prestatgeria de l'Arxiu Maldà i algunes han penetrat en els lligalls malmetent els documents. Hem recollit dues bales de mauser a l'interior dels lligalls. Hem tret els lligalls del tram de prestatgeria més pròxim a la finestra i hi han posat sacs de sorra. La finestra gran que dóna al carrer del Bisbe té un vidre trencat per un rebot de bala.

Planta principal: la finestra que enfila el c. dels Arcs té un vidre atravesat; la bala es clavà a la paret damunt de la porta d'entrada a la sala; la finestra que mira al Palau Episcopal té dos forats; les bales tocaren el mur dins de l'esqueixada de la finestra. A la Sala Serra i Pagès, dues bales han atravesat

un mateix vidre de la finestra de la cantonada; les bales s'incrustaren a la fusta que guarneix la paret del carrer del Bisbe, fent saltar una motllura.

Segon pis: la darrera finestra de la sala de Revistes té dos trets; l'una ha atravesat el vidre i el segon topà al montant de fusta; totes dues es clavaren al sostre. A la Sala de Diaris, cantonada del c. de Santa Llúcia, un vidre trencat per un rebot de bala que no danya el finestró tancat.

Tercer pis: un forat als vidres de la finestra que [...] per al carrer dels Arcs.

El matí ha passat encalmat. Només es veia com la barricada del c. dels Arcs s'anava perfilant.

A les 3'30 telefonen de l'Ajuntament dient que vindran uns mossos de l'esquadra. Faig les mateixes advertències dels altres dies, però responen que primer que als Arxius cal defensar la ciutat i que és precís prendre els llocs estratègics abans que els revoltats vinguin a l'assalt (de la Generalitat?). Manen que la porta s'obri tot seguit que es presentin i que pujaran al terrat com així mateix al de la catedral. He dit que jo no podia fer res més que obeir però que era el meu deure fer els advertiments necessaris. Passen deu minuts i no arriba ningú. Al carrer hi ha una quietud total, neguitosa.

Són les 4'15 i encara no han vingut els mossos, però sembla que són a la Catedral. D'allí estant algú ha fet senyal de que tanquéssim la porta del carrer que teníem oberta tal com havien manat. He aprofitat aquest temps per desguarnir la sala de la torre del pis principal. Hem tret les calaixeres amb incrustacions metàl·liques i els dos arxivadors, de persiana. Hem despenjat la tapisseria que donava el tomb a les parets. La calaixera gran, precedent de la capella del Palau de la Generalitat és l'únic moble que no en podrà sortir, caldria desmuntar-la a peces. Mentrestant, ha retornat el tiroteig per la banda de la pl. Nova i un xic més lluny en direcció a la Rambla ,a judicar pel so dels trets.

Organitzem la buidada de la sala rodona del segon pis. Són trets els volums més antics del Diari de Barcelona i col·locats damunt dels armaris de la sala llarga de Revistes. Hem buidat la prestatgeria llarga i dos dels armaris petits. Així mateix hem tret els arxivadors. Com que la treva de foc persistia i ningú no trucava a la porta, hem decidit d'aturar els treballs. Ens havíem rejuenit. Semblava que havíem tornat a 15 anys enrera, els temps heroics de l'Arxiu.

Al vespre el tiroteig es reprèn amb molta força i intensitat. La nit transcorre quieta. A punta de dia el foc és novament existent.”

7 de maig de 1937

“Bon temps i encalmat. La gent circula i alguna botiga prova d'entreobrir les portes. Passa el carro de l'escombriaire, que poca falta feia, i sona sovint la trompeta de la pau. Es deia que alguns automòbils i el metro transversal circulen. Provo de telefonar a Viladrau, aquesta vegada amb èxit.

Venen els Srs. Mangot, Brusi, Soler, Artís, Roig, Riquer, Vicenç Turon, Srta Fàbregas, Poc a poc tots van retornant a les llars. Quedem només l'Anton Negre i jo.

He visitat l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Hi ha el funcionari administratiu i els dos conserges. No ha passat res de nou.

He entrat al Palau Episcopal i tampoc no hi ha novetat.

De l'Esperança arriben així mateix bones notícies.”

14 de maig de 1937

Matí

“Riquer fa gestions per a recollir la documentació de l'Antic Gremi de l'Art Major de la Seda (Sant Pere més Alt, 1), pis ocupat actualment per agents de Seguretat. Resultat nul.”

14 de juny de 1937

“A la tarda porten papers i impresos de casa Carreras Candi (Rda de Sant Pere, 58).”

15 a 19 de juny de 1937

“Riquer i Buyreu a l'Esperança, endreça de l'Arxiu del Pi.”

10 de juliol de 1937

“Viatge a Ripoll: puntualització de la tasca a fer a l'Arxiu-Museu.”

17 de juliol de 1937

“Viladrau: els pergamins aplanats són 11.821.”

27 de juliol de 1937

“Viatge a Manresa. Visita a l'Arxiu i Museu de la Cova.”

30 de juliol de 1937

“Visita a Universitat. Seminari d'Història de l'Art a Catalunya.”

7 d'agost de 1937

“Viatge a Hostalric. Convenim amb Ajuntament per a treure l'Arxiu de l'Hospital de Casa Medinaceli.”

8 d'agost de 1937

“L'Arxiu d'Hostalric a Viladrau. A Viladrau: pergamins aplanats 13.871.”

11 d'agost de 1937

“Comença el trasllat de l'Arxiu de Pedralbes a l'Esperança.”

12 d'agost de 1937

“Rebuda dels 2 inspectors anglesos. Visita a l'Arxiu i al Museu d'Arqueologia.”

13 d'agost de 1937

“Viatge a Viladrau i Vic amb els anglesos i Gudiol.

A Vic, tria de locals al Palau Episcopal per a treball provisional d'Arxiu, per haver fracassat la proposta de la Casa Abadal. ”

14 d'agost de 1937

“Viatge a Girona amb anglesos. Visita a l'Arxiu de Casa Falló i Arxiu de la Catedral.”

21 d'agost de 1937

“Vic, locals del Palau Episcopal, tria definitiva.”

1 de setembre de 1937

“Visita del Sr. A. Duran i Sanpere i F. Duran i Cañameras al Conseller de Justícia de la Generalitat Sr. P. Bosch i Gimpera per a cloure la qüestió de l'Arxiu Judicial. Les bases són: la documentació judicial dipositada a la casa Guarro correspon a la Secció d'Arxius excepte la sèrie de les Sentències desde 1801; el personal de l'Audiència retornarà al Palau de Justícia; serà valorada la fusta de les prestatgeries procedent del Palau de Justícia. El retorn de les Sentències anirà a càrrec de la Secció.”

2 de setembre de 1937

“Visita del Sr. Elies Serra Ràfols Delegat de la Secció a Girona, informa que estan gairebé enllestides les obres de mestres de cases a la casa Falló destinada a Arxiu Històric, que ja estan posades les prestatgeries de la segona sala de l'Arxiu Notarial i de les petites sales annexes i que té encarregades les que corresponen a la Sala primera. Molts dels Manuals són ja als prestatges si bé que sense ordenar.

Visita de la Srta. Victòria Serres, Auxiliar d'Arxiu de Tarragona. Diu que té fet l'inventari per lligalls de l'Arxiu de la Cúria i del de Cambra. Rep l'encàrrec de trametre una nota dels prestatges que cal tenir, especificant-ho per cada Arxiu; de formar l'inventari sumari (sèries amb nº de peces i dates extremes) de tots els Arxius i de formar una Biblioteca auxiliar. A més haurà de preguntar a l'arquitecte Sr. Ripoll la importància de les obres que caldrà fer a la casa Montoliu, comptant amb la utilització de l'entresol i la supressió d'escoles interiors.

Lletres d'Antoni Bergós i de Manuel Herrera de Lleida, datades a 30 de setembre. És acceptat el refugi documental de Vilanova de Meià.”

3 de setembre de 1937

“Viatge a Viladrau de Duran i Sanpere i Combalia. S'hi porten manuscrits, documents originals de Domingo Badia i llibres de la col·lecció Pin i Soler. A més, un sac de pergamins del Priorat de Santa Anna de Barcelona.”

4 de setembre de 1937

“A l'Esperança, els Arxius Parroquials de Santa Maria de Meià i de Sant Martí Sarroca han estat passats del 3er. pis on era al pis segon per tal de reunir en aquest pis solament documentació eclesiàstica. Al pis 3er. s'hi ha pujat l'Arxiu de la Casa Solferino, que era a la Casa de l'Ardiaca.

L'Arxiu de Santa Coloma de Queralt, que es troba encara a la Casa de l'Ardiaca ja està en gran part empaquetat i a punt d'ésser portat a l'Esperança.

5 de setembre de 1937

“Primer viatge amb el carro, de l'Arxiu de Santa Coloma a l'Esperança.”

7 de setembre de 1937

“Els llibres i prestatgeries de Josep Sanabre són duts a l'Esperança.”

11 de setembre de 1937

“Viladrau: pergamins aplanats 15.815. De 50-60 cada dia per home. Uns 1.800 per mes.”

12 d'octubre de 1937

“L'Esperança. Arriba l'Arxiu de la Seu d'Urgell. 21 calaixos grans, 27 petits.”

27 d'octubre de 1937

“Viladrau, pergamins aplanats: 21.000 aprox.”

4 de novembre de 1937

“Recuperació Arxiu Sant Joan de Jerusalem.”

9 de novembre de 1937

“Cervera. Universitat. L'Arxiu en perill.”

15 de novembre de 1937

“Final de la recuperació de l'Arxiu de Sant Joan de Jerusalem.”

6 de desembre de 1937

“Recollir documentació casa Craywinckell.”

17 de gener de 1938

“Viladrau: l'Arxiu Medinaceli d'Hostalric, al garatge arrenclerat. La sala de treball, als sotans de la casa Balcells.”

30 de gener de 1938

“Bombardeig al veïnatge de la Plaça nova.”

10 de febrer de 1938

“A Viladrau: sacs de pergamins de Sant Joan de Jerusalem.”

14 de febrer de 1938

“A Viladrau: Sèries Commune i Gratiarum de l'Arxiu Episcopal de Barcelona.”

3 de març de 1938

“A Viladrau: 2 sacs de pergamins de Sant Joan de Jerusalem.

Visita a la Catedral per a determinar els llocs més segurs per a refugi documental si fos necessari ”

5 de març de 1938

“Comissió del Patrimoni.”

17 de març de 1938

“Bombardeig a la Gran Via.”

18 de març de 1938

“Segueix el bombardeig. Refugi de quadros i fotografies, vidres a la torra de la plaça Nova.”

23 de març de 1938

“Esperança: empaquetar sèries Catedral.

Palau Episcopal: empaquetar sèries Clàusules testamentàries i baixar-les a planta baixa.”

2 d'abril de 1938

“Viatge a Cervera. Ordre d'empaquetar l'Arxiu.”

8 d'abril de 1938

“Duran Gispert i Claveras a Manresa.

Dos camions a Tortosa per a recollir l'Arxiu.”

13 d'abril de 1938

“Els camions de Tortosa no han tornat.

Cubas a Manresa a empaquetar l'Arxiu.”

19 d'abril de 1938

“Dos camions militars a Cervera.”

20 d'abril de 1938

*“Viladrau: descarregar dos camions de Cervera.
Gestions per a les cases de la Vila, Fàbregues i la Noguera.”*

22 d'abril de 1938

“Dos camions de l'Arxiu Notarial de Cervera descarregats a Viladrau.”

23 d'abril de 1938

“Caixes de Cervera.”

24 d'abril de 1938

“Visita al Noguer i gestions.”

25 d'abril de 1938

“A les 3 del matí arriben dos camions de Cervera i Tàrrega.”

28 d'abril de 1938

“A Terrassa, gestions per les caixes. Visita a l'Arxiu.”

2 de maig de 1938

“Poblet.”

3 de maig de 1938

“Santes Creus.”

19 de maig de 1938

“A Viladrau amb Martínez Ferrando.”

20 de maig de 1938

“A Viladrau, visita al Noguer.”

24 de maig de 1938

“L'Esperança. Es posada la vidriera i la finestra del pati.”

25 de maig de 1938

“Serés i Sobrevila a Viladrau, amb Arxiu de Montblanc.”

26 de maig de 1938

“Cubas i Serés a la Roca.”

28 de maig de 1938

“Visita al Conseller de Justícia sobre Arxius Notarials.”

3. L'acció de les tropes franquistes: espoli i confiscació del patrimoni documental català (1937-1939)

En paral·lel a les tasques de salvament dutes a terme per la Secció d'Arxius, des del bàndol franquista s'organitzà un autèntic operatiu per tal de reunir tota aquella documentació i publicacions del bàndol contrari amb l'objectiu final d'exercir-ne la repressió. A continuació, veurem el desenvolupament d'aquest operatiu, la creació dels òrgans encarregats del mateix, la seva organització així com el seu abast. Per elaborar aquest punt ens hem basat en la publicació *Els papers de Salamanca. L'espoliació del patrimoni documental de Catalunya (1938-1939)* de Josep Cruanyes.

3.1. L'acció de la Delegación del Estado para la Recuperación de Documentos a Catalunya (DERD) i l'Oficina Delegada de Barcelona

3.1.1. La DERD i l'aparell teòric i legal de la repressió franquista

El 26 d'abril de 1938 es crea la Delegación del Estado para la Recuperación de Documentos (DERD). L'objectiu de la DERD era unificar la recollida, la custòdia i la classificació de tota la documentació provinent dels arxius de les administracions, entitats i persones “*hostiles y desafectos al Movimiento Nacional y que sean susceptibles de suministrar al Estado información referente a la actuación de sus enemigos.*”²¹⁵ El 12 de maig de 1938, el ministre d'Interior Ramón Serrano Suñer nomenava com a “Delegado” Marcelino de Ulibarri y Eguiraz. En plena guerra, aquesta disposició tenia com a objectiu la documentació que es trobava a les zones sota el control dels republicans que s'anirien ocupant. La Delegación actuaria com a integrant de les columnes d'ocupació, a les ordres de les autoritats militars franquistes.

En l'aparell teòric del franquisme, cal destacar en Joan Tusquets i Terrats, capellà personal de Franco, que va exercir una influència decisiva en la configuració del “contubernio judeo-masónico-comunista-separatista” i va esdevenir un ideòleg franquista clau.

---

²¹⁵ CRUANYES, Josep. *El papers de Salamanca. L'espoliació del patrimoni documental de Catalunya*. Barcelona: Ed. 62, 2003, p. 15.

I en l'aparell legal, la repressió del franquisme fou aplicada a partir de tres fronts d'actuació: l'acció jurisdiccional penal encomanada als tribunals militars, la imposició de multes per motius polítics i ideològics i la depuració de funcionaris (Decret de 3/12/1936 i Ordre de 30/10/1936/BOE).

Un altre aspecte destacat fou la depuració de llibres de biblioteques (Decret de 23/12/1936 i Ordre de 16/9/1937/BOE).

3.1.2. Precedents: Creació de l'Oficina de Investigación y Propaganda Antimarxista (OIPA) i els Servicios Especiales (SE)

Es crea l'Oficina de Investigación y Propaganda Antimarxista (OIPA) el 20 d'abril de 1937, com a precedent de la DERD. Depèn de la Secretaria General del cap d'Estat. Cal recordar que l'1 d'octubre de 1936, Franco va ser proclamat cap d'Estat a Burgos. La finalitat de l'OIPA era *“recoger, analizar y catalogar todo el material de propaganda de todas clases que el comunismo y sus organizaciones adláteras hayan utilizado para sus campañas en nuestra patria, con el fin de organizar la correspondiente contra-propaganda tanto en España como en el extranjero”*.²¹⁶

L'OIPA havia de *“recoger, tanto de las zonas ocupadas como de las que se vayan ocupando, la mayor cantidad de pruebas de las actividades marxistas en España y en especial de documentación de las sociedades masónicas, Liga de Derechos del Hombre, Amigos de Rusia, Socorro Rojo Internacional, cine clubs, ligas anti-fascistas, ligas contra la guerra y el imperialismo, asociaciones pacifistas, instituciones naturistas, Federación de Trabajadores de la Enseñanza, etc.”*²¹⁷ Comptaria amb el suport de les autoritats civils i militars. Es nomenava com a comissió permanent de l'OIPA, els senyors Manuel Maestro y Maestro, com a responsable; Juan Fuentes Bertrán y Eduardo Galán Ruiz. El seminari dels jesuïtes de Salamanca va acollir-ne la seu, que disposava d'una oficina d'arxiu, una de classificació, una biblioteca i una oficina d'escorcolls. El seu personal provenia d'unitats militars i de voluntaris.

---

²¹⁶ CRUANYES. Op. Cit. p. 43.

²¹⁷ CRUANYES. Op. Cit. p. 44.

El 29 de maig de 1937 Franco nomena Marcelino de Ulibarri Eguiraz, cap de la Delegación de Servicios Especiales (SE), que s'encarregaria de la recerca de documentació i tota mena de material relacionats amb la maçoneria de jueus, teosofistes, naturalistes i se segrega de les funcions de l'OIPA. A diferència de l'OIPA, estava formada per membres de la Guàrdia Civil. A l'oficina central de Salamanca hi hagué una gran activitat de classificació de documents que consistia en el processament i buidatge dels documents i les publicacions per elaborar fitxes i expedients personals de maçons en què es recollien totes les dades que es trobaven de cada persona. L'objectiu final d'aquesta tasca no era altre que la repressió. Un exemple el trobem a Màlaga, on s'havien condemnat a mort i executat a 21 persones.

El mes de juny de 1937 es va posar en marxa l'oficina d'escorcolls amb el nom d'Oficina de Recuperación de Documentos, dirigida pel mateix Ulibarri, amb la intenció de donar-li continuïtat, disposar de personal i mitjans adients per actuar amb rapidesa. Els primers treballs van tenir lloc durant l'ofensiva militar del País Basc. L'objectiu de l'oficina era el suport a les activitats repressives. S'hi establia la necessària relació amb la policia per tal de facilitar-los dades per a la seva actuació en la fase posterior a l'ocupació de les poblacions i facilitar així a l'auditoria de guerra *“las piezas documentales inculporias de la culpabilidad de personas que han de ser inmediatamente juzgadas.”*²¹⁸

La situació poc activa de l'OIPA, deixant de banda el departament de recuperació o escorcoll de documents, sembla que va portar a Ramon Serrano Suñer, ministre d'Interior, a que se'n fes càrrec el seu home de confiança Marcelino Ulibarri, el 16 de febrer de 1938. Ulibarri informa a Suñer de la gran quantitat de documentació acumulada pendent de classificar i per aquest motiu reclama més personal que havia de tenir *“especiales condiciones de probidad, discreción, cultura general y buen espíritu. Conceptúo a los seminaristas y religiosos estudiantes como los más capacitados a este efecto.”*²¹⁹

---

²¹⁸ CRUANYES. Op. Cit. p. 50.

²¹⁹ CRUANYES. Op. Cit. p. 55.

Des que Ulibarri va assumir la totalitat de l'OIPA, es va disposar a substituir-la per un nou organisme amb més suport de l'exèrcit i els organismes policials. I finalment, el 26 d'abril de 1938 es va dictar el decret de creació de la Delegación del Estado para la Recuperación de Documentos (DERD) i el 12 de maig era nomenat Ulibarri com a cap. Es posava a les seves mans la responsabilitat d'intervenir tots els documents tant d'organismes maçònics com d'institucions i organismes polítics i socials. L'organisme es posava sota la dependència del Ministeri de la Governació de Serrano Suñer.

3.1.3. Preparació de l'ocupació de Catalunya

Després de la campanya del País Basc, es volia fer un replantejament de l'operatiu i dels criteris d'actuació dels equips d'escorcoll i de l'oficina de campanya de cara a l'actuació als nous llocs que s'ocupessin i sobretot a Barcelona.

Pel que fa als equips d'escorcoll es remarcava la necessitat d'entrar a la ciutat amb les tropes d'ocupació i realitzar la recerca amb rapidesa, ja que es considerava que el que no es feia en els primers quatre dies, ja no tenia eficàcia. La primera tasca havia de ser la localització dels principals locals, precintar-los i deixar-hi un home de guàrdia. A l'hora de recollir la documentació no calia agafar duplicats de les publicacions, el material s'havia d'ordenar en paquets, posar-los en sacs perquè no es barregessin i indicar la procedència. I després, aquests sacs es traslladarien als dipòsits.

En tota ciutat ocupada s'hi havia d'instal·lar una oficina de campanya amb personal, amb tot el material necessari que es podia aprofitar d'algun local ocupat anteriorment pels rojos, així ja restava equipat. L'oficina havia de tenir un cap i un secretari encarregat, a més del personal adient per a la primera classificació dels documents intervinguts. El cap de l'oficina havia d'organitzar el treball dels equips d'escorcoll i de l'oficina.

Una de les primeres tasques que calia fer era obtenir les llistes de les adreces dels llocs oficials i els partits per tal de contrastar-les amb les dades que ja tenien.

L'enumeració d'objectius a registrar era:

“1. Locales oficiales del gobierno rojo, Ministerios, Consejerías, Ayuntamientos, Juzgados, Cárceles, Comités, Aduanas, Correos, Telégrafos, etc.

2. Locales de las Organizaciones políticas, partidos, Sindicatos, y demás lugares afines, Centros culturales, Amigos de la URSS, etc.

3. Locales ocupados por el ejército rojo, Estados mayores, oficinas de los distintos cuerpos, hospitales, etc.

4. Locales ocupados por organismos rusos, Embajada, Consulado, estado mayor, residencia particular, etc.

5. Cines (para películas rojas) y casa de fotografía.

6. Librerías, Editoriales, redacciones de Periódicos, etc.

7. Domicilios particulares de los jefes y dirigentes, etc.

8. Demás domicilios que por los informes que en la plaza se reciban, sea de interés registrar.”²²⁰

Les columnes de Orden y Policía eren el conjunt de tropes i serveis que, tot just després d'ocupar una ciutat, hi entraven i es feien càrrec del control policial i el restabliment de les noves autoritats i serveis en un període transitori durant el qual es mantenia un estat de guerra que no era aixecat fins que la situació no es considerava controlada i els nous organismes estaven en funcionament.

Cada una de les columnes disposava d'un nombre de forces militars formades per unitats de la Guàrdia Civil, carrabiners, milícies de la Falange i batallons d'ordre públic i un nucli de serveis format per investigació i vigilància, correus, telègrafs, proveïments, beneficència, sanitaris, elèctrics, aigua, transports i

d'altres d'acord amb les dimensions de les poblacions ocupades. Entre aquestes unitats hi havia la DERD.

La ciutat a ocupar era dividida en diversos sectors i cada sector tenia un cap de sector o comissaria que disposava d'una dotació completa de forces al seu servei. El cap era militar de graduació, i el seu segon era un inspector del cos d'investigació i vigilància. El cap de sector disposava també de personal civil per a l'oficina, de deus agents del cos d'investigació i vigilància, d'una companyia de la Guàrdia Civil amb els seus oficials, de quaranta membres de les milícies de Falange i d'un batalló de Orden y Policía que eren les columnes encarregades de l'ordre públic.

Durant els primers quinze dies de ser ocupada una ciutat, s'havia de detenir el màxim nombre de persones contràries, que havien de ser internades en presons i camps de concentració.

La Falange, que es feia càrrec del serveis de Treball, Auxili Social, Fronts i Hospitals i altres, tenia un inspector delegat. A Barcelona es designà per a aquest càrrec José Ribas Seva.

Tots els organismes i forces estaven sota les ordres del cap de la columna que era el responsable màxim i ostentava les facultats d'intervenir els locals i precintat-los. Per delegació, els equips d'escorcoll precintaven els locals que havien de registrar.

La ciutat de Barcelona va ser dividida en deu sectors de Orden y Policía.

La DERD comptava amb un servei d'informació que elaborava llistes de locals i persones de la ciutat de Barcelona. Des de 1937 fins al moment de l'ocupació, la DERD va anar acumulant dades facilitades pels serveis d'informació i les persones passades de bàndol.

En una llista del 12 de gener de 1939, poc dies abans de l'ocupació de Barcelona, els escorcolls previstos arribaven a 1960, 391 urgents i 1569

d'ordinaris, corresponents a 601 carrers de la ciutat. Entre els escorcolls urgents destacaven els de diaris, revistes, llibreries, editorials i indústries gràfiques. Els ordinaris eren la resta, formada pels organismes públics, alguns dels quals estaven marcats com a objectius militars (dipòsits de material de guerra, fàbriques i tallers auxiliars de guerra).

Al llarg de la guerra hi va haver diversos departaments que van anar elaborant fitxers amb finalitats repressives per quan es pogués ocupar Catalunya.

El 1938 ja s'havia preparat l'ocupació de Barcelona. Per dur a terme un pla sistemàtic d'escorcolls s'havia dividit la ciutat en deu zones, que coincidien amb els deu sectors de les jefaturas o comissaries de Orden y Policia. Això facilitava la coordinació amb les forces policials. També hom preveia que a cada sector hi hauria un cap d'equip amb dos auxiliars, un vehicle i un grup de persones de Orden y Policia o Milicias (Falange) que els donaria suport. El responsable màxim a Barcelona seria el cap del servei, que estaria sota les ordres directes del Delegado (Ulibarri).

3.1.4. Les ofensives contra Catalunya

En l'ocupació del primer territori català l'abril de 1938, els equips d'escorcoll eren tres: el del senyor Queralt, el del senyor Fuentes i el del senyor Lasanta. El de Queralt estava a la zona sud de Lleida. El de Fuentes estava entre Lleida i Balaguer. I el de Lasanta a la zona de Tremp. La documentació intervinguda en aquesta campanya i en els primers dies de la darrera ofensiva del desembre de 1938 va ser dipositada a Lleida.

El 5 d'abril de 1938, Franco va dictar la Llei del 5 d'abril de 1938 que abolia l'Estatut d'Autonomia de Catalunya i amb ell totes les institucions de govern i lleis catalanes.

En un informe de mitjans de l'any 1938 es destaca la creació de l'arxiu a les oficines centrals de Salamanca, on treballaven una vintena de persones que ordenaven els documents que rebien de les oficines del front, en feien un fitxer

temàtic i manejaven mig milió de fitxes personals que es posaven a disposició de l'Auditoria de Guerra. Després, arxivaven la documentació. Els lligalls arxivats sumaven unes 50.000 fitxes, amb uns cent documents cadascun, cosa que representa cinc milions de documents. També es formava una biblioteca amb llibres, premsa i publicacions diverses. I també s'intervenien banderes i altres objectes simbòlics més aviat com a trofeus de guerra.

Cal destacar que la DERD, a més de la requisita de documentació republicana, tenia com a objectiu retornar la documentació que pertanyia a empreses o persones *afectas* al nou règim.

Acabada la batalla de l'Ebre, el 16 de novembre de 1938, es va emprendre la darrera ofensiva sobre Catalunya el 23 desembre. Des de Lleida, passant per Tarragona, darrere els equips d'escorcoll del front, el dia 27 de gener van entrar a Barcelona els equips de Servicios Especiales i la resta de personal de Recuperación amb el delegat Ulibarri amb la columna de Orden y Policía.

La República a finals del 1938 va descobrir l'operació de la requisita, en capturar un seminarista que treballava en els serveis de Recuperación al front i ho va fer públic el 7 de desembre de 1938 a través de Radio Torrente.

3.1.5. La gran ràtzia catalana

En ocupar Barcelona, el general en cap de l'exèrcit del nord, Fidel Dávila Arroyo, publicà un ban que decretava l'estat de setge i la imposició del nou ordre jurídic franquista, a partir de la llei del 5 d'abril de 1938, que derogava l'Estatut d'Autonomia de Catalunya.

El primer equip de la DERD que va entrar a la ciutat fou el de Julio Lasanta que, a la tarda del mateix dia 26 de gener, va ocupar, tal com estava previst en el pla d'Ulibarri, l'edifici de La Equitativa al número 54 de la Via Laietana.

Ulibarri va tenir una especial cura a establir una coordinació amb el general Álvarez Arenas. Volia assegurar el compliment de la tasca d'intervenció de la

documentació i que aquesta fos respectada per la resta d'organismes que actuaven a la ciutat.

Ulibarri, per la seva banda, trametia el 9 de febrer un ofici a tots els caps dels organismes d'ocupació i a l'inspector en cap de la brigada político-social on notificava la instal·lació de les oficines del servei en una torre del número 264 del carrer Muntaner, que va substituir al local de La Equitativa per ser massa cèntric. Aquesta torre havia estat la seu del consell de l'Estat en l'estada del govern de la República a Barcelona. També es van emprar l'edifici del carrer Diputació número 275 i el garatge del carrer Llúria 153.

Cada equip d'escorcoll va disposar de diversos locals on anaven emmagatzemant la documentació i feien les tasques de primera tria dels documents intervinguts. L'equip de Lasanta va fer servir l'edifici del Parlament com a dipòsit després de fer-hi l'escorcoll el 6 de febrer, on també hi havia instal·lada una de les comissaries dels sectors d'investigació i vigilància establertes arran de l'ocupació. L'equip de Fuentes va fer servir de dipòsit el local situat a la plaça Tetuan número 30 i després, l'entresol 1er i 2a del carrer de Trafalgar com a magatzem i oficines. L'equip d'Arza va utilitzar el primer pis del carrer del Pi núm. 3 i la comissaria del carrer nou de la Rambla. L'equip d'Aizcorbe, els baixos del carrer Mallorca. Camín i Queralt feien servir el magatzem dels baixos del 275 del carrer Diputació i quan va quedar ple, els baixos del 209 del carrer Provença, que va ser un dels dipòsits més grans. També hi va haver un dipòsit de sacs al carrer Mallorca tocant el passeig de Gràcia.

Es van arribar a emprar durant l'operació de requisita de documentació a Barcelona fins a catorze locals, el darrer de tots el del carrer Princesa núm. 21.

El personal dels diversos equips també era allotjat en pisos requisats.

La DERD va destinar tot el personal disponible per a l'operació de Catalunya i només va deixar un petit equip de reserva a les oficines centrals de Salamanca.

La plantilla del personal que hi havia a Barcelona el febrer de 1939 estava formada per: Marcelino de Ulibarri, delegat i màxim responsable; el comandant Antonio Palau Muñoz, cap de servei de les oficines de Barcelona; Manuel Martín Sastre, cap dels equips d'escorcoll; l'advocat alferes Jesús Celaya Jaime, cap de personal; Gregorio Ribera Uriz, cap d'arxiu i classificació; i l'auxiliar d'arxiu Pedro Ruiz de Ulibarri, nebot del delegat. A l'oficina de classificació hi havia vuit mecanògrafs, cinc escriptors i sis equips d'escorcoll amb dos auxiliars cadascun, i a més del personal d'oficina hi havia quatre equips de transport amb disset auxiliars, un cap de garatge amb dos mecànics per a les reparacions, setze conductors, dos responsables de provisions i intendència i dotze soldats de guàrdia del garatge i les oficines. Quaranta-una de les persones del personal auxiliar de secretària, del garatge, del transport o dels equips d'escorcoll eren soldats requetés navarresos del Batallón de Orden y Policía del Segundo Tercio de Navarra que es van sumar a la resta de personal del servei. Els de la secció de Servicios Especiales eren onze guàrdies civils. Amb tot, cal destacar la importància de mitjans i personal que es va destinar a l'operació de Catalunya.

Entre el personal català que participà en la campanya de Catalunya hi havia Antoni Palau Muñoz, de Badalona; Joan Fuentes Bertran, de Barcelona; Joaquim Jornet i Rius, de Gandesa; Joan Queralt Oliva, de Barcelona; Eusebi Ribera Espot, de Peramea; Bonaventura Torretó Massana, de Sallent i Joan Ferrer Alsina, de Puig-reig, tots ells requetés, excepte Fuentes, que era falangista.

Pel que fa als vehicles de què disposaven, en una relació del 21 de febrer n'hi havia divuit: quatre camions i catorze cotxes.

En el projecte del pla d'actuació per a Barcelona, Ulibarri preveia tenir deu equips d'escorcoll, un per cada zona en què s'havia dividit la ciutat. Però finalment només hi hagué sis equips i actuaren indistintament d'acord amb els escorcolls previstos i les prioritats marcades.

Els sis equips tenien un número. El número 1 corresponia al de Prudencio Arza Arbe; el número 2 al de Joan Fuentes Bertran; el número 3 al de Julio Lasanta; el número 4 al de Joan Queralt Oliva; el número 5 al de Teodoro Manuel Camín i el número 6 al de Francisco Aizcorbe Iriarte.

Els escorcolls depenien directament del tinent Martín Sastre i si estava de viatge, d'Antonio Palau, cap de la delegació barcelonina.

Els equips començaren els escorcolls el mateix dia 28 de gener, dos dies després de ser ocupada la ciutat. En un primer moment es basaren en les llistes que havien elaborat abans d'entrar-hi. Cada equip tenia dret a precintat els locals on feia els escorcolls per tal de preservar els documents que hi trobaven abans de ser retirats. Aplegaven els documents dins de sacs que etiquetaven amb les dades del lloc on els havien localitzat. I els sacs eren transportats als magatzems. Però com que el volum de la documentació intervinguda era molt gran, l'oficina que la processava no la podia absorbir tota. Per això, els equips d'escorcoll escollien la documentació que donava una informació directa sobre els rojos i facilitava l'elaboració de fitxes per la policia; així escollien, per exemple, llistes o fitxers de membres d'institucions, sindicats o partits, que deixaven en mans de l'equip de classificació de l'oficina central. La resta de documents anava als magatzems. Aquesta forma de procedir va ser la primera causa de la disgregació dels fons documentals intervinguts. Aquest desmembrament va augmentar quan, en arribar els sacs a Salamanca, els deixaren desordenats en immenses piles al convent dels dominics.

Les darreres llistes de domicilis a escorcollar es distribuïen per ordre alfabètic de carrers. Els escorcolls de domicilis urgents se centraven en llibreries, impremtes, editorials, les publicacions de premsa, i els organismes públics, com ara els de la Generalitat i també la Delegació de l'Estat, el Govern de la República, la delegació comercial de la URSS, etc.

El nombre total d'escorcolls fets directament per la DERD devien ser aproximadament uns dos mil. Altres escorcolls els realitzarien la policia, la

Falange i el Servicio de Información y Policía Militar (SIPM). En quatre mesos, de febrer a maig es van fer bona part dels escorcolls.

En el llibre de registres dels escorcolls no es fan constar tots els llocs que els equips identifiquen, la qual cosa vol dir que els llocs inspeccionats efectivament van ser més nombrosos.

Tot i que la DERD se li atribuïa en exclusiva la funció de centralitzar la requisita de la documentació, la realitat fou que durant aquells primers mesos l'exèrcit, les columnes policials i la Falange també feren escorcolls, precintaren locals i agafaren documents. Un dels organismes amb el qual es van produir més conflictes fou el departament d'informació de la delegació provincial i dels serveis nacionals de la Falange.

El 6 de febrer de 1939 el BOPB publicava una nota que advertia que totes les impremtes i editores de Barcelona estaven obligades a lliurar tots els clixés i fotolits que haguessin servit per fer propaganda en llibres o altra mena d'impresos. També es reclamava als fotògrafs professionals, als reporters i fins i tot als particulars que, des del 18 de juliol de 1936 fins a l'ocupació dels nacionals, haguessin fotografiat actes oficials, lliuressin els negatius i les còpies al departament de plàstica, secció de fotografia, del Servicio Nacional de Prensa y Propaganda.

3.1.6. Els escorcolls de la DERD

El Palau de la Generalitat de Catalunya, seu de la presidència de la Generalitat, va ser escorcollat del 10 al 14 de febrer. Es va escorcollar tota mena de documentació de Presidència: el Departament de Secretaria, els arxius de protocols, l'arxiu de documentació administrativa, l'arxiu de premsa local, estatal i estrangera, la Secció d'Aeronàutica Civil, el despatx del departament de premsa particular de presidència, el gabinet de treball particular i la secretaria particular del president. Van revisar també les dependències de la residència particular de la Casa dels Canonges. Seguint la tònica dels escorcolls, el dia 11 Alfaro va lliurar a Secretaria la documentació

que li semblava més interessant i va ficar la resta en sacs que, posteriorment, es traslladarien al magatzem.

El dia 14 es va escorcollar el gabinet telegràfic de Presidència, a més de tot l'arxiu general, del qual es va recollir un índex de tots els expedients que hi havia.

El dia 4 de març l'equip de Lasanta va anar a cercar amb camions tota la documentació que havia quedat dipositada al Palau de la Generalitat.

També es realitzaren escorcolls a la Conselleria de Defensa, al Departament de Treball, Obres Públiques, al Departament de Governació, al Departament de Cultura, als Serveis Socials i Agricultura, al Departament d'Economia, a l'Oficina de Responsabilitats i Apropiacions, al Departament de Justícia, a altres organismes i dependències, als documents del Govern català que van passar a departaments de l'Estat o la Diputació, als membres del Govern català, altres càrrecs de l'Administració catalana, al Parlament de Catalunya, als parlamentaris, als diputats catalans al Congrés dels Diputats, als organismes bascos, als partits polítics catalans, al Partit Comunista d'Espanya, als sindicats, a organismes i polítics traslladats a Barcelona amb el Govern de la República, a entitats i organismes de relacions internacionals, a editorials, a llibreries, a premsa, a biblioteques, a entitats esportives, naturistes, espiritistes, a ajuntaments i entitats de nombrosos municipis.

3.1.7. Escorcolls de la Secció de Servicios Especiales

Els Servicios Especiales i la DERD inicialment eren dos organismes diferents dependents el primer de la Jefatura de Franco i el segon del Ministeri de la Governació. Els dos funcionaven coordinats i estaven sota la direcció de Marcelino de Ulibarri. Sempre van funcionar com a dues parts complementàries de l'operació general de recuperació de documents, tant polítics com maçònics.

En relació als registres d'entitats maçòniques, a la seu de la DERD a Salamanca es va crear un gran centre on es van anar aplegant tots els documents i objectes intervinguts a les lògies de tot l'Estat. Es va elaborar un gran fitxer d'antecedents de 190.000 fitxes, centenars d'expedients personals i milers d'informes sobre antecedents maçònics per a l'ús de tribunals i altres organismes repressius i depuradors.

3.1.8. La DERD a Barcelona

Des de l'ocupació de la ciutat Ulibarri va ser a Barcelona fins a finals de febrer de 1939, quan es posà malalt i es traslladà a Tafalla, on vivia la seva muller. El responsable de la Delegació de Barcelona, Palau, i el seu secretari personal, Eduardo Comín Colomer, li trametien les actes de novetats de l'oficina de Barcelona per tal de tenir-lo al corrent de tot. Ulibarri refet ja no tornà a Barcelona sinó que es traslladà a Salamanca des d'on seguí les operacions de Catalunya.

La feina de classificació dels documents fou de tria i buidatge de les dades extretes i eren anotades en fitxes i llistes. En realitat, l'ordre originari que poguessin tenir els documents era indiferent, ja que l'únic que interessava és que des de cada fitxa es localitzés el document a què remetia com a prova.

Un dels departaments bàsics del servei que possibilitava dur a terme l'objectiu final de la requisita, era el departament anomenat de "classificació i arxiu". A banda d'ordenar mínimament la documentació que es rebia a la Secretària per considerar quina era la més significativa de l'escorcoll, es feia la tasca d'extreure les dades de les persones que es trobaven. S'elaborava una fitxa de cada fet que hagués dut a terme cada persona: càrrecs, redacció d'articles, col·laboracions. Aquest fitxer seria la base dels antecedents polítics que s'utilitzarien per a la persecució política directa i per fer un control ideològic de totes les persones.

Des del 2 de febrer, pocs dies després de l'entrada a la ciutat, es va ocupar l'antiga seu del Consell d'Estat de la República al carrer Muntaner 264. S'hi va

instal·lar la seu de l'oficina de Barcelona, on hi havia el departament d'arxiu i de classificació de documents. La feina de la DERD està reflectida en les actes diàries que van començar el 13 de febrer.

La documentació amb la qual treballaven era la que els equips d'escorcolls triaven de la que havien requisat. Per tant, es feia una primera tria de la gran quantitat intervinguda de documents. Els documents no escollits eren embalats en sacs o paquets amb una etiqueta on s'indicava la procedència i anaven a parar als magatzems de cada equip d'escorcolls. Veiem, doncs, com l'oficina de classificació no es va poder dedicar a classificar la documentació emmagatzemada.

A banda d'elaborar fitxes, també es copiaven documents a màquina per lliurar les còpies a departaments de la policia, de ministeris o a l'Auditoria de Guerra.

La darrera acta que es va fer a l'oficina de classificació és datada del dia 12 de juny. Després d'acabar els escorcolls, el personal que els duia a terme s'incorporava a l'oficina, fins que el dia 16 de juny començava a treballar en la preparació i càrrega dels documents al ferrocarril i embalar el material de Secretaria per fer el trasllat a Madrid. El dia 21 de juliol es va començar el trasllat del material de despatx i arxiu de l'oficina que restava a Barcelona a la casa Cros, al carrer Princesa 21. Llavors ja s'havia acabat la classificació a Barcelona i l'oficina que hi va restar només treballaria en la feina de reunir documents pendents de recollir.

Ulibarri va decidir fer el trasllat perquè volia acabar amb aquella situació de provisionalitat. Tenia pressa per iniciar la tasca de buidatge del gran volum de documents acumulats al convent dels dominics de Salamanca provinent de Catalunya i la resta de zones que s'ocuparen en el darrer tram de la guerra.

El treball de l'oficina de la DERD consistia en distribuir els llocs a escorcollar entre els equips d'escorcoll, mantenir la correspondència amb els organismes oficials sobre documentació localitzada arreu de Catalunya i la tramesa de documents i llistes que la DERD elaborava amb la documentació intervinguda

als organismes oficials com ara la policia i l'Auditoria de Guerra. La Secretaria elaborava diàriament informes de les pròpies activitats del seu servei. Aplegava les actes de cada una de les seccions: la dels mitjans de transport, la de classificació i la dels escorcolls fets per cada un dels equips.

Una de les tasques de Secretaria, objectiu principal de la DERD, era trametre la informació sobre filiacions sindicals o polítiques de persones que la secció de processament de la documentació elaborava, a la policia i a l'Auditoria de Guerra o a altres organismes interessats. L'objectiu final era la identificació de persones que eren sospitoses de ser “desafectas al Movimiento”.

Una altra tasca important també fou l'elaboració d'informes a petició dels organismes depuradors, de responsabilitats polítiques o l'Auditoria de Guerra.

Pel que fa a la destrucció sistemàtica de llibres i publicacions amb idees “rojas”, la Delegación de Propaganda hi va tenir un paper cabdal però el de la DERD fou destacat. S'intervenien biblioteques senceres, fent escorcolls sistemàtics d'impremtes, editorials i relligadors on trobaven edicions senceres de llibres que moltes vegades acabaven de sortir de la impremta o encara estaven en procés d'edició.

S'havia disposat que els llibres i publicacions intervinguts serien posats en mans del Servicio Nacional de Beneficiencia, el qual es finançaria amb la venda dels dipòsits de llibres que es recollissin per fer-ne pasta de paper. Amb tot, calia preservar deu exemplars de cada una de les publicacions per al fons de la DERD.

La DERD, durant la seva campanya a Barcelona, va destruir 72.637 kg de llibres, tot i que la major part de biblioteques van ser destruïdes per Propaganda.

D'altra banda, al mateix temps que es duia a terme l'espoliació dels documents dels enemics, la DERD restituïa als seus propietaris els documents dels que acreditaven amb avals d'adhesió al nou règim, per exemple, moltes escriptures

i valors de particulars. De la mateixa manera, es van retornar llibres i biblioteques intervinguts a persones de dretes i recuperats per la DERD.

3.1.9. El trasllat de la documentació a Salamanca

A causa d'una certa inseguretat que oferien les oficines de la DERD al carrer Muntaner, es va obtenir el permís dels propietaris de l'empresa Cros S. A., el març de 1939, per traslladar-les al carrer Princesa, ja que oferia més espai, era més cèntric i podia ser més fàcilment vigilat. El mes de juny, l'Ajuntament de Barcelona aprovava les obres d'adequació.

El trasllat del servei del carrer Muntaner al carrer Princesa es va dur a terme a partir del dia 21 de juliol, quan ja s'havien carregat els vagons amb la documentació que es trametia finalment de forma centralitzada a Salamanca, i el 23 d'agost l'oficina ja hi va estar definitivament instal·lada com a oficina d'enllaç.

El 20 de juny es van començar a carregar els vagons de mercaderies a Salamanca amb una certa descoordinació entre els diversos organismes que hi participaven. S'endugueren tant els documents i els llibres com els mobles i material d'oficina. Els vagons eren de mercaderies de dos eixos amb porta central, amb unes deu tones de capacitat de càrrega, i provenien de diverses companyies ferroviàries de l'Estat, intervingudes per causa de la guerra.

En total, la càrrega completa sumava gairebé 141 tones de documents (140.762 kg) als quals hem de sumar el trasllat que es va fer amb anterioritat de documents de Servicios Especiales i els dos de posteriors fets quan es va tancar definitivament l'oficina.

Pel que fa a la documentació dels principals dipòsits de la campanya de l'ofensiva militar va ser tramesa directament a Salamanca.

Una circular publicada el 9 de juliol de 1939, insistia en la finalitat repressora de la DERD i per això recordava l'obligació que tenien els organismes

depuradors i judicials que la duien a terme de demanar-los informes d'antecedents "masónicos-político-sociales."

El 7 de setembre es féu la darrera acta de l'oficina de Barcelona i el 8 d'octubre es traslladava cap a Salamanca la resta de material d'oficina. Es tancava l'oficina de Barcelona.

3.1.10. El Tribunal Especial para la Represión de la Masonería y el Comunismo (TERMC)

La culminació de tot l'ordenament repressiu seria la creació del Tribunal Especial para la Represión de la Masonería y el Comunismo (TERMC), que es va constituir a Madrid l'1 de setembre de 1940.

Anteriorment, s'havia dictat la Ley de represión de la masonería y el comunismo, de l'1 de març de 1940, que a més de tipificar el delictes de pertànyer a la maçoneria també s'estenia al comunisme en un sentit ampli, és a dir, qualsevol organització que fos comunista, anarquista, republicana o de caràcter separatista.

La feina del tribunal es va emprendre amb força amb base als expedients que des de Salamanca s'enviaven a la seu de Madrid que donaven lloc a l'inici d'actuacions. Aquestes, o es conclouïen amb les actes de retractació o seguien endavant fins a la impartició de penes. El TERMC seria substituït el 2 de desembre de 1963 per la Ley del Tribunal de Orden Público (TOP).

3.1.11. La fi de la ràtzia

Amb el trasllat dels documents i el tancament definitiu de l'oficina de Barcelona es posava fi a una ràtzia que, iniciada el 28 de gener, durà cinc mesos i que representà la captura de la major part de documentació de les institucions polítiques de Catalunya, incloent-hi els organismes de l'Estat instal·lats al país en situar-s'hi el Govern de la República, els partits, els sindicats i les institucions de tota mena i també particulars.

4. Els processos judicials a Agustí Duran i Sanpere

Finalitzada la Guerra Civil espanyola, Agustí Duran i Sanpere va ser víctima de dos processos judicials. D'una banda, el Juzgado Especial de Depuración de Funcionarios Civiles de l'Ajuntament de Barcelona li va instruir un expedient de depuració municipal²²¹, i, d'altra banda, l'Auditoria de Guerra de la 4ª Región Militar li va instruir un Sumaríssim d'Urgència.²²²

Setanta-cinc anys després d'aquella contesa tan especialment dramàtica per l'esdevenidor de Catalunya, és del tot alligador conèixer aquests procediments judicials que per als qui no vàrem viure la guerra ni la postguerra semblen històries insòlites. Malauradament, però, van ser l'inici d'un túnel profund i sinistre de la nostra història recent.

No cal dir que els mesos posteriors a la derrota republicana van esdevenir temps d'una persecució judicial implacable i sistemàtica dirigida als funcionaris municipals, a aquells que havien treballat en les institucions republicanes i als que presentaven en la seva trajectòria algun "indici" contrari al nou "ordre" imposat. Volem destacar, el to justicier i repressiu del llenguatge utilitzat pel nou règim franquista en els documents judicials que presentem,²²³ així com les respostes que es veia obligat a donar el processat davant del terror, la violència psicològica i l'amenaça física mortal que suposava haver de superar la justícia militar franquista.

Ens centrarem en el contingut del procés de depuració municipal. Amb tot, també hem inclòs la sentència del Sumaríssim d'Urgència -el Consell de Guerra- recollida en el mateix expedient.

---

²²¹ Expedient conservat a l'Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona.

²²² Expedient conservat a l'Arxiu del Govern Militar de Barcelona (Tribunal Militar Territorial Tercero).

²²³ En Joan Reventós i Carner ho anomena "terrible prosa burocràtica de la justícia militar" en el pròleg de la monografia: FIGUERES, J. M. *El consell de guerra a Lluís Companys*. Barcelona: Proa, 1997, p.12.

L'expedient administratiu número 57 instruït al funcionari Agustí Duran i Sanpere, de la Secció de Cultura i pertanyent al Negociat de l'Arxiu Històric (com a Director), s'incoa el 24 de febrer de 1939.

L'expedient s'inicia amb una Declaració jurada d'Agustí Duran i Sanpere que consta d'un Interrogatori del qual en destaquem les següents preguntes i respostes:

"1.- Fecha de ingreso en el servicio: 6 de septiembre de 1917.

3.- Ha estado afiliado a alguna asociación sindical o partido político de los que integraron el llamado Frente Popular.

Fuí incluido en la Asociación de Funcionarios municipales C.N.T. en octubre de 1936.

9.- Exprese los cargos desempeñados desde el 18 de julio de 1936 hasta la fecha, expresando lugar y tiempo en que fueron ejercidos.

En el Ayuntamiento de Barcelona seguí el de Director del Archivo Histórico de la Ciudad.

En 2 de julio de 1936, por decreto de la Generalidad para la organización del Servicio de protección del Patrimonio Histórico, Artístico y Científico fuí nombrado, como Director del Archivo Histórico de la Ciudad, Jefe de la Sección de Archivos de dicho Servicio. Esta designación me sirvió para poder actuar en la protección de los Archivos de Cataluña durante todo el tiempo de guerra y revolución. De esta mi actuación doy cuenta detallada en informe solicitado por la Jefatura de Archivos, Bibliotecas y Museos del Ministerio de Educación Nacional.

10.- Desempeñó después del 18 de julio de 1936 algún cargo de libre aceptación y, en su caso, sueldo o gratificación asignado.

En el Ayuntamiento ninguno. La designación de la Generalidad indicada en el apartado 9 fué gratificada con 6000 pts anuales al formarse la plantilla de la Sección de Archivos, en 25 de febrero de 1938.

16.- Quienes eran los más distinguidos izquierdistas de su departamento y cuanto sepa de la actuación de los mismos.

El personal del Archivo Histórico de la Ciudad formó en conjunto y durante todo el período de la guerra un núcleo francamente derechista. No conozco ninguna actuación propiamente izquierdista entre mis compañeros del Archivo.

19.- Desde cuando se encuentra prestando sus servicios en el actual Ministerio.

En el Ayuntamiento de Barcelona desde 6 de septiembre 1917. Como Director del Archivo Histórico desde 1º de abril de 1921.

20.- Nombre de dos personas que le pueden avalar.

Rdo. P. José Ma. Torrent, Vicario General de la Diócesis (Palacio Episcopal y calle Balmes, 127 2º 2ª).

D. Fernando Valls y Taberner, Jefe del Archivo de la Corona de Aragón (Calle de Ausias March, 18 1º 2ª).

21.- Si tiene algo más que manifestar, respecto de cualquiera de las preguntas formuladas o de cualquier otro extremo que estime interesante consignar al Juzgado.

Con referencia a mi actuación protectora de los Archivos me enorgullezco en decir que con fecha de 2 de febrero de 1939, III Año Triunfal, D. Pedro de Muguruza, Comisario General del Servicio de Defensa del Patrimonio Artístico Nacional me nombró Asesor Auxiliar de dicho Servicio

añadiendo lo siguiente en el oficio de comunicación: “Al extender el presente nombramiento en uso de las atribuciones que me están conferidas, me complazco en hacer constar la eficaz labor del Sr. Duran y Sanpere en defensa del patrimonio bibliográfico de la Nación durante el dominio rojo sobre Cataluña”. En estos trabajos tuve siempre la colaboración leal de mis compañeros.

Barcelona, 24 de febrero de 1939”

Segueix a aquest document una altra Declaració que en destaquem el següents punts:

“9.- Círculos de recreo y Asociaciones políticas a que ha pertenecido y amistades que ha frecuentado.

Únicamente pertenecí durante algunos años a entidades culturales: Ateneo Barcelonés (baja en 1921), Centre Excursionista de Catalunya (baja en 1937), Amics de l'Art Vell (baja en 1937). Asimismo a Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana sin haber asistido mas que una o dos veces, y a la Federación de Entidades Comarcales sin haber asistido nunca (baja en 1936). Relaciones familiares y las derivadas de mi cargo.

10.- Persecuciones, vejámenes sufridos durante la tiranía roja.

Amenazado por el Comité de Cervera desde agosto de 1936 por haber entorpecido en años anteriores los propósitos de los extremistas y por haber amparado a personas derechistas amenazadas de muerte. En noviembre del mismo año, sufrí un registro domiciliario con el robo consiguiente, y hube de presentarme a las patrullas de control de la calle de Pedro IV por figurar en las listas de Culto y Clero y por haber sido nombrado Caballero de la orden del Mérito Civil durante la Dictadura. En dos ocasiones estuve a punto de ser asesinado en actos de servicio para la protección de archivos. Como propietario en Cervera y en Preixana sufrí las extorsiones propias del régimen.

11.- *Personas de reconocida solvencia que puedan acreditar la adhesión del funcionario al Glorioso Movimiento Nacional, con indicación de sus domicilios.*

Rdo. P. José M. Torrent, Vicario General de la Diócesis de Barcelona (Palacio Episcopal y calle de Balmes 127 2º 2ª).

Ilte. Sr. D. José Bonet del Río. Teniente de Alcalde del Ayuntamiento de Barcelona. Regidor de Cultura.

D. Fernando Valls y Taberner. Director del Archivo de la Corona de Aragón. (Calle de Ausias March, 18 1º 2ª).

Apareixen dues dates: Barcelona, 16 de febrero i 1 de marzo de 1939”

A continuació, presentem un Informe sobre conducta i actuació político-social de Duran i Sanpere, segellat per la Delegación Provincial de Información e Investigación de F.E.T. y de las J.O.N.S. de Barcelona, del qual n'hem extret les qüestions següents:

“1.- Filiación política y sindical antes y después del 18 de julio de 1936.

Elemento de acentuadas tendencias catalanistas. Sindicado después de julio.

2.- Conducta política y social del funcionario anterior y posterior a la expresada fecha.

Mala.

3.- Conducta privada y moralidad del funcionario.

Buena.

4.- *Actuación en relación con el Gloriosos Movimiento Nacional.*

Colaborador de la Revista "Nova Iberia" editada por el Comisariado de Propaganda. Durante el año 1937 publicó varios artículos en el periódico "La Vanguardia".

5.- *Especifíquese si ha desempeñado algún cargo de confianza durante el dominio rojo y las relaciones o concomitancias que haya mantenido con elementos del Frente Popular, exceptuando las inexcusables de su cargo.*

Colaboró de una manera eficaz en pro del Gobierno de la Generalidad, siendo nombrado por este Director del Archivo Histórico de Cataluña.

7.- *Otros hechos imputables al funcionario.*

Hizo varios viajes al Extranjero durante la dominación con el fin de sacar de Cataluña las obras de arte y documentación históricas.

Sense data"

A continuació, en el mateix expedient apareix la *Certificació de la Sentència del Sumarísimo de Urgencia*, és a dir, del Consell de Guerra que se li va instruir:

"TOMAS DAPENA ESPINOSA SECRETARIO DE CAUSAS DEL JUZGADO MILITAR ESPECIAL DE LIQUIDACIONES DEL QUE ES JUEZ EL ALFEREZ H. DEL CUERPO JURIDICO MILITAR D. JOSE MARIA GUILERA VALLHONRAT,

CERTIFICO: Que en el sumarísimo de urgencia seguido por el supuesto delito de rebelión militar contra AGUSTIN DURAN y otros se dictó sentencia por el Consejo de Guerra Permanente nº 1 de Cataluña, la cual fué aprobada por el Ilmo. Sr. Auditor de Guerra en acuerdo de fecha veintiocho de agosto de mil novecientos treinta y nueve, y del que se copia el auto-

resumen, sentencia en la parte que hace referencia al procesado mencionado y que dice:

Auto-resumen.- En Barcelona a diez de junio de mil novecientos treinta y nueve.

RESULTANDO: que se le incoó el presente sumarísimo de urgencia contra D. AGUSTIN DURAN SANPERE, de cincuenta y un años de edad, natural de Cervera, casado y de profesión archivero municipal de esta ciudad, domiciliado en la calle Santa Lucia nº 1, a quien se le imputa el haber colaborado con el Régimen marxista, ser izquierdista, y estar en estrecho contacto con los dirigentes rojos catalanes, así como ser enemigo declarado de la España Nacional, así como el haber salido al extranjero desde la zona roja en viajes oficiales.

RESULTANDO: que (...) durante el dominio rojo ha laborado intensamente para el salvamento de los archivos y bibliotecas seriamente amenazados por la barbarie roja, que por medio del empleo que tenía como archivero municipal pudo esconder a numerosas personas derechistas y religiosas y que estuvo en relación por un medio u otro con las Autoridades Nacionales, para evitar que fueran bombardeados depósitos de archivos cercanos a objetivos militares; que sus viajes al extranjero fueron debidos a asuntos de familia.

RESULTANDO: que la información testifical, depusieron en autos D. Antonio Diaz de Castilla, periodista; Darío Rumeu Freixá, Barón de Viver; Don José María Despujol Ricart, Marqués de Palmerola; Adolfo Florensa Ferrer, Arquitecto Municipal; Don Juan Serra Puig, Pro. Vicario General de este Obispado; Don Fernando Valls Taberner, Jefe del Archivo de la Corona de Aragón; Don Ramon Rius Gener, Abogado; Don Rafael Maspons de Grasot; Delagado en Barcelona del Ministerio de Asuntos Exteriores; Don José Antonio Gomis y Perales, comerciante; Don José Maria Muguruza y Otaña, Comisario del Servicio de Recuperación Artística de Levante; Don Antonio de la Torre y del Cerro, Vice-rector de la Universidad de Barcelona;

Don Carlos Sanllehy, Marqués de Caldas de Montbuy, Abogado y Licenciado en Filosofía y Letras; Don José Maria Pons Guri, Abogado; Don Martín de Riquer Morera, Oficial de Propaganda, Locutor de Trinchera, Mutilado. Todos estos testigos de cuya calidad no es preciso hacer glosa, coinciden en afirmar, los que estaban en esta zona y los que tuvieron la suerte de pasarse o hallarse a la Nacional, que la labor del encartado Señor Duran Sanpere es digna de los mejores elogios, pues ha salvado para España, con la mira puesta en el interés patrio, los archivos y bibliotecas seriamente amenazados por la destrucción roja, los ha conservado no solamente tal como estaban sinó que los ha mejorado, ordenado y clasificado, según se demuestra en los informes que el testigo Sr. Riquer, aporta en autos, testificados por los Sres. De la Torre y Muguruza. Respecto a los viajes al extranjero, se ha probado igualmente que no fueron debidos a cuestiones oficiales, ni siquiera para actos públicos pues el motivo de sus tres salidas fué el ir a ver a su esposa e hija, que se hallaba aquella gravemente enferma en Zurich primero y luego en París, según se prueba en el informe oficial, y en los documentos que aporta el propio interesado, los cuales ya en original, ya reseñados por el Juez que suscribe, dan suficiente luz a los hechos inquiridos.

RESULTANDO: Que en los folios 32 al 36 aparece relación del personal empleado por el Sr. Durán y Sanpere en su labor de salvamento de la riqueza archivera y bibliotecaria nacional en Cataluña, así como la particular, en la que se puede apreciar la afirmación de los informes oficiales respecto a la protección que el encartado proporcionaba a las personas religiosas y derechistas.

RESULTANDO: Que en los folios 37 al 41 aparece relación de los archivos notariales de 34 pueblos, salvados, gracias a la organización del encartado. Y en los folios 42 al 49 relación de los archivos patrimoniales y colecciones documentales particulares correspondientes a 74 patrimonios distintos, que se conservan gracias al encartado. Y en los folios 50 al 59 memoria del salvamento efectuado del Palacio Episcopal de Barcelona. En el folio 55 aparece recorte de prensa explicativo del salvamento de los archivos del

Convento de San Juan de Jerusalem, en el que el encartado se jugó una vez más la vida.

RESULTANDO: Que en el folio 56 al 58 aparece declaración del encartado, relativa a su actitud durante el dominio rojo separatista.

RESULTANDO: Que en el folio 59 aparece copia del acto de la sesión del día 29 de abril de 1939, de la Real Academia de Buenas Letras, en la que figura un voto de gracias al encartado por su actuación durante el dominio rojo, en el (archivo de) -digo- salvamento de archivos y bibliotecas.

RESULTANDO: Que en los folios 61 al 68 inclusive, aparecen certificados y comprobantes particulares y oficiales de la labor realizada por el Sr. Agustín Durán Sanpere.

RESULTANDO: Que en los folios 69 al 77 inclusive, figuran comprobantes de que los viajes realizados al extranjero durante el dominio rojo, fueron debidos a que se hallaba enferma la esposa del encartado en Suiza y Francia.

RESULTANDO: Que el Ministerio de Educación Nacional, sección Recuperación Artística, nombró por sus méritos y trabajos durante el dominio rojo en Cataluña, al encartado, Asesor auxiliar de dicho organismo.

CONSIDERANDO: Que aparece justificada la permanencia del encartado en la zona roja, y que en sus viajes al extranjero no se pusiera en contacto con las Autoridades Nacionales directamente, debido a que el espionaje rojo, hubiera desconfiado del encartado, no hubiera sido posible el salvamento del Patrimonio Documental español, principalmente en los primeros y últimos tiempos, en aquellos por el peligro de su destrucción, y en estos por el de su expatriación, ya que ha sido probado que mientras todo el mundo se iba a Francia y se llevaba lo que podía, el encartado regresaba a Barcelona, y en los camiones que volvían para llevarse cosas,

él traía a esta Ciudad y alrededores los depósitos demasiado cercanos a la frontera franco española.

CONSIDERANDO: Que se han practicado las diligencias oportunas para el esclarecimiento de los hechos y la responsabilidad de su autor, y que de ellos no aparece ninguno de índole criminal ni político.

CONSIDERANDO: Que a tenor de lo dispuesto en el párrafo B) del artículo 4º del Decreto del 1º de Noviembre de 1936, en relación con el 1º del de 27 de enero de 1937, procede declarar concluso este procedimiento, y proponer el sobreseimiento libertad definitiva del encartado.

VISTAS: las disposiciones citadas y demás de aplicación. El Sr. Juez por ante mi Secretario, dijo: Elévense estas actuaciones al Consejo de Guerra Permanente nº ... por conducto de su Ilustrísimo Sr. Presidente con atento oficio. Así lo acordó y firma el Sr. D. Mario Felipe Abadal, Oficial 3º H. del C.J.M., Juez Instructor nº 7 y yo Secretario certifico, J. Costa; las dos rubricadas.

SENTENCIA. En la plaza de Barcelona a veinticinco de agosto de mil novecientos treinta nueve -Año de la Victoria-. Reunido el Consejo de Guerra Permanente nº 1, para ver y fallar las causas acumuladas seguidas por el procedimiento sumarísimo de urgencia contra los procesados (.....) y AGUSTIN DURAN SANPERE, por el supuesto delito de rebelión militar.- Dada cuenta de las actuaciones, oídas la acusación fiscal, la defensa y los procesados y RESULTANDO: que no se ha probado en autos que los también procesados (.....) y AGUSTIN DURAN SANPERE, de 51 años, casado, archivero municipal, natural y vecino de Barcelona, hayan cometido acto delictivo alguno en contra del Glorioso Movimiento Nacional, FALLAMOS: ABSOLVEMOS a los procesados.

“AGUSTIN DURAN SANPERE.- Así por esta nuestra sentencia lo pronunciamos, mandamos y firmamos.- LUIS DE VICENTE, ALESBAN

PEREZ, JOSE BERMUDEZ, AGUSTIN CENIZ Y JOSE ROSANO, todas ellas rubricadas.

Por orden y con el Visto Bueno de S. S. expido el presente en Barcelona a veintisiete de septiembre de mil novecientos treinta y nueve. Año de la Victoria.

El Juez Instructor

El Secretario”

Tot seguit, apareix una Hoja adjunta a la Declaración Jurada de 7 de diciembre de 1939, Año de la Victoria, en la que Duran aclareix, en primer lloc, la pregunta sobre els serveis prestats des del 18 de juliol de 1936, de la següent manera:

“Mi única actuación durante la guerra ha sido la de proteger el patrimonio documental existente en Cataluña. Me obligaba a ello mi dignidad ofendida por la devastación sistemática y mi profesión de Archivero; me facilitaron los medios para llevarla a cabo mi cargo al frente del Archivo Histórico Municipal, la abnegada colaboración de mis compañeros del Archivo y el hecho de que, por virtud de dicho cargo, hubiese sido designado, aunque con carácter provisional, por la extinguida Generalidad, para la organización de los Archivos Históricos de la región catalana.

Gracias a la organización dada a los trabajos de protección documental y al esfuerzo del personal colaborador, se pudieron salvar la mayor parte de los Archivos de la Provincias catalanas, incluidos los de las Catedrales y Diocesanos, los de Protocolos Notariales, los Municipales, muchos parroquiales y Conventuales, así como muchos Patrimoniales de particulares, hasta alcanzar la cifra de 300.000 volúmenes sin que se hayan producido confusiones de ninguna clase ni hayan dado lugar a ninguna reclamación. Asimismo se pudo eludir la orden de preparar el envío de los depósitos documentales al Extranjero y la de seleccionar las mejores piezas para constituir depósitos fronterizos.

Prueba de la buena acogida que aquella organización ha tenido entre los propietarios interesados ha sido el gran número de felicitaciones recibidas y los notables acrecentamientos experimentados durante estos últimos meses por el Archivo Histórico Municipal por los donativos hechos al mismo por aquellos que vieron sus documentos y libros salvados gracias a la intervención de aquella Institución. Sean citados nada más los donativos de la Srta. Montserrat Duran y Martí, el Dr. D. José Roig y Puñed, D. Juan Serra y Graupera, y Rndo. D. José Mas, Archivero Capitular de Barcelona, todos los cuales han sido aceptados y agradecidos publicamente por el Excmo. Ayuntamiento.

Durante la guerra pude dar cuenta detallada de mis trabajos a las autoridades militares de Burgos y al Ministerio de Educación Nacional por medio de los informes que presentaron personalmente mis colaboradores Javier de Salas Bosch, Subsecretario Nacional de Propaganda (calle de Santa Ana, 2) y D. Martín de Riquer, Caballero Mutilado (Rech Condal, 16) cuando lograron pasar a la Zona Nacional. Llegada la liberación de Barcelona di cuenta detallada de todo lo actuado al Servicio de Defensa del Patrimonio Artístico Nacional. Con fecha de 2 de febrero próximo pasado fui nombrado Asesor Auxiliar del mencionado Servicio, haciéndose constar en el oficio de comunicación del Comisario General D. Pedro Muguruza las siguientes palabras: "Al extender el presente nombramiento, en uso de las atribuciones que me están conferidas, me complazco en hacer constar la eficaz labor del Sr. Duran y Sanpere en defensa del Patrimonio bibliográfico de la Nación durante el dominio rojo sobre Cataluña." El Jefe de los Servicios de Archivos y Bibliotecas del Ministerio de Educación Nacional D. Javier Lasso de la Vega, al acusar recibo de una comunicación mía, añadía en su oficio de 24 de abril próximo pasado: "Me complazco en felicitar a Ud. por sus prácticos trabajos en virtud de los cuales se han conservado para España tan valioso tesoro, y no duda esta Jefatura seguirá prestando su colaboración para lograr la recuperación de lo que se haya perdido."

La Real Academia de Buenas Letras de Barcelona en su sesión de 23 de marzo último acordó hacer constar un voto de gracias por mi actuación durante la guerra en favor de los Archivos de Cataluña, publicar por su

cuenta la Memoria detallada de los trabajos realizados en este sentido y elegirme para el cargo de Conservador de la Corporación dentro de su Junta de Gobierno.”

En segon lloc, en Duran aclareix la pregunta sobre si va realitzar algun viatge a l'estranger des del 18 de juliol de 1936:

“El día 18 de julio de 1936 me hallaba con parte de mi familia en Suiza convaleciente de una herida sufrida en un accidente de circulación. Desconecedor de la trascendencia de lo que sucedía en España, regresé a Barcelona el 19 de julio para incorporarme a mi cargo del Archivo Histórico. En mayo de 1937 y en agosto de 1938 tuve que ir nuevamente a Suiza (Zurich) para atender a la situación de una hija menor de edad que había dejado allí y por enfermedad gravísima que sufría mi esposa en “Krankenhaus Sanitas” de aquella ciudad. En octubre del mismo año tuve que salir por tercera vez al Extranjero llamado con urgencia por el Dr. William Levy que reclamaba mi presencia en la intervención quirúrgica que debía sufrir mi esposa, asistida entonces en la clínica du Sacré Coeur de Saint Germain en Laye. Regresé a Barcelona para no abandonar el servicio de protección del Patrimonio Documental de los riesgos de la revolución y de la guerra.”

I en tercer lloc, cal destacar l'última pregunta i resposta sobre si vol manifestar alguna cosa més. En Duran respon:

“Los viajes al extranjero, anotados específicamente en mi Declaración Jurada de 30 de marzo, presentada en ese Juzgado Militar el día 1º de abril, así como unas denuncias que me atribuían condición de político, fueron causa de que estuviese incurso en un proceso Sumarísimo de Urgencia (núm. 4474) en la Auditoria de Guerra de Barcelona, recayendo absolución libre por sentencia de 25 de agosto del presente año. Cábeme la honra de haber dado lugar el anterior proceso a un discurso laudatario del Presidente del Tribunal Ilstre. Sr. D. Luis de Vicente, caso único hasta ahora en aquella Auditoria de Guerra.”

Tot i haver-se dictat sentència absolutòria en el Consell de Guerra, proseguia l'expedient de depuració municipal, i en data del 29 de desembre de 1939, el jutge instructor li traslladà el següent plec de càrrecs:²²⁴

- a) Acentuadas tendencias catalanistas.*
- b) Durante el Movimiento, colaborador de la Revista "Nova Iberia" editada por el Comisario de Propaganda.*
- c) En el año 1937 publicó varios artículos en "La Vanguardia."*
- d) Colaboró con el Gobierno de la Generalitat.*
- e) Fué director del Archivo Histórico de Cataluña.*
- f) Realizó varios viajes al extranjero, con el fin de sacar las obras de arte y documentación artística.*
- g) En marzo de 1937 fué autorizado por 15 días para realizar un viaje a París con el objeto de dar una conferencia en la Sorbona y otras misiones por la Generalidad de Cataluña."*

El 4 de gener de 1940, Duran contestà als diferents càrrecs imputats:

"Cargo a) El carácter apolítico de toda una vida de trabajo quedó jurado en mi Declaración, probado en mi proceso y fallado en su sentencia.

Cargo b) Contra la falsedad de este cargo habla clara y rotundamente el Certificado que se acompaña, producido por el Director accidental del Archivo Histórico de la Ciudad en cuyo Archivo se conservan las colecciones completas de todas las publicaciones periódicas de Barcelona las cuales están puestas actualmente bajo la custodia del Servicio Nacional de Recuperación Bibliográfica.

Cargo c) Durante el año 1937 no publiqué ningún artículo en "La Vanguardia" a pesar de figurar como uno de sus colaboradores desde el año 1934. Con decir esto y probarlo con el correspondiente Certificado del

---

²²⁴ El plec de càrrecs fou presentat de forma resumida a: ZAMORA ESCALA, Jaume Enric. "Viladrau: refugi dels arxius catalans durant la guerra civil espanyola (1936-1939)". *Monografies del Montseny*. Viladrau, Amics del Montseny, 1996, 11, p. 229-260.

mismo depósito oficial de donde proviene el Certificado del apartado anterior, podrá darse por contestado el cargo, pero no queriendo omitir nada que pueda interesar directa o indirectamente al expediente incoado, se ha extendido el aludido certificado al conjunto de mi colaboración en "La Vanguardia", con los títulos y fechas de los dos artículos que publiqué en 1938 y a los cuales tal vez quiso hacer alusión el cargo c). (...) nunca me salí de los límites de mi especialidad profesional y que todos mis artículos se refieren exclusivamente a la historia de la ciudad de Barcelona o a la historia documental del Arte (...).

Cargo d) "Dicha colaboración, (...), sirvió entre otras cosas que igualmente han merecido grandes elogios, para organizar el verdadero servicio de recuperación documental de Cataluña, iniciado por mi en julio de 1936 con la colaboración de dignísimos sacerdotes, de técnicos de probada pericia y de otras personas que hallaron en esta organización no solamente el medio de subvenir a sus necesidades sino el de escapar a una persecución cruel. El resultado de esta colaboración fué la salvación del Patrimonio Documental de Cataluña, que si en algo se mermó fué por no poderse sustraer de los incendios y destrucción de los primeros días de revolución, anteriores al funcionamiento de dicho servicio.

Cargo e) Este era el nombre con que se designó aquella colaboración. El Archivo Histórico de Cataluña no existió más que en los letreros que sirvieron para salvar algunos edificios como la Casa de Retiro de la calle de la Palma de San Justo, el Palacio Episcopal y el Monasterio de Pedralbes, de los usos inadecuados con que se les amenazó de continuo por parte de sindicatos y de organismos de gobierno, como ya se demostró en el proceso de referencia.

Cargos f) i g) Los viajes al Extranjero, sus motivos exclusivamente familiares y sus pretextos para hacerlos posibles, fueron la base del proceso referido y no pueden ser ahora objeto de nuevo análisis. La Sentencia con que finalizó dicho proceso es sobre esto suficientemente explícita. Pero aparece en el Cargo f) una afirmación que es nueva del todo y me interesa recoger y

rebatir. Se dice allí que el fin de los viajes era el sacar al Extranjero obras de Arte y documentación artística, y esto no solamente no es verdad sino que es todo lo contrario a la verdad, y pasma pensar que todavía ahora, cuando estamos ya a punto de celebrar el primer aniversario de la liberación de Barcelona, y ha sobrado tiempo para poder obtener todo el que haya querido la información necesaria sobre estas cuestiones, puedan aparecer confusiones (puesto que no podemos suponer mala fe en quien lo dijo) de tal naturaleza. Si tal suposición hubiese tenido un ápice de verdad, no hubieran podido declarar a mi favor como lo hicieron espontáneamente en el proceso antedicho el Il. Sr. D. Antonio de la Torre y del Cerro, Vice-rector de la Universidad y Jefe del Servicio Nacional de Recuperación Bibliográfica, D. José Ma. Muguruza, Jefe del Servicio Nacional de Recuperación Artística y D. Fernando Valls y Taberner, Jefe del Servicio de Recuperación Documental, puesto que dichos Sres. debían estar y estaban al corriente de lo que había sucedido en materia de evasión del Patrimonio Artístico, Documental y Bibliográfico. Tampoco hubiera sido posible el nombramiento de Asesor Auxiliar del Servicio de Defensa del Patrimonio Artístico Nacional con que fué premiada la labor realizada por mi en favor del Patrimonio referido, cuyo nombramiento, firmado por D. Pedro Muguruza, Comisario General de aquel servicio obra en el cuerpo del proceso y tal vez se halla relacionado en la sentencia. Ni menos hubiera sido posible la obtención de una sentencia favorable si algo hubiera habido del tráfico que en cargo f) se me imputa. Precisamente, todo el afán del organismo dedicado a la salvaguarda de los Archivos Históricos y todo mi empeño personal como director de aquella organización se concentraron en la firme voluntad de no dejar que saliese al Extranjero nada de lo que podía llegar a nuestras manos; y porqué el propósito se logró cumplidamente vinieron los plácemes y las enhorabuenas; y por este vino también el final de la causa seguida en la Auditoria de Guerra en la forma excepcional en que vino, corriendo a cargo del Fiscal la defensa del procesado, y pronunciando el presidente del Tribunal un discurso laudatorio, caso único en los anales de aquella Auditoria.

Podrían fácilmente comprobarse estos extremos altamente significativos pues estuvieron presentes, y de pie mientras duró el discurso, todos los Sres. Militares que constituían la Sala de Justicia, pero no puedo apelar más que al testimonio del Alférez D. José Ignacio Muntaner y Lizarra, habitante en la calle de Balmes, 121 único de los presentes al acto de quien conozco nombre y domicilio.

Bien se me alcanza que, dejando aparte otras fuentes que puedan tener las acusaciones de que he sido objeto, estas acusaciones son derivadas principalmente de la interpretación que hayan podido tener mis actuaciones durante el periodo de guerra. Y no comprendo menos que mucha parte de los sin sabores y perjuicios que los procesos y los expedientes me han ocasionado podía habérmelos evitado con solo quedarme en casa, defendiendo egoístamente mi vida y mi tranquilidad como tantos hicieron y dejando que pudiesen en el torbellino revolucionario los Archivos en que se guarda la historia de la Patria.

Pero, séame permitida esa expansión marginal que aun puede ayudar a comprender mi idiosincracia: Si alguna vez (Dios no lo quiera) las circunstancias me volviesen a enfrentar con una realidad parecida a la de julio de 1936, conste que no sabría producirme en otra forma distinta a la que seguí entonces aunque como entonces supiera mi vida en peligro y me expusiera a tropezar de nuevo con falsas interpretaciones que tuvieran en suspenso durante meses y meses mi honor y mi cargo.

Esto es cuando tengo el honor de someter a la consideración de V. S. cuya vida guarde Dios muchos años.

Barcelona, 4 de enero de 1940”

Tot seguit , presentem la Declaració dels tres testimonis:

Fernando Valls Taberner:

“Que conoce al Sr. Duran Sanpere desde hace mucho tiempo como antes ha manifestado y además por tener aficiones idénticas bajo el punto de vista intelectual y cultural y por lo que puede afirmar que le merece todo género de garantía el comportamiento del citado Sr. durante el periodo rojo-separatista.

Referente si ha sido colaborador de la Revista “Nova Ibèria” el expedientado, puede decir el declarante que en 2 números de esta revista encontrados en el domicilio de su madre que fue ocupada por la Comisaría de Propaganda roja no ha visto ni un artículo escrito por el Sr. Durán. Sabe que era colaborador de antiguo de “La Vanguardia”, no puede concretar si publicó el Sr. Durán alguno en el mismo periódico durante el periodo rojo, ya que el declarante faltó de Barcelona desde agosto de 1936, pero cree que si hubiese publicado alguno lo sería de carácter artístico y de tradiciones barcelonesas como eran de su gusto, ya antes de la guerra así lo había hecho en el mismo periódico. Sabe además que formó parte en la Sección de Archivos de donde fué Jefe, como funcionario, creada esta sección por la Generalidad antes del Movimiento.

Que no ignora que realizó diversos viajes, el Sr. Durán, al extranjero, pero precisamente por haber depuesto el declarante como testigo ante el Juez que llevaba el Sumario de D. Agustín Durán Sanpere, quedó este extremo (de los viajes) aclarado ante el mismo Juez y después sentenciado favorablemente por el Consejo de Guerra.

El declarante manifiesta que obra con entera imparcialidad, pues aunque el Sr. Durán ha salvado la mayoría de archivos particulares de familias conocidas de Barcelona, no tuvo ocasión de salvar el suyo pues debido a su precipitada huida no le avisó para ello.

Barcelona, 3 de enero de 1940

Juan Serra Puig, Gobernador Eclesiástico de la Diócesis:

Se ratifica en todo lo manifestado ante el Juez que depuso el sumario del expedientado, manifiesta en resumen que responde de la actuación del Sr. Durán durante el periodo rojo-separatista, debido a que dicho señor estuvo en íntimo contacto con el Vicario General de entonces Rdo. Padre Sr. Torrent y desde el primer instante se puso a las órdenes de dicho Padre, que gracias a su intervención los primeros días del Movimiento, se salvó casi todo el Archivo del Vicariado General y gran parte de la Secretaría de Cámara.

Que más tarde y con gran constancia salvó todo el Archivo antiguo que está en la parte superior del edificio, ni tan siquiera salió del Palacio lo cual demuestra el celo del Sr. Durán.

Manifiesta además que sabe que durante todo el periodo rojo se manifestó el Sr. Durán en este sentido y gracias a su decidida intervención se salvó además: El archivo de la Catedral y otras innumerables cosas.

Que también sabe, que debido a la actitud decidida del Sr. Durán, por dos veces impidió en cuartel de Carabineros el Palacio Episcopal, impidiendo este atropello se perpetrara en tan Sagrado lugar y hubiera desaparecido el Archivo antiguo.

Y la importancia de este acto lo demuestra en que entre otras cosas en el citado Archivo obra el duplicado de todas las Partidas Sacramentales desde el año 1918 al 1935 inclusive.

Por todo lo cual es óbice hacer más manifestaciones en pro de dicho Señor, pues los hechos anteriormente relatados demuestran sus sentimientos y pensamientos, pues todo lo hizo por su delicado sentir, sin mirar jamás en ninguna recompensa.

Barcelona, 3 de enero de 1940

Adolfo Florensa Ferrer:

Que conoce al Sr. Durán desde el año 1921, por ser el declarante Arquitecto de la Comisión de Cultura y precisamente el citado Sr. fué por aquella época nombrado Director del Archivo Histórico Municipal, que puede asegurar que el Sr. Durán nunca ha sido político, ni pertenecido a ningún partido político.

Que durante el periodo rojo fue destituido el declarante, pero que siguió en contacto con el Sr. Durán y precisamente en el cargo que le dieron a este de Director del Archivo, tuvo el medio de poder dirigir el salvamento de colecciones particulares, de documentos y de edificios de valor histórico como el Palacio Episcopal y el Monasterio de Pedralbes convirtiéndose este en refugio de obras de arte, con la excusa de que se hacía un Archivo General.

Que sabe que el Sr. Durán publicaba artículos en “La Vanguardia” de carácter artístico ya antes del G.M.N. y que los dos que el declarante sabe y ha leído durante el periodo rojo (y los conserva para su vista) son de absoluto carácter científico, sin ningún carácter político.

Que el declarante ya depuso ante el Juez de la Auditoría sobre la manera de ser y pensar del expedientado y tratose de los viajes a Francia, quedando suficientemente aclarado en la Sentencia absolutoria, este punto y por este motivo no repite sus anteriores manifestaciones.

Barcelona, 5 de enero de 1940”

Segueix a la declaració dels tres testimonis anteriors, la Compareixença de José Sanabre Sanromá:

“Ante el Sr. Juez Instructor del expediente, comparece el testigo que dice llamarse José Sanabre Sanromá, estado Presbítero, edad 47 años, vecino de Barcelona, provincia de id., y con domicilio en la calle Madrazo 58, que

no procesado. Manifiesta bajo juramento decir la verdad y estar adherido al Glorioso Movimiento Nacional, y previas las pertinentes preguntas manifiesta:

Que desde 1926 conozco a D. Agustín Durán y Sanpere por razón de mi cargo de Archivero de la Diócesis y asiduo consultador de la documentación del Archivo Histórico de la Ciudad del cual dicho Sr. es Director, debiendo manifestar que en los años del gobierno del General Primo de Rivera observé que el Archivo Histórico de la Ciudad y su Director disfrutaron del máximo de protección oficial del Ayuntamiento y Diputación y de sus respectivos Presidentes que colmaron a su Director de extraordinaria confianza.

Que en los primeros años del régimen republicano, si bien mi relación con el Sr. Durán fue menos frecuente por haberme ausentado temporadas a Italia, estoy seguro de que votó y apoyó las candidaturas antirevolucionarias en Barcelona y en Cervera su población natal.

Que a primeros de Julio de 1936, el Sr. Durán y Sanpere me encargó que transmitiera al Sr. Obispo Excmo. Sr. Manuel Irurita el aviso de que si desgraciadamente sobrevinieran horas de inseguridad, no dudara en presentarse en su domicilio instalado en el mismo Archivo Histórico, en donde sería recibido y atendido según su dignidad; encargo que cumplí y agradeció el Sr. Obispo y que de haberse encontrado el Sr. Durán en Barcelona los primeros días del Movimiento probablemente se hubiera ahorrado la gran tragedia que tuvo que lamentarse.

Que al llegar a Barcelona, después de los primeros días del Movimiento, el Sr. Durán se constituyó en custodio y salvador del Palacio Episcopal y de su Archivo y que después de librar durante dos años y medio duras y repetidas batallas con los elementos directivos de la Generalidad, que querían borrar el recuerdo de su antiguo destino y convertirlo en cuartel y garage, etc., pudo entregarlo indemne, con todas las insignias religiosas, a la Autoridad Eclesiástica al siguiente día de la liberación de Barcelona.

Que toda esta acción fue desplegándose con asiduidad durante todo el dominio rojo, luchando en el primer periodo contra las bandas de desalmados, las peligrosas incidencias de la guerra y las directrices del Gobierno rojo interesando en situar todos los objetos de valor cerca de la frontera.

Que al mismo tiempo que el Sr. Durán hacía caso omiso de las directrices dadas por el gobierno rojo, así que la Auoridad eclesiástica era situada, se presentaba a darle cuenta de su gestión y se ponía a su disposición por mediación del infrascrito, en funciones de colaborador en contacto continuo con nuestra primera Autoridad Eclesiástica.

Que no solamente ha salvado la documentació del Archivo Diocesano, lo mismo debo afirmar de la documentación de la Catedral de Barcelona, diferentes Archivos parroquiales de esta Ciudad, de numerosas Comunidades Religiosas, y de todos los más importantes Archivos de las Diócesis de Cataluña.

Que a todo esto debo añadir el gran servicio prestado a la Iglesia arrancando de las manos de los enemigos de Dios y España, el Archivo Secreto del Vicariato general de este Obispado, en donde se guardaban los procesos ordenados contra diferentes eclesiásticos de medio siglo acá, y que de no ser tan meritoria acción, hubiera sido aprovechado como instrumento de una gran campaña de difamación en la forma que tuvo lugar en otras revoluciones.

Que otro aspecto digno de remarcar es que el organismo creado para la defensa de la documentación histórica de esta región se convirtió en una lista de socorro blanco que si bien favoreció a buen número de personas -no pudo incluir a cuantos se creían con derecho a este beneficio- pues la casi totalidad de las personas que fueron invitadas a prestar este servicio habían sido víctimas de persecución y se encontraban en situación económica apurada.

Que también debo manifestar que desde los primeros días del Movimiento, cuando todos los sacerdotes y religiosos éramos cazados como fieras, y nos encontrábamos, con mucha frecuencia, con todas las puertas cerradas, aún las de los parientes y conocidos, he visto al Sr. Durán y Sanpere preocuparse por la suerte de todos sus conocidos, visitándoles, animándolos, buscándoles casas, proporcionándoles medios y documentación de defensa, facilitándoles su estancia en las salas de lectura del Archivo, cuando nadie los admitía; y más tarde, algo despejada la atmósfera, cuando muchos de nuestros hermanos morían materialmente de hambre, he sido testimonio de cómo admitía a su mesa, siempre que se presentaba ocasión, les hacía llegar cuantos alimentos podía, o las limosnas que le permitían aquellos momentos difíciles.

Que casos semejantes podría indicar de su actuación religiosa durante el dominio marxista. Con las debidas precauciones, y en muchas ocasiones, se había celebrado culto en su domicilio, al que asistía él y sus familiares; gracias a los documentos que facilitó a diversos sacerdotes, como adscritos al Archivo, pudieron estos prestar sus servicios espirituales por toda nuestra religión; al mismo se debe que centenares de enfermos pudiesen recibir el Sacramento de la Extrema Unción, pues llevó del extranjero los Santos Oleos, que durante aquellos terribles tiempos el infrascrito repartió entre numerosos sacerdotes.

El infrascrito que desde el 19 de julio de 1936 fué testigo de la insensibilidad e indiferencia generales con que se produjo la gran masa ciudadana; que presencié reiteradamente la claudicación y renegamiento de la mayoría de católicos destruyendo en sus domicilios los objetos religiosos, se cree obligado a proclamar el valor de este hombre que no supo permanecer insensible e inactivo ante los graves peligros de sus hermanos y alabar su ejemplar heroicidad que, desafiando todos los peligros, libró del pillaje y destrucción un inmenso tesoro.

Barcelona, 5 de enero de 1940”

I finalment, arribem al desenllaç de la depuració:

“Excmos. Sres.

En méritos del expediente instruido al Funcionario DON AGUSTIN DURAN SANPERE, Director del Archivo Histórico, y de lo actuado en el mismo resulta que:

De sus antecedentes políticos sociales así como de su actuación en este sentido durante el periodo de la revolución rojo-separatista, se le imputa un solo cargo que dice textualmente: “Acentuadas tendencias catalanistas”. A pesar de lo inconcreto del mismo está desvirtuado y resuelto en sentido favorable al expedientado, según se desprende del primer resultado de la sentencia absolutoria que al folio 8, obra en este expediente, del informe de la policía y de las declaraciones de todos los testigos que ha depuesto ante este Juzgado en los folios 28, 29, 30 y 31; en resumen dicho Sr. Durán Sanpere era ajeno a toda actividad política no interviniendo ni formando parte de partido político alguno. Por el sentido de las anteriores declaraciones de los testigos se ve y desprende una acentuada tendencia de carácter derechista y de sentimientos religiosos y de orden.

Lo extraño, és la discrepancia existente y que es de remarcar entre el informe de Falange que obra en este expediente, en el folio 3 (causante de todos los cargos que se le imputan al expedientado en este expediente de depuración) y el documento de la F. E. T. y de las J.O.N.S. que obra en el folio 14 del sumario, seguido y promotor de la mencionada sentencia absolutoria que obra en el folio 8 y que es del todo favorable al Sr. Durán y Sanpere.

En cuanto al segundo cargo de que durante el Movimiento fue colaborador de la Revista Nova Iberia, editada por el Comisario de Propaganda, resulta en un todo desvirtuado por el certificado de la Dirección del Archivo Histórico de esta Ciudad, Sección de Publicaciones Periódicas, que se

acompaña al pliego de descargos en el folio 22 y de las declaraciones del testigo Don Fernando Valls Taberner en el folio 28.

Que en cuanto a si publicó varios artículos en el año 1937 en el periódico La Vanguardia, como dice el tercer cargo, la simple lectura en el pliego de descargos en el apartado c), folio 20, da idea de lo inconcreto de esta acusación, pero para mayor esclarecimiento de los hechos el mismo interesado ha aportado los artículos que publicó en el mencionado periódico durante el año 1938 en los folios 24, 25, 26 y 27 que se acompañan en este expediente y en unión del certificado del Director accidental del Archivo Histórico de esta Ciudad de fecha 30 de enero último que obra en el folio 23, dan exacta cuenta de lo infundado del mencionado cargo, que para mayor claridad el testigo Don Fernando Valls y Taberner en sus declaraciones en el folio 28, nos demuestra lo equivocado de la misma.

Que de todos los cargos que se hacen al expedientado en los apartados d), e), f) y g) fueron objeto de sentencia absolutoria que obra en el folio 8 y que en todos sus resultados que con mayor margen se aprecian en la citada sentencia ha sido objeto de estudio y de comprobación por parte del Juez Instructor de aquel Sumario. Por lo tanto el Juez que suscribe no teniendo jurisdicción ni siendo de su incumbencia el emitir opinión de actuaciones sobre las que han recaído fallo de Tribunal Superior, siendo absolutorio con carácter de sentencia que le da fuerza de cosa juzgada.

Para mayor esclarecimiento y fuerza, si cabe, a todos los documentos oficiales presentados por el expedientado ya mencionados en los apartados anteriores, obra en este expediente declaraciones de testigos en los folios 28, 29, 30 y 31 tan sumamente claras y por la personalidad de los mismos tan fededignas que muestran al expedientado y especialmente la declaración de los folios 31 y 32 del testigo Presbítero José Sanabre Sanromá que estuvo en contacto durante todo el periodo con el Sr. Durán y Sanpere, da cuenta de todas sus actividades y de la obra realizada para llevar a cabo la salvación de los objetos artísticos, que quedan corroborados por las declaraciones del testigo D. Juan Serra Puig, Vicario de la Diócesis

de esta Ciudad, folio 19, y por repetidas manifestaciones del expedientado en su declaración jurada en el folio 6 y en su pliego de descargo en el folio 21.

Que quedó comprobado debidamente que el expedientado durante sus viajes al extranjero estuvo en contacto con representantes de la España Nacional, recibiendo órdenes de los mismos de permanecer en la Zona roja para continuar su obra que era la de la salvación de los Archivos Históricos. Todo ello se desprende y resulta en el Considerando primero de las tantas veces repetida sentencia en el folio 8 reverso y justifica, como es lógico, las manifestaciones hechas por el Sr. Duran y Sanpere en su Declaración Jurada.

Que de compararse todos los anteriores y mencionados juicios que se desprenden no tan sólo de las declaraciones de los testigos, de tanta calidad que no es preciso hacer glosa, como dice la Sentencia en su segundo Resultando, si no de todo lo manifestado y visto en este expediente, por los Excmos. Sres. que componen esta Digna Corporación, que en definitiva ha de fallar este expediente se verá claramente que el expedientado no sólo no cometió ningún acto incurso en la Ley de Responsabilidades Políticas y en la de 12 de marzo próximo pasado, si no que en el caso de la coincidencia de criterio anteriormente expresada, tendría que sumarse al acto laudatorio que se produjo al final del Juicio verbal por parte de su Presidente y que hace mención el propio expedientado en el folio 21 y al Juicio emitido por la Academia de Buenas Letras de Barcelona en su sesión de 23 de marzo próximo pasado.

Que el Juez que suscribe practicadas todas las diligencias pertinentes al esclarecimiento de los cargos imputados al Sr. D. Agustín Durán y Sanpere, Funcionario de esta Corporación, considera suficientemente desvirtuados, en cuanto no son objeto de fallo, en la Sentencia absolutoria de 29 de agosto de 1939, por los motivos expuestos en párrafos anteriores tiene el honor de proponer la siguiente

PROPUESTA:

Por lo expuesto y de conformidad con lo prevenido en los artículos 7 y 8 de la Orden aplicable de 12 de marzo de 1939, el Juez Instructor que suscribe, estima procede SOBRESER el presente expediente instruido al Funcionario DON AGUSTIN DURAN Y SANPERE y su admisión al servicio sin imposición de sanción.

No obstante esa Excm. Corporación resolverá como estime procedente.

Barcelona, 18 de enero de 1940

El Juez Instructor”

Així, Duran i Sanpere superà la depuració i el consell de guerra i, rebé multitud de mostres de solidaritat, d'estima i agraïment de persones que obtingueren el seu ajut durant la difícil situació de la guerra. Fins i tot, molts particulars que confiaren en temps de guerra els seus documents a la custòdia d'en Duran i Sanpere, quan acabà el conflicte premiaren l'obra ben feta amb la seva donació a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

5. El reflexe dels documents i els arxius en la premsa durant la guerra: l'exemple de *La Vanguardia*

A partir de la premsa preteníem avaluar la repercussió del salvament dels arxius catalans durant la Guerra Civil espanyola, tot analitzant com un mitjà de comunicació escrit havia tractat i difós aquest tema. Amb tot, preveient la possible migradesa de notícies sobre el tema escollit hom va considerar pertinent ampliar l'abast del treball i recollir totes aquelles informacions periodístiques que fessin referència a tota classe de "documents" produïts per l'administració pública que en aquelles circumstàncies acumulaven un valor administratiu i legal creixent.

Metodologia de treball

El diari a partir del qual es va dur a terme el buidat fou *La Vanguardia* i el període cronològic analitzat es va traduir en la publicació del diari des del 22 de juliol de 1936 -núm. 22.575- (*Diario al servicio de la democracia*) fins el 24 de gener de 1939 -núm. 23.356-, darrera data de publicació del diari fins a la victòria franquista.

Segon Josep Faulí, el període anterior a la guerra, comprès entre els anys 1901 i 1936, fou una etapa d'arrelament definitiu de *La Vanguardia* com a gran diari de Catalunya i, gairebé com a únic gran diari català, però redactat en castellà.²²⁵

El dia 22 de juliol de 1936 el diari havia estat confiscat pel govern de la Generalitat de Catalunya²²⁶. Però, abans, el 19 de juliol de 1936 Carles de Godó, fill de Ramon de Godó, mort el 1931, marxa a l'estranger. Gaziol fou destituït per un comitè d'empresa i més tard fugí a França en considerar la Generalitat que la seva vida corria perill. Era, des del 10 de març de 1933, l'únic director de *La Vanguardia* després d'haver-se suprimit els triumvirats i els

---

²²⁵ FAULÍ, J. "Els diaris de Barcelona: "La Vanguardia" i els altres". *L'Avenç*, Barcelona, 1979, núm. 18, p. 19.

²²⁶ CAMPILLO, M. i CENTELLES, E. *La premsa a Barcelona (1936-1939)*. Barcelona: Centre d'Estudis d'Història Contemporània, 1979, p. 234.

quadrumvirats directius. Durant l'època de la guerra hi hagueren diversos directors, des de María Luz Morales, que hi passà sis mesos, fins a Fernando Vázquez Ocaña, home de confiança del cap del govern de la República Juan Negrín, en l'octubre de 1938.²²⁷

En el buidat realitzat es va identificar el títol de la notícia, la data de publicació i la pàgina o pàgines de procedència. Aquesta informació es va introduir en una base de dades que va elaborar per tal de facilitar posteriorment l'explotació de les dades enregistrades.

Buidat de premsa

Tot i que, com hem dit, la intenció inicial era centrar-nos en el salvament dels arxius catalans durant la Guerra Civil espanyola, pensem que ha estat molt interessant resseguir els documents, generats per l'administració pública durant el període bèl·lic, que afectaven directament la vida quotidiana dels catalans. Aquests documents públics, com a testimoni de les relacions entre el ciutadà i l'Estat van prendre en les circumstàncies de la guerra un valor legal afegit al seu valor intrínsec. Com es podrà veure vam recollir les notícies de *La Vanguardia* referides a tota classe de documents tant aquells que formaven part del patrimoni documental català donat el seu valor històric com tota la gran diversitat de documents produïts per totes les administracions (Estat espanyol, Generalitat de Catalunya i ajuntaments).

A continuació, presentem els temes que s'han derivat del buidat de premsa realitzat:

El salvament dels arxius catalans

El salvament dels arxius catalans, tal com hem vist anteriorment, fou dut a terme per la Secció d'Arxius del Servei de Patrimoni Històric, Artístic i Científic de la Generalitat de Catalunya, encapçalada per Agustí Duran i Sanpere i

---

²²⁷ HUERTAS, J. M. "Sis radiografies: "La Vanguardia", el diari més llegit". *L'Avenç*,

acompanyat per un nombrós equip. La secció fou constituïda el mes de juny de 1936 amb uns objectius previs que restarien alterats per l'Aixecament militar del 19 de juliol. Fou a partir d'aleshores quan la secció actuà com a "Creu Roja dels arxius catalans" arreu del país durant tota la guerra civil, amb especial intensitat, dedicació i amb uns resultats que cal considerar d'extraordinaris, tot i la destrucció que es va materialitzar en el període revolucionari, en els primers mesos de la guerra, en tot allò -inclosos els arxius- que representava l'església i la propietat.²²⁸

Pel que fa a les primeres mesures de protecció del patrimoni cultural en general i documental en particular, destaquem un decret del 24 de juliol de 1936, que incautava a favor de la Generalitat de Catalunya tots els materials i objectes d'interès pedagògic, científic, artístic, històric, arqueològic, bibliogràfic i documental, que es trobessin situats en els edificis o locals d'institucions públiques del territori de Catalunya afectats pels esdeveniments del moment (art. 1r).

El 4 d'agost de 1936, un altre decret posava tota la documentació anterior al segle XIX i procedent d'Institucions públiques, Corporacions i Comunitats de tota mena i patrimonis familiars de l'antiga noblesa (art. 1r), així com també, els arxius Municipals, Notarials, Judicials, Parroquials, Episcopals, Conventuals, Capitulars i altres de similars (art. 3r) a disposició de la Generalitat de Catalunya.

Tot i que, com veiem, la legislació se centrava en la protecció de la documentació anterior al segle XIX també s'actuà, en menor mesura, amb la documentació administrativa –o de producció més recent-.²²⁹

En el buidat de premsa hem pogut veure reproduïdes algunes disposicions legislatives²³⁰ d'aquest període en relació al tema que ens ocupa. Hem de

---

Barcelona: 1979, núm. 18, p. 34 i 35.

²²⁸ ZAMORA I ESCALA, J. E. "El salvament dels arxius catalans durant la Guerra Civil espanyola (1936-1939)". *Lligall*, Barcelona, Associació d'Arxivers de Catalunya, 2000, 16, p. 85-151.

²²⁹ ZAMORA. Op. Cit., p. 90.

destacar en aquest apartat el reportatge il·lustrat publicat a *La Vanguardia* el 14 d'agost de 1938 sota el títol, *Cultura contra barbarie. Salvando archivos y documentos de los riesgos de guerra*, on es fa una ressenya de la tasca de la Secció d'Arxius.

Tanmateix, també tenim un exemple del 12 de setembre de 1937, en l'article "*¿Quiénes son los amantes de la cultura?*" d'Ignacio Bolívar Urrutia, on s'explica què s'ha protegit, les obres d'art, les biblioteques i arxius, en contra de les "*imputaciones insidiosas del enemigo franquista*", en el sentit que aquest acusava als republicans de la destrucció del patrimoni cultural en els primers temps de guerra.

D'altra banda, encara que no sigui l'objecte d'aquest estudi, cal dir que el salvament del patrimoni artístic apareix a la premsa amb una certa regularitat sobretot durant els primers mesos de la guerra, de la mà de Joaquim Folch i Torres.

La confiscació franquista dels arxius catalans

Tot i que no n'hem trobat constància a *La Vanguardia*, cal considerar -tal com hem vist anteriorment- que l'any 1938 el govern franquista va crear la Delegación de Estado para la Recuperación de Documentos, dependent del Ministerio del Interior, que tenia com a missió "*recuperar, clasificar y custodiar todos aquellos documentos que existan en la zona liberada procedentes de archivos, oficinas y despachos de entidades y personas hostiles y desafectas al Movimiento nacional (...) y que sean susceptibles de suministrar al Estado información referente a la actuación de sus enemigos*". És important afegir que des del mes de setembre de 1936 es consideraven "*objeto de incautación*" "*cuantos bienes, efectos y documentos pertenecientes a partidos,*

---

²³⁰ El conjunt de disposicions legislatives d'aquest període es troben recollides a l'Annex 1.

agrupaciones políticas (...) o personas con actuaciones antipatrióticas o contrarias al movimiento nacional".²³¹

L'objectiu final d'aquestes accions era, davant la possible victòria franquista, la repressió efectiva de l'enemic a través dels arxius. I efectivament, aquesta repressió es va aplicar a través del Tribunal Especial de Represión de la Masonería y Comunismo. Això explica la gran acumulació de documentació pública i privada efectuada pel govern franquista, ubicada actualment en el Archivo General de la Guerra Civil Española, a Salamanca, entre la qual hi ha part encara dels "papers de Salamanca" corresponents a la Generalitat republicana i a entitats, partits polítics, associacions catalanes i particulats.

La destrucció i manipulació dels arxius catalans

Hem trobat exemples en la premsa, de destrucció d'arxius administratius, és a dir, dels documents públics generats en aquells moments o d'anys recents. Aquesta eliminació d'arxius podia circumscriure's en fases de revolució i caos com és l'exemple de la notícia del 25 de juliol de 1936 amb el títol "*Quema del fichero social de la Compañía de Tranvías de Barcelona*". Aquesta destrucció i crema d'arxius se centra sobretot en el període revolucionari del primers dies de la guerra civil que, com ja hem dit abans, foren l'objectiu indiscriminat a l'igual que tot allò que es relacionés amb l'església, la propietat privada o el poder. Aquesta destrucció d'arxius era provocada des de l'interior del país per individus que volien arrasar literalment qualsevol element que s'identifiqués amb els suposats aliats de l'Aixecament. El 14 d'agost de 1936 encara es poden observar accions com aquesta, "*Archivo del Juzgado de 1ª Instancia, con asuntos políticos y sociales desde el año 1923, previa autorización del Comité de Salud Pública, será quemado (Lérida)*". Precisament amb un decret de la Generalitat amb data del 14 d'agost de 1936, es confiscaven arxius, biblioteques i fitxers d'entitats. Un dia abans, el 13 d'agost, apareix a la premsa "*Incautación de ficheros económicos*" a l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre. El 23 d'agost de 1936 una altra notícia informa que a causa de la "*desaparició*"

---

²³¹ CERDA, J. *Los archivos municipales en la España contemporánea*. Asturias:

dels llibres del Registre civil, podran ésser celebrats els matrimonis sense presentar els documents pertinents. En aquest context, un decret del 4 de desembre del 1936 aclareix l'abast de l'Ordre del Departament de Justícia de la Generalitat, del 4 de novembre, que disposa que els Jutjats Populars Locals s'apropriessin els arxius parroquials, en el sentit que els documents que han de passar als esmentats Jutjats són els llibres registres de naixements, matrimonis i defuncions des de l'any 1801 fins al 1936. D'aquesta manera, a la premsa, el 2 de setembre de 1937, podem llegir la següent notícia en relació a que *“Los registros parroquiales”* de Vilafranca del Penedès se n'han fet càrrec el jutjat municipal. També hem trobat una notícia del 25 d'agost de 1937, en la que s'informa sobre una Ordre de Presidència de la Generalitat, a partir de la qual els ajuntaments on va desaparèixer el Padró d'habitants per la *“revuelta”*, hauran de fer una nova inscripció amb referència al proper 1 de setembre.

La destrucció que també hem d'evidenciar és la provocada des de l'exterior del país, bàsicament pels bombardeigs del bàndol franquista que s'intensificaren amb el pas de la guerra, sobretot l'any 1938. Aquesta amenaça va motivar que el mateix any 1936 s'iniciés el trasllat a Viladrau del patrimoni documental més destacat de Barcelona i d'arreu de Catalunya. En la mateixa línia l'any 1938, en virtut del decret del 10 d'octubre, el Monestir de Pedralbes es va convertir en l'Arxiu Històric General de Catalunya, un gran dipòsit documental als afores del centre històric i administratiu de la ciutat de Barcelona, per tal d'evitar els atacs indiscriminats de les bombes de l'aviació franquista.

Un altre exemple de destrucció el trobem en la següent notícia, el 15 de setembre de 1937, *“Un avión faccioso ataca el correo aéreo francés a su paso por la Costa Brava.”*

Un exemple de manipulació en els arxius per part del bàndol franquista el tenim el 23 de desembre de 1937, *“Homenaje merecido. El general Miaja, hijo honorario de la capital de la República. Mientras los facciosos borran del*

Ediciones Trea, 1997, p. 249.

Registro civil el nombre de José Miaja, el Ayuntamiento de Madrid le concede los máximos honores.”

Tant en la destrucció interna com en l'externa la Secció d'Arxius de la Generalitat de Catalunya va intentar posar fre, en la mesura del possible, al que podia haver estat la destrucció de la memòria documental del país.

L'exportació i el comerç de documents antics

L'exportació i el comerç eren dues accions que calia controlar i per això era indispensable que la legislació vigent ho incorporés. Al Principat, el 5 de novembre de 1936, un decret prohibeix l'exportació de llibres i manuscrits anteriors a l'any 1800 sense l'autorització de la Conselleria de Cultura de la Generalitat de Catalunya. A nivell estatal, el 8 de maig de 1938 apareixia a *La Vanguardia* un decret del Govern de la República que prohibia el comerç d'obres d'art i documents antics.

El control social, econòmic i polític de la població a través dels documents

En el desenvolupament de la guerra, el control de les persones a través dels documents per part de l'Estat fou una constant i això restà reflectit en gran mesura en les notícies aparegudes a la premsa.

Els registres domiciliaris foren una acció sovintejada davant d'una denúncia o la sospita sobre persones que es poguessin alinear a favor de l'Aixecament militar. Aquests registres es traduïen en la revisió “in situ” d'un pis, d'una propietat o d'una finca en els quals correntment podien aparèixer armes, acumulació de joies, béns mobles diversos, valors i títols bancaris, propaganda a favor del “aixecats” i documents personals comprometedors. La descoberta d'aquests elements i la identificació de documents de persones que anessin en contra del règim polític legal i vigent portava a la detenció i a l'aplicació dels procediments judicials pertinents. Un exemple l'hem trobat en la següent notícia del 25 d'agost de 1936, “*Archivo a disposición del Juzgado de Guardia*”,

de Antoni Aunós, germà del polític Eduard Aunós, ministre a la Dictadura de Primo de Rivera. Una altre exemple el trobem el 12 de desembre de 1936, *“Hallazgos valiosos en casa de un exmarqués”* amb *“documentos comprometedores.”*

Un altre exemple, el trobem el 13 d'octubre de 1938 en un registre practicat al domicili d'un desertor, on es localitzà propaganda de les eleccions de 1936.

El estrangers, amb una notícia del 6 de desembre de 1936, tampoc s'escaparen d'un registre de la seva documentació.

La falsificació de documents, de passaports també s'evidencia en la premsa i suposava una pràctica que pretenia “saltar-se” el que hem anomenat control de les persones o dels ciutadans per part de l'Administració de l'Estat o de la Generalitat de Catalunya. Està clar que aquesta pràctica es podia produir en qualsevol document identificatiu per tal de cercar els avantages o beneficis que podia suposar superar els límits de la legislació vigent. Un exemple de les il·legalitats que es varen cometre el tenim en la següent notícia, *“La expedición de pasaportes. Un abogado en la cárcel”*, el qual cobrava per dur a terme la seva gestió (27 d'agost de 1937).

La guerra motivava un règim de control estricte en la mobilitat de les persones i així trobem notícies com *“Detenidos por intentar pasar la frontera sin pasaporte”* (20 de març de 1937). Així cada vegada s'intensificava més *“La depuración de la retaguardia”* (4 de juliol de 1937) i aleshores, *“Cada cual en su sitio. La depuración de la retaguardia”* (14 de juliol de 1937). El 6 d'agost de 1937, *“El control de las fronteras. Se establece una zona fronteriza de veinte kilómetros de profundidad, debiéndose poseer autorización (salvoconducto) para poder circular por ella”*. El 28 d'agost de 1938 s'informava de *“La concesión de salvoconductos para trasladarse a las zonas de guerra.”*

Un altre exemple del mal ús dels documents el trobem el 14 de novembre de 1937 en la següent notícia, *“Un obrero muerto e identificado con la documentación de otro obrero que está vivo.”* El 18 de gener de 1938, un

exemple sobre manipulació d'imatges en *“Signos fascistas. La mentira fotográfica.”* El 13 de febrer de 1938 s'informa sobre el frau de *“Los duplicados de la carta de racionamiento.”*

La conseqüència de les il·legalitats comeses per superar aquest control la trobem el 3 d'agost de 1937 en el *“Nuevo récord de diligencias judiciales”*. El 21 de maig de 1938 en *“Los tribunales de justicia en Cataluña”* s'entrevista a J. Andreu Abelló, president del Tribunal de Cassació de Catalunya, el qual informa sobre la instrucció de diligències i sumaris en terminis breus i judicis de resolució immediata.

La guerra també motivà la creació de nombrosos documents que regulaven la vida quotidiana del ciutadans. Potser el document identificatiu més representatiu fou la targeta de racionament. A la premsa és el tema que apareix més regularment ja que afectava l'alimentació i el consum de diferents productes de la població de les ciutats i pobles d'arreu del país. És fàcil d'imaginar com devia esdevenir el document personal més preuat i més decisiu en el “dia a dia” de les persones que van viure la guerra. Hem pogut comprovar com a la premsa hi apareixien constantment els diversos repartiments de tota classe d'aliments (pa, carn, carn congelada, peix, bacallà, arròs, lenties, mongetes, cigrons, pèsols, llet, sucre, ous, oli, patates, “gofio”), productes bàsics (sabó) i combustibles (carbó, benzina, petroli) així com el control i regulació d'establiments i consumidors per part de l'Administració. El 6 de gener de 1937, *“El consejero de Abastos anuncia la próxima implantación de la tarjeta de racionamiento familiar.”* El 31 de gener de 1937 s'anuncia la *“Distribución de la tarjeta de racionamiento familiar.”* El 21 de març de 1937 *“La tarjeta de racionamiento del pan empezará a aplicarse desde mañana.”*

El 4 d'agost de 1937 s'establia una *“Orden en la que se prohíbe concurrir a los mercados de Cataluña para la adquisición de aves y caza sin la autorización del Departamento de Abastos.”* El 25 d'agost de 1937, *“La tarjeta de racionamiento ha de ser nominal.”* L'1 de setembre de 1937, la notícia *“Los certificados para adquirir leche”* informava que es podran obtenir els tiquets de compra a través de documents extractats dels jutjats per ingressar a les

escoles primàries. I el 3 de setembre de 1937, en relació al repartiment de llet, seran denunciats els metges que facin receptes sense existir malalts. Alhora, el 5 de setembre de 1937, en relació a *“El control de los médicos”*, Governació i Assistència social disposa una Ordre per establir un fitxer de control de metges de Catalunya. El 29 de gener de 1938, en *“La inscripción de niños necesitados de leche”* s’informa que caldrà fer la inscripció de partides de naixement d’infants amb menys de 2 anys que necessitin llet. El 29 de setembre de 1938 s’informa sobre *“La duración de los certificados de enfermedades”*, amb la revisió de les targetes-receptes a causa dels abusos i falsificacions.

El 31 d’octubre de 1937, *“El suministro de gasolina”*, informa sobre la regulació del *“justificante de servicio”* que facilita la benzina a les agències de Campsa.

El 24 de novembre de 1937 s’informa sobre el carnet de racionament, de l’obligació de donar-lo de baixa per absència, defunció o mobilització.

El 7 de setembre de 1937 aquest control repercutia també en el món judicial en la incoació de *“Expedientes de Hacienda”* al Palau de Justícia de Barcelona, per contraban de loteries i farina.

El mateix 7 de setembre de 1937 apareixia una *“Reglamentación de la venta preferente de alimentos”* a través de documents per a malalts, infants i gent gran.

Un altre document d’aparició freqüent a la premsa és el tíquet d’accés als menjadors econòmics. El 15 de febrer de 1938 s’obren les llistes per a *“La inscripción en los comedores populares”* a l’Hotel Colon.

Els certificats de treball també foren un document que controlava la situació laboral dels ciutadans. El 23 de febrer de 1937, s’anuncia a la premsa *“Una orden de Gobernación. Se crea, con carácter obligatorio, el certificado de trabajo”*. El 28 de juliol de 1937, apareixia la *“Carta de identidad profesional”*

para los extranjeros". El 24 d'agost de 1937, *"la carta de identidad profesional para los franceses."*

Les patents d'automòbil, els fulls de ruta també foren instruments de control en l'ús de vehicles i la seva circulació. El 27 de març de 1937 s'informa sobre *"La recogida de vehículos sin documentación."* El 28 de juliol de 1937 apareixien *"Las nuevas guías-permisos para circular."* L'1 d'agost de 1937, *"No puede circular por carretera ningún vehículo sin la hoja de ruta."* El 25 d'agost de 1937, *"Los coches indocumentados serán retirados."* El 15 d'octubre de 1937 *"Quedan suspendidos todos los permisos de circulación concedidos a los médicos de Barcelona."* El 30 de novembre de 1937 *"Quedan anulados todos los permisos especiales de circulación de automóviles"* i, per controlar i ordenar la circulació de vehicles caldrà proveir-se d'una autorització especial. El 16 de gener de 1938, *"Precisa proveerse de la Patente Nacional de Circulación"*, en cas contrari els vehicles podran ser requisats. El 28 de maig, *"Una importante disposición sobre la circulación de camiones"* informa sobre la necessitat de registrar-los en las Jefaturas militares de la Dirección General de Retaguardia y Transportes del Ministerio de Defensa Nacional.

Els comerciants es veien obligats a disposar d'una guia per circular amb carbó vegetal (19 de novembre de 1937).

El cens d'aparells de ràdio, els permisos d'aparells fotogràfics també s'afegien, en aquest cas, en el control de la informació i les imatges. El 16 d'octubre de 1937, s'informa sobre la *"Reglamentación para la tenencia (cartón licencia) y uso de aparatos fotográficos."*

El 24 de febrer de 1938 s'informa sobre les autoritzacions per celebrar actes públics a partits polítics, organitzacions sindicals, associacions.

El control també arribava a les empreses comercials i industrials que es veien obligades a la formalització d'inventaris-balanços en la seva comptabilitat a través d'un decret (20 de febrer de 1938).

El 31 de desembre de 1937, *“El gobierno de la República. Orden de entrega, mediante resguardo, de los metales y piedras preciosos.”*

El 9 de setembre de 1937, *“Se crea una contribución directa sobre los beneficios extraordinarios obtenidos en tiempo de guerra.”*

Els nous arbitris sobre consum de begudes, facturació de menjars, billar, venda d'articles de luxe, drets de matança a l'escorxador (3 de setembre de 1937). L'arbitri sobre cases de dormir (17 de setembre de 1937).

El cens de personal d'indústries químiques (14 d'octubre de 1937).

Les llicències d'arma curta (normes per a la seva obtenció) del 20 d'agost de 1937. L'1 d'octubre de 1937 es concreta que per tal d'obtenir el permís s'haurà de presentar un aval de les Centrals Sindicals o Partits polítics antifeixistes.

El 18 de novembre de 1937 s'informa sobre *“El pasaje gratuito para los heridos e inválidos de guerra.”* El 8 de desembre de 1937, la renovació de *“Los pases de libre circulación de los heridos y mutilados de guerra.”*

L'1 de desembre de 1937, el cens d'infants bascos amb finalitat per a l'ensenyament.

El 29 de gener de 1938, *“Las placas-pases para los niños de las escuelas”* per a la gratuïtat als transports urbans.

El 7 de gener de 1938, s'informa dels repartiments de correspondència també en diumenge.

Emissió de bitllets i segells

Els nous bitllets i segells emessos al llarg de la guerra també esdevenien els documents que reflectien els canvis i les alternatives polítiques a l'Estat espanyol.

El 7 de febrer de 1937, *“Sellos y billetes recogidos a los fascistas.”*

El 14 de maig de 1937, *“La falta de moneda divisionaria. El Ayuntamiento de Barcelona lanzan al mercado una emisión de billetes de 1 y 0,50 ptas.”*

El 12 d'agost de 1937, *“Los billetes de la Generalidad son de curso obligatorio.”*

El 9 de gener de 1938, *“La recogida de valores, bonos, billetes y monedas. Sólo podrán circular las emisiones del Tesoro o del Banco de España.”*

El 26 de febrer de 1938, *“La recogida de los billetes de la Generalidad.”*

La difusió i la propaganda a través dels documents

Com en qualsevol conflicte bèl·lic la informació esdevenia en mans del poder una arma de guerra més. Els canals de difusió de la informació de cada règim polític es convertien en canals de propaganda per justificar-se, defensar-se de l'enemic i atacar-lo quan convenia. Aquesta propaganda es podia traduir en documents de diferents suports i formats: documents en suport paper, en imatge fixa (fotografies) i en moviment (cinema). I aquests documents es podien utilitzar en conferències, exposicions, concursos, cinema, etc.

Difusió, propaganda i defensa del règim legal i vigent

El 9 de desembre de 1936, apareix aquesta notícia *“Gráficos de la barbarie fascista para repartir por Europa.”*

El 19 de gener de 1937, *“Ante el próximo Consejo de la Sociedad de las Naciones. El Gobierno legítimo de España presentará nuevas pruebas documentales.”*

El 18 de febrer de 1937, *“Un documento sensacional sobre la barbarie fascista.”*

El 27 de maig de 1937, *“El arte y la cultura de Cataluña en la Sorbona de París”* amb la presència del Cap de la Secció d'Arxius, Agustí Duran i Sanpere.

L'11 de febrer de 1938 s'informa sobre la inauguració el dia 13 de *“El Museo Archivo de Granollers y del Vallés Oriental.”*

El 16 de febrer de 1938 apareix l'article *“El maestro del retablo de San Jorge”* d'Agustí Duran i Sanpere en el que explica com s'ha pogut conèixer a través dels arxius salvats i organitzats de la Catedral de Barcelona la identitat de l'autor Bernat Martorell. El 26 de maig de 1938 apareix una altra troballa d'Agustí Duran i Sanpere, *“Un gran escultor medieval desconocido”*, Antoni Canet, també aparegut a l'Arxiu de la Catedral.

El 4 de setembre de 1938 apareix un reportatge sobre *“El perfecto engranaje de nuestro ejército”*, on hi ha una fotografia amb el peu següent *“Nada menos que todos los expedientes militares instruidos en Barcelona desde hace 50 años se hallan aquí cuidadosamente catalogados en estas estanterías.”*

Exposicions

Durant la guerra es realitzaren nombroses exposicions que tenien com a missió elevar la moral del poble davant l'enemic. Va tenir un paper destacat el Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya.

El 28 de febrer de 1937, *“Exposición en la plaza de Cataluña. Siete meses de guerra”*, organitzada pel Comissariat de Propaganda de la Generalitat.

El 30 de març de 1937, *“Exposición antifascista”*, a Tarragona.

El 29 de maig de 1937, *“Nuestra propaganda en el extranjero”*, una exposició de cartells i fulls volants a Sete (França).

El 15 de juny de 1937, *“Exposición de carteles y dibujos”*, als Quatre Gats de Barcelona, a benefici de la lluita que sosté el poble basc contra el feixisme.

El 22 d'agost de 1937, *“Exposición de fotografías”*, al Palau de la Generalitat *“de las actividades totales del país desde el 19 de julio en sus múltiples aspectos”*, *“proximamente irá a Méjico y Repúblicas sudamericanas.”*

El 20 d'octubre de 1937, *“Homenaje a la URSS. Exposición documental.”*

El 2 de desembre de 1937, *“La Exposición de gráficos de guerra muy concurrida”*, organitzada pel Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya, a la Delegació de la Generalitat de Catalunya a Madrid.

El 21 de desembre de 1937, *“El presidente Companys inaugura la Exposición de homenaje al heroísmo del pueblo de Madrid”*, a Barcelona, organitzada per la Subsecretaría de Propaganda del Ministerio de Estado amb la col·laboració del Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya.

El 20 de febrer de 1938, *“La exposición de guerra de la división 31”* a la plaça de Catalunya de Barcelona.

El 15 de novembre de 1938 *“Exposición biográfica a la memoria de Durruti”*, en el 2n aniversari de la seva mort, amb documentació gràfica.

Concursos

El 21 d'octubre de 1937, la premsa informa sobre un concurs de fotografies, organitzat pel Comitè Català Pro homenatge a la URSS per donar a conèixer aspectes de la vida catalana *“al pueblo hermano de la URSS.”*

Cinema

El 12 de setembre de 1937, *“Un interesante film documental de la guerra”*, produït per la Sección de Información del Estado Mayor del Ejército del Centro (Madrid).

El 18 de setembre de 1937, el “Noticiero Nacional”, a Lleida, editat per Laya Films sobre la presa de Belchite per les tropes republicanes. També el mateix dia una “*Sesión de cine antifascista*” al Coliseum, una sessió documental organitzada pel Socors Roig de Catalunya.

El 29 de juliol de 1938 “*El film “Catalunya, màrtir” ha sido proyectado en París*” sobre els bombardeigs a Barcelona.

Cartells

El 3 d'octubre de 1937 apareix la notícia on s'establia la censura i la regulació sobre la fixació de cartells a la via pública.

La propaganda del bàndol franquista

El 9 de gener de 1937, una notícia diu “*Productoras cinematográficas a servicio del fascismo.*”

L'11 de desembre de 1938, trobem la següent notícia, “*¿Qué piensan los pueblos civilizados? Italia ya no se recata en decir al mundo entero que bombardea con su aviación las poblaciones de la España republicana, y para que conste su agresión de un modo fehaciente, publica expresivos documentos gráficos.*”

La política de control en la fabricació i ús del paper

Les polítiques de control en la fabricació i ús del paper foren també un aspecte estratègic de cabdal importància en el desenvolupament de la guerra.

El 10 de desembre de 1936 ja apareix anunciat a la premsa un ple regional sindical del Paper i el cartró sobre les mesures de control i restricció del seu ús. El 16 d'octubre de 1937, “*El problema del papel para la prensa. Pacto de colaboración del órgano sindical UGT-CNT*” (Madrid). El 7 de maig de 1938

“Fábricas de papel intervenidas”, la Generalitat intervé totes les fàbriques de paper del territori català.

Els documents de l'enemic

L'apropiació dels documents de l'enemic franquista era també un factor estratègic de primer ordre i que calia difondre.

El 20 de gener de 1937, una notícia diu *“La quinta columna. Descubrimiento de un depósito de dinamita blanca. Una emisora de radio y documentos comprometedores.”*

El 23 de març de 1937, *“Más documentación del ejercito italiano.”*

El 28 de juliol de 1937, *“España ha sido vendida por Franco. Interesante documento hallado en las ropas del cadáver de un soldado faccioso.”*

Conclusió

Creiem que el buidat elaborat a través de La Vanguardia ens ha permès una visió àmplia i, alhora, diferent de l'evolució de la Guerra Civil espanyola, a través dels documents.

El plantejament d'aquest apartat que ha consistit en la recerca de les notícies que fessin referència a tots aquells documents produïts per les administracions públiques, com a ens que gestionen els drets i els deures dels ciutadans, ha resultat des del nostre punt de vista força interessant.

Interessant perquè resseguir els documents ens ha permès conèixer tant el pes que poden tenir en la memòria històrica d'un país, en funció dels valors precisament testimonials, informatius i històrics que acumulen amb el pas del temps com en la gestió diària d'una societat en relació al valor administratiu i legal que adquireixen en el moment de la seva producció. Hem de pensar que la majoria de documents generats en el temps de la guerra, en la mesura que

s'han conservat, són els documents dels nostres arxius actuals, és a dir, són la font primària per analitzar la nostra pròpia història. Veiem doncs com els documents tenen un cicle de vida des que neixen fins que esdeven testimonis del passat.

Un aspecte a destacar ha estat el que podríem anomenar la “batalla” entre el ciutadà i el document en un període bèl·lic en el què l'Estat esdevé un aparell de control estricte i implacable sobre la població en totes les esferes de la seva vida quotidiana. En aquest sentit, el control de l'Estat es tradueix en un control “burocràtic i documental” de la població. Amb tot, hem pogut constatar l'intent constant d'una part de la població de superar els límits de la legislació i de l'“ordre establert” per tal d'escapolir-se de les restriccions i de la pressió exercida.

No podem oblidar però, la manipulació i la utilització dels documents i els arxius pels mateixos Estats i les seves administracions, tant amb finalitats de propaganda com per fer efectiva la repressió de l'enemic.

Una vegada més destaquem el paper cabdal que va tenir la Secció d'Arxius de la Generalitat de Catalunya en el salvament dels arxius arreu del Principat amb l'objectiu de protegir la memòria documental del país, davant els efectes destructius dels atacs franquistes. Aquesta destrucció també s'ha evidenciat en altres conflictes bèl·lics del nostre passat com, la guerra dels segadors, la guerra de successió, la guerra del francès; les revolucions i carlinades del segle XIX. Exemples més propers i a nivell internacional on els arxius han esdevingut objectiu militar, s'han produït a Croàcia i Bòsnia-Herzegovina, Kosovo,²³² Palestina.²³³, Irak o en el cas recent d'Egipte.²³⁴

---

²³² “Els arxius, objectiu militar” (Editorial). *Butlletí informatiu de l'Associació d'Arxivers de Catalunya*. Barcelona, Associació d'Arxivers de Catalunya, núm. 50, març-abril 1999.

²³³ “El Ejército israelí acaba con los archivos de la Administración palestina. Destruídos los documentos de propiedad de la tierra y los historiales de los estudiantes”. *El País*, 22 de abril de 2002.

²³⁴ “Destrucción de archivos en Egipto. La policía y el ejército han procedido a borrar sus huellas de los archivos, la mayor parte de la documentación que podría perjudicarles está cayendo pasto de las llamas. Los principales artífices de la quema son los agentes de la policía secreta del anterior régimen, incendian e impiden que los bomberos se acerquen a los edificios gubernamentales que van cayendo

En definitiva, hem pogut constatar els diferents valors que acumulen els documents amb el pas del temps, el paper clau que juguen en un període bèl·lic com fou la Guerra Civil espanyola i la utilització interessada que en fan el mateixos Estats.

6. Els arxius dels presidents de la Generalitat republicana i a l'exili

Finalment, hem cregut interessant analitzar la història dels arxius que van ser fruit de l'actuació dels presidents de la Generalitat republicana i a l'exili; les vicissituds de la seva conservació i la seva ubicació actual per tal que siguin accessibles.

6.1. L'Arxiu Macià: salvament, oblit i descoberta

L'Arxiu Nacional de Catalunya conserva la documentació de Francesc Macià i Llussà anterior a la presidència de la Generalitat (1931-1933). Fonamentalment es tracta dels documents de la seva activitat de diputat a corts, d'Estat Català, de l'emprèstic Pau Claris i, sobretot, de l'anomenat Exèrcit Català amb el qual el futur president va intentar d'envair Catalunya en plena dictadura de Primo de Rivera fent la via de Prats de Molló. El fons s'endinsa en el judici i l'exili de Macià i els seus viatges a l'URSS i diferents països americans. Una segona part de documentació està integrada bàsicament per la correspondència del president i dels seus secretaris, així com per la documentació generada per la commoció popular per la seva mort el Nadal de 1933.

El salvament de la documentació anterior al 1931, conservada en les anomenades “capses verdes”, va patir una sèrie de vicissituds que són el reflex directe dels aconteixements polítics que tingueren lloc després de la mort del president.

Aquests documents van ser traslladats el 1937 a la Biblioteca de Catalunya, per ordre del conseller de Cultura Ventura Gassol. En Ricard Albert Llauro, *“Quan era secretari de l'Associació de Lletres de l'IEC, l'any 1937, es va traslladar a Vallmanya amb una camioneta, va recollir les famoses “Caixes verdes”, i les va dipositar a la Biblioteca de Catalunya, després d'haver informat la família Macià.*²³⁵

Amb el pas dels anys, en ple franquisme, *“foren clandestinament lliurats a la custòdia de l'arxiu de la Diputació de Barcelona per salvar-los de l'empara o la destrucció. Just iniciada la transició, la filla del president, Maria Macià, inicià la seva recerca fins que foren trobats i restituïts a la família, la qual els diposità a l'Arxiu Nacional de Catalunya l'any 1990.”*

Ho explica M. Assumpta Rodon, excap de l'Arxiu General de la Diputació de Barcelona, *“Sempre he sostingut la idea que un bon arxiver, a més de tenir una bona formació, ha de ser tafaner, i aquest, diguem-ne defecte, en el meu cas ha estat una sort, ja que l'any 1984, obrint un munt de paquets descontrolats que hi havia al magatzem de l'arxiu vaig localitzar l'arxiu personal del president Macià, documents que feia temps reclamava la família, una vegada retornada de l'exili. Aquesta troballa va suposar-me un reconeixement públic puntual en el moment en què es va presentar a la premsa l'inventari dels documents del fons. Reconeixement que hauria de ser implícit en l'exercici de la professió, però que tan sols recau en aquell que té la sort de ser al lloc precís en el moment adequat.”*²³⁶

A aquesta documentació s'hi afegí després la magnífica col·lecció de fotografies de les activitats i viatges de Macià, que els seus fills i néts conservaven en la residència familiar de Vallmanya. En els darrers anys, arran de la venda d'aquesta propietat, els tres néts del president, els germans Teresa, Eugènia i Antoni Peyrí i Macià, han completat el fons amb més fotografies de caire fonamentalment familiar i han reconvertit el dipòsit en donació plena (acord del govern publicat al DOGC de 17 de març de 2009). A banda, la Diputació de Barcelona va restituir a la Generalitat de Catalunya els 219 lligalls amb la correspondència oficial dels dos anys i mig de la presidència, un ingrés que constitueix un element fonamental del desplegament de l'Arxiu Nacional de Catalunya amb l'objectiu de reunir l'arxiu històric de la Generalitat del període republicà.²³⁷

---

²³⁵ FERRAN, M. *L'Escola Isabel de Villena i la seva gent (1939-1989)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997, p.102.

²³⁶ RODON I VALLS, M. Assumpta. *Cap de l'Arxiu General de la Diputació de Barcelona. Butlletí 83 Informatiu de l'AAC (gener-març 2007)*.

6.2. L'Arxiu Companys: reflexe de les vicissituds de l'exili i recuperació

La documentació del qui fou president de la Generalitat Lluís Companys i Jové, (1933-1940) fou conservada per la família del mateix president després de la seva mort el dia 15 d'octubre de 1940.

Atesa la dispersió i les vicissituds viscudes per la família del president a l'exili, el conjunt documental de Lluís Companys és de procedències diverses, però forma un fons unitari registrat a l'Arxiu Nacional de Catalunya com a fons personal. El fons està integrat per documentació textual i gràfica i abasta tant l'activitat pública del president com la privada, aspectes que acaben sent indissociables. Com a fons de caràcter personal, complementa la documentació de la Presidència de la Generalitat conservada en altres fons de l'Arxiu Nacional de Catalunya.

La recuperació dels documents de Companys s'inicià l'any 1988, arran de la compra que el Departament de la Presidència efectuà a la senyora Huguette Ballester, i va continuar amb l'adquisició en subhasta pública, a França, d'una maleta amb documents escrits i fotografies que acompanyà el president de la Generalitat a l'exili. Les actuacions són interdepartamentals, hi intervenen els departaments de la Presidència i de Cultura, a través del Centre d'Història Contemporània de Catalunya i l'Arxiu Nacional de Catalunya.

6.2.1. La recuperació de la documentació i la constitució del fons

La major part de la documentació que Companys s'endugué personalment el 1939 i els seus darrers escrits van restar en mans de la seva vídua, Carme Ballester, la seva filla resident a Mèxic, Maria Companys i Micó, i les seves germanes que vivien a Barcelona.

Documentació de Carme Ballester

El mes setembre de 1988 el Departament de la Presidència comprà la documentació de Carme Ballester a Huguetta Ballester, vídua de Francesc Ballester, gràcies a les gestions de Josep A. Giralt i González, alcalde de la Vajol (Alt Empordà) i president de la Comissió d'Actes Lluís Companys, i de Josep Benet, director del Centre d'Història Contemporània de Catalunya.

Aquesta compra incloïa el següent material, entre altres:

- 10 documents sobre el segon matrimoni de Lluís Companys;
- la nota dirigida al Dr. Anguera, escrita des de la presó de la Santé de París, tal i com s'esmenta en l'apartat anterior;
- la carta dirigida a Carme Ballester des del castell de Montjuïc poc abans de l'afusellament, també esmentada més amunt;
- nota de la germana del president, Ramona Companys, dirigida a Lluís Companys empresonat a Montjuïc;
- exemplar del dictamen publicat sobre la sentència del procés contra Lluís Companys, de Marc-Aureli Vila;
- certificació de la mort de Lluís Companys;
- 2 documents sobre la tomba de Lluís Companys i Micó (Lluïset) i Carme Ballester a França;
- 2 medalles de bronze: "Alliberament de París. Coronel Lize a Mme. Carme Ballester", de 1944;
- exemplars d'un llibre de poemes de Carme Ballester de Companys;
- exemplar del llibre eucologi;
- 7 dibuixos i làmines;
- 28 positius fotogràfics B/N;
- 2 retrats pintats de Lluís Companys i Carme Ballester, respectivament. Aquests dos retrats van presidir el menjador del domicili de Carme Ballester fins a la seva mort.

Documentació i objectes de les germanes del president

La major part dels escrits i objectes que Lluís Companys lliurà a les seves germanes Neus i Ramona, hores abans de morir, foren enviats per aquestes a

la filla del president, exiliada a Mèxic. D'aquí que només pogueren donar al Centre d'Història Contemporània de Catalunya el material següent:

- *Récépissé de demande de carte d'identité* de la República Francesa, o petició de documentació per a la residència a França.
- *Bulletin de dépôt* de la presó de la Santé, o resguard dels béns de Lluís Companys dipositat a les oficines de la presó parisenca.
- Ordre general de la IV Regió Militar del 13 d'octubre de 1940, que declara l'obertura del judici sumaríssim contra Companys.
- Còpia de l'acte de processament.

Documentació i objectes de Maria Companys i Micó

El març de 1989 vingué a Barcelona la senyora Maria Lluïsa Gally i Companys, néta del president, per fer donació a la Generalitat, en nom propi i dels seus germans, de la documentació i dels objectes que es conservaven a Mèxic. El viatge i la donació es produïren gràcies a les gestions de l'historiador Josep Maria Solé i Sabaté i del Centre d'Història Contemporània de Catalunya.

La donació incloïa el material següent:

- 2 escrits de Lluís Companys, sense datar;
- 12 cartes de Lluís Companys, des de La Baule i París, a la seva filla, datades entre el 2 de juny de 1939 i l'1 de maig de 1940;
- darrera carta de Lluís Companys a la seva filla Maria i testament hològraf, redactats al castell de Montjuïc;
- objectes del president: 1 cartera, 1 portacigarretes, 1 rellotge, 1 ploma estilogràfica, 1 encenedor, 2 mocadors i 1 anell. Es tracta dels objectes que Companys lliurà a les seves germanes en la seva darrera trobada al castell de Montjuïc;
- carta de Lluís Companys a J. Maganda i fotocòpia del missatge del president adreçat als catalans d'Amèrica, portat per Josep Andreu i Abelló a Mèxic l'octubre de 1940;
- carta de Manuel Companys i Jover, des de Montpeller, a la seva neboda Maria, datada el 15 de novembre de 1940;

- 5 cartes de Ramona i Neus Companys, des de Barcelona, a la seva neboda Maria, datades entre 1940 i 1957;
- 4 cartes de Carme Ballester a Maria Companys, datades entre 1940 i 1945;
- 27 cartes i telegrams de condol a Maria Companys, datades entre 1940 i 1942;
- carta d'Indalecio Prieto, des de Mèxic, a Maria Companys del 20 d'octubre de 1943;
- carta de Josep M. Poblet, des de Barcelona, a Maria Companys del 2 de febrer de 1971;
- 9 cartes de Josep Tarradellas a Maria Companys i Hèctor Gally, datades entre 1972-1975;
- 14 cartes i documents de diversos corresponents i orígens;
- àlbum i fotografies soltes d'actes d'homenatge al president Companys i altres.

La darrera adquisició. La “maleta” comprada a França

El juny de 2003 l'Arxiu Nacional va ingressar nova documentació que havia estat posada a la venda per la casa de subhastes Bretagne Enchères, de Rennes (França). El lot es componia de més de 500 positius fotogràfics en blanc i negre i un petit conjunt de documentació textual. El conjunt es va conservar durant més de seixanta anys en una maleta de pell que, segons el responsable de la casa de subhastes, acompanyà el president Companys en el seu exili a França. Tot sembla indicar que es tracta de material que provenia de Carme Ballester i que completaria el que es comprà l'any 1988. En aquest lot sobresurt, pel seu valor testimonial, el llibre que el president tenia a les mans en el moment de la seva detenció que té, en la seva portada, un emotiu record de la seva esposa.

Fotografies

Les fotografies, la part més voluminosa del lot, fan referència a les activitats públiques del president i a la seva vida personal:

- Lluís Companys al Tarròs. Donat el seu caràcter privat, segurament són imatges inèdites que mostren Lluís Companys en un ambient del qual hi ha pocs testimonis gràfics.
- Activitat política de Lluís Companys abans de ser elegit president de la Generalitat: regidor de l'Ajuntament de Barcelona i enterrament de Francesc Macià.
- Activitat de Lluís Companys com a president de la Generalitat (1934-1939): recepcions, visites a diverses poblacions, actes commemoratius (celebracions de l'Onze de Setembre, de la Revolució Russa, concerts, celebracions esportives), actes polítics i mítings i desfilades militars, ja en període bèl·lic. Les fotografies són majoritàriament de format 18 x 24 cm, i estan fetes per fotògrafs professionals, entre els quals destaquen Josep Maria Sagarra, José Domínguez, Gabriel Casas i els Brangulí. Dels 500 positius del conjunt, un 20% fan referència a Carme Ballester (retrats, fotografies en actes públics que presidia com a vídua del president i imatges familiars i de viatges), a Francesc Ballester i a diversos membres i esdeveniments familiars. La datació d'aquestes fotografies s'allarga fins als anys seixanta i principis dels setanta i, a part del fet que tenen un interès menor, es fa difícil la identificació dels personatges que hi apareixen.

Documentació textual

El lot comprat també inclou la documentació textual següent:

- Carpeta que sota el títol de "Secretaria" aplega un recull d'articles publicats per Lluís Companys a *El Mercantil Valencià*, durant el seu empresonament l'any 1935 pels fets del 6 d'octubre, i notícies sobre l'actuació de Companys durant la segona etapa de la seva presidència, després del triomf del Front Popular el febrer de 1936, el seu alliberament i restabliment al front de la Generalitat. El conjunt es clou amb articles publicats a la premsa francesa sobre l'exili republicà de principi dels anys quaranta.
- Carpeta amb els textos de 10 intervencions públiques del president que van des de les paraules pronunciades en el procés contra el Govern de la Generalitat pels fets del 6 d'octubre de 1934, fins a la darrera allocució radiofònica pronunciada a finals de la Guerra Civil, passant per diferents discursos i textos emesos per ràdio al llarg de 1936.

- Un exemplar del llibre *Vie des Saints* que, com ja s'ha dit, el president tenia a les seves mans en el moment de la seva detenció.²³⁸

La darrera troballa

Per últim, l'any 2010, l'historiador Joaquim Aloy va localitzar uns documents inèdits relacionats amb Lluís Companys i la seva esposa a l'Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (Institut Internacional d'Història Social) d'Amsterdam, concretament al fons dipòsitat pel berguedà Josep Ester, persona que va ajudar activament a fer possible que les autoritats alemanyes atorguessin una indemnització a Carme Ballester. D'aquests documents destaca un manuscrit de Carme Ballester que narra amb detall la detenció del seu marit per part dels alemanys a La Baule (Bretanya). A conseqüència d'aquesta detenció Companys seria lliurat al règim franquista, que l'executà al Castell de Montjuïc el 15 d'octubre de 1940.

Aquests documents es poden resseguir al portal [memoria.cat](http://www.memoria.cat/companys/content/portada) <<http://www.memoria.cat/companys/content/portada>>.

6.3. L'Arxiu Irla

Una part de documentació que s'ha conservat del president Josep Irla i Bosch, qui fou president a l'exili (1940-1954) es troba a l'Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià.

Dins la relació anomenada Arxiu de la Generalitat de Catalunya trobem documentació sota aquests epígrafs:

- Govern de l'Exili.
- Biografia.
- Consell Nacional de Catalunya.
- Correspondència amb Josep Tarradellas (160 cartes).
- Correspondència amb Pi i Sunyer (56 cartes).
- Decrets i Ordres (1945-1954).

---

²³⁸ CODERN BOVÉ; Llorenç. "La recuperació de la documentació del president Lluís Companys" *Butlletí de l'ANC*, núm. 7, febrer 2004, p. 8-11.

- Delegació de Funcions.
- Delegacions (1945-1954).
- Missatges i Declaracions.
- Propostes.
- Relacions amb el Parlament i els Diputats.
- Relacions amb Govern Republicà (1945-54).
- Relacions amb Organitzacions Culturals.
- Relacions amb Organitzacions Polítiques.

També hi ha les donacions de Víctor Torres i Felip Calvet, que van ser secretaris d'ell.

A l'Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols, hi ha una llibreta de memòries polítiques que va escriure a finals de la seva vida, datades l'octubre de 1956 i editades per Viena a cura de l'historiador Jordi Gaitx l'any 2010. Aquestes memòries foren cedides a l'Arxiu per Cion Pijoan, afillada de Josep Irla i Florència Bas, l'any 2001. Hi ha també documentació sobre Irla, correspondència i altres documents com certificats i informes al fons del seu amic i col·laborador Felip Calvet i nombroses fotografies, al mateix Arxiu. La documentació d'Irla aplegada per Calvet, així com la d'aquest darrer fou donada després de la seva mort per la seva vídua, Teresa Rovira, filla d'Antoni Rovira i Virgili.

Segons Jordi Gaitx, també es conserva documentació com correspondència d'Irla a l'Arxiu Nacional de Catalunya (Fons Generalitat de Catalunya -Exili-, Fons Ventura Gassol, Fons Pau Casals), a l'Arxiu Carles Pi i Sunyer (Fons Carles Pi i Sunyer), al Servei de Biblioteca i Documentació de la Universitat de Lleida (Llegat Màrius Torres).

6.4. L'Arxiu Tarradellas: salvament i accés

El 23 de març de 1980 es va dur a terme l'acte simbòlic del dipòsit i acceptació del fons documental del president Josep Tarradellas al monestir de Poblet. El 31 de desembre de 1981, el qui fou President de la Generalitat de Catalunya des de 1954 fins a 1980, Josep Tarradellas i Joan, féu donació efectiva del seu

arxiu personal al monestir de Poblet. Amb la seva esposa, la senyora Antònia Màcia, van decidir donar a l'arxiu el nom de la seva filla, Montserrat Tarradellas i Màcia (1928-1984).

L'òrgan de govern que vetlla per l'arxiu és el Patronat de l'Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià, integrat per vint-i-dos membres. Onze membres representants de la família Tarradellas i onze de la comunitat monàstica.

L'esmentat fons documental no podia ser posat a disposició dels historiadors i estudiosos mentre visquessin Josep Tarradellas o la seva esposa Antònia Màcia de Tarradellas i, a la mort d'ambdós, caldria esperar encara quinze anys. Excepcionalment, el president Tarradellas podia autoritzar la consulta de documents de l'esmentat dipòsit als investigadors que li ho sol·licitaven. Aquest dret, després de la mort de Josep Tarradellas, va recaure en un consell executiu format per tres membres del Patronat de l'Arxiu: l'aleshores president, Josep Tarradellas i Macià, l'abat del monestir de Poblet i el doctor Josep M. Bricall.

D'ençà de la mort d'Antònia Macià de Tarradellas, el president del Patronat és l'abat de Poblet i el Consell Executiu que autoritza les peticions de les consultes està format per les mateixes persones que hi havia fins ara. Per poder tenir accés a l'arxiu, els historiadors han d'adreçar-se a l'abat de Poblet indicant el fons i la finalitat de la recerca.

Segons Montserrat Catalán, *“El president Tarradellas va guardar prop de quaranta anys, amb devoció, documents de tota mena que va conservar escrupolosament. Si va poder realitzar aquest propòsit fou, en gran part, gràcies als seus pares, Salvador Tarradellas I Rovira i Casilda Joan i Julià, que, en els moments en què Europa patia els estralls de la Segona Guerra Mundial, van saber conservar, amb gran encert en bidons segellats enterrats a*

*la finca de Saint-Martin-le Beau aquest testimoniatge d'una etapa de la nostra història.*²³⁹

L'any 1986 el president Tarradellas va lliurar personalment un conjunt de documents del període 1936-1940 molt importants relacionats amb la institució, a Jordi Pujol i Soley, l'actual president de la Generalitat de Catalunya, segons consta en l'acord del Consell Executiu, signat el 27 de febrer de 1986 per Josep Tarradellas i Joan, Jordi Pujol i Soley i Lluís Prenafeta i Garrusta, com a secretari general de la Presidència en aquell període.

En aquest acte va ser lliurada al president Tarradellas la quantitat de 6.812.894 pessetes en concepte de reintegrament de les despeses efectuades pel manteniment de la Secretaria General de la Generalitat de Catalunya a l'exili, des del 1965 fins al 1977, i de les relacions presentades corresponents al lloguer de diverses caixes de seguretat, segons fotocòpia que s'adjuntava, on es varen guardar els documents que fan referència a les finances de la Generalitat republicana i al cofre que contenia el cor del president Francesc Macià.

En el document de donació, el president Tarradellas fa constar: *“El conjunt de tota aquesta documentació és un testimoniatge molt vàlid i digne d'elogi pel que fa al Govern de la Generalitat de la República i dels seus funcionaris que, d'una manera meticulosa, donen compte de totes les operacions que es van produir per tal de possibilitar un esforç actiu al servei de la Generalitat de Catalunya.*”²⁴⁰

En relació al contingut dels documents, l'arxiu està classificat amb 6 períodes:

-Sèrie 1: fins a l'any 1939.

-Sèrie 2: exili (1939-1977).

---

²³⁹ CATALAN, Montserrat. “L'Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià”, p. 217-220 dins CASASSAS, Jordi i SANTACANA, Carles (coordinadors). Catàleg exposició “1899-1988 Josep Tarradellas o la reivindicació de la memòria”. Pagès Editors SL i Diputació de Barcelona, 2003, p. 219.

²⁴⁰ CATALAN, Op. Cit., p. 220.

- Sèrie 3: president de la Generalitat (1977-1980).
- Sèrie 4: a partir de 1980.
- Sèrie 5: Sra. Antònia Macià de Tarradellas.
- Sèrie 6: Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià.
- Sèrie 7: nous fons auxiliars.

Segons comunicació electrònica, de Montserrat Catalán, del dia 7 de juliol de 2010:

“La descripció de com va guardar el seu Arxiu el president Tarradellas, és la que explico en el catàleg que vostè esmenta. Caldria afegir que estava a la presó quan es va assabentar de la mort del president Companys i com ell també tenia una ordre d’extradició del General Pétain, va creure que correria la mateixa sort i per això va fer arribar una nota al seu pare demanant-li que ho destruís tot perquè la seva família estava a la França ocupada. El pare, coneixent com el president Tarradellas estimava el seu arxiu, va desobeir les seves indicacions i en lloc de destruir-ho ho va guardar tot en bidons de benzina segellats sota les vinyes. Van tenir tres escorcolls per part de l’exèrcit alemany i no van trobar res, perquè van regirar la casa de baix a dalt i de dalt a baix però, no se’ls va ocórrer pensar que estaven enterrats fora de casa. Gràcies a aquesta decisió del pare, avui l’Arxiu Tarradellas té un fons molt important de la II República al servei dels estudiosos de l’època.”

7. Conclusions

Les conclusions que es deriven de la recerca que hem presentat són diverses i les hem ordenat a partir dels següents blocs temàtics:

7.1. L'obra de l'institut d'Estudis Catalans i la política activa de la Generalitat republicana sobre patrimoni documental

L'any 1908 l'Informe de l'Institut d'Estudis Catalans ja defensava *“la necessitat de començar l'inventari y classificació dels arxius de la nostra terra y procurar la deguda reunió en les Diputacions provincials d'aquells que romanen encara abandonats o ignorats y que van sortint de Catalunya poch a poch, y essent alguns cedits a antiquaris negociants o cremats pels propis depositaris, per creure'ls paperam enterament inútil.”*

Per tant, en la primera dècada del segle XX podem constatar l'interès i l'actitud decidida d'organitzar els arxius i evitar el seu comerç o la seva pèrdua.

Fins a la instauració de la Generalitat de Catalunya les accions dirigides per l'Institut d'Estudis Catalans, creat per la Diputació Provincial de Barcelona, dotades d'ambició, talent i execució pràctica, obren el camí a la posada en valor i a la recuperació efectiva dels arxius catalans. Cal destacar en gran mesura aquest paper pioner de l'IEC perquè esdevindrà el precedent imprescindible per entendre i copsar la política arxivística posterior de la Generalitat republicana.

Durant els anys anteriors a la Guerra Civil espanyola, la Generalitat de la Segona República va realitzar avenços destacables tant a l'hora d'assumir els traspassos de competències de l'Estat espanyol en matèria d'arxius com en la planificació de l'organització i funcionament dels arxius catalans.

Amb l'esclat de la guerra, el recent nomenat Cap de la Secció d'Arxius del Servei de Patrimoni Històric, Artístic i Científic de la Generalitat de Catalunya (per Decret del 2 de juny de 1936), Agustí Duran i Sanpere assumí, en

aquelles circumstàncies, el salvament del patrimoni documental del país. Aquesta tasca, finalitzada la guerra, va excel·lir pel mètode i la dedicació emprats i, pel resultat d'haver salvat bona part de la memòria històrica documental de Catalunya.

Durant els anys de la guerra, són nombroses les disposicions legislatives en relació a nomenaments de personal d'arxius, en l'establiment de nous arxius i en diversos aspectes organitzatius que reflecteixen l'aplicació d'unes excel·lents dosis d'entrega, racionalitat i pragmatisme per part de Duran i Sanpere malgrat els avatars del conflicte bèl·lic.

En aquest sentit, el salvament dels arxius catalans no va consistir només en l'estricta protecció i conservació dels documents sinó que va mantenir-se la consigna constant d'organitzar la documentació que ho requeria. Una prova d'això la trobem en el *Dietari* redactat per Duran ja que de forma habitual hi apareix la "*tria i inventari de documents*". I no només aquest aprofitament del temps destinat a la reorganització dels fons documentals que s'anaven salvant. A més, els arxius també eren accessibles a tots els interessats i investigadors que ho sol·licitessin.

Fins i tot, els plans arxivístics d'en Duran i Sanpere no restaren únicament en una declaració d'intencions en èpoques de pau com el projecte d'organització dels arxius de Catalunya de l'any 1931. En una fase avançada del conflicte, un decret del 25 de gener de 1938 mantenia viu aquell esperit, "*el que inicialment eren uns drets que la Generalitat tenia, passaven a ésser obligacions ineludibles. D'acord amb aquesta exigència ha anat concretant-se l'organització dels Arxius Històrics de Catalunya, la qual és necessari de consolidar i perfeccionar.*" Aquesta organització preveia l'existència a Barcelona de l'Arxiu Històric General de Catalunya, la dels Arxius a les ciutats Caps de Vegueria i els d'altres poblacions on s'haguessin produït de temps concentracions documentals.

La Secció d'Arxius aglutinà un nombrós equip de col·laboradors amb diferents perfils, des de joves promeses en el món de les lletres que ja havien cursat

estudis universitaris com els exemples que hem tractat de Josep Maria Font i Rius i Martí de Riquer, que exerciren d'arxivers durant el salvament. També hi col·laboraren erudits locals que desenvolupaven la seva tasca en el territori com fou el cas de Tomàs Balbey, al municipi de Cardedeu i al Vallès. Les tasques auxiliars anaren a càrrec de personal divers, és a dir, persones vinculades a l'Arxiu Històric i d'altres que Duran els hi donava l'oportunitat de col·laborar per dissimular la seva condició de sacerdots. Ca l'Ardiaca havia estat abans de la guerra una casa oberta a tothom i en ple conflicte va seguir tenint la mateixa vocació. I Duran i Sanpere, el seu director, va estendre la mà a tothom i va aprofitar la col·laboració també de tothom en una tasca que reclamava molts suports a Barcelona i un treball en xarxa arreu del territori català.

L'historiador Francesc Vilanova ens acaba de refermar la nostra conclusió quan justifica la presentació del report sobre la protecció i salvaguarda del patrimoni català a les autoritats britàniques el mes de març de 1939 amb la intenció de contrarestar la manipulació de la propaganda franquista denunciant la “destrucció” de patrimoni a mans dels republicans, *“per al govern català, la demostració que hi havia hagut una política ferma de salvaguarda del patrimoni artístic tenia diverses implicacions (...). El govern català volia demostrar que havia pogut mantenir, dins de certs límits, una mena de control de la situació a pesar del desbordament revolucionari de l'estiu-tardor de 1936, i havia pogut transmetre una sensació de govern que, en altres zones de la península, el govern republicà no havia demostrat. En aquest argument s'hi barrejaven molts altres conceptes que s'escapaven clarament de l'objectiu de l'informe, però que tampoc no hi sobraven. En més d'una ocasió, en parlar de la conservació del patrimoni, hom feia referència al salvament de persones en perill (eclesiàstics, caps polítics conservadors, etc.), de la qual cosa se'n podia deduir que el govern català va ser en el seu lloc en els pitjors moments de la repressió revolucionària, cosa que no van fer moltes de les autoritats republicanes a Madrid, per exemple, venia a dir, i que mai no va existir una*

*persecució política organitzada des del poder, ni mediatitzada per comunistes o altres forces diabòliques.*²⁴¹

7.2. Els arxius identificats amb el poder: destrucció i salvament

El patrimoni documental del país va esdevenir sobretot en els inicis i en diversos episodis de la Guerra Civil, l'objectiu indiscriminat de qui el relacionava amb els “poder fàctics” del moment vinculats amb l'Aixecament Militar, és a dir, l'església i la propietat privada. En aquest sentit, es varen salvar molts arxius però també es produïren grans pèrdues fruit de la destrucció.

Martí de Riquer ens ofereix tres testimoniats molt gràfics de la destrucció i salvament de documents i arxius.

Agustí Duran i Sanpere va ordenar que es cremés el fons contemporani del Tribunal Eclesiàstic del Bisbat de Barcelona “*que había pasado inadvertido de las patrullas rojas, a fin de que no cayera en manos del Gobierno o de los Comités y sirviera de escándalo para la iglesia barcelonesa y no comprometiera a las numerosas personas que figuraban en los atestados.*”²⁴²

En aquest cas podem copsar una intervenció amb una clara intenció de salvar persones que es podia contradir amb la funció estricta de l'arxiver en el salvament dels documents i dels arxius.

A continuació, un testimoniats de la feixuga tasca de salvament més sovintejada:

---

²⁴¹ “Nota a l'edició” de Francesc Vilanova, p. 8-9. A: PI I SUNYER, C.; BOSCH I GIMPERA, P. *Informes a les autoritats britàniques*. Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer, 1992.

²⁴² DE RIQUER, M. “Informe sobre los sucesos acaecidos durante el periodo de dominación rojo en los archivos de Cataluña. Burgos, 13 de septiembre de 1938.” Sección Educación y Ciencia. Caixa 3.830. 1939.

*“Molts llocs on anàvem a cercar documentació estaven ocupats per homes de la FAI, que no acostumaven a rebre'ns gaire bé. “Què voleu?”, ens deien. “Venim a buscar aquests papers en nom de la Generalitat”, contestàvem. “Això són papers de l'Església i del clero que s'han de cremar”, replicaven. I nosaltres havíem d'insistir: “No home, no, precisament s'han de salvar per poder explicar tots els crims de l'Església i el clergat que hi ha escrits”. Llavors s'iniciava una discussió, que si sí, que si no... Al llarg d'una d'aquestes actuacions, vaig cometre l'error d'agafar un pergami i començar-lo a llegir. Tot seguit un milicià se'm va acarar: “Tu saps llatí, ets capellà !”. Vaig haver de defensar-me com vaig poder: “No, no, jo ho llegia, però no ho entenc, no sé què vol dir”.*²⁴³

I un altre testimoniatge d'en Martí de Riquer referent a la recollida de l'Arxiu de Sant Joan de Jerusalem que es trobava en un convent de monges del barri de Sant Gervasi de Barcelona, confiscat i destinat a hospital per a milicians:

Una patrulla armada de la FAI *“aturà en Duran i, a punta de pistola, portà tot el grup al pati del monestir; un milicià eixelebrat va arribar a disparar a en Duran, però, per sort, no tenia bona punteria. Finalment van deixar-los en llibertat, a canvi de descarregar tota la documentació que ja tenien preparada al camió i deixar-la sota la custòdia dels milicians.”*²⁴⁴ Un dia de maig de 1937, després de diverses vicissituds, Duran va aconseguir recuperar l'arxiu a uns milicians pagant-los el doble dels que els oferia un drapaire per trinxar-los, que era el destí que els volien donar.²⁴⁵

---

²⁴³ GATELL I SOLER, Op. Cit., p.108 i 109.

²⁴⁴ GATELL I SOLER, Op. Cit., p.109 i 110.

²⁴⁵ En el dietari de Ferran Soldevila també trobem documentats aquests fets.”*En Duran Sanpere m'ha explicat les peripècies que va passar ahir, anant a incautar-se de l'Arxiu de Sant Joan, i a endur-se'l. Els de la FAI, que el vigilien, murcians gairebé tots, el van detenir.*

-Si no creuen que sóc el delegat de la Generalitat, telefonin -deia ell.

-Sí, que ho creiem. D'això, no en dubtem. Però la Generalitat és el nostre enemic ! - responien ells-. L'hauríem d'afusellar. Tenim ordre d'afusellar els lladres, i vostè vol endur-se'n llibres i papers.

-Libros y papeles de curas y frailes, todo mierda ! -feia un altre.

-Ya pueden irlos llevando al museo, allí lo encontraremos todo junto para quemarlo.

I entre crits, se'l van endur cap al comitè de barriada.

-Tiros, tiros -cridaven els milicians, acordonant el carrer. Tots parlaven castellà, fins un de català; i ho feia tan malament que un company va reptar-lo:

-Parla català, tt: que no veus que no en saps !

No podem oblidar la destrucció d'arxius judicials en els primers mesos del conflicte que ja hem descrit anteriorment per part de l'Oficina Jurídica, fruit d'una política judicial arbitrària plena d'abusos i irregularitats, amb la qual el govern de la Generalitat de Catalunya va haver de cohabitar-hi i fer front.

I com a contrapunt, tenim la destrucció provocada pel bàndol franquista. D'una banda, a través de la Delegación del Estado para la Recuperación de Documentos (DERD).

Pel que fa a la destrucció sistemàtica de llibres i publicacions amb idees "rojas", la Delegación de Propaganda hi va tenir un paper cabdal però el de la DERD fou destacat. S'interveniren biblioteques senceres, fent escorcolls sistemàtics d'impremtes, editorials i relligadors on trobaven edicions senceres de llibres que moltes vegades acabaven de sortir de la impremta o encara estaven en procés d'edició.

S'havia disposat que els llibres i publicacions intervinguts serien posats en mans del Servicio Nacional de Beneficiencia, el qual es finançaria amb la venda dels dipòsits de llibres que es recollissin per fer-ne pasta de paper. Amb tot, calia preservar deu exemplars de cada una de les publicacions per al fons de la DERD.

La DERD, durant la seva campanya a Barcelona, va destruir 72.637 kg de llibres, tot i que la major part de biblioteques van ser destruïdes per la Delegación de Propaganda.

Pel que fa a documents, la càrrega completa que va ser traslladada a Salamanca amb vagons de mercaderies sumava gairebé 141 tones de documents (140.762 kg) als quals hem de sumar el trasllat que es va fer amb anterioritat de documents de Servicios Especiales i els dos de posteriors fets quan es va tancar definitivament l'oficina de Barcelona.

A la fi, en Duran va sortir-se'n, després de passar per davant el Comitè. Però no va poder complir la incautació ni endur-se'n res.

Pel que fa a la documentació dels principals dipòsits de la campanya de l'ofensiva militar va ser tramesa directament a Salamanca.

Segons Fernando Báez, nòmes un 10 % dels documents confiscats per les tropes franquistes a Catalunya es van conservar. D'aproximadament 160 tones de documents, només 16 estan als arxius perquè la resta va servir per fer pasta de paper.²⁴⁶

I d'altra banda, la destrucció causada pels bombardeigs de l'aviació franquista al centre de la ciutat de Barcelona que durant l'any 1938, sobretot el mes de març, van tenir especial virulència.

7.3. Els arxius com a eina identitària

Els arxius amb el pas del temps adquireixen un valor històric i cultural indiscutibles i, alhora, en el cas de Catalunya han acumulat un valor identitària en base a l'existència de Catalunya com a nació.

Com hem vist en l'Informe de l'Institut d'Estudis Catalans de l'any 1908, ja es destacava la importància dels arxius catalans, *“cap altra de les regions de la península ibèrica ni menys de l'antiga Galia meridional es tan rica en arxius de caràcter històric com la nostra. Catalunya ha conservat un nombre extraordinari de documents mig-eval, en diferents establiments o fòns d'ordre civil uns y de l'eclesiàstich els altres, que li permeten estudiar y escriure d'una manera més perfecta y completa que tot altre poble espanyol la seva propia historia en els diferents aspectes en que aquesta deu tractarse, les institucions, les costums, la lligislació, la literatura, els elements econòmichs y els moviments polítichs y socials.”*

-Oh, ho cremaran -diu desolat-. I és un bon arxiu: hi ha molta cosa, i bona. Barcelona, 7 d'agost de 1936.” SOLDEVILA, Op. Cit. p. 302-303.

²⁴⁶ Báez, Fernando. *Historia universal de la destrucción de libros*. Barcelona: Desitón, 2004, p. 214-215.

En relació a les vicissituds de conservació de l'Arxiu de la Llotja, el mateix informe de l'IEC de l'any 1908 aprofita per relacionar el valor dels arxius i Catalunya. *“El record d'aquest vergonyós fet deuria obligar a les corporacions oficials y literaries de la nostra ciutat a estudiar les més segures mides per a evitar la repetició, propagant en totes les classes socials l'idea del valor dels arxius o de la documentació històrica y de la relació íntima que té aquesta ab la justificació de les glories, de les reivindicacions y de la personalitat de Catalunya.”*

I encara s'hi torna a referir, *“l'Estat conserva en els seus arxius a Barcelona, el de la Corona d'Aragó y de la Delegació d'Hisenda, y la Casa Reyal en lo propi de l'antiga Batllia del Reyal Patrimoni, quantitats fabuloses d'aquells vells documents justificatius de l'actual tendència reconstructiva de la nació catalana.”*

I també es descriu la pèrdua i dispersió dels arxius catalans:

“Devem recordar de la perdua y emigració de grans arxius catalans per l'indiferencia y la deixadesa de les gents de lletres, de les societats literaries y de les corporacions populars, les que en temps oportú no curaren de pendre a son càrrech la defensa y conservació de materials històrichs de tanta valua. Ens referim als arxius dels monastirs de Poblet y Santes Creus, començats en la XIIa centuria y continuats fins a la XIXa. Oblidats de tothom, poch menys que abandonats després de la destrucció dels monastirs en l'any 1835, els dos citats arxius sembla que foren donats o encomanats a l'Academia de l'Historia, que se'n feu càrrech ab anterioritat a l'any 1860. Posteriorment, a l'esser creat l'Arxiu Històrich Nacional” hi foren traslladats amb altres arxius monacals procedents de Catalunya.

Aleshores, insisteix en: *“l'anomalia y l'inconvenient de tenir situats els materials d'estudi en lloch molt allunyat del punt on es natural que fossin més estudiats y utilisats, fòra del terrer propi y del poble al que preferentment interessen.”* A continuació, hom posa l'exemple de la descentralització territorial dels arxius francesos, en funció de la seva provinença. I a més, hom cita dos autors que

també defensaven *“la conveniència que els arxius catalans no surtin d'aquesta terra”* com foren Pròsper de Bofarull i Antoni Aulestia y Pijoan.

Ja en ple conflicte polític de la Guerra Civil els arxius adquireixen un alt valor identitari, intrínsec de la nació catalana, testimoni únic de la història del país.

El conseller de cultura Antoni Maria Sbert manifestava l'any 1937, *“la Generalitat de Catalunya ha tingut sempre, per un deure essencial, la conservació dels nostre patrimoni artístic, històric, bibliogràfic i científic. És, aquest patrimoni, la base de la nostra cultura nacional.”* *“(…) El poble català ha estimat sempre com a propi aquest patrimoni espiritual. L'amor amb que l'ha guardat és una manifestació de la seva consciència nacional.”*²⁴⁷

Els mots del report de Carles Pi i Sunyer, del conseller de cultura que substituï Sbert, sobre la protecció i salvaguarda del patrimoni català, mantenen la mateixa línia anterior. *“I és que poques vegades al llarg de la Història s'ha tingut, enmig del trasbals de la guerra, tanta preocupació per a la salvaguarda de les obres d'art; d'una banda, perquè havent arribat el poble català a un alt nivell de civilització, sentia fortament les exigències de la cultura superior; i, d'altra banda, perquè el conjunt de velles obres romàniques i gòtiques; i els pergamins i documents antics constitueixen els fonaments de la seva personalitat espiritual que estima amb profund fervor.”*²⁴⁸

Tanmateix, Maria C. Cugueró, Maria Teresa Boada i Vicenç Allué assenyalen una distinció en el moment històric entre els dos consellers de cultura; la gestió cultural de Sbert correspon a una etapa d'“entesa revolucionària”, en contraposició a la de “refermament nacional” que va propugnar el seu successor Carles Pi i Sunyer.²⁴⁹

---

²⁴⁷ SBERT, Antoni Maria. *“El patrimoni cultural de Catalunya” a Nova Iberia*, 1937, fasc. 3., dins ROSSELL, Mercè. *La Generalitat de Catalunya. II. La política cultural*. Undarius, 1977, p. 197-198.

²⁴⁸ “La protecció i salvaguarda del patrimoni històric i artístic de Catalunya”, p. 23. A: PI I SUNYER, C.; BOSCH I GIMPERA, P. *Informes a les autoritats britàniques*. Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer, 1992.

Amb tot, segons Josep Massot, “cal tenir present que Sbert no tenia res d'anarquista i que tenia tan clar com Pi i Sunyer que el conreu de la cultura era la forma d'expressar la identitat nacional de Catalunya.”²⁵⁰

Francesc Vilanova rebla la conclusió, “era una qüestió de política nacional: salvaguardant el patrimoni, s'havia salvat la identitat nacional, un element de la qual era, precisament, l'herència cultural dels catalans en totes les seves manifestacions.”²⁵¹

7.4. Els arxius com a eina de repressió

El mes d'abril de 1938, com hem vist, es va crear la Delegación del Estado para la Recuperación de Documentos (DERD) que tenia com a objectiu centralitzar la recollida, la custòdia i la classificació de tota la documentació provinent d'arxius de les administracions, entitats i persones “desafectes” al Movimiento Nacional i que fossin susceptibles de subministrar a l'Estat informació referent a l'actuació dels seus enemics. L'any 1940 es creava el Tribunal Especial para la Represión de la Masonería y el Comunismo, amb l'objectiu ben explícit de reprimir l'“enemic”, a partir dels documents confiscats.

La documentació republicana confiscada dipositada a Salamanca va possibilitar la creació de fitxers per un millor control dels disidents que van arribar a disposar de tres milions de fitxes.²⁵²

Però la repressió i la justícia militar també fou aplicada als que desenvoluparen el seu càrrec en la gestió del salvament dels arxius com hem pogut comprovar anteriorment en el cas del mateix Agustí Duran i Sanpere. Els informes i les declaracions de Duran en els dos processos judicials que va haver de superar, és a dir, la depuració com a funcionari municipal de l'Ajuntament de Barcelona

---

²⁴⁹ CUGUERÓ, Maria C., BOADA, Maria Teresa i ALLUÉ, Vicenç. *El Servei de Biblioteques del Front, 1936-1939*. Barcelona: 1995, p. 25.

²⁵⁰ MASSOT, Josep. *Antoni M. Sbert. Agitador, polític i promotor cultural*. Barcelona: PAM, 2000, p. 77.

²⁵¹ “Nota a l'edició” de Francesc Vilanova, p. 8. A: PI I SUNYER, C.; BOSCH I GIMPERA, P. *Informes a les autoritats britàniques*. Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer, 1992.

i el consell de guerra per al càrrec exercit a la Generalitat de Catalunya, demostren el to repressiu, l'amenaça i la por imperants a l'hora de manifestar quines accions i tasques havia desenvolupat en el període del conflicte, per tal de no aixecar cap sospita a través de la qual pogués ser acusat.

Per tant, a partir de la derrota republicana els arxius servien de base de dades per reprimir a tot aquell sospitós d'haver anat en contra del Alzamiento Nacional. A més, també es produiria la paradoxa de qui havia endegat el salvament dels arxius catalans també era sospitós i, consegüentment no s'escapava de la repressió i la justícia franquistes.

7.5. Els arxius com a memòria històrica

De la mateixa manera, els arxius es converteixen en una part substancial de la memòria històrica del país, és a dir, el testimoni escrit tant d'arxius públics (govern, administració) com privats (església, partits, sindicats, entitats i organitzacions de tota mena, particulars,...) que reflecteixen fidelment el funcionament natural dels seus productors.

Segons Ramon Alberch, *“la recuperació documental ha de permetre superar l'amnèsia i l'oblit dels fets passats, i restituir la memòria històrica com a instrument de consciència i civisme, i també com a referent ètic indispensable en tota societat democràtica.”*²⁵³

L'any 2007, les lleis de memòria històrica de l'Estat espanyol i de Catalunya posen les bases per reconèixer els crims del franquisme i restituir la dignitat dels represaliats.

D'una banda, la restitució de la memòria històrica de la Catalunya republicana encara no s'ha vist completada en motiu del retorn encara parcial de tots

---

²⁵² ALBERCH, R. *Archivos y derechos humanos*. Gijón: Ed. Trea, 2008, p. 118.

²⁵³ ALBERCH, R. "Arxius, memòria i drets humans". p. 2. dins *l Col·loqui Internacional Memorial Democràtic: Polítiques públiques de la memòria*, octubre 2007.

aquells documents que va confiscar la Delegación del Estado para la Recuperación de Documentos. I d'altra banda, tal com hem tractat anteriorment, cal destacar la importància de la recuperació, la conservació i la difusió dels arxius dels presidents de la Generalitat republicana i l'exili ja que esdevenen imprescindibles per reconstruir i conèixer la seva trajectòria en dos àmbits que s'entrellacen. D'una banda, l'àmbit personal amb tots aquells documents que reflecteixen la seva evolució personal i familiar i, d'altra banda, l'àmbit professional amb tots aquells documents resultants de la seva gestió al servei de la màxima institució de govern catalana que fou la Generalitat de Catalunya.

Recordem, tal com recull la llei 13/2007, del 31 d'octubre, del Memorial Democràtic, *“la preservació de la memòria històrica d'un país és, doncs, una expressió de la seva llibertat.”*

7.6. Els arxius com a portadors i reveladors de la veritat, la justícia i els drets humans

En les societats democràtiques amb antecedents de règims dictatorials i totalitaris, els arxius esdevenen l'antídot de la impunitat i la desmemòria.

“D'ençà de les conseqüències que es deriven de les atrocitats perpetrades per les dictadures militars en alguns països europeus, com Espanya, Grècia, Portugal i de l'Amèrica Llatina, com Argentina, Xile, Uruguai, Paraguai entre altres i de la necessitat de restituir els principis de memòria, veritat i justícia, la recuperació, organització i accessibilitat als arxius esdevé un element clau.”²⁵⁴

Un exemple força emblemàtic és el cas de l'espionatge polític de l'Stasi, cos policial de la República Democràtica d'Alemanya que comptava amb 90.000 empleats fixes i uns 174.000 col·laboradors oficials que van arribar a acumular dades “sospitoses” de la vida privada de quatre milions de ciutadans de l'Alemanya de l'est i de dos milions de la República Federal, amb prop de dos-

---

²⁵⁴ ALBERCH, Op. Cit., p.1.

cents quilòmetres d'expedients, informes, dossiers, gravacions i filmacions. Superat el règim comunista, el Govern alemany va facilitar l'accés d'aquests arxius als ciutadans. D'aquesta manera, van sortir a la llum casos inversemblants d'espionatge, fins i tot, en el si d'una mateixa família o entre amics.²⁵⁵ Amb tot, l'obertura d'aquests arxius a la ciutadania ha esdevingut segurament dolorosa en molts casos però també és ben clar que conèixer la veritat sobre el passat és imprescindible per no repetir errors i afrontar el present i el futur amb uns valors que s'inspirin en la justícia i la llibertat.

A l'Estat espanyol, els anomenats “papers de Salamanca” són l'exemple més proper a l'actuació perversa i criminal d'un estat policial i repressiu com va ser el règim franquista. I encara avui, després de llargues reclamacions per part de les institucions, organitzacions i particulars de Catalunya i amb un compromís legal per part de l'Estat espanyol, aquest mateix Estat no ha estat capaç de retornar tota aquella documentació que fou el botí de guerra franquista als seus legítims propietaris.

Amb tot, l'arribada de la democràcia ha possibilitat que els arxius hagin estat reveladors del què succeí. D'aquesta manera, els arxius han servit per testimoniar els soldats republicans que foren reclosos en camps de concentració i en presons, a fi d'obtenir encara que fos una simbòlica indemnització econòmica.

En definitiva, la recuperació i l'accés als arxius en la transició de dictadures a règims democràtics permeten la depuració de responsabilitats (tortures, desaparicions, assassinats), la restitució dels béns confiscats, les indemnitzacions a les víctimes i el rescabament moral dels afectats.²⁵⁶

Creiem que és un deure de les societats democràtiques el fet d'endegar polítiques públiques que tinguin com a objectiu final la recuperació, l'organització, la conservació, l'accés i la difusió dels arxius tant públics com

---

²⁵⁵ ALBERCH, R. *Archivos y derechos humanos*, p. 119 i 120.

²⁵⁶ ALBERCH, R. “L'accés a la informació”, *Ara*, 2 de maig del 2011, p. 23.

privats per tal que les mateixes societats esdevinguin el màxim transparents i lliures.

Cal remarcar, des de l'àmbit associatiu, el paper destacat de la ONG Arxivers sense Fronteres, constituïda a Barcelona l'any 1998 i que en la seva Carta Internacional alguns dels objectius que impulsen les seves actuacions són els arxius i la defensa dels drets humans i, l'accés als documents públics en els règims polítics democràtics.

Finalment, després de poder constatar la dialèctica entre els arxius i el conflicte polític, aquesta tesi vol contribuir a conèixer una mica més la història dels nostres arxius i a potenciar una línia historiogràfica estable de recerca sobre els arxius del nostre país.

8. Fonts i bibliografia

Arxius consultats:

Archivo General de la Administración (Alcalá de Henares).

Arxiu Comarcal de la Segarra (Cervera).

Arxiu de la Corona d'Aragó.

Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercero (Barcelona).

Arxiu Fotogràfic de Barcelona.

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona.

Arxiu Municipal de Viladrau.

Arxiu Nacional de Catalunya.

Bibliografia:

-ALBERCH, Ramon. "Arxius, memòria i drets humans". dins *I Col·loqui Internacional Memorial Democràtic: Polítiques públiques de la memòria*, Generalitat de Catalunya, octubre 2007, p. 1-11.

-ALBERCH, Ramon. *Archivos y derechos humanos*. Gijón: Trea, 2008.

-ALTED VIGIL, Alicia. *Política del Nuevo Estado sobre el patrimonio cultural y la educación durante la guerra civil española*. Madrid: Dirección General de Bellas Artes y Archivos, 1984.

-ALVAREZ LOPERA, José. *La política de bienes culturales del gobierno republicano durante la guerra civil española*. Madrid: Ministerio de Cultura, 1982, 2 vols.

-ALVAREZ LOPERA, José. "La organización de la defensa de bienes culturales en Cataluña durante la guerra civil. I: El periodo revolucionario (julio 1936- junio 1937)". *Cuadernos de Arte*. Granada, Universidad de Granada, 1984, XVI, p. 533-592.

-ALVAREZ LOPERA, José. "La organización de la defensa de bienes culturales en Cataluña durante la guerra civil. II: la fase de "normalización" (julio 1937-marzo 1938)". *Cuadernos de Arte*. Granada, Universidad de Granada, 1985/86, XVII, p. 15-26.

-ALVAREZ LOPERA, José. "La organización de la defensa de bienes culturales en Cataluña durante la guerra civil. III: La evacuación del P. H. A. Catalán". *Cuadernos de Arte*, XVIII. Granada: Universidad de Granada, 1987, p. 11-24.

-BAEZ, Fernando. *Historia universal de la destrucción de libros. De las tablillas a la guerra de Irak*. Barcelona: Ed. Destino, 2004.

-BARRIOBERO, E. *Un tribunal revolucionario*. Impr. Aviñó, Barcelona, 1937.

-BALCELLS, Albert i PUJOL, Enric. *Història de l'Institut d'Estudis Catalans. V. 1. 1907-1942*. Barcelona: IEC, 2008.

-BAUCELLS, Josep. *El Baix Llobregat i la Pia Almoïna de la Seu de Barcelona*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 1984.

-BOFILL, Roser i ZAMORA, Jaume Enric. "Els inicis de l'estiueig a Viladrau" a *Monografies del Montseny*, Viladrau, Amics del Montseny, juny 2005, núm. 20, p. 49-78.

-*Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona*, "La revolució de juliol i els nostres museus d'art", núm. 65, vol. VI, p. 301-318.

-CAMPILLO, Maria i CENTELLES, Esther. *La premsa a Barcelona (1936-1939)*. Barcelona: Centre d'Estudis d'Història Contemporània, 1979.

-CASASSAS, Jordi. *Els intel·lectuals i el poder a Catalunya (1808-1975)*. Barcelona: Ed. Pòrtic, 1999.

-CASASSAS, Jordi i SANTACANA, Carles. (coord.) *1899-1988. Tarradellas o la reivindicació de la memòria*. Lleida: Pagès editors, 2003.

-CASASSAS, Jordi. *La fàbrica de les idees. Política i cultura a la Catalunya del segle XX*. Barcelona-Catarroja: Ed. Afers, 2009.

-CASTELLET, Eduard. *Norbury*. Barcelona: Ed. 62, 1987.

-CATALAN, Montserrat. "L'Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià", p. 217-220 dins CASASSAS, Jordi i SANTACANA, Carles (coordinadors). Catàleg exposició "1899-1988 Josep Tarradellas o la reivindicació de la memòria". Pagès Editors SL i Diputació de Barcelona, 2003.

-CERDÁ, Julio. *Los archivos municipales en la España contemporánea*. Asturias: Ediciones Trea, 1997.

-CODERN, Llorenç. "La recuperació de la documentació del president Lluís Companys". *Butlletí de l'ANC*, núm. 7, febrer 2004, p. 8-11.

-*Crònica de la Guerra Civil a Catalunya. Crònica diària de la Generalitat de Catalunya*. Barcelona: Edicions Dau, vol. 1 (2008) i vol. 2 (2009).

-CRUANYES, Josep. *Els papers de Salamanca. L'espoliació del patrimoni documental de Catalunya (1938-1939)*. Barcelona: Edicions 62, 2003.

-CUGUERÓ, Maria C., BOADA, Maria Teresa i ALLUÉ, Vicenç. *El Servei de Biblioteques del Front, 1936-1939*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1995.

-DDAA. *Manual d'arxivística i gestió documental*. Barcelona: Associació d'Arxivers de Catalunya, 2009.

-DE RIQUER, Martí. "Autopercepción intelectual de un proceso histórico". *Anthropos*. Barcelona: núm. 92, 1989, p. 8-17.

-DIAZ, María Mercedes; ZAMORA, Jaume Enric. *Els documents de la Secció d'Arxius de la Generalitat de Catalunya (1931-1940), Arxius. Butlletí del Servei d'Arxius*, Barcelona, Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya, estiu 1996, núm. 10, p. 6-7.

-DURAN I GRAU, Eulàlia. *Agustí Duran i Sanpere, semblança biogràfica*. Barcelona: IEC, 2000.

-DURAN I SANPERE, Agustí. "Els arxius documentals de Catalunya durant la guerra dels anys 1936-1939". *Barcelona i la seva història. L'art i la cultura*. Barcelona: Curial, 1975, vol. 3, p. 622-639.

-DURAN I SANPERE, Agustí. *Tornant-hi a pensar*. Barcelona: Ed. Selecta, 1961 (i reedició el 2007).

-“Els arxius, objectiu militar” (Editorial). *Butlletí informatiu de l'Associació d'Arxivers de Catalunya*. Barcelona, Associació d'Arxivers de Catalunya, núm. 50, març-abril 1999.

-ESTRADA I CAMPMANY, Clara. “La salvaguarda dels arxius catalans durant la guerra civil (1936-1939)”. *Clarianes de la Memòria. Catàleg de l'exposició. Any Duran i Sanpere*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2001, p. 87-116.

-ESTRADA CAMPMANY, Clara. *El Servei del PHAC. La tasca d'Agustí Duran i Sanpere durant la República i la guerra (1931-1939)*. Barcelona: Ploion, 2007.

-ESTRADA CAMPMANY, Clara. *Contra els “hombres de la orda”. La depuració franquista dels caps del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de la Generalitat republicana*. Barcelona: Ploion, 2008.

-FAULÍ, Josep. “Els diaris de Barcelona: “La Vanguardia” i els altres”. *L'Avenç*, Barcelona, 1979, núm. 18.

-FERNÁNDEZ TRABAL, Josep i FRAGO PÉREZ, Pilar. “El fons del Parlament de Catalunya (1932-1939) retrobat al mas Perxés d'Agullana”, *Arxius*, Barcelona, núm. 50, estiu de 2007, p. 36-38.

-FERRAN, Mariona. *L'Escola Isabel de Villena i la seva gent (1939-1989)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1997.

-FIGUERES, Josep Maria. *El consell de guerra a Lluís Companys*. Barcelona: Proa, 1997.

-GAITX, Jordi. *Memòries d'un president a l'exili*. Barcelona: Viena edicions, 2010.

-GATELL, Cristina i SOLER, Glòria. *Martí de Riquer viure la literatura*. Barcelona: La Magrana, 2008.

-GONZALVO I BOU, Gener. “Desamortització i arxius: l'exemple del Monestir de Poblet”. *Lligall. Revista Catalana d'Arxivística*, Barcelona, AAC, 1997, 11, p. 11-29.

-GONZALVO I BOU, Gener. *Cartes d'Escornalbou i Poblet. Un epistolari d'Eduard Toda a Agustí Duran i Sanpere (1922-1940)*. Poblet-Tàrrrega, 2001.

-GRACIA, Francisco i MUNILLA, Glòria. *Salvem l'art ! La protecció del patrimoni cultural durant la Guerra Civil*. Ed. Barcelona: La Magrana, 2011.

-GRAU, J.M.T i GÜELL, M. “La crònica negra de la destrucció d'arxius a la demarcació de Tarragona”. *Lligall. Revista Catalana d'Arxivística*, Barcelona, AAC, 2001, 18, p. 65-120.

-*Guia de l'Arxiu Històric de la Ciutat*. Barcelona: Ajuntament, 1995.

-“Informe que l'Institut d'Estudis Catalans va traslladar al Excelentíssim Senyor President de la Diputació de Barcelona, sobre l'estat d'alguns arxius de Catalunya y la conveniència de la seva millor instal·lació”, 1908, *Anuari de l'IEC*, 3, MCMIX-X, editat el 1911, p. 25-34.

-JOSEPH I MAYOL, Miquel. *El salvament del patrimoni artístic català durant la guerra civil*. Barcelona: Editorial Pòrtic, 1971.

-*Le sauvetage du patrimoine historique et artistique de la Catalogne*. Barcelona: Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya, 1937.

-MANENT, Marià. *El vel de maia*. Barcelona: Edicions Destino, 1975.

-MARTÍ BONET, Josep Maria. *El martiri dels temples a la diòcesi de Barcelona (1936-1939)*. Barcelona: Arxiu Diocesà, 2008.

-MARTÍNEZ FERRANDO, Jesús Ernest. *El Archivo de la Corona de Aragón*. Barcelona: Ediciones Aymà, Barcelona històrica y monumental, 1944.

-MASSÓ, Jaume. *Notes sobre el salvament republicà del patrimoni cultural català (1938)*. Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer, 2010.

-MASSOT, Josep. *Antoni M. Sbert. Agitador, polític i promotor cultural*. Barcelona: PAM, 2000.

-“Memòria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans a l'Excel·lentíssima Diputació de Barcelona, sobre la conservació i catalogació d'arxius i biblioteques d'interès històric”, 1914, *Anuari de l'IEC*, MCMXIII-XIV, editada el 1915, p. 22-27.

-“Memòria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans a l'Excel·lentíssim Senyor President de la Diputació de Barcelona, donant compte dels treballs fets durant l'any 1914 per a la Conservació i catalogació d'arxius i biblioteques d'interès històric”, 1914, *Anuari de l'IEC*, MCMXIII-XIV, editada el 1915, p. 35-39.

-“Memòria presentada per la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans als excel·lentíssims senyors president de la Diputació i alcalde de Barcelona, donant compte dels treballs fets durant l'any 1915”, *Anuari de l'IEC*, MCMXV-XX, editat l'any 1923, p. VII-XII.

-“Memòria presentada per la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans als excel·lentíssims senyors president de la Diputació i alcalde de Barcelona, donant compte dels treballs fets durant l'any 1916”, *Anuari de l'IEC*, MCMXV-XX, editat l'any 1923, p. XIII-XVII.

-“Memòria presentada per la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans als excel·lentíssims senyors president de la Diputació i alcalde de Barcelona, donant compte dels treballs fets durant l'any 1917”, *Anuari de l'IEC*, MCMXV-XX, editat l'any 1923, p. XVIII-XXV.

-“Memòria presentada per la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans als excel·lentíssims senyors president de la Diputació i

alcalde de Barcelona, donant compte dels treballs fets durant l'any 1918", *Anuari de l'IEC*, MCMXV-XX, editat l'any 1923, p. XXVI-XXXI.

-“Memòria presentada per la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans als excel·lentíssims senyors president de la Diputació i alcalde de Barcelona, donant compte dels treballs fets durant l'any 1919”, *Anuari de l'IEC*, MCMXV-XX, editat l'any 1923, p. XXXII-XXXIX.

-“Memòria presentada per la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans als excel·lentíssims senyors president de la Mancomunitat de Catalunya i l'alcalde de Barcelona, donant compte dels treballs fets durant l'any 1920”, *Anuari de l'IEC*, MCMXV-XX, editat l'any 1923, p. XL-LXVII.

-“Memòria de la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans, donant compte dels treballs fets durant l'any 1921-1922”, *Anuari de l'IEC*, MCMXXI-XXVI, editat l'any 1931, p. VII-XIII.

-“Memòria de la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans, donant compte dels treballs fets durant l'any 1922-1923”, *Anuari de l'IEC*, MCMXXI-XXVI, editat l'any 1931, p. XIV-XIX.

-“Memòria de la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans, donant compte dels treballs fets durant l'any 1923-1924”, *Anuari de l'IEC*, MCMXXI-XXVI, editat l'any 1931, p. XX-XXVII.

-“Memòria de la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans, donant compte dels treballs fets durant l'any 1924-1925”, *Anuari de l'IEC*, MCMXXI-XXVI, editat l'any 1931, p. XXVIII-XXXI.

-“Memòria de la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans, donant compte dels treballs fets durant l'any 1926”, *Anuari de l'IEC*, MCMXXI-XXVI, editat l'any 1931, p. XXXII-XXXIV.

-“Memòria de la Secció Històrico-Arqueològica de l’Institut d’Estudis Catalans, donant compte dels treballs fets durant l’any 1927”, *Anuari de l’IEC*, MCMXXVII-XXXI, editat l’any 1936, p. VII-IX.

-“Memòria de la Secció Històrico-Arqueològica de l’Institut d’Estudis Catalans, donant compte dels treballs fets durant l’any 1928”, *Anuari de l’IEC*, MCMXXVII-XXXI, editat l’any 1936, p. X-XII.

-“Memòria de la Secció Històrico-Arqueològica de l’Institut d’Estudis Catalans, donant compte dels treballs fets durant l’any 1929”, *Anuari de l’IEC*, MCMXXVII-XXXI, editat l’any 1936, p. X-XV.

-“Memòria de la Secció Històrico-Arqueològica de l’Institut d’Estudis Catalans, donant compte dels treballs fets durant l’any 1930”, *Anuari de l’IEC*, MCMXXVII-XXXI, editat l’any 1936, p. XVI-XX.

-“Memòria de la Secció Històrico-Arqueològica de l’Institut d’Estudis Catalans, donant compte dels treballs fets durant l’any 1931”, *Anuari de l’IEC*, MCMXXVII-XXXI, editat l’any 1936, p. XXI-XXVI.

-*Memòries de Josep Rocarol. Escenògraf 1882-1961*. Barcelona: Hacer editorial, 1999.

-MONREAL, Luis. *Arte y Guerra Civil*. Angües: la Val de Onsera, 1999.

-MUÑOZ, Josep Maria. *Agustí Duran i Sanpere. Temps i memòria*. Barcelona: Proa, 2004.

-MUÑOZ LLORET, Teresa. *Josep M. Castellet. Retrat de personatge en grup*. Barcelona: Ed. 62, 2006.

-*L’Obra de Cultura*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1932.

-PALOU, Hug. "Notícia dels llibresregistre notarials de Santa Coloma de Queralt de l'Arxiu Municipal Fidel Fita d'Arenys de Mar". *Recull*, Santa Coloma de Queralt: Associació Cultural Baixa Segarra, abril 2003, 8, p. 13-35.

-PANIKKAR, Raimon. "Els estius a ca l'Herbolari abans de la guerra civil" a *Monografies del Montseny*, Viladrau: Amics del Montseny, juny 2004, 19, p. 31-35.

-PI I SUNYER, Carles. *La guerra 1936-1939. Memòries*. Barcelona: ed. Pòrtic, 1986.

-PI I SUNYER, Carles i BOSCH I GIMPERA, Pere. *Informes a les autoritats britàniques*. Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer, 1992.

-ROIG I ROSICH, Josep. *La Dictadura de Primo de Rivera i Catalunya, un assaig de repressió cultural*. Barcelona: PAM, 1992.

-RODON I VALLS, M. Assumpta. Cap de l'Arxiu General de la Diputació de Barcelona. *De l'arxiu a l'arxiver. Butlletí 83 Informatiu de l'AAC (gener-març 2007)*.

-SANABRE, Josep. *El Archivo Diocesano*. Barcelona: Impresor Fidel Rodríguez, 1947.

-SANABRE, Josep. *El Archivo de la Catedral de Barcelona*. Barcelona: Imprenta Pulcra, 1948.

-SBERT, Antoni Maria. "El patrimoni cultural de Catalunya" a *Nova Ibèria*, 1937, fasc. 3., dins ROSSELL, Mercè. *La Generalitat de Catalunya. II La política cultural*. Undarius, 1977, p. 197-198.

-SOLDEVILA, Ferran. *Al llarg de la meva vida*. Barcelona: Edicions 62, 1972.

-SOLÉ, J.M. I VILLARROYA, J. *La repressió a la reraguarda de Catalunya. (1936-1939)*. Barcelona: PAM, 1989.

-UDINA, Frederic. *Guía histórica y descriptiva del Archivo de la Corona de Aragón*. Madrid: Ministerio de Cultura, Dirección General de Bellas Artes y Archivos, Dirección de los Archivos Estatales, 1986.

-UTGÉS, Maria. "Servei de referència en temps de guerra (1938)", *Arxius*, Barcelona, num. 53, estiu de 2008, p. 35-37.

-VÁZQUEZ, Federico. *La rebel·lió dels tribunals. L'administració de justícia a Catalunya (1931-1953). La judicatura i el ministeri fiscal*. Catarroja: Ed. Afers, 21, 2005.

-VÁZQUEZ, Federico. *La justícia durant la Guerra Civil. El Tribunal de Cassació de Catalunya (1934-1939)*. Barcelona: L'Avenç, 2009.

-VILLARROYA, Joan. *Violència i repressió a la reraguarda catalana: 1936-1939*, tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 1988.

-ZAMORA I ESCALA, Jaume Enric. "Viladrau: refugi dels arxius catalans durant la guerra civil espanyola (1936-1939)", *Monografies del Montseny*, Viladrau, Amics del Montseny, 1996, 11, p. 229-260.

-ZAMORA I ESCALA, Jaume Enric. "Josep Maria Font i Rius i el salvament dels arxius de Vic durant la guerra civil espanyola", *Ausa*, Vic, 1997, XVII, 138, p. 277-301.

-ZAMORA I ESCALA, Jaume Enric. "El salvament dels arxius catalans durant la Guerra Civil espanyola (1936-1939)". *Lligall. Revista Catalana d'Arxivística*, Barcelona, Associació d'Arxivers de Catalunya, 2000, 16, p. 85-151.

-ZAMORA I ESCALA, Jaume Enric. “La depuració d’Agustí Duran i Sanpere”. *Clarianes de la Memòria. Catàleg de l’exposició. Any Duran i Sanpere*. Lleida: Institut d’Estudis Ilerdencs, 2001, p. 117-136.

-ZAMORA I ESCALA, Jaume Enric. “Agustín Durán Sanpere y la salvaguarda de los archivos catalanes durante la guerra civil española (1936-1939)”. *Archives et Bibliothèques de Belgique*, Belgique, Bibliothèque Royale, 2002, LXXIII, 1-4, p. 123-144.

-ZAMORA I ESCALA, Jaume Enric. “Tomàs Balvey i Bas i el salvament dels arxius catalans durant la guerra civil espanyola (1936-1939)”. *Monografies del Montseny*, Viladrau, Amics del Montseny, 2003, 18, p. 207-242.

-ZAMORA I ESCALA, Jaume Enric. “La presència dels documents i els arxius a la premsa durant la guerra civil espanyola (1936-1939)”, *Lligall. Revista Catalana d’Arxivística*, Barcelona, Associació d’Arxivers de Catalunya, 2003, núm. 21, p. 109-124.

-ZAMORA I ESCALA, Jaume Enric. “El Monestir de Poblet i el salvament dels arxius catalans durant la guerra civil espanyola (1936-1939)”, *Aplec de Treballs*, Montblanc, Centre d’Estudis de la Conca de Barberà, 2003, núm. 21, p. 279-308.

-ZAMORA I ESCALA, Jaume Enric. “El salvament dels arxius catalans durant la guerra civil espanyola (1936-1939)”. *Revista d’Arxius 2005-2006. República i Guerra Civil. Actes de les IV Jornades*, València: Associació d’Arxivers Valencians, 2007, 4-5, p. 367-390.

-ZAMORA I ESCALA, Jaume Enric. “Agustí Duran i Sanpere i el Montseny: memòria i paisatge”, *Monografies del Montseny*, Viladrau, Amics del Montseny, 2010, 25, p. 271-286.

ANNEX 1: DISPOSICIONS LEGISLATIVES (1931-1939)²⁵⁷

9/6/1931: Decret pel qual es crea el Consell de Cultura.
9/6/1931: Decret pel qual es determinen les cinc ponències i els seus consellers.
1932
30/1/1932: Nomenament de Frederic Gómez Gabernet, Arxiver de l'Arxiu Històric de Cervera.
1933
21/10/1933: Decret autoritzant el Conseller de Cultura per a presentar al Parlament un Projecte de Llei del Consell de Cultura de la Generalitat.
21/10/1933: Decret autoritzant el Conseller de Cultura per a presentar un projecte de Llei del Servei d'Arxius i Biblioteques, Museus i Patrimoni Històric, Artístic i Científic de Catalunya.
30/11/1933: Decret encarregant, per delegació, a la Ponència d'Arxius, Biblioteques i Belles Arts, del Consell de Cultura, l'estudi de la gestió i el tràmit del traspàs de serveis de catalogació, defensa, conservació i millorament del Patrimoni Històric, Paleontològic, Arqueològic, Científic, Bibliogràfic i Documental de Catalunya.
5/12/1933: Decret posant en vigor l'acord de la Comissió Mixta per a la implantació de l'Estatut de Catalunya relatiu al traspàs dels serveis de Belles Arts i Conservació de Monuments.
1934
31/1/1934: Ordre que distribueix els membres del Consell de Cultura en les cinc ponències.
30/3/1934: Llei del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de Catalunya.
30/6/1934: Decret posant en vigor l'acord de la Comissió Mixta per a la implantació de l'Estatut de Catalunya relatiu a l'adaptació a la Generalitat dels Serveis de Museus, Biblioteques i Arxius.
5/7/1934: Llei de Conservació del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de Catalunya.
11/10/1934: Ordre aprovant la proposta de la Comissió Mixta per a la implantació de l'Estatut de Catalunya, sobre establiment d'un Patronat per al règim de l'Arxiu de la Corona d'Aragó.
1935
19/11/1935: Ordre relatiu al traspàs de serveis sobre Belles Arts i de tots aquells que hi

²⁵⁷ En aquest annex s'ha cregut interessant incloure les disposicions legislatives de la Generalitat de Catalunya relacionades amb el patrimoni documental publicades durant el període del 1931 al 1939. La data de cada disposició correspon a la data de publicació. Fons del Butlletí/Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya de l'Arxiu Nacional de Catalunya.

estan relacionats.
5/12/1935: Ordre disposant, per les raons que s'esmenten, que els Vocals del Consell de Cultura de la Generalitat, senyors Joan Estelrich i Artigues i Josep Puig i Cadafalch passin a formar part de les Ponències d'Ensenyament Superior i d'Arxius, Biblioteques i Belles Arts, respectivament.
1936
9/1/1936: Decret fixant les atribucions i deures dels Patronats locals de Cultura, previstos en l'art. 13 de la Llei de Serveis de Biblioteques, Arxius Documentals, Museus, Monuments i Excavacions del 28 de març del 1934.
28/1/1936: Decret relatiu a l'organització dels Serveis de Belles Arts, Conservació de Monuments i d'Arxius i Biblioteques, d'acord amb la Llei del 28 de març del 1934.
2/5/1936: Ordre disposant que siguin lliurats a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, els documents administratius procedents de l'antiga Comissió Provincial de Monuments de Barcelona i del Museu Epigràfic.
4/6/1936: Decret pel qual es creen les Seccions previstes en la Llei del 28 de març del 1934.
25/7/1936: Decret en virtut del qual la Generalitat s'incauta de tots els materials i objectes d'interès pedagògic, científic, artístic, històric, arqueològic, bibliogràfic i documental que hi hagi als edificis o locals afectats pels actuals esdeveniments.
31/7/1936: Decret que desautoritza els Comitès de Salvament creats amb caràcter d'emergència a cada localitat en benefici dels Serveis de Salvament de la Generalitat.
4/8/1936: Ordre en virtut de la qual, es resol que el Comissari dels Museus d'Art de Barcelona es faci càrrec de l'edifici del Monestir de Pedralbes.
9/8/1936: Decret per a la regularització del Servei d'Arxius, Biblioteques, Museus, Monuments i Excavacions arran dels fets succeïts.
9/8/1936: Decret en que tota la documentació anterior al segle XIX queda a disposició de la Generalitat de Catalunya.
14/8/1936: Decret d'incautació d'arxius, biblioteques, fitxers d'entitats.
21/8/1936: Ordre per la qual és designat el senyor Lluís Cesarí per tal que tingui cura dels objectes i valors que formen l'arxiu de la Cambra de la Propietat Urbana de l'Hospitalet de Llobregat.
27/8/1936: Decret posant a disposició de la Secció d'Arxius del Servei del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de Catalunya, l'antiga Casa del Retir i de l'Esperança del carrer de la Palma de Sant Just de Barcelona, per ordenar els fons documentals que han estat aplegats

darrerament.
1/10/1936: Decret disposant que l'Arxiu General de Catalunya sigui instal·lat a l'edifici de l'ex-Palau Episcopal de Barcelona.
5/11/1936: Decret que prohibeix l'exportació de llibres i manuscrits anteriors a l'any 1800 sense l'autorització de la Conselleria de Cultura.
11/11/1936: Ordre que resol que pels Jutges Populars Locals es procedeixi a l'apropiació dels arxius parroquials.
4/12/1936: Decret aclarint l'abast de l'Ordre del Departament de Justícia, del 4 de novembre proppassat, que disposà que els Jutjats Populars Locals s'apropriessin els arxius parroquials, en el sentit que els documents que han de passar als esmentats Jutjats són els llibres registres de naixements, matrimonis i defuncions des de l'any 1801 fins al 1936.
11/12/1936: Decret en virtut del qual la col·lecció fotogràfica Arxiu Mas, amb els laboratoris corresponents, és intervinguda per la Generalitat de Catalunya.
27/12/1936: Ordre per la qual és concedit el permís d'exportació que sol·licita la llibreria Josep Porter, de Barcelona, per als llibres i manuscrits indicats.
1937
11/2/1937: Ordre confirmant en el càrrec de Delegat de la Secció d'Arxius del Servei del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de Catalunya, a Tortosa, el ciutadà Joan Cid i Mulet.
13/2/1937: Decret en virtut del qual és establert a Tortosa un Arxiu Històric Comarcal que serà instal·lat a l'edifici conegut amb el nom de Col·legi de Sant Lluís.
14/2/1937: Ordre designant l'arquitecte Sebastià Bonet i Ayet, funcionari en comissió de Servei en aquest Departament, perquè formuli el projecte de les obres indispensables per a la instal·lació de l'Arxiu General de Catalunya a l'ex -Palau Episcopal de Barcelona.
11/3/1937: Ordre en virtut de la qual el ciutadà Lluís Rubiralta serà Delegat de la Secció d'Arxius de la Generalitat de Catalunya a Manresa.
7/4/1937: Ordre que nomena Josep Rigol, Delegat a Terrassa de la Secció d'Arxius de la Generalitat de Catalunya.
30/4/1937: Ordre per la qual són traslladats al Monestir de Poblet els feixos de documents coneguts amb el nom de "Fons Hurtebise" que eren dipositats darrerament a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.
22/6/1937: Ordre que nomena Delegat de la Secció d'Arxius de la Generalitat a Girona, el professor Elias Serra i Ràfols.
30/6/1937: Ordre per la qual l'actual Arxiver de l'Arxiu Municipal de Lleida, Enric Arderiu i

Hospital, és nomenat Delegat de la Secció d'Arxius de la Generalitat a aquella ciutat.
30/6/1937: Ordre per la qual l'Arxiu-Museu Folkloric de Ripoll, passa a formar part dels Arxius Històrics de la Generalitat.
4/7/1937: Decret en virtut del qual la Generalitat de Catalunya estableix a Girona l'Arxiu Històric.
24/7/1937: Decret pel qual són posades sota el patrocini de la Generalitat de Catalunya les Institucions Patxot, Arxiu de la Masia Catalana i l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya.
9/8/1937: Ordre que resol que la petició formulada per la Comissaria de la restauració de Santes Creus, que li siguin lliurats determinats llibres, documents i objectes per tal que figurin al Museu i Arxiu d'aquell Monument, no pot ésser estudiada fins que aquell Museu estigui organitzat.
23/8/1937: Decret que habilita un crèdit extraordinari de 92.200 pessetes, a disposició del Departament de Cultura, perquè pugui atendre l'establiment dels Arxius Històrics Comarcals i la instal·lació a Barcelona de l'Arxiu Històric General de Catalunya.
25/9/1937: Decret per a l'estructuració del Departament de Cultura.
8/10/1937: Ordre que disposa que tota la documentació anterior a l'any 1800 existent a l'Audiència Territorial de Catalunya s'entendrà traspassada al Departament de Cultura, per ésser lliurada a l'Arxiu Històric de Catalunya.
31/10/1937: Decret que dicta normes per a la protecció del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de Catalunya.
31/10/1937: Decret en virtut del qual, és atorgada a l'Arxiu Mas una subvenció de 16.000 ptes per tal d'ajudar a l'obra de la seva conservació i de continuïtat de les tasques que li són pròpies.
1938
8/1/1938: Decret que reglamenta la defensa del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de Catalunya.
28/1/1938: Decret pel qual és organitzada la Secció d'Arxius del Servei de Conservació del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de Catalunya.
28/1/1938: Decret que estableix l'organització de la Secció d'Excavacions i Arqueologia dels Serveis de Conservació del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de Catalunya.
25/2/1938: Decret en virtut del qual és creada la Direcció General del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de Catalunya.
26/2/1938: Decret que estructura els serveis i organismes del Patrimoni Històric, Artístic i

Científic de Catalunya.
26/2/1938: Decret que dicta disposicions encaminades a assegurar la protecció del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de Catalunya.
10/3/1938: Ordre en virtut de la qual, és adaptat a la plantilla establerta pel Decret del 25 de gener, el personal de la Secció d'Arxius del Servei del Patrimoni Històric, Artístic i Científic que és relacionat.
12/3/1938: Ordre en virtut de la qual tots els protocols anteriors al 1800 existents a l'Arxiu General de Protocols del Col·legi de Notaris de Catalunya o en poder dels Notaris Arxivers, s'entendran traspassats a la Secció d'Arxius del Servei del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de Catalunya.
15/6/1938: Ordre que nomena habilitat pagador de la Secció d'Arxius de la Generalitat de Catalunya, el ciutadà Joan Fornell i Morodo.
25/8/1938: Decret per a la formació de la plantilla de l'Arxiu Judicial de l'Audiència Territorial de Catalunya.
10/10/1938: Decret per a la instal·lació de l'Arxiu Històric General de Catalunya al Monestir de Pedralbes i serveis de la Secció d'Arxius de la Generalitat.

**ANNEX 2: EXEMPLE DE CERTIFICAT DE TREBALL DE MARIÀ MANENT
(1938)**

OBSERVACIONS

Els infractors d'alguna de les disposicions del Decret sobre els certificats de treball, per falsedat de les dades que hi constin, seran sotmesos al Tribunals Populars.

(Decret del 16 de juny del 1937 - Art. 5.ª)

GENERALITAT DE CATALUNYA

DEPARTAMENT DE TREBALL

CERTIFICAT
DE
TREBALL

Núm. _____

1 El Director
Certifica que el Titular treballa a la
~~secció~~ secció d'Arxius
de la Generalitat de
~~Catalunya~~ Catalunya
de Viladrau
com a Auxiliar d'Arxiu
especialitat _____
per compte de la Secció
_____ de la Secció
_____ de la Secció
_____ de la Secció
_____ de la Secció
dedicant-hi hores diàries _____
amb el sou de 3.250 ptes.
les dades complementàries del qual es
consignen a la dreta.

Nom Maria
Cògnoms Manent i Cisa
Edat 39 anys, estat C. sexe home
Natural de Barcelona
Comarca o província idea.
Resident a Viladrau
Carrer Barri de les Paitilles
Barcelona, 24 de setembre del 1978
Signatura del responsable de l'entitat i segell de la mateixa
Signatura o signes digitals de l'interessat

Maria Manent

Juan Sanja

GC/SA/17

**ANNEX 3: INVENTARI DE L'ARXIU PARROQUIAL DE L'ESGLÉSIA DE
SANT JAUME (1936-1939)**

Procedència: església de St. Jaume.

Signatura: S. J.

- 1.- Llibre partides taula de cambi, lluïcions i censals. Comunitat St. Jaume, 1695.
- 2.- Llibre mestre taula de Cambi Comunitat.
- 3.- Llibre de Concellis de la Comunitat, 1668/1722.
- 4.- Llevador de rendes, 1599.
- 5.- Visita pastoral, 1624.
- 6.- Visita pastoral, 1740.
- 7.- Llevador rendes Comunitat, 1700/1703.
- 8.- Llibre de censos de Teyà, 1763.
- 9.- Llibre de Concellis, 1780/1814.
- 10.- Llibre de comptes de la Comunitat, 1711.
- 11.- Polisser, 1745/1758.
- 12.- Llevador de rendes, s. XIX.
- 13.- Polisser, 1553/55.
- 14.- Polisser, 1719/1721.
- 15.- Polisser, 1702/1703.
- 16.- Censos casa plaça de la Llana, 1721.
- 17.- Consells de la Comunitat, 1582/1624.
- 18.- Funerals dels notaris, 1634/1714.
- 19.- Reducció de misses, 1692.
- 20.- Benefici Ntra. Sra. Esperança.
- 21.- Censals, s. XVIII.
- 22.- Censos i censals, 1825/49.
- 23.- Misses, 1840/45.
- 24.- Misses, 1777/78.
- 25.- Funerària, 1693/97.
- 26.- Funerària, 1741/46.
- 27.- Funerària, 1643/45.
- 28.- Funerària, 1577/78.
- 29.- Funerària, 1641/43.
- 30.- Funerària, 1659/61.

- 31.- Funeraria, 1540/41.
- 32.- Funeraria, 1573/74.
- 33.- Misses, 1698/99.
- 34.- Funeraria, 1575/77.
- 35.- Funeraria, 1587/88.
- 36.- Funeraria, 1601/1603.
- 37.- Funeraria, (borrador), 1623/29.
- 38.- Funeraria, 1637/39.
- 39.- Borrador funerària, 1643/45.
- 40.- Funeraria, 1645/47.
- 41.- Borrador funeraria, 1645/48.
- 42.- Funeraria, 1781/83.
- 43.- Correspondència, testamentaria Magarola i Moxó, &
- 44.- Escriitures de censals i fundacions de misses.

ANNEX 4: MEMÒRIA DEL SALVAMENT D'ARXIUS DE VIC (1939)

“Memoria de la labor realizada en la recogida, ordenación, inventario y custodia de archivos históricos de la ciudad de Vich, durante el período anterior a la entrada de las tropas nacionales (Junio 1937 a Enero 1939).

A fines de junio de 1937 fuimos encargados por la Sección de Archivos de la Generalidad de Cataluña de la recogida y cuidado de los fondos documentales que estuviesen reunidos en los diversos archivos de Vich, o que hubiesen sido dispersados a raíz de los tristes sucesos de julio del año anterior. A la apremiante tarea de salvaguarda y adecuada instalación de los mismos, sucedió después, la más minuciosa y metódica tarea de ordenación y catálogo, y finalmente en los últimos meses, la impuesta por las circunstancias de la guerra, de instalación en convenientes refugios que apartasen aquellos fondos de los posibles peligros inherentes a la guerra, cuando esta se iba acercando a Cataluña.

De modo sumario expondremos la labor realizada en este período, ofreciendo una visión sistemática de la misma, que creemos más interesante que una relación que siguiese cronológicamente sus diversas fases. Tómese pues como un resumen o exponente de la misma.

Estado de los archivos después de julio de 1936

Fué el primer cuidado al emprender nuestra misión hacernos cargo de cual era el estado y situación en que se hallaban los diversos fondos: cuales se habían salvado y cuales perecido en la hecatombe de julio de 1936, y dónde y cómo se encontraban unos y otros. En el Palacio Episcopal, Catedral y edificios anejos era donde se encontraban los que podíamos llamar archivos fundamentales y de notorio valor. Con satisfacción pudimos comprobar que casi todos estaban a salvo.

*El **Archivo del Capítulo Catedral** -riquísimo en diplomas de a partir del s. IX- estaba intacto. Tanto los notables papiros, como los códices de su biblioteca, los pergaminos, libros y legajos no habían siquiera sido movidos de su sitio.*

Igualmente lo estaba el **Archivo de la Curia Fumada** (de los antiguos notarios de la iglesia de Vich), el de la **Comunidad de Beneficiados de la Piedad** y el de la antigua **Veguería de Vich**, instalado en depósito en una habitación del Museo. En cambio, observamos con dolor el lamentable estado en que había quedado el **Archivo Episcopal**, quemado en gran parte y chamuscado casi en su totalidad; no obstante lo cual se pudo después rehacer en algunas de sus series. Fuera de este recinto, en la ciudad, pudimos ver también completamente a salvo, los **Archivos Municipal** (en las Casas Consistoriales) y **Notarial** (custodiado en su despacho por el notario archivero Sr José Sans Font).

Pero, aparte de estos fondos conservados en sus respectivos puestos, se nos dió noticia de la existencia de otros que habían sido desplazados de sus procedencias o que los edificios donde se hallaban habían sido ocupados ilegítimamente por organizaciones, comités o autoridades diversas, por lo que corrían riesgo de perderse. A tales documentos se encaminó nuestra primera solicitud. En el local del Seminario Conciliar, yacían en confusión y desorden, o simplemente almacenados, gran cantidad de volúmenes y pergaminos que habían sido echados allí al ser violadas y saqueadas las casas y conventos de la ciudad y vecindades. Después de un paciente trabajo de separación y selección, pudimos identificar y rehacer algunas procedencias, quedando un grupo de miscelánea, sin atribución posible a ninguna de ellas. Salieron de allí total o en fragmentos los archivos de:

P.P. Franciscanos de Vich (Convento de Remedio), **PP. del Corazón de María de Vich** (sólo fragmentariamente), de las casas señoriales **Espona, Tortadés, Pratdesaba** y algunos otros de menos valor y volumen. Al mismo tiempo, se fueron recogiendo, a medida que las circunstancias particulares y locales lo permitían otros fondos cuya permanencia en sus respectivos lugares, estaba expuesta a indudable riesgo por estar ocupados aquellos por grupos, entidades, colonias de refugiados, etc. que se habían apoderado de las mansiones estacionales o religiosas que los contenían. Tarea esta, algo improba que se fué realizando en el transcurso del tiempo, merced a diversas colaboraciones y ayudas, y aprovechando el oportuno momento para hacerlo en cada caso. Así fueron viniendo los archivos de las casas **Abadal, Soler Botey, Picó**, y de los

Conventos de Sta Teresa, Santa Clara, Casa de Misericordia, Hospital, Seminario y del antiguo monasterio de "**Sant Llorenç del Mont**", en las Guillerías, además de algunos otros. La misma consideración, movió tiempos después a realizar una recogida por los pueblos de la comarca, de los archivos parroquiales y otros que se hubiesen salvado de las furias revolucionarias. Por desgracia sólo un número muy reducido de los mismos, se habían conservado, y a riesgo de perecer aún, estando por lo general arrinconados en los locales de los ayuntamientos. Así pudimos recoger los de las Parroquias de la **Piedad de Vich, Balenyá, Perafita, Sant Boi de Lluisanés, Sant Marcelo de Saderra, Gironella, Prats de Lluisanés**, y de las casas **Planell** (de Tona), **Saderra** (de Orís) y algunos otros.

Locales de concentración e instalación

Con todos estos materiales procedía ir a su debida instalación y ordenación. Se pensó conveniente concentrarlos y reunirlos todos para su mejor cuidado y conservación y se escogió como lugar más a propósito una parte del edificio de la Catedral, las estancias que forman el cuerpo del ala este del claustro de la misma, ofreciendo así las ventajas de un local de habitaciones seguidas, comunicadas todas ellas entre si, con inmejorables condiciones de luz, ventilación, etc, y además, en varias de estas habitaciones se hallaban ya instalados los fondos del Archivo Capitular, Biblioteca Capitular y Archivo de la Secretaría del Cabildo. Se habilitaron pues las restantes estancias destinadas antes a usos diversos y respetando su estructura, ajuar y mobiliario como en la espaciosa Capilla Redonda, cuyos notables altares fueron respetados íntegramente, utilizándose solamente los lienzos de pared libres y los espacios centrales, buscando en cambio sitio en las habitaciones del piso superior, lindantes con la bóveda de dicha capilla, hasta entonces ocupadas por instalaciones del Museo Episcopal. En todas ellas se colocaron adecuadas estanterías para contener los demás archivos, esparcidos en diversos e incómodos lugares del recinto, o recogidos de fuera.

Normas de la recogida e instalación de fondos

Fueron normas directrices de este trabajo de instalación, el conservar siempre la que podríamos llamar "individualidad" de cada archivo, agrupándolos por las correspondientes y respectivas procedencias, y cuidando no se confundiesen o mezclasen unos con otros; asimismo, y dentro de cada fondo, respetar toda ordenación y clasificación que ya trajesen de suyo, que, aunque no fuese exacta y justamente adaptada a un criterio o principio, hubiese venido fijada de modo definitivo en su agrupación y ligamen, así como en inventarios, catálogos, citas y referencias, de modo que cualquier intento de alteración de la misma hubiese representado una confusión en perjuicio de toda futura investigación.

Para los que no ofreciesen ningún orden, o fuesen recogidos en confusión o montones, se determinó adoptar la agrupación de sus materiales en: a) Pergaminos. b) Volúmenes. c) Legajos en papeles; y dentro de cada grupo, ordenar las piezas por asuntos y años, aparte de las variaciones singulares.

Y complemento de la tarea de ordenación, había de ser la redacción de los respectivos inventarios de cada fondo, adaptados al orden que tuviesen, como fuese que solo de algún fondo lo había ya y en el grado de detalle que era menester.

Tarea de recogida, instalación e inventario

Con tal criterio -y siguiendo las normas dadas y emitidas por la dirección de la Sección de Archivos- se empezaron las tareas de recogida, cuidadosa ordenación y instalación en los lugares ya indicados, de aquellos fondos, a que se ha hecho referencia que por hallarse en estado de dispersión o abandono requerían un más pronto y urgente acondicionamiento. Terminada esta labor y redactados los catálogos a medida que se iban arreglando los respectivos materiales, se emprendió la tarea de trasladar e instalar debidamente en los locales preparados, varios archivos situados hasta entonces en diversos lugares del edificio de la Catedral y Palacio Diocesano, pero en pésimas condiciones de toda clase. Así fueron definitivamente colocados en espaciosa y aireada estancias el Archivo de la Curia Fumada -que ya se hallaba en perfecto orden debido a la

mano del sabio Rdo. José Gudiol (e.p.d.)-, Archivo Episcopal y Archivo de la Veguería. En el curso de la reinstalación, mientras se iba revisando la ordenación en que venían se redactaba el correspondiente inventario, detallando cada pieza (volumen o legajo), en la medida que lo permitía su presentación.

En cuanto al Archivo Episcopal -que como se ha dicho fué en parte, pasto de las llamas, y en su mayoría más o menos chamuscado- se tuvo que proceder primero a un minucioso y paciente trabajo, para entresacar de los montones informes de palpel y ceniza, y juntar y agrupar los libros, fragmentos y cuadernos aprovechables aunque solo fuese en pequeña medida, reintegrando e identificando las piezas según el catálogo-cedulario, el cual, por haberlo, en este fondo nos sirvió de inestimable instrumento en esta tarea. Así pudimos rehacer buena parte de este archivo que nuevamente encuadernado, atado y rotulado pasó a los locales referidos junto a los demás.

El Archivo Capitular, por encontrarse ya en unas estanterías de los locales que se utilizaban y tener su colocación una historia secular, en cajones y mobiliario que le imprimían una fijeza y estabilidad consagradas de tiempo, fue respetado en tal instalación y orden, cuidando solo de agrupar y encuadernar piezas y papeles sueltos, y ordenar algunas series descuidadas. Se redactó el inventario ajustado a esta ordenación topográfica de cajones y estanterías, siendo al mismo tiempo otra redacción en papeletas que permita tener una definitiva clasificación sistemática, sin necesidad de alterar la que de hecho llevan los fondos.

Rotulación, indicaciones

Dos palabras tan solo referentes a la rotulación o indicación de los fondos. Se ha seguido el criterio de hacer inventarios detallados y explícitos numerando con siglas y cifras respectivamente las diversas series y unidades -volúmenes, legajos, paquetes de pergaminos- de los mismos con explicación sumaria del contenido de cada una de ellas, fecha, autorizantes u otros datos de interés, mediante lo cual, se ha podido prescindir de todo rótulo u otra indicación adjuntas a las piezas, como no sea una abreviada referencia a las siglas y cifras que

respectivamente llevan en su inventario, por medio de una etiqueta provisional adjunta pegada a los libros y legajos o en formas semejantes.

Tareas de refugio de los fondos

Dábamos fin a estas tareas enumeradas, cuando a principios de abril de 1938 se nos indicó por parte de la superioridad la conveniencia de canviar de rumbo u orientación de los mismos ante el aspecto de la situación militar. En efecto, el rápido avance de las fuerzas nacionales, que hacía acercar la guerra a Cataluña, con sus consecuencias en la retaguardia, ocasionaba una serie de riesgos y peligros que era preciso prevenir y afrontar con tiempo. Aunque la situación geográfica de Vich, no ofrecía de momento ninguna preocupación de inminencia, el convertirse la ciudad en centro de concentración y alojamiento de tropas, base de varios servicios militares, etc, imponía tomar una serie de precauciones encaminadas a poner los fondos a salvo de los peligros que pudiesen provenir de los hechos indicados y de posibles saqueos y destrucciones en caso de lucha, retirada de fuerzas, etc. De momento se procedió a agrupar los volúmenes y piezas de cada fondo en regulares paquetes, fácilmente manejables y transportables (tipo: de 5 a 6 volúmenes corrientes, cada uno), bien ligados con cordeles, y llevando cada uno, por medio de recias etiquetas de cartón adjuntas a los mismos, un número correlativo dentro de cada gran serie o fondo. Casi todo el archivo quedó así empaquetado y se buscó entonces lugar lo más apto posible para refugio del mismo, escogiéndose por sus inmejorables condiciones, unos sótanos situados precisamente debajo del mismo cuerpo de edificio dedicado al Archivo, y que constituían estancias laterales del antiguo y primitivo claustro de la construcción románica de la Catedral, que como se sabe, queda debajo y como sostén de la actual, lugares segurísimos bajo la protección de recia bóveda y espesos muros, con suficiente ventilación para resguardo de humedades y además en cierta situación recogida o escondida al alcance público. El piso de los locales -dos habitaciones contiguas- fué cubierto de madera con una red de vigas de madera, formando como una plataforma que privase al embalaje que había de colocarse, de la humedad del suelo. Dispuesto así el recinto, se fueron metódicamente colocando los paquetes de volúmenes y legajos en cajas de madera y estas, después de cerradas, en los locales referidos, cuidando de

numerarlas también correlativamente y tomar sazón en un registro especial del contenido de cada una de las cajas o baúles. No pudo seguirse en la colocación del mismo en estas cajas el orden que tenían en el archivo, por necesidad de adaptarlas en unas u otras según sus tipos o "formatos", y además porque no pudiendo preveer en el momento de iniciar tales tareas, si el tiempo y demás circunstancias permitirían la completa colocación en esta forma, de todo el archivo, se adoptó como un orden de relación o preferencia, empezando por colocar las piezas de más estimable valor (Códices de la Biblioteca, pergaminos de los más antiguos siglos, cartularios, ...) y continuando con las restantes. En una estancia, 89 cajas y baúles, unas encima de otras, pero formando hileras y dejando pasillos entre si, de forma que casi todas podían abrirse si era preciso, fueron llenadas con toda la Biblioteca Capitular, la librería del célebre erudito y archivero Jaume Ripoll, todo el Archivo Capitular, y la parte de pergaminos de los restantes fondos particulares y conventuales. El resto de archivo quedó empaquetado, en espera de si más apremiantes circunstancias obligasen a colocarlo también en aquella forma.

Precauciones con el Archivo Municipal

Terminado este trabajo se procedió a hacer lo mismo con los archivos municipal y notarial de la ciudad. El primero -situado en el piso superior de las casas consistoriales-, se encontraba en perfecta ordenación debida a la diligencia de los reputados archiveros por allí pasados, desde Don José Serra Campdelacreu hasta el actual Dr. Eduardo Junyent. Y sólo fué objeto del empaquetamiento en la forma explicada de los volúmenes y legajos de la parte histórica -excluyendo la administrativa- de cada una de sus series, considerando la fecha de 1800 como divisoria entre una y otra -según las normas fijadas por la Sección de Archivos en la recogida de fondos-. Se aprovechó asimismo para tomar el oportuno inventario de estas series históricas que idealmente eran incorporadas al resto de los archivos reunidos, aunque materialmente y por aquel entonces se dejasen permanecer en su mismo sitio.

Traslado del Archivo Notarial

Quedaba ya solamente el archivo notarial, custodiado en su domicilio por el notario-archivero del distrito Sr. José Sans Font. También estaba este en perfecta ordenación, pero el hecho de ser en realidad una continuación o segunda parte del de la Curia Fumada -pues mientras éste comprende las escribanías de la ciudad hasta el siglo XVII, aquel se inicia con las posteriores a esta fecha y además comprende todas las de los pueblos comarcanos, señoriales, etc, ya desde el siglo XIII-, el hallarse en una casa particular, sin las garantías de un cuidado oficial -ya pasó riesgo de ser perjudicado en julio de 1936- y el que las disposiciones por entonces publicadas entregaban a la Sección de Archivos de la Generalidad toda clase de documentación anterior al s. XIX, determinaron a proceder, no solo a su empaquetamiento en la ya referida forma y con referencia únicamente a lo anterior a 1800, según las normas ya mencionadas, sino también a su traslado a los locales en que estaban instalados los demás archivos de que se ha hecho mención, para colocarlo en su día junto y a continuación del citado de la Curia Fumada, aunque de momento se creyó oportuno, aprovechando tal movilización, situarlo en el refugio, llenando con el mismo otro grupo de 35 grandes cajas, que iban a ocupar la segunda estancia del mismo, en la misma forma y condición que la antedicha. En tal tarea y mientras se iban disponiendo los paquetes en las cajas nos sorprendió la entrada de las fuerzas nacionales en la ciudad de Vich con la consiguiente ocupación de los edificios y tesoro artístico y bibliográfico por los Servicios del Ministerio de Educación Nacional. Al cesar en nuestro cargo faltaba poco para la terminación de esta última tarea -y aun creo que posteriormente ha sido terminada- y con ello, para la adecuada disposición de todos los fondos históricos reunidos en Vich.

Al terminar esta reseña, séanos permitido citar los nombres de los que en una u otra forma nos ayudaron o dieron facilidades para la realización de nuestra labor. En primer lugar, hemos de mencionar a Don Agustín Agustí Durán y Sanpere, el cual, como jefe de la Sección de Archivos, nos dió las normas, directrices y la indicaciones particulares de todos y cada uno de los trabajos, visitando y inspeccionando la tareas e instalaciones del Archivo y cuidando de su buen

orden y marcha, así como de la solución y subsanamiento de dificultades y yerros. El joven Ramon Carol, estuvo a nuestro lado en el transcurso de todo este período como Auxiliar del servicio, ayudándonos en todos los aspectos del mismo. A su padre, Pedro Carol, portero-guardián del edificio y sus dependencias, se le debe el hallazgo, recuperación y recogida de numerosos fondos que su celo y diligencia supieron obtener de manos ilegítimas o de olvidados rincones. El Rdo. Dr. Ramón Casadevall Pbro. canónigo-archivero de los archivos del Cabildo y de la Curia Diocesana, desde su obligado retiro a que le imponía la persecución nos informó y orientó en numerosos aspectos para la ordenación e inventario de los mismos, así como también el Sr J. Sala Molas, buen conocedor de ellos, también el referido notario Sr. Sans nos dió las mayores facilidades para proceder al acondicionamiento y traslado del archivo que tenía en su domicilio. Los secretarios de diversos ayuntamientos son acreedores también de digna mención, por haber facilitado la tareas de recogida de archivos locales.

A continuación, y como resumen de lo expuesto damos un Índice-visión de conjunto de cada uno de los fondos o series que se reunieron, añadiendo al final una nota citatoria de aquellos otros de cuya pérdida o destrucción parcial en los sucesos de julio de 1936, nos ha llegado la noticia.

I. Fondos eclesiásticos y conventuales

1) Archivo Episcopal de Vich (A. E.)

Estaba instalado en un piso bajo el Palacio Episcopal, del lado de la calle, por donde en julio del 1936 se inició el incendio -por fortuna sofocado- que amenazaba devorar todo el edificio, con el Museo, Biblioteca, Archivos, etc, no pudiendo sin embargo impedir que pereciese parte del archivo allí instalado y que quedase maltrecho en casi su totalidad. Las series que no obstante han podido rehacerse son las siguientes:

- Ordenaciones sacerdotales. S. XVIII-XX (unos 140 paquetes salvados).
- Ordenes religiosas. S. XIX-XX (11 paquetes).

- *Cuentas del Culto. S. XIX-XX (8 paquetes).*
- *Correspondencia recibida. S. XVI-XX (46 paquetes).*
- *Correspondencia de Roma. S. XVII-XX (5 paquetes).*
- *Mensa episcopal de Vich.S. IX-XVIII (170 volúmenes y paquetes).
Importantísima serie conteniendo los "capbreus" y otros registros de los antiguos dominios y señoríos del Obispo. Desgraciadamente se han perjudicado sensiblemente, en forma casi inaprovechable los 16 volúmenes que contenían encuadernadas las escrituras y documentos en pergaminos, la mayoría, de los siglos IX a XIII de gran interés. Se conserva, sin embargo un Índice-extracto, bastante explícito de cada documento de la serie.*
- *Varia, referente a parroquias y pueblos del Obispado.
S. XIII-XX (112 paquetes de libros, cuadernos y papeles).*
- *Concilios provinciales y sinodales. S. XVI-XVIII (5 paquetes).*
- *Cartas Reales, Reales ordenes, decretos. S. XVII-XVIII (32 paquetes).*
- *Visita Pastoral. S. XIV-XIX (42 volúmenes).*
- *Guerras. S. XVII-XIX (7 paquetes).*
- *Subsidio Eclesiástico. S. XVII-XVIII (11 paquetes).*
- *Estadística parroquial. S. XVIII-XIX (15 paquetes).*
- *Beneficios, Fundaciones. S. XIV-XIX (38 paquetes).*
- *Concursos para parroquias. S. XVIII-XIX (15 paquetes).*
- *Circulares episcopales. S. XVIII-XIX (8 paquetes).*
- *Licencias ministeriales. S. XVIII-XIX (7 paquetes).*
- *Mayordomía. S. XVIII-XIX. (Serie perdida casi totalmente sólo se conservan 11 paquetes).*
- *Recibos y cuentas de mayordomía. S. XVII-XIX (8 paquetes).*
- *Episcopologio ausetano. Importante serie conteniendo documentos varios referentes a obispos de Vich. S. X-XIX
(6 paquetes).*

- *"Diversorum" (Varia interesante, Breves, Bulas, Causas pías, Colegios, Obra y Fábrica del Palacio, Religiosos, Herencias de Confianza, etc.). Entre el variado contenido de esta serie se hallan 3 legajos de papeles y notas del célebre archivero de Ripoll, Fr. Roque Olzinelles, algo maltratados por el fuego que quemó otros dos. S. XVII-XIX (47 paquetes).*

- Pleitos. Curia del Oficialato. Procesos. Alegaciones jurídicas. S. XIV-XIX (62 legajos).

2) Archivo de la Curia Diocesana

Se agregaron al Archivo Episcopal, los reducidos legajos que total o fragmentariamente pudieron salvarse de la Curia Diocesana que contenían los expedientes de Licencias matrimoniales, así como las partidas duplicados de los Registros parroquiales y algunos otros asuntos, como sigue:

- Bautismos: partidas de bautismo de diversas parroquias del obispado. Desde 1918 a 1935, con el hueco de diversos años.

- Confirmaciones: partidas de los años 1918 a 1935, con el hueco de los de 1923 a 1927.

- Matrimonios: Partidas de los 1918 a 1935, completas.

- Defunciones: Partidas de defunciones, de los años 1919 a 1935, con falta de algunos años.

-Dispensas matrimoniales: Expedientes de dispensa matrimonial incoados en la Curia de este Obispado. Van desde principios del S. XIX hasta 1918, faltando pero muchos años, y siendo incompletos los que restan.

3) Archivo Capitular (Catedral de Vich) (A.C.)

El estar ordenado sin un definido y exactamente aplicado criterio sistemático -a consecuencia de lo cual hemos redactado el inventario ateniéndonos a su situación "topográfica"- dificulta poder ofrecer un índice claro de sus diversas partes, que se entremezclan en su clasificación. Valga en su lugar la lista de los temas fundamentales de su contenido.

- Jurisdicción.

- Sede vacante.

- Procesos.

- Obra de la Catedral. (Desde el S. XV, volúmenes y cuadernos). - Escrituras referentes a posesiones en el territorio y condado de Ausona. Pergaminos,

desde el S. IX, en número de 2071, encuadernados en 20 volúmenes, constituyendo uno de los más apreciables fondos del Archivo.

- Consuetas.

- *Episcopologio de Vich*. Otra colección de valiosos documentos en pergamino desde el siglo IX, agrupándose en 2 volúmenes. Parecen ser los de que se sirvió el Dean Moncada para escribir su historia del Obispado, cuyo manuscrito se halla allí también.

- *Procesos e informaciones testificales*.

- *Pabordias de los doce meses del año*. Contiene una enorme cantidad de pergaminos, libros y capbreus agrupados por meses.

- *Administración del Común*.

- *Administración de Aniversarios*.

- *Sacristía*.

- *Beneficios y Fundaciones*. De estos últimos grupos, hay pergaminos (titulación de sus respectivas propiedades), libros de cuentas y papeles varios.

- *Tresorería*.

- *Calcinera*.

- *Sant Bernat Calvó*. Documentos en pergamino, libros y memoriales, referentes a actuación, biografía, etc, de este Obispo.

- *Privilegios y estatutos reales y pontificios*. Es otra de las más importantes series del Archivo, conteniendo notables ejemplares de documentos con sus sellos pendientes muchos de ellos, todos agrupados y cosidos en volúmenes.

- *Cartularios de la Iglesia de Vich*. Varios ejemplares de nota.

- *Pergaminos varios de interés a la Iglesia de Vich*. Agrupados en paquetes. Los hay desde el S. IX.

- *Miscelánea de papeles y documentos varios*.

- *Espéculos de las diversas administraciones*.

- *Secretaría del Cabildo*:

. *Libros de Actas de las Sesiones capitulares* (desde el S. XVI)

. *Libros de posesiones de obispos*.

. *"Liber Epistolarum" del Capítulo*. Años: 1640-1868.

. *Registro de cartas y comunicaciones recibidas, etc*.

4) Biblioteca Capitular (B.C.)

Agregada al Archivo Capitular. Comprende:

- a) *Manuscritos.*
- b) *Libros litúrgicos (impresos).*
- c) *Librería del canónigo Ripoll.*
- d) *Varios (Impresos).*

Existiendo catálogo detallado de este fondo debido a Mn. José Gudiol, Pbro. omitimos toda ulterior observación.

5) Archivo de la Parroquia de la Piedad (Vich) (P.)

Comprende:

- a) **Pergaminos.** *Agrupados en 27 paquetes, referentes a altares y beneficios.*
- b) **Volúmenes.** *En número de 13, son la mayoría "Llevadors" y algunos resúmenes de titulación.*
- c) **Legajos** *de documentos diversos y escrituras en papel, referentes a propiedades y derechos.*

6) Archivo de la Comunidad de Beneficiados de la Piedad y Catedral, unidos (Ben. P.)

Agrupación provisional de sus materiales en 170 paquetes. Contiene entre otros: Actas de censales, "Llevadors", Cuentas, "Capbreu menor", Administración de Causas pias, etc. Es de poco interés.

7) Archivo de los P.P. Franciscanos de la Provincia de Cataluña (Casa del Remedio de Vich) (F.)

Contiene:

a) **Pergaminos.** Constituyen la titulación de sus antiguos dominios; los hay desde el S. X. Se han agrupado en 10 paquetes.

b) **Volúmenes.** Son "Llevadors" y libros de cuentas. Agrupados en 8 paquetes.

c) **Legajos.** Hay tres grandes series: una de documentos sobre censales y posesiones de la Orden (32 legajos); otra de sermones y escritos religiosos y morales (39 legajos de manuscritos modernos) y otra de papeles y documentos varios (16 legajos).

8) Archivo General de los P.P. Misioneros del Corazón de María (Casa de la Merced de Vich) (C. M.)

Perdido en su casi totalidad este archivo notable por contener la documentación y papeles de la Orden y de su fundador P. Antonio Ma. Claret, tan solo pudimos recoger una ínfima parte de los "dossiers" que constituían su contenido impecablemente ordenado, con papeles referentes al proceso de canonización del fundador, informes de prodigios y algunos otros documentos.

9) Archivo del Antiguo Monasterio de San Lorenzo del Mont (en la Guillerias) (St. LL. M.)

Se hallaba en una armario de la Biblioteca del Seminario Conciliar, habiéndolo incorporado a la concentración de fondos reunidos. Lo componen una numerosa cantidad de pergaminos, de gran valor e interés, agrupados por las poblaciones a que se refieren, en 27 paquetes.

10) Archivo de las R.R. Dominicanas (Monasterio de Santa Clara de Vich) (S. Cl.)

a) **Pergaminos.** Generalmente del S. XIV. Dos paquetes.

b) **Volúmenes.** Espéculos, libros de rentas, de cuentas y gastos, etc.

c) **Legajos.** *Traslados de escrituras, facturas, recibos, correspondencia.*

11) Archivo de las R. R. Carmelitas Descalzas (Convento de Sta Teresa de Vich) (S. T.)

Contiene:

a) **Pergaminos.** *Titulación de derechos y propiedades. Desde el S. XIV. Agrupados en 4 paquetes.*

b) **Volúmenes.** *Son 45 libros y cuadernos en su mayoría "Llevadors" de censos y rentas, libros de cuentas, etc. Desde el S. XVII.*

c) **Legajos.** *Traslados de escrituras, correspondencia y papeles varios. De menguada importancia.*

12) Archivo del Seminario Conciliar de Vich (Sem.)

Comprende:

a) **Volúmenes.** *Son en su generalidad, libros de cuentas, "Llevadors" de rentas, de fundaciones, libros de acuerdos, de documentos justificativos, etc.*

b) **Legajos.** *En su mayoría manos de cuentas, liquidaciones y algunos traslados de escrituras. Abarca desde el S. XVIII -fundación del centro- hasta la actualidad.*

13) Archivo de la Casa de Misericordia de Vich (M^a)

Reducido fondo de 13 volúmenes y 26 legajos de contenido parecido a los anteriores. S. XVIII-XX. De escaso interés.

14) Archivo de la Congregación de los Dolores de Vich (Dolors V.)

Pequeño fondo de 10 legajos. Conteniendo traslados de escrituras y algunos cuadernos de cuentas.

15) Archivo de la Congregación de los Dolores de Moyá

16) Archivo de las R.R. Filipenses (Convento de los Saits, de Vich)

17) Archivo de la Academia de Santo Tomás de Aquino

Reducidos fondos con algunos cuadernos y libretas de cuentas y algún legajo de escrituras. Ello hace pensar en seguras pérdidas de parte de los mismos.

18) Archivo Parroquial de Balenyá

Contiene:

a) **Pergaminos.** *Un paquete de títulos y otros documentos.*

b) **Volúmenes.** *Libros de Sacramentos. "Llevadors" de fundaciones y Causas pias, Cofradías, etc, en número de 31.*

c) **Legajos.** *Escrituras. Licencias matrimoniales. Testamentos autorizados por el párroco. En número de 22.*

19) Archivo Parroquial de Gironella (Gironella)

Comprende 7 volúmenes: 5 libros de Bautismos (años: 1576 a 1782), y 2 manuales notariales (años: 1445 a 1551).

20) Archivo Parroquial de Perafita (Perafita)

Comprende 33 volúmenes y 2 legajos. Son aquellos los libros de Bautismos, Matrimonios, Defunciones (años: 1564, el más antiguo), de Cofradías y otras Administraciones.

21) Archivo Parroquial de Sn. Marcelo de Saderra (Oris) (St M^{el})

Contiene 17 volúmenes que son libros de sacramentos, cumplimiento pascual, Cofradías y Cuentas. Hay un manual del S. XIV.

22) Archivo Parroquial de Sta. Eulalia de Pardinás y Sn. Vicente de Prats (hoy Prats de Llussanés) (Pardinás)

Lo forman 85 volúmenes y 17 legajos. Son aquellos libros de Bautismos, Matrimonios, Defunciones y Vintras (desde el S. XVI), y Manuales notariales (desde 1457 a 1655), y de Capítulos Matrimoniales (desde 1538 a 1751). Los legajos contienen testamentos, inventarios y otros documentos.

23) Archivo Parroquial de Sn. Boy de Llussanés (St. Boy)

Es el más notable de estos archivos parroquiales. Contiene 217 volúmenes y unos pocos legajos. La serie de registro de sacramentos abarca de 1576 a 1796. Los manuales notariales, numerosísimos e interesantes, abarcan desde el año 1276 hasta entrada el S. XVIII, pertenecientes una gran parte a la antigua Curia señorial de Llussanés.

II. Fondos civiles, judiciales, ...

1) Archivo de la Curia Fumada de Vich (C. F.)

Es el antiguo archivo notarial de la Iglesia de Vich, al que en sucesivas épocas se le han ido agregando manuales de la Escribanía Real, -que con la de la Iglesia, compartían la función notarial de la ciudad y distrito- confundándose hoy los volúmenes correspondientes a los notarios de cada grupo.

Puede dividirse en cuatro grandes series:

a) Escribanía del Obispo, con 3318 volúmenes o manuales, desde los años 1320 a 1792, más algunos borradores e Índices.

b) Escribanía Pública y varios, con 684 volúmenes, desde el año 1230 hasta entrada el S. XVIII, juntándose aquí, aparte la Escribanía Real, la de numerosas Curias laicas y señoriales y otros manuales y piezas diversas. c) Procesos y borradores varios; estas dos últimas series aún en estado de ordenación por haberse hallado en confusa situación y pésimas condiciones.

2) Archivo Notarial de Vich (A. N.)

Nos referimos a la ya indicada parte de Archivo de Protocolos, anterior a 1800, que custodiaba el notario archivero Sr. Sans. Es una continuación del archivo anterior, pues comprende manuales de la Escribanía Real, de la ciudad, que completan los que hay en este, y además la totalidad de las notarías de los pueblos del distrito. Los de Vich van de los años 1598 al fijado de 1800 (que deberían intercalarse en su lugar correspondiente entre los de la Curia Fumada), y los de los pueblos (Rupit, Torelló, Taradell, Centellas, Cervera, Manlleu, Camprodón, Vilatorca, San Hipólito) desde 1400 a 1800 también. En total unos 1630 volúmenes.

3) Archivo de la Vequería de Vich (V.)

Propiedad de la familia Sentmenat (Casa Clariana), lo había entregado -muchos años antes en depósito al Museo Episcopal- en uno de cuyos pisos altos o desvanes se hallaba situado. Forma un total de 418 grandes legajos distribuidos en estas series:

I) Registros de sentencias (A. 1304-1679).

II) Procesos e informaciones (S. XVIII).

III) Curia Real. Procesos Civiles (S. XIV-XVII).

IV) Curia Real. Procesos Criminales (S. XIV-XIX).

V) Curia Real. Procesos Civiles (S. XVIII-XIX).

VI) Criminal. Partes quincenales de los pueblos al Juzgado de Vich. (S. XIX).

VII) Curia Real. Impresos.

VIII) Curia Real. Papeles varios.

IX) Miscelánea. Diversos.

4) Archivo Municipal de la ciudad de Vich (A.M.V.)

Tomamos por tal la parte anterior al S. XIX, dentro de cada serie, del archivo de la ciudad, en la ordenación del cual, lo administrativo corre parejas con lo puramente histórico. Como ya se ha dicho, ocupa, bien instalado, unas estancias

del piso alto de las Casas Consistoriales. Lo forman un total de 895 piezas (volúmenes y legajos), agrupadas en las series siguientes:

- I) Privilegios de la Ciudad (A. 1275-1711).*
- II) Pergaminos sueltos (en carpetas), (S XIII-XIV).*
- III) Libro de acuerdos (A. 1424-1800).*
- IV) "Taula de Canvi" (Libros de contabilidad), (A. 1583 a 1800).*
- V) Correspondencia recibida y enviada (A. 1424-1800).*
- VI) Catastro (Años 1716 a 1800).*
- VII) Cuentas. Albalaes. (Años 1400-1799).*
- VIII) Concellerías (Administración general), (Años 1450- 1714).*
- IX) Cartas de pago (A. 1593-1742).*
- X) Libros de negocios (Escrituras de interés a la ciudad), (a. 1605-1801).*
- XI) Bienes de Propios (A. 1719-1825).*
- XII) Claverías (A. 1400-1781)*
- XIII) Obrarías (A. 1400-1716).*
- XIV) "Botiga de Blat", "Pallol", "Fleca" (A. 1426-1800).*
- XV) Cautelas (A. 1439-1713).*
- XVI) Carteles de Arrendamientos y subastas (A. 1574-1800).*
- XVII) Propios (A. 1720-1831).*
- XVIII) Carnicerías (A. 1521-1799).*
- XIX) "Ciris blancs" (A. 1500-1750).*
- XX) Vino. Colector de Puertas (A.1687-1739).*
- XXI) Guerras (A.1580-1800).*
- XXII) Almoyna. Pias Causas (A.1541-1710).*
- XXIII) Memoriales (A.1500-1828).*
- XXIV) Hospital de Vich (A.1400-1707).*
- XXV) "Mostaçaf" (A. 1495-1713).*
- XXVI) Curia. Procesos (A.1500-1714).*
- XXVII) Bandos (1700-1799).*
- XXVIII) Series diversas (S. XVII)*
- XXIX) Varios y impresos (S. XVIII).*
- XXX) Indices y registros (S. XVIII).*
- XXXI) Privilegios, Ordenanzas, regimen municipal (S. XV-XVIII).*

XXXII) Códices literarios (4 ejemplares de los siglos XV y XVI).

5) Archivo del Colegio de Procuradores de Vich (C. Proc.)

Insiganificante fondo formado por tan solo dos volúmenes. Registros de los causídicos de la ciudad (S. XVIII).

III. Fondos patrimoniales, particulares

1) Archivo de Casa Abadal de Vich

Nutrido fondo de carácter particular, reuniendo titulación, libros de cuentas y otros papeles referentes a la vida familiar y a los patrimonios diversos reunidos por la familia poseedora. Hay una serie de pergaminos, agrupados en paquetes por siglos (del XII al XVII), y más de 200 libros y legajos que ocupan los cajones de dos grandes armarios, y que por no hallarse en sistemática clasificación dificultan el enunciado de sus asuntos o referencias. Citemos entre otras, aparte la documentación de índole particular, privada, los títulos de propiedad y escrituras de los patrimonios Pradell, Caballería, etc. Procesos y pleitos, libros de cuentas y percepciones, Beneficios y Causas Pias, etc.

2) Archivo de la Casa Soler Botey (Marqués de Oliver) de Vich (S. B.)

Comprende también la unión o yuxtaposición de fondos diversos reunidos en una sola familia, resultando un extenso archivo con 17 paquetes de pergaminos y 446 volúmenes y legajos. Componen estos: una gran cantidad de correspondencia y cuentas (de índole familiar), libros de cuentas, "Llevadors" y "Capbreus", manos de títulos y escrituras, y una colección de notas, estudios y trabajos manuscritos, sobre historia y arte de Gerona, Cervera y otras poblaciones, debidas al erudito gerundense del S. XIX, Marqués de Campmany.

3) Archivo de Casa Espona de Vich (E.)

Comprende:

- a) **Pergaminos**. Agrupados en 27 paquetes, con referencia a las posesiones de la familia (La Riera, Moseta, Moracuch, Viñas, Codolosa, Mas Beuló, Soler Moner,...).
- b) **Volúmenes**, en número de 50, todos ellos "Llevadors" y libros de administración de las posesiones referidas.
- c) **Legajos** (39), conteniendo papeles y titulación sobre las mismas.

4) Archivo de Casa Tortadés de Vich (T.)

Comprende 2 paquetes de pergaminos, 7 volúmenes y 5 legajos de papeles, todos ellos de contenido análogo de papeles al del fondo anterior. Sobre estos dos últimos fardos, hay que hacer la salvedad de que no podemos asegurar con plena certeza la pertenencia real a los mismos de absolutamente todos los materiales reunidos y a ellos atribuidos, pues el estado de confusión y mezcla en que se encontraban, con otros documentos, cuando nos hicimos cargo de los mismos hizo imposible una perfecta selección y reintegración de cada fondo, a pesar del minucioso cuidado puesto en ello.

5) Archivo de Casa Pratdesaba de Vich (Prat^a)

Hay tan solo 4 paquetes de pergaminos.

6) Archivo de Casa Anglada de Vich (Angl^a)

De reducido valor histórico, pues es la documentación particular y profesional de una familia de procuradores, administradores,... Hay algunas escrituras y cuadernos del

S. XVII. Lo demás es reciente.

7) Archivo de Casa Picó de Vich (Picó)

Contiene:

- a) **Pergaminos**, bien agrupados y clasificados, por las referencias a los patrimonios Picó, Morgadés, Bouí.
- b) **Volúmenes** (10).
- c) **Legajos** (3) de pleitos y titulación referente a los mismos.

8) Archivo de Casa Saderra (Orís) (Saderra)

Muy reducido, con solo un paquete de pergaminos y 9 volúmenes, en su mayoría libros de administración, cuentas y percepciones de sus patrimonios.

9) Archivo del Mas Planell (Tona) (Planell)

Comprende solamente 3 paquetes de pergaminos del S. XIV, y 3 volúmenes, libros de notas de escaso interés.

10) Archivo de la Casa Febrer, de Vich (Feb.)

Lo componen 7 legajos de libretas y papeles de tiempo reciente, de índole puramente particular. Sin importancia.

IV. Diversos (Fondos de procedencias diversas, ignoradas o dudosas)

Se han agrupado bajo este título aquellos documentos y materiales, que fué imposible reconocerlos y atribuirlos a su fondo y procedencia, por la confusión con otros, y no llevar indicaciones o referencias que nos pudiesen orientar. Se han hecho con ellos 35 paquetes o legajos, cuidando de agrupar cada uno de ellos, los que por presentarse juntos u ofrecer idénticas señales o características denotaban ser parte integrantes de un mismo fondo. Se refieren a propiedades particulares, poblaciones o términos de la comarca, comunidades religiosas,... Su estado fragmentario les hace de difícil aprovechamiento.

Nota de archivos perdidos

Ya hemos señalado en sus respectivos lugares las deplorables pérdidas de partes o secciones de importantes Archivos, como la serie de la Mensa Episcopal, en la que faltan muchos volúmenes y están prácticamente inservibles la de los 16 de pergaminos de gran interés. También el archivo de la Curia Diocesana o Vicariato general ha perecido casi completamente, en especial su parte histórica. Ya se ha dicho también que es muy poco lo recogido de los P.P. Misioneros del Corazón de María, fundación del P. Claret, así como de numerosas comunidades, parroquias rurales y casas señoriales. Lamentablemente curioso fué lo ocurrido con el archivo de los P.P. Franciscanos: pudo recogerse, sacado ya de su sitio, en su totalidad a excepción de los célebres de manuscritos de los P.P. Caresmar, Pascual, y Martí, custodiados en dicho convento, y que, antes de los sucesos de julio, y por temor de los mismos, habían sido librados por los religiosos a una casa particular, para mayor seguridad de tan valiosos libros, y cuya familia hizo destruir, amedrentada ante el terror y amenazas de los dirigentes locales rojos.

Apéndice

Plan de la situación topográfica de los fondos históricos reunidos en Vich:

Edificio de la Catedral. Cuerpo correspondiente al lado E. del claustro. Formado por 3 pisos, que se comunican por escalera interior que arranca de la estancia central de la planta, abierta a la galería del claustro.

Planta Baja:

- Estancia central, de paso. Ocupadas sus estanterías por el fondo de Secretaría del Archivo Capitular y Biblioteca de consulta.
- Estancia interior (comunicada con la anterior): La ocupan, el Archivo Episcopal, Curia Diocesana, Beneficiados de la Piedad, y todos los parroquiales a excepción de la Piedad.

- *Capilla Redonda (abierta directamente al Claustro); ocupan sus espacios libres: Archivo de la Veguería de Vich, todos los de las comunidades religiosas, el de la parroquia de la Piedad, los de particulares y de otras entidades.*

Piso Primero: *Lo ocupan el Archivo Capitular y su Biblioteca (instalación inicial).*

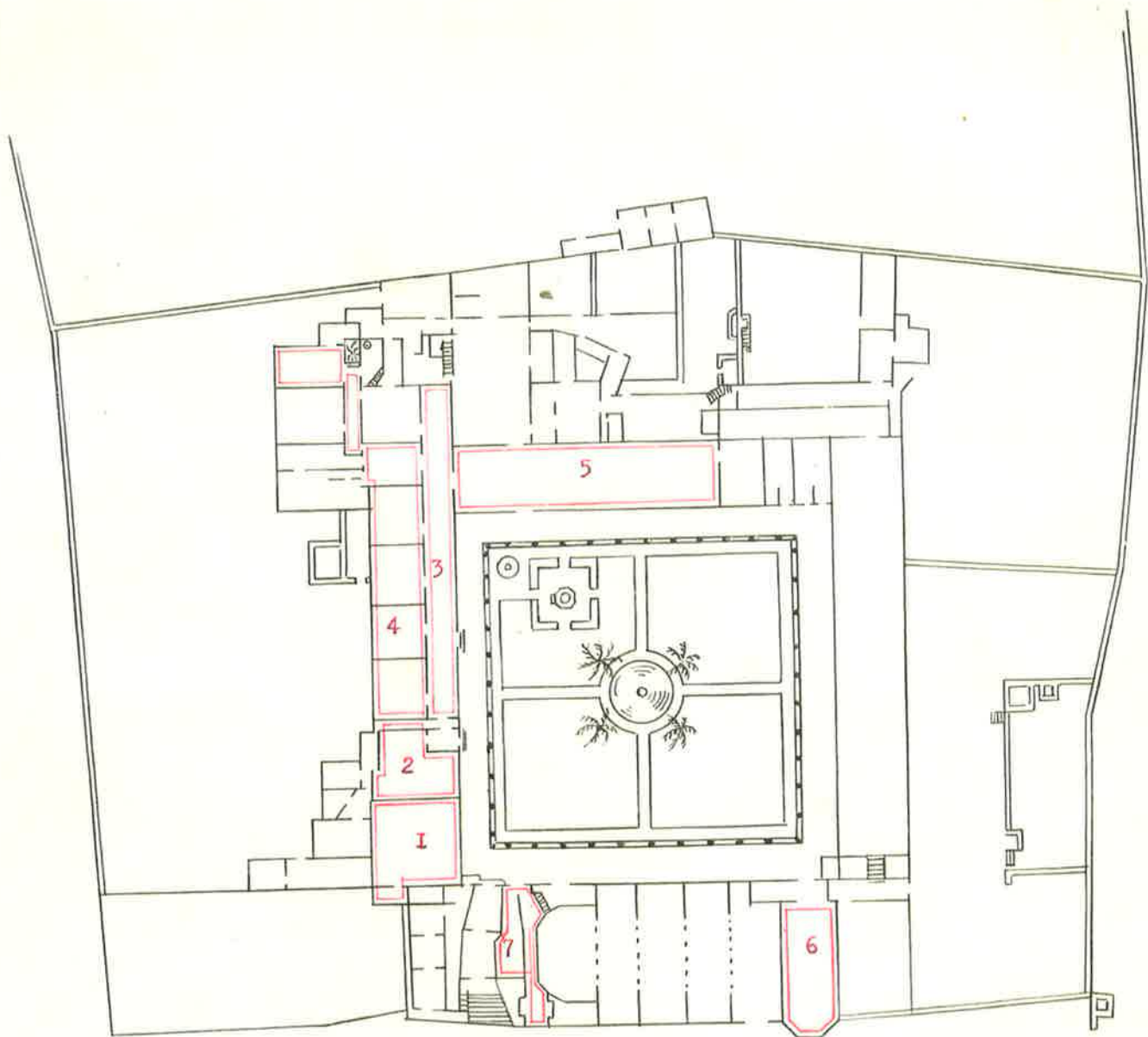
Piso Segundo: *Ocupa tres grandes salas del mismo, el Archivo de la Curia Fumada. Quedan aún varias salas con estanterías vacías, dispuestas para otros fondos (Notarial).*

Esta es la instalación propia o normal. Hay que advertir que últimamente se habían desplazado de ella varios fondos para situarlos en los locales-refugio ya indicados. Así, están fuera de su sitio el Archivo Capitular, la Biblioteca, el de Sta Clara y los pergaminos de todos los demás (particulares y eclesiásticos). También el notarial fué situado en el sótano, al recogerlo del notario Sr. Sans.

José María Font Rius (signat)

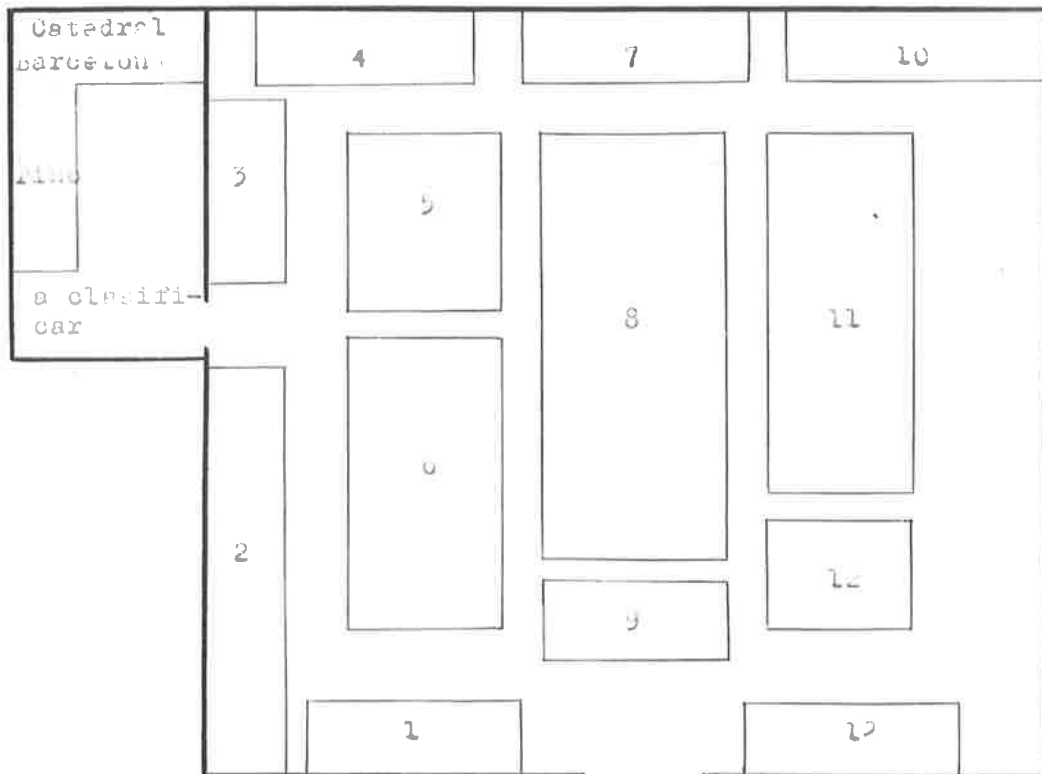
Barcelona, febrero 1939 III Año Triunfal"

**ANNEX 5: PLÀNOLS DELS MONESTIR DE PEDRALBES AMB UBICACIÓ
DELS ARXIVS (1939)**

MONASTERIO DE PEDRALBES

PLANO Y SITUACIÓN DE LOS ARCHIVOS

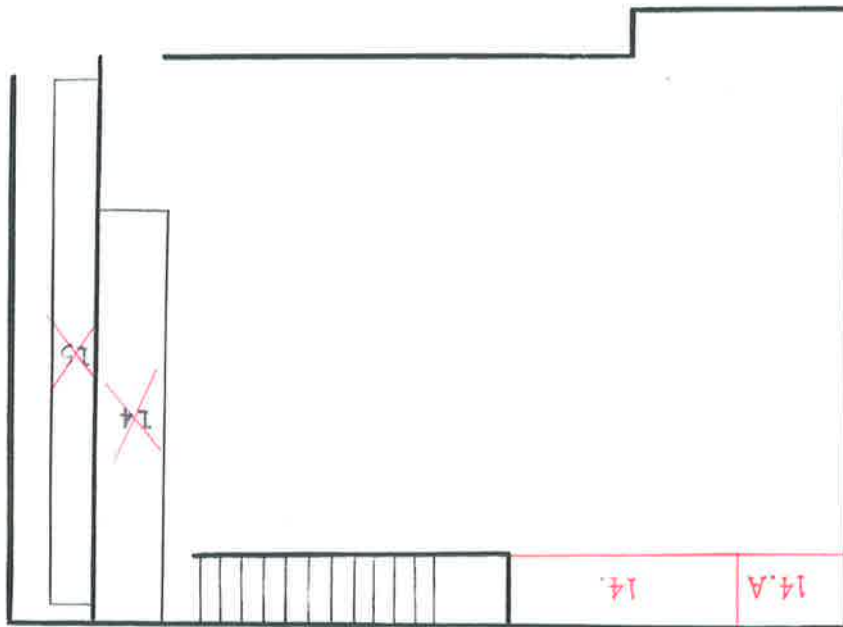

SALA CAPITULAR

1. Alfarrás	9. Fontcuberta
2. Pino	10. Catedral biblioteca
3. St*. Maria del Mar	11. Fivaller
4. Poixá	12. Castelljorriu
5. Noya	13. Pergamino varios
6. San Juan de l'Abadeu	
7. Sant Joan t	
8. Fortescaren. notarial	

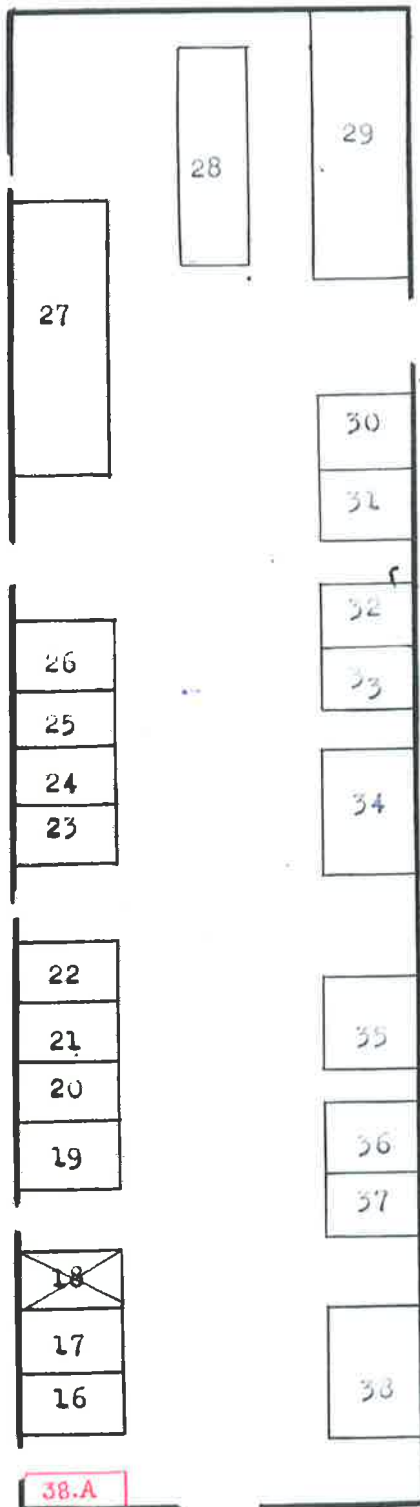
14. Barber
X15. Mida
14.A. Sanyer
las paradas a la tabla-3-

AMERICAN SALT COMPANY
CORPORATION DE LA TABLA

2

CORREDOR ENFERMERIA

16. Dalmases
17. Carreras
- X18. Serriera *ha pasado a la sala -2-*
19. Güell
20. Foixé y Estarás
21. La Selva
22. Vilafranca comunidad
23. Brasme de Janer
24. Camps
25. Carlet
26. Vilafranca C. de Hipotecas
27. Tortosa (*procedencia Viladran*)
28. Catedral Lagrjas etc J. (*p. Viladran*)
29. Catedral pergaminos (*proceden Viladran*)
30. Vilafranca Parroquia Stª Maria
31. Reus - Not. - C. de Hipoteca.
32. Varios
33. Instituto
34. Valls - Parro.-Munic.-Not.
35. San Martin de Garroca
36. Valldoncell.
37. La Ametlla y Casa Plantada
38. Esperanza
- 38.A. *Malda*

ENFERMERIA

42
41
40
39

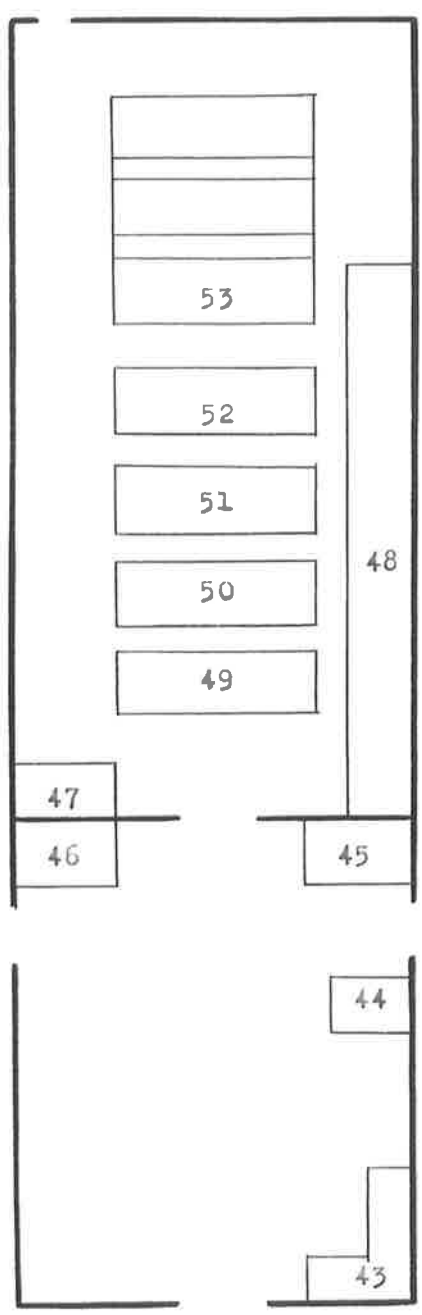
39. Mataró
Mataró - Vilassar
San Feliu del Llobregat
San Baudilio
San Feliu del Llobregat
Esparraguera

40. Belón
San Jaime
Santa María de Meiá
Santa Coloma de Queralt
Mediona
Sagrada Família
San Feliu del Llobregat
Martorell
San Justo
Vilafranca del Panadés

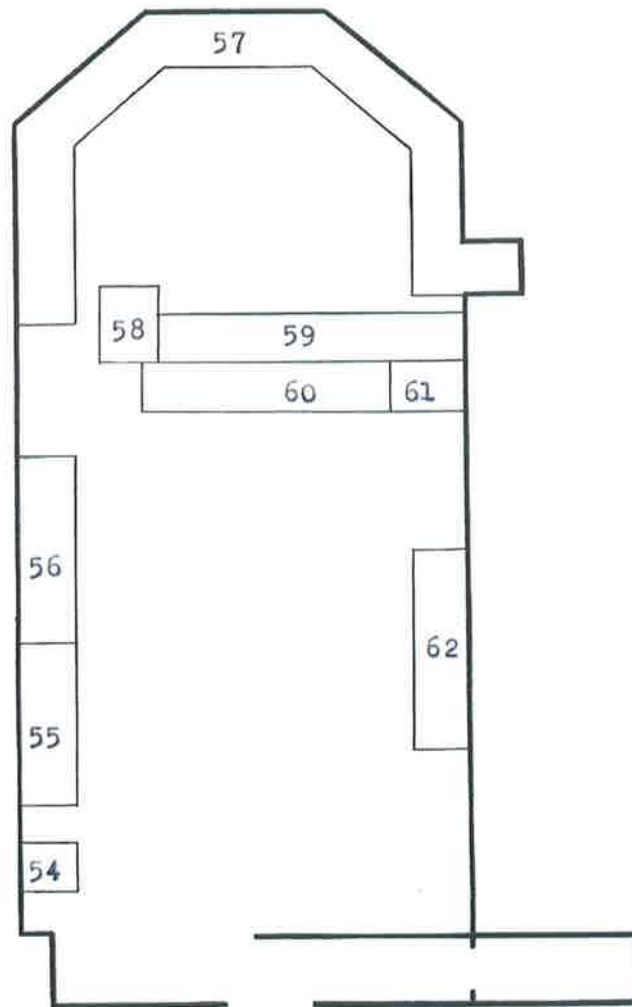
41. Catedral

42. Catedral y San Severo

REFECTORIO

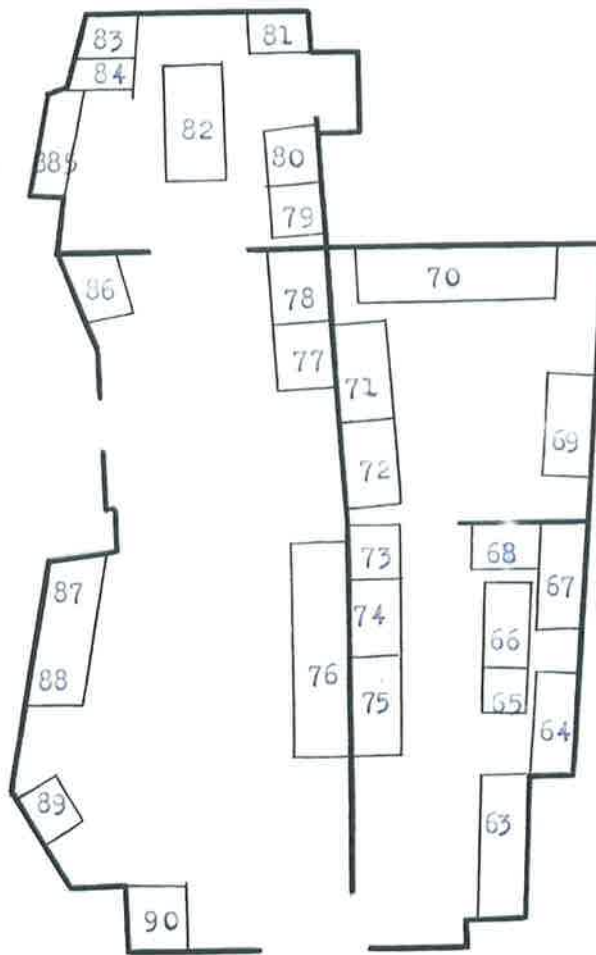
- 43. Berga
Prats de Llusanés
- 44. Tortosa (cajas pergaminos)
- 45. Solsona
Pobla de Lillet
- 46. Reus
- 47. Reus (municipal)
- 48. Tortosa (gatedral-Notarial)
- 49. Igualada (municipal)
Igualada (procesos)
Pobla de Claracunt
Torre de Claracunt
- 50. Igualada (notarial)
- 51. Igualada (parroquial)
Igualada (comunidad)
- 52. Archivo Judicial Comercial
- 53. Archivo Judicial Barcelona

C O R O   B A J O

---

54. Pergaminos varios 55. Archivo Iconográfico 56. Archivos parroquiales de Vilaró de Lluçà, Borrada, Bagà, Foble de Lillet, Vallis d'Aneu, Valencia d'Aneu, Esterri d'Aneu, San Pedor, Oristà, Castelltallat, La Coma de Borraçes, San Salvador Toló, Cardona, Torà, Coaner, Conques, Talarn, San Pere d'Ars, Sta. María de Miralles, Sta. Eulalia de Puigoriol, Segàs, Pujalt, Illusà, y Manresa - not - Comarca.	57. Casa Dos Aigües de Valencia 58. F. Martorell (Biblioteca) 59. Tortosa 6 cajas códices 60. Objetos museo de Pedralbes y papyrus seu de Urgel 61. F. Martorell (Biblioteca) 62. F. Martorell (Biblioteca)

S A C R I S T I A

63. Angeles	73. Oriola
64. Montesión	74. Caldas de Montbui
65. Villanueva de la Cañada	75. Varios: Buen suceso, Cofradía de los Dolores, servitas, Castellvell y Santa María del Vilar, Valle de Hebrón, nostalets de Bas, Serrateix, Seminario, Mercedarios, Conf. Sn. Vicente de Paul, Sixena, Montlleó y Archivo de ignorada procedencia
66. Angeles	76. Moiá
67. J. Sanabre (biblioteca)	77. Vilallonga (perg.)
68. Duran G (biblioteca)	78. Barberá ,,
69. Cofradía de la Sangre Santa María de Jerusalén	79. Alós ,,
70. San Juan de Jerusalén	80. Foixá ,,
71. Dou	81. Santa Anna ,,
72. Niños Huérfanos	82. Catedral ,,
	83. Carriera ,,
	84. Fivalier ,,
	85. Bagá
	86. Maldá ,,
	87. Capuchinos
	88. Estany
	89. Mas Rimbau - Tona
	90. J. Guardiola (objetos cerámicos)

ANNEX 6: INSTRUCCIONES PARA LA DEVOLUCIÓN DE ARCHIVOS Y DOCUMENTOS (1939)

“Los Archivos y documentos intervenidos por el Servicio de Recuperación de Archivos y Bibliotecas serán devueltos a sus legítimos propietarios por conducto de la Jefatura de Bibliotecas y Archivos de la Delegación de Cataluña, de los Jefes de los establecimientos del cuerpo de Archivos en donde estén constituidos los depósitos o de los individuos del cuerpo a los que la Jefatura confíe esta gestión.

Los archivos intervenidos por el Servicio de Recuperación se mantendrán en sus depósitos actuales, salvo el caso de que para seguridad de los fondos o por otras causas sea conveniente trasladarlos a establecimientos del cuerpo de Archivos.

Aquellos fondos documentales respecto de los cuales por los antecedentes que se posean, no haya duda acerca del propietario ni sospecha de haberse mezclado con otras procedencias, se devolverán a instancia de sus legítimos propietarios. Cuando suceda lo contrario, se dará a la petición la debida publicidad, por si existen otras personas o entidades que se crean con derecho a los mismos fondos. En tal caso, unos y otros habrán de probar por medios fehacientes la legitimidad de la propiedad de los fondos reclamados.

Los encargados de hacer las devoluciones, una vez recibidas las instancias o veriificadas las comprobaciones antes indicadas, acordarán la entrega por si y razonadamente en casos claros; cuando existan dudas, consultarán a la Jefatura antes de proceder a la devolución.

No podrá ser objeto de devolución: los Archivos de protocolos para cumplir el Decreto de 12 de enero de 1939 y los documentos respecto de los cuales se adquiera la seguridad de proceder de Archivos del Estado.

Todos los Archivos y especialmente el Histórico Nacional podrá proponer en bien de la cultura general que aquella documentación procedente del ejercicio de funciones oficiales (Secretarios de Estado, Virreyes, Gobernadores, Capitanes Generales, Embajadores, etc.), y que a su tiempo debieron reintegrarse a los Archivos Nacionales quede en depósito perpetuo en estos, estimulando y apelando en primer término al patriotismo de sus poseedores, sea cual fuere su título de pertenencia que siempre adolecerá de un vicio de origen.

Para proceder a la devolución, se formarán inventarios de los fondos a devolver, más o menos detallados según su naturaleza. Su redacción se tendrá en cuenta lo ordenado sobre inventarios de Bibliotecas a devolver. La devolución se formalizará mediante actas de entrega.

El Ministerio de Educación Nacional decidirá el destino que haya de darse a los fondos no reclamados y a aquellos en los que no se acuerde la devolución.

*Madrid, 10 de agosto de 1939, Año de la Victoria
El Jefe de los Servicios de Archivos y Bibliotecas
J. Lasso”*

ANNEX 7: RESUM DELS ARXIUS POSATS SOTA EL CONTROL DE LA SECCIÓ D'ARXIUS DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA(17/8/1938)

MUNICIPI	EPISCOPAL	CAPITULAR	NOTARIAL	REGISTRE PROPIETAT	JUDICIAL	MUNICIPAL	PARROQUIAL	CONVENTUAL	PATRIMONIAL	TOTAL METRES	PERGAMINS	LLOC PROVISIONAL*
Barcelona	1142	464	1149		386		209	150	930	4430	100000	B-VIL
Tarragona	214	94	90			12	313			723		T
Lleida												ANREC
Girona	419	129	586	20		117	96		15	1382	15000	G
Vic	84	110	680		175			104	100	1253		V
Tortosa	50	48	213			50				361		p-VIL
La Seu d'Urgell	250	150	52			20				472		B-VIL
Solsona	115					5				120	1050	VIL
Arenys de Mar				Destruït								AN
Balaguer												ANREC
Berga			85			5	120			210	750	VIL
La Bisbal			270	15			21			306		G
Les Borges Blanques			Destruït	Destruït			2			2		B
Cervera			200	15		80	50			345		VIL
Falset			Destruït	Destruït								AN
Figueres			300							300		VIL
Gandesa			Destruït	Destruït			Destruït					
Granollers			Destruït	Destruït								AN
Igualada			45			5	110			160	400	B-VIL
Manresa			209			155	160			524		M
Mataró			110							110		B
Montblanc			35				35		2	72		VIL
Olot												AN
Puigcerdà						1				1		B
Reus						40	85		16	141	3500	P
Sabadell												AN
Sant Feliu de Llobregat												AN
Santa Coloma de Farners			40	15						55		VIL
Sort												ANREC
Terrassa			103		25	19	19		9	175		TER
Tremp												ANREC
Valls			66	Destruït		15	76			157		B
El Vendrell				Destruït								AN
Viella												ANREC
Vilafranca del Penedès			100	20			40			160	200	B
Vilanova i la Geltrú												AN
Agramunt							10			10		VIL
Anglesola							8			8		P
Bagà							10			10		B

Caldes de Monbui							4			4		B
Castelló d'Empúries							10			10		VIL
L'Estany							12			12	200	B
Estaràs									10	10	500	B
Granyena							7			7		VIL
Guissona							10			10	1000	VIL
Hostalric									115	115	3500	VIL
Moià							14			14		B
St. Antoli, St. Ramon, Montoliu, Concabella							2			2		VIL
Sant Feliu de Codines							2			2		B
Sant Llorenç de Morunys							5			5	50	VIL
Sant Joan de les Abadeses							65			65		B
Sta. Coloma de Queralt							40			40		B
La Selva del Camp						5	8			13		P
Tàrraga						15			5	20		VIL
Torroella de Montgrí							1			1		B
Vallbona de les Monges									5	5		VIL-P
Verdú							22			22		P
Vilagrassa							2			2		P
Vilabertran							10			10	1000	VIL
Vinaixa							1					P
TOTAL	2274	995	4333	85	586	544	1579	259	1202	11857	127150	

* Lloc provisional: B = Barcelona   T = Tarragona   Ter = Terrassa   Vil = Viladrau   AN = Arxiu no recollit   ANREC = Arxiu no recollit. Ciutat evacuada   G = Girona
M = Manresa   V = Vic   P = Poblet

ANNEX 8: *DIETARI DE LA SECCIÓ D'ARXIUS (1936-1938)*

GENERALITAT DE CATALUNYA
DEPARTAMENT DE CULTURA

SERVEI DEL PATRIMONI
HISTÒRIC, ARTÍSTIC I CIENTÍFIC
SECCIÓ D'ARXIUS

Any _____

N.º _____

Localitat Barcelona

Arxiu Secció d'Arxius (Dietari)

_____
_____
_____
_____

1936

31 de juliol

El Sr. Bernardí Martorell, porta cinc pergamins cremats i un sense cremar, procedents de Santa Maria del Mar
(part de la documentació de Santa Maria del Mar, es troba recollida a la Biblioteca de Catalunya)

Recollit de la Biblioteca de Catalunya, un sac de pergamins, i dos plecs de goigs i un llibre de comptes, procedents de l'Arxiu del marquès d'Alós.

Visita a l'Arxiu de la casa Barbarà (Canuda, 45) aquesta casa està incautada pel Sindicat de Dibuixants Professionals. President de dit Sindicat: Alomar, - de la Junta, Davalillo.

1 d'agost

Recollits la documentació i objectes de la bandera de l'antic Gremi d'Hostalers i Taberners, portat per: Capmany i Negre.
Relació dels objectes de l'antic Gremi d'Hostalers i Taberners.

Recollit una carpeta de la Casa Solferino amb documents (executori)

Recollit 19 paquets de documents i llibres de l'Arxiu de Santa Maria del Mar. - Un camió ~~requisat~~ ^{del General Museu} Arques, Amat, Cayo, Ismael i Manuel Estrems, Dalmau, Benavent i Cluselles, B. Martorell.

Visita a la casa Sentmenat (passeig Sta. Eulalia, 18). - Compren dos Arxius el Patrimonial de la Casa i el format pel Cos de la Noblesa, *que sembla ésser de la casa Foixà.*

3 d'agost.

Matí

Recollits la documentació de l'Arxiu Patrimonial i llibres de la Casa Sentmenat. - Un camió llogat: Arques, Bas, Cluselles, Gómez, Amat, germans Estrems, Dalmau.

Tarda:

Rebut 30 paquets de documentació procedents de l'Arxiu de Santa Maria del Mar. - Camió requisat. - Arques, Bas, Cluselles, B. Martorell i Dalmau

Recollits els objectes de l'antic Gremi d'Hostalers i Taberners. - Camió llogat. - Arques, Bas, Cluselles Gomez, Amat, germans Estrems i Dalmau.

Rebuda la documentació de l'antic Arxiu de l'església del Pi, entregada feta pel ciutadà Manuel Pujol, Caporal de l'Estat Lliure de Catalunya.

4 agost.

Matí:

Recollida la col·lecció d'Iconografia Popular donada a l'Arxiu Històric de la Ciutat per la Sra. Teresa Martí Vda. Duran, (Paseig de Gracia, 100) A més diversos quadros i objectes.

Recollits objectes de la Sra. Martí Vda. d'Elies (Rambla Catalunya, 112). Un camió llogat.- Bas, Buch, Gómez, Cluselles, Dalmau.

Recollida documentació de la casa Barbarà.- Camió llogat.- Arques, Amat, germans Estrems.

Tarda:

Recollit de la Casa Sentmanat l'Arxiu del Cos de la Noblesa.- camió llogat. Buch, Cluselles, Bas, M. Estrems.

Recollida documentació de l'església del Pi.- camió llogat.- Benavent, Amat, 2 germans Estrems, Dalmau, Capmany.

Col·locació al Palau Episcopal d'un cartell amb l'inscripció Arxiu General de Catalunya.

5 agost.

Matí:

Al Palau Episcopal treballen Buch, Gómez i Dalmau.

Recollits documentació i objectes del Gremi de Matalassers (Bruch, 43) Camió llogat.- Bas, Rius i Cluselles.

Recollit de la Casa Barbarà, la documentació de l'Arxiu Çarriera.-Camió llogat.-Bas, Rius i Cluselles.

Recollida documentació Parroquial i Comunitat de l'església del Pi.-Camió llogat.-Arques, Dalmau, germans Estrems, Amat, i Benavent

Tarda:

Visita a la Casa del marquès de Dou.- A. Duran i B. Martorell i fill.

Visita a la Casa de la Baronesa de Maldà (carrer del Pi,).-A. Duran, Bas.

Recollit de la Casa Barbarà Arxiu Çarriera i Barbarà.- Un camió llogat.- Arques, Dalmau, Gómez, Buch, i Cluselles.

Recollida documentació Obra i Parroquia del Pi.-Camió llogat.- Benavent, Amat i germans Estrems.

6 agost.

Matí:

Recollits llibres i papers de Josep Mas (Casa dels Infants Orfens) i sillons Recollits documents Arxiu dels Infants Orfens.-Un camió llogat.- Buch, Amat, Gómez, Cluselles, Dalmau, Buyreu i Cots.

Recompte dels goigs Srtes. M. Duran i A. Casanovas.

Ordenen les carpetes de Josep Mas, Madurell, Bas, Rius i Sunyer.

Recollits sillons, taules i llibres de l'església del Pi.-Un camió llogat. Arques, Benavent i germans E

Tarda.

Recollits documentació i quadros de la Casa Barbarà.-Un camió llogat.-
Arques, Gómez, Bauyreu, Buch, germans Estrems, Dalmau, Amat i Cluselles.

Visita a l'Arxiu de St. Joan de Jerusalem.- dos camions llogats (resultat negatiu) Bas, Rius, Buch, Gómez, germans Estrems, Dalmau i Amat.

7 agost

Matí:

Visita Sr. A. Duran a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

Recollits: Llibres, exemplars d'edició, documents i una caixa fusta de Josep Mas.- Un camió llogat.- Buch, Gómez, Dalmau, Amat, Buyreu i Bas.

Recollit de l'esglèsia del Pi, llibres, documents i quadros.-Un camió llogat.- Arques, germans Estrems, Benavent.

Recollits papers del Sr. Bosch (Rosselló, 254). Camió llogat.-Arques, Dalmau i Amat.

Tarda:

Visita al Pavelló de la Ciutat: A. Duran, Bas, i Buch.

Recollit del Pi: quadros, mobles, documents.-dos camions llogats.- Benavent, Arques, germans Estrems, Amat, Dalmau, Gómez, Buch i Bas.

8 agost.

Matí:

Recollits: sillons i taules de la Casa Sentmenat, portats al Pavelló de la Ciutat de Montjuic.-Un camió llogat.-Turon, germans Estrems, Amat, Dalmau i Arques.

Recollit de la casa Sentmenat: armaris, portats a l'Arxiu Històric.-dos camions llogats.-Turon, germans Estrems, Amat, Dalmau, Bas, Arques, i Buch.

Es fa càrrec de la clau del Palau Episcopal el porter Enric Bauzà i Pla.

La Casa Pou i Ripoll arregla una porta a la Escola Massana a l'antic Hospital de la Santa Creu.

Tarda:

Trasllat de la Casa de l'Ardiaca al Pavelló de la Ciutat, de sillons, caixa i taules, procedents del Pi i de la Casa Sentmenat.-dos camions llogats.- Amat, Dalmau, Arques, Cluselles i Germans Estrems.

Recollit de la casa Sentmenat, armaris.- dos camions llogats.- Arques, Amat Dalmau, germans Estrems, Gómez i Turon.

Recollit de la Biblioteca de Catalunya; documentació del Pi, Sta. Maria del Mar i Sant Vicenç de Paul.-Un camió llogat.- Rius, Pons, Gómez i Buyreu

Pagament de 42 jornals (1 a 8 d'agost) 483 pessetes.- Per viatges de camió: 200 pts.

Matí:

Treballen al Palau Episcopal: Gómez, Dalmau i M. Estrems.

Treballs d'inventari dels fons documentals rebuts: Pons, Rius, Bas, Ubach Madurell, Amat i Cayo Estrms.

Recollida documentació parroquial de Les Corts (carrer Cabestany, 5-2^a-1^a) recollida per Antoni Peris.-Un camió llogat.-Arques, Ismael Estrems.

Traslladar una maqueta de la Casa de l'Ardiaca al Pavelló de la Ciutat de Montjuic.- Un camió llogat.-Amat, germans Estrems, Dalmau, Gómez, Turon, Buyreu i Cluselles.

Transport de caixes de fusta per a guardar objectes varis (records, exposicions, folklore, etc.).- Un camió llogat.

Ordenació de goigs: Srtes. Casanovas i Duran.

Tarda:

Porten els segells de goma del Servei Patrimoni H. A. i C.

Recollida documentació de l'Arxiu de Sta. Clara, prestatges i caixa-cofre. Un camió llogat.- Arques, Gómez, Clusellès, germans Estrems, Dalmau i Amat.

Buch dona compte de la seva gestió a St. Feliu de Llobregat.

Treballs d'inventari: Buch, Madurell, Ubach i Srta. Casanovas.

11 agost.

Matí:

Buch i Bas amb auto i policia a Sant Feliu de Llobregat a recollir Calaix de Sastre de la Casa de la Baronesa de Maldà.

A casa la Baronesa de Maldà (c. del Pi) recollida documentació.- un camió llogat.- Arques, Gómez, Amat, Dalmau i 2 germans Estrems.

Rocollit documentació i objectes Gremi de Blanquers (Portal Nou, 2).- Un camió llogat.- Capmany, Dalmau, 2 germans Estrems i Gomez.

Tarda:

Treballs d'inventari: Madurell, Ubach, Rius i Buyreu.

Pou examina les portes del Palau Episcopal per a posar-hi pany.

Mata i Rebull amb auto i policia a Poblet (porten el cobrament fet, pel Sr. Toda.)

Viàita a Casa la Marquesa de Villardaga, la seva col.lecció està intacta.

Visita al Gremi de Flequers (carrer Nou de la Rambla, 42 pral.).

Matí:

Recollida col·lecció de segells de Francesc Carreras Candi (Rda. St. Pere 58 pral.) 1 camió llogat.- Gómez i 2 germans Estrems.

A Sta. Clara: Bas i Rius.

Al Patrimoni: Pons i Buch.

Treballs d'inventari: Ubach, Madurell, Riquer i Srta. Casanovas.

Recollit: 15 calaixos amb pergamins de l'Arxiu de la Casa del Marqués de Camps (Canuda, 16) 1 camió llogat.- Arques, Gómez i dos Estrems.

Traslladat de la Casa de l'Ardiaca al Pavelló de Montjuic: 2 maquetes.- 2 camions llogats.- Arques, Gómez, Amat, Dalmau, Buyreu, 2 germans Estrems i Turon.

Recollit: de Museus, la documentació de Sta. Anna.- Un camió llogat.- Arques, Gómez, Amat, Dalmau, Buyreu.

Recollit: de Sta. Clara, uns impresos.- Bas i Rius.

Recollit: papers d'estudis històrics de Josep Sanabre.- Buch.

Tarda:

Trasllat de la Casa de l'Ardiaca al Pavelló de Montjuic: taules, caixa, fustes.- 1 camió llogat.- Gómez, Dalmau, Amat i 2 germans Estrems. Amb el mateix camió els dos gegants del Pi.

Recollit l'armari del Pi.

Treballs d'inventari: Ubach, Madurell i Rius.

Informe donat al Departament d'Investigació de les Milícies per la Direcció de l'Arxiu, del pou mina de la plaça de la Catedral.

Buch visita el Comitè de Defensa de la Barriada de les Carolines per a veure com està el permís per a traslladar a l'Arxiu la documentació antiga del convent de St. Joan de Jerusalem. Diuen que encara no han pogut cuidar-se'n.

dia 13 d'agost.

Matí:

Al Palau Episcopal treballen: Arques, Buyreu, Cluselles.

Recollit i portat a la Generalitat: documents i llibres de Josep Sanabre. Buch, I. Estrems i Dalmau. - *1 camió llogat*

Amb auto i policia: Buch, Pons i Riquer van a Sta. *Abadís* de Mediona. *4 o 5 camions donat* Ignabardes (recollit al tombant)

Tarda:

Treballs d'inventari: Ubach, Madurell, Bas, Rius i Cubas.

Resposta als notaris de: Vilafranca del Penedés (S. Perés), Tortosa, (Josep M^a. Tuñi).- Montblanc (F. Masip Rovira).- de Vic (Josep Sans i Font) als seus Oficis referents al Decret del dia 4 d'agost.

Recollit de la Generalitat documents i llibres i 2 armaris de Josep Sana-

que.- trasllat de la casa de l'Arquiduca al pavelló de Montjuic, la ma-
queta de Portal de Mar.- Un camió llogat.- Arques, Gómez, Dalmau i 2.
Estrems.

14 d'agost

Matí:

Treballen a l'Arxiu del Patrimoni: Arques, Gomez i C. Estrems.

Benavent indica la conveniència de treurer els documents del convent del carrer de la Canuda.

Portat a la convalecència de l'antic Hospital de Sta. Creu, l'Arxiu, urnes i altres objectes de la Seu d'Urgall

Els guixaires Sunyer treballen al Palau Episcopal.

Pons, Riquer i Buch fan les següents gestions: Monestir de Pedralbes, el Conservador del Museu es el ciutadà Rocarol, l'Arxiu està en bones condicions, te index, es pot recollir quan es vulgui telefonant abans al conservador Rocarol. Telef. 76796.

Convent dels Angels (Pedralbes), controlat per la Guardia Civil. L'Arxiu era fora, els locals de l'Arxiu es troben intactes.

Convent de St. Pere de les Puel.les (carrer Anglí) l'Arxiu era fora totes les dependències estan cremades.

La Parroquia de Sarrià (plaça de Sarrià) tot cremat.

Convent de Santa M^a. de Jerusalem (carrer de St. Elies, 21 (S.G.) edifici controlat per la C.N.T. tot el material d'Arxiu i Biblioteca cremat menys un llibre que pot passar-se a recollir portant un rebut de la Generalitat dirigit al Comité de la Barriada de Sant Gervasi (carrer de St. Elies).

Tarda:

Buch visita la casa del marquès d'Alós controlada pel Comité de Defensa Barriada Centre, parlant amb als membres Esquerra i Climent (Sant Pere més baix, 31)

Els guixaires treballen al Palau Episcopal.

Continuen els treballs de inventari i tria dels documents portats.

15 d'agost.

Matí:

Surt el camió a Santa Coloma de Queralt. Riquer, Amat, Dalmau i C. Estrems.

Els guixaires continuen al Palau Episcopal.

Recollida documentació del convent de Santa Teresa (Canuda,) i traslladada a la Biblioteca de Catalunya. Gómez, Benavent, I. Estrems. Camió de la Biblioteca de Catalunya.

Continuen els treballs d'inventari i tria de documents. Madurell, Ubach, Serra Ràfols, Guarro i Rodriguez.

Tarda:

Arribada a les 9'15 el camió amb la documentació parroquial i notarial de Santa Coloma.

Pagament de jornals i camions.

17 agost (dilluns)

Matí:

Treballen a l'Arxiu del Patrimoni Gomez, C. Estrems i Dalmau.

Recollit l'Arxiu del Monestir de Pedralbes. - Un camió llogat. Riquer, Arques, Amat i I. Estrems.

Resposta a la Comunicació del Notari-arxiver de la Seu d'Urgall (Galindo).

Inventari dels pergamins: Ubach, Pons, Serra Ràfols.

" de documents: Srtes. Guarro, Rodriguez.

Tarda:

Porten prestatgeries de la casa Barbarà (Canuda, 45) amb carretó.- Arques, Estrems i Dalmau.

Visita al Comité de les Industries Químiques referent a la Biblioteca de Carles Sanllehy (Avda. Portal de l'Angel) Passats uns dies donaran la resposta.

Recollida documentació de la capella del St. Esperit (carrer primer de Maig, 18) inconvent del Retir de l'Esperança (Palma de St. Just)

un camió llogat.- Arques, Amat, C. Estrems i Cluselles.

Continuen els inventaris i tria de pergamins i documents.

Els guixaires treballen al Palau Episcopal.

18 d'agost.

Matí:

Treballen a l'Arxiu de la Catedral fent croquis i posant un cademat a la porta de l'Arxiu.- Riquer, Buch, Ramon, Turon, Obis, i Pons.

Al Palau Episcopal treballen els guixaires i fan neteja. Amat, C. i I. Estrems, Dalmau i Buyreu.

Tarda:

Camió amb Mossos d'Esquadra van al carrer de Casp, 34, casa del notari Recoder, amb Carreras Valls, Madurell i Amat a recollir un planol antic que no troben.

Recollit de casa Dou (Sant Pere mes baix, 31) documents i llibres.- un camió llogat.- Paulí, Buch, Gomez, Dalmau, Cluselles, Arques, i C. i I. Estrems.

Recollida una figura de terra-cuita de Pedro Millán de Sevilla, posterior a l'any 1488, procedeix de l'església de Santiago de Baza, entregada per Macari Golferichs. - Un camió llogat. Riquer, Amat i Dalmau.

Continuació dels inventaris i tria de documents.

19 d'agost.

Matí:

Transports al Pavelló de mobles de l'Arxiu de l'Esperança (carrer Palma St. Just) Paulí, Turon, C. i I. Estrems, Arques, Buyreu, Dalmau i Amat.- 3 camions llogats.

Visita al Comité de Defensa de Gracia (carrer de les Carolines) Carreras Valls i Buch, relacionat amb l'Arxiu de St. Joan de Jerusalem que està pendent d'acord del Comité que es reunirà demà. Queda a mans del Sr. Carreras Valls la resolució definitiva.

Recollits armaris Arxiu de l'Esperança

Visita al Comité de Sanitat d'Indústries Químiques referent a la Biblioteca de Carles Sanllehy. Resultat negatiu.

Recollits cartells de la Casa de Caritat.

Porten del Palau Nacional (Junta de Museus) papers i estudis de Vilanova de Rosselló.

Tarda:

Recollits llibres de casa Dou; un camió llogat; Amat, C. i I. Estrems, Dalmau i Gómez.

Recollit documentació i objectes de l'antic Gremi de Flequers, carrer Nou de la Rambla, 42 pral. (President Joan Soteres); un camió llogat; Capmany, Riquer i Amat.

Tria i inventari de documents.

20 d'agost.

Matí:

A casa Dou a preparar paquets: Arques, Buyreu, Buch, Dalmau, i C. Estrems.

Recollits a l'Esperança cistells; Turon i Amat.

Visita a St. Just: LE Arxiu de l'Obra intacte, l'Arxiu Parroquial escampat; Pons i Benavent.

Col.locació a les prestatgeries dels documents de la Casa Maldà; Amat i Turon.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Recollits documents i papers de Trinitat Prat; A. Paulí.

Recollit de casa Dou; llibres; un camió llogat; Buch, Dalmau, Gómez, Bas, Arques, i C. Estrems.

21 d'agost.

Matí:

Antoni Paulí porta els planols de la casa de l'Esperança.

A l'Arxiu del Patrimoni: Arques, i Gómez.

A casa Dou a preparar paquets: Buch, Dalmau, Amat i Bas.

Tarda:

Visita d'A. Paulí a la Federació de Cooperatives (Bailen, 10) per a veure la documentació del convent del Dominics.

Recollit de casa Dou; llibres; un camió llogat; Buch, Dalmau, Gómez, Amat i Bas.

Tria i inventari de documents.

22 d'Agost.

Matí:

Trasllat de la documentació de l'Arxiu del Patrimoni a l'Arxiu d'Aragó i Catalunya; un camió llogat; Dalmau, Arques, Gómez i C. Estrems.

Visita a la casa de l'Esperança: Paulí, Vilaseca.

Recollit l'Arxiu, dues banderes i un quadre del Gremi de Fusters, que es guardava a la Catedral.

Recollit un llibre, bandera i documents del Gremi de Sabaters, que es guardava a la Catedral.

Recollits pergamins de Rajadell casa Gallifa, entregat pels Museus.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Visita a la Biblioteca del Seminari de Martí Riquer i Marés.

A l'Arxiu d'Aragó i Catalunya; col.locació de documents del Patrimoni; Gómez, Dalmau i C. Estrems.

A la casa Dou a preparar paquets: Arques, Bas, i Amat.

Pagament de jornals i camió.

24 d'agost (dilluns).

Matí:

Trasllat de la documentació de l'Arxiu del Patrimoni a l'Arxiu d'Aragó i Catalunya; un camió llogat; Gómez, Estrems, Buyreu, Dalmau i Arques.

A la casa de l'Esperança: fer tria i neteja; Riquer, Buch i Amat.

Incautació de les col.leccions bibliogràfiques i documentals de Pere M. Puig Estapé (Cau Puig.- Arenys de Mar).

Oferta de les col.leccions de Joan Perpinyà.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A casa Dou recollir documents i llibres; un camió llogat; Bas, Arques, Gómez, Buch, Dalmau i Paulí.

A la casa de l'Esperança: Riquer, ~~Dalmau~~ Amat i Estrems.

Matí:

Trasllat de documentació de l'Arxiu del Patrimoni a l'Arxiu d'Aragó i Catalunya; un camió llogat; Gómez, Estrems, Buyreu i Dalmau.

A la casa de l'Esperança, a fer endreça: Arques i Amat.

Recollit de l'Escola Unificada: Un lot de documents de l'Hostalet de Bas.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Recollit de casa Dou: documents i llibres; un camió llogat; Gómez, Bas, Cluselles, i B. Martorell.

A l'Esperança: Riquer i Amat.

La casa Pou i Ripoll prepara el cartell per a la porta del Palau Episcopal. (pintor Agustí Grau.- Heneria, 4.)

Al convent dels Angels: preparar paquets de documents; Paulí, Estrems i Dalmau.

26 d'agost.

Matí:

Viatge a Tortosa, Tarragona i Poblet amb auto i policia: Riquer i Buch.

A la catedral a preparar documents de l'Arxiu: Estrems, Madurell, Dalmau, Arques, Buyreu.

A l'Esperança: Gomes i Amat.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Recollit dels Angels: documents i llibres; un camió llogat; Paulí, Dalmau, Gómez.

A l'Esperança: Arques i Amat.

27 d'agost.

Matí:

A la catedral per a preparar paquets de l'Arxiu: Arques, Estrems, Dalmau i Buyreu.

A l'Esperança: Gómez i Amat.- La casa Pou i Ripoll porta fustes per a les prestatgeries.

Visita a la casa Dalmases (carrer de Montcada).

Tarda:

A l'Esperança: trasllat de documents de l'Arxiu de la Catedral; Gómez, Amat, Arques, Estrems i Dalmau.

A casa Dou: tria de documents; Martorell i Bas.

28 d'agost.

Matí:

Trasllat de documentació de l'Arxiu del Patrimoni a l'Arxiu d'Aragó i Catalunya; un camió llogat; Gómez, Dalmau, Amat.

A la catedral a preparar documents de l'Arxiu: Arques, Buyreu, Estrems.
Continua la tria i inventari de documents portats.

Tarda:

Recollit de casa Dou: documents i llibres; camió llogat; Martorell, Bas, Arques, Gómez, Amat, Estrems i Dalmau.

Recollit: Arxiu de Bagà (Peters, U.G.T.)

Continuació de la tria i inventari de documents.

29. d'agost.

Matí:

A preparar la documentació de l'Arxiu de la Catedral: Arques, Riquer, Buch i Estrems.

A l'Esperança: Gómez, Buyreu, Amat i Dalmau.

A casa Dou: tria de documents; Martorell i Bas.

Continua la tria i inventari de documents.

Tarda:

Paulí i Riquer amb auto i policia, a Horta i Sant Andreu a recollir els llibres salvats del convent de les Minimes.

A l'Esperança: Gómez, Amat, Dalmau, Estrems.

Reunió dels Alumnes de l'Escola Massana.

Paulí porta una Flàmula i quatre ganfarons procedents del Monestir de Montsió, suposats de la batalla de Lepant.

Continuació de la tria de documents i llibres.

Pagaments de jornals i camió.

31 d'agost (dilluns).

Matí:

Buch i Estrems amb auto i policia a Vilanova i Geltrú a recollir les col·leccions del Dr. Roig.

A l'Esperança: Gómez i Amat.

A la catedral a recollir documentació de l'Arxiu: un camió llogat; Riquer, Arques, Buyreu i Dalmau.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança a arreglar el pis alt: Gómez, Estrems, Amat, Dalmau.

A casa Dou a preparar paquets: Martorell, Bas i Arques.

Riquer a les cases Maldà i Dalmases per a tractar del trasllat de la documentació.

Tria llibres: Guarro i Buch.

Continuació de la tria i inventari de documents.

1 setembre.

Matí:

Recollit de casa Dou; documents i llibres; un camió llogat; Martorell, Arques, Amat, Dalmau, Gómez, Bas i Rius.

Recollit part de l'Arxiu de la Catedral i portat a l'Esperança; un camió llogat; Buyreu, Buch, Riquer, Estrems.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Recollida documentació i traslladar-la a l'Esperança, de la casa Dalmases (Montcada, 20.- Fontcuberta).

A la catedral a preparar paquets pel trasllat de l'Arxiu: Arques, Gómez, Estrems.

Buch amb auto i policia a la casa Vilardaga, per a parlar del trasllat de la Biblioteca d'indumentària.

Tria i inventari de documents.

2 setembre.

Matí:

A casa Vilardaga: a preparar-la col.lecció; Buch, Gomez, Dalmau, Estrems i Bas.- més tard, recollir dita col.lecció; un camió llogat

A la Catedral: Arques, Buyreu, i Amat.- Recollir l'Arxiu.- un camió

Riquer amb cotxe petit i policia a Teyà i Vallromanas a visitar l'Arxiu Fivaller.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A la Catedral: Arques, Estrems i Amat.

A l'Esperança: Gómez.

Continua la tria i inventari de documents.

3 setembre

Matí:

Anada a Vallromanas amb dos camions llogats per a recollir la documentació de la Casa Fivaller.-Riquer, Gómez, Dalmau, Estrems i Amat.

A l'Esperança: col.locació de l'Arxiu de la Catedral al 3er. pis.-Buch, Arques i Buyreu.

Continuació de inventaris i tria de documents.

Tarda:

Arriban de Vallromanas els dos camions amb la documentació recollida.

A casa Dou: A preparar paquets de documents i llibres.- Bas i Rius.

4 setembre,

Matí:

A Vallromanas a recollir documentació.- 1 camió llogat.- Riquer, Gómez, Dalmau, Estrems, Dalmau. (casa Fivaller).

A la Catedral a preparar l'Arxiu: Arques i Buyreu.

Visita a la casa Maldà per a parlar respecte uns documents.-Buch.

Inventari i tria de documents.

Tarda:

Riquer visita la Biblioteca Sanllehy (no la donan se la quedan per a l'Universitat Popular).

A l'Esperança a continuar la col.locació: Riquer, Arques, Dalmau, Estrems, Amat.

Continua la tria i inventari de documents i llibres.

5 setembre.

Matí:

A la Catedral a recollir l'Arxiu: Un camió llogat; Riquer, Dalmau, Estrems, Amat.

A l'Esperança a col.locar dit Arxiu: Arques, Buyreu, Gomez.

De casa J. Serra, Arques porta documents de Sta. Maria del Mar.

Tria i inventari de documents i llibres.

Tarda:

Porten 10 caixes per a guardar la col.lecció Serra.

Paulí visita la documentació de casa Alfarrás.

A la Catedral i a l'Esperança: Arques, Buyreu, Gomez, Riquer, Dalmau, Estrems i Amat.

7 setembre (dilluns)

Matí:

A la Catedral a continuar la preparació de l'Arxiu; Dalmau, Estrems, Amat.

A casa J. Serra; Arques, Buyreu, a posar en caixes de fusta les col·leccions de figures.

A fer endreça a l'Arxiu Episcopal; Buch i Riquer.

Inventari i tria de documents.

Tarda:

Trasllat de l'Arxiu del Patrimoni a l'Arxiu d'Aragó i Catalunya, prestatgeries, taules, cadires, etc.-un camió llogat; Gómez, Dalmau, Estrems, Amat.

De Vic, per conducte del servei de Museus, han portat dos sacs i un farcell de pergamins.

De la casa Vda. Bosch, han portat, privilegis rodats.

Inventari i tria de documents.

8 setembre

Matí:

A la Catedral: Dalmau, Gomez, Estrems i Amat.

A l'Arxiu Episcopal: Riquer i Buch.

A casa Serra: Arques i Buyreu.

Tarda:

A la Catedral: Arques, Amat, Gómez, Estrems, Dalmau.

A l'Arxiu Episcopal: Buch.

A l'Esperança: Riquer.

Continua la tria i inventari de documents.

9 setembre.

Matí:

A la Catedral: Dalmau, Estrems i Amat.

A l'Arxiu Episcopal: Riquer i Buch.

A la Casa Serra: Arques i Buyreu.

Tria i inventari de documents i llibres.

Tarda:

Trasllat de l'Arxiu de la Catedral a l'Esperança.-un camió llogat;

9 setembre

Tarda:

Trasllat de l'Arxiu de la Catedral a l'Esperança.-un camió llogat.-
Arques, Gómez, Dalmau, Estrems i Amat.

A l'Arxiu Episcopal: Riquer i Buch.

Continua la tria i inventari de documents.

10 setembre.

Matí:

A la Catedral: A preparar l'Arxiu pel trasllat: Dalmau, Estrems, Amat,
Gómez.

A casa Serra a col.locar en caixes la col.lecció de figures: Arques,
Buyreu.

A l'Arxiu Episcopal a ordenar-lo: Buch i Riquer.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Trasllat de la documentació de la Catedral a l'Esperança; un camió
llogat.- Dalmau, Estrems, Amat, Gómez i Arques.

Rebut 4 documents en pergamí i dos paper procedents del convent de
St. Joan de Jerusalem.

Rebut de casa Camps: 32 llibres manuscrits i 7 lligalls.

Tria i inventari de documents.

12 setembre (dissapte)

Matí:

A l'Esperança a col.locar la documentació de la Catedral: Dalmau,
Estrems, Dalmau.

A casa Serra: Arques i Buyreu.

A l'Arxiu Episcopal: Buch i Riquer.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Dalmau, Estrems i Amat.

Tria i inventari de documents.

14 setembre (dilluns)

Matí:

A casa Serra: Arques, Buyreu.

A la Catedral: Buch, Riquer, Estrems, Amat, Dalmau.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Recollida documentació del monestir de Montsió i portarla a l'Esperança: un camió llogat.-Riquer, Paulí, Arques.

Trasllat de l'Arxiu de la Catedral a l'Esperança: un camió llogat.- Buch, Dalmau, Estrems.

Inventari i tria de documents.

15 setembre

Matí:

A la Catedral: Buch, Estrems, Dalmau, Amat.

A casa Serra: Arques, Buyreu.

Inventari i tria de documents.

Tarda:

Trasllat de documentació i mobiliari de la Catedral a l'Esperança: un camió llogat.- Buch, Estrems, Dalmau, Amat.

Tria i inventari de documents.

16 setembre.

Matí:

A l'Esperança a col·locar documentació de la Catedral: Estrems, Dalmau, Amat.

A la casa Serra: Arques, Buyreu.

Tria i inventari de documents i llibres.

Tarda:

Trasllat de les caixes i llibres de la col·lecció Serra Graupera a l'Esperança: un camió llogat.- Arques, Estrems, Dalmau, Amat.

A la Catedral: Buch i Paulí.

El pintor Agustí Grau recull el plafó per a pintar un ròtul per la casa de l'Esperança.

Tria i inventari de documents.

17 setembre.

Matí:

A l'Esperança: Riquer, Buyreu, Estrems, Dalmau.

A la Catedral: Arques, Buch, Amat.

Inventari i tria de documents i llibres.

Tarda:

A l'Esperança: Amat, Estrems, Dalmau.

A la Catedral: Paulí i Buch.

En Bohigas de la Biblioteca de Catalunya visita la Catedral per a veure els manuscrits literaris.

El fuster Pou a casa Serra per a desmontar armaris i prestatgeries.

Recollit de casa Santiago Marco els projectes de la tomba de Macià.

Inventari i tria de documents i llibres.

18 setembre

Matí:

A casa Serra: Arques, Buyreu.

A la Catedral: Estrems, Amat, Dalmau, Buch, Riquer, per a traslladar l'Arxiu a l'Esperança, un camió llogat.

Inventari i tria de documents.

Tarda:

De la catedral trasllat ~~de l'Arxiu~~ a l'Esperança documentació i quadros de la Sala de Capbreuació.- un camió llogat.- Riquer, Amat, Estrems, Dalmau.

Pou (fuster) ha portat les vitrines i prestatgeries de la casa Serra a l'Esperança.

Tria i inventari de documents.

19 setembre.

Matí:

A l'Esperança tria de roba, papers i metalls i col.locar armaris a lloc: Estrems i Amat.

A la Catedral: Buch, Arques, Dalmau, Riquer i Buyreu,

Tria i inventari de documents i llibres,

Tarda:

A l'Esperança: Estrems i Amat.

A la Catedral: Riquer, Arques i Dalmau.

21 setembre (dilluns)

matí:

Trasllat de l'Arxiu de la Catedral a l'Esperança: camió llogat.-
Arques, Amat, Estrems, Dalmau, Buyreu.

Tria i inventari de documents ,

Tarda:

A l'Esperança col.locació de l'Arxiu de la Catedral: Arques, Riquer,
Estrems, Dalmau, Amat.

Continua la tria i inventari de documents.

22 setembre.

Matí:

A l'Esperança: Arques, Riquer, Estrems, Dalmau, Buyreu, Amat.

Trasllat d'Armaris de l'Arxiu del Patrimoni a l'Arxiu d'Aragó i Cata-
lunya.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Arques, Gomez, Dalmau, Amat, Estrems,

Riquer fa diligències per viatge de demà a St. Joan de les Abadeses.

Continua la tria i inventari de documents.

23 setembre.

Matí:

Viatge camió ("Auto-Transports Barcelona") a St. Joan de les Abadeses
Riquer, Amat, Estrems. (recollir l'Arxiu).

A l'Esperança: Arques, Gómez i Dalmau.

Tria i inventari de documents i pergamins.

Tarda:

El pintor Grau porta el cartell per a l'Esperança.

Treballen a l'Esperança: Paulí, Arques, Dalmau.

Arribada a les 11 de Sant Joan de les Abadeses: el camió llogat que
havia sortit al matí, més un altre camió llogat a dit poble pel Patri-
moni. L'Arxiu i les imatges son portades a l'Esperança. Les imatges
per a recollir-les els del Patrimoni.

J. Martorell, fa entrega d'un album de firmes Homenatge a Duran i Bas,

Tria i inventari de documents i llibres.

24 setembre

Matí:

A l'Esperança: Amat, Estrems, Dalmau, Buyreu, Riquer.

L'Arxiu de Sant Joan de les Abadesses ha quedat instal·lat al tercer pis de l'Esperança en prestatgeries i en dues calaixeres.

Inventari i tria de documents.

Tarda:

A la Catedral a empaquetar l'Arxiu Capitular: Amat, Estrems i Dalmau.

Tria i inventari de documents i llibres.

25 setembre.

Matí:

A la Catedral.-Arxiu Capitular: Arques, Gomez, Buyreu, Amat, Dalmau Estrems.

Tria i inventari de documents i llibres.

Tarda:

Recollit de la Catedral i portat a l'Esperança, l'Arxiu de la Sala de Capbreuació i de la V. de les claus.- un camió.- Paulí, Amat, Estrems, Arques,

Han portat un plec de documentació de Sant Pau del Camp.

Tria i inventari de documents.

26 setembre.

Matí:

A l'Esperança: Amat, Arques, Buch i Dalmau.

En Riquer ha anat a la casa Castelladosrius: hi ha un camió de pergamins i paper. Ha anat també a casa Garcia Faria on no li ha estat possible entrar.

Recollit del convent de Mercedaris (plaça Bonsuccés) documentació.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Amat, Estrems, Dalmau, Gómez.

Tria i inventari de documents.

28 setembre (dilluns)

28 setembre (dilluns)

Matí:

A l'Esperança: Arques, Amat, Buyreu, Estrems, pujar al 3er. pis l'Arxiu de lles Claus de la Ciutat, i posar als prestatges els llibres de l'Arxiu de la Capbreuació.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Dalmau,

Recollit de la casa Castelldosrius i portat a l'Esperança, l'Arxiu (incautat pel P.O.U.M.) un camió.- Gomez, Estrems, Riquer i Amat.

Comprovar el nombre de caricatures comptades de Cros.

Tria i inventari de documents i llibres.

29 setembre.

Matí:

A l'Esperança, pujar al 2º pis l'Arxiu Castelldosrius.- Arques, Gomez, Buyreu, Riquer, Estrems, Amat i Dalmau.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Sra. Culat (Girona, 54) entrega diversos impresos.- Riquer i Amat amb el cotxe.

A l'Esperança: C. Estrems, Amat, Riquer, Dalmau.

A l'Arxiu Històric arreglar documentació Sta. Maria.- I. Estrems.

Continua la tria i inventari de documents i llibres.

30 setembre.

Matí:

Els dels Museus s'han emportat 2 sacs procedents de Montsió.

A la Catedral a recollir l'Arxiu de damunt la sala Capitular.- un camió llogat.- Arques, Buyreu, C. i I. Estrems, Dalmau.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Riquer, Amat.

A la Catedral a recollir Arxiu damunt sala Capitular i portar-la a l'Esperança: Arques, C. i I. Estrems, i Dalmau.

El policia Paris ha anat a recollir a casa Sra. Bosch papers de l'Associació de Música Antiga (no hi eren).

Tria i inventari de documents i llibres.

1 octubre.

Matí:

A l'Esperança: C. i I. Estrems, Arques, i Gómez. Pujar al 4rt. pis l'Arxiu de la Catedral de damunt de la Sala Capituñar.

Riquer, Amat i Buyreu al palau Episcopal a endreçar els llibres de la biblioteca particular del bisbe, Secció de Lourdes i l'Arxiu.

Els de Museus, aquest matí s'han emportat 3 mundos i 8 sacs procedents de Montsió.

La Secció d'Estadística Municipal, ha tret aquest matí l'Arxiu modern de matrimonis i bateigs de la Catedral.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Dalmau, C. i I. Estrems, Gómez, Amat

Tria i inventari de documents i llibres.

2 octubre.

Matí:

A l'Esperança per a endreçar la resta de l'Arxiu Catedral al corredor del montacargues: Amat, C. I. Estrems, Dalmau, Riquer, Gómez, Buyreu.

Tarda:

Recollit de casa Narcís Oller i portat a l'Esperança: mobles, llibres i objectes.- camió llogat.- Riquer, Arques, Turon, Dalmau, C. I. Estrems

Tria i inventari de documents.

3 octubre.

Matí:

A l'Esperança per a pujar a una cel.la del pis 3er. els mobles, llibres i documents de Narcís Oller.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Dalmau, Amat, C i I. Estrems, endreçar documentació.

Entrega feta per la Federació d'alumnes i Ex-alumnes dels Grups Escolars: pergamins i documents procedents de les Conferències de St. Vicenç de Paul.

Tria i inventari de documents.

5 octubre (dilluns)

Matí:

A l'Esperança: Vicenç, instal.lació de timbres. Endreçar: Arques, Amat, Buyreu, Dalmau, C. i I. Estrems.

Riquer amb auto i policia, recollida la documentació de Meyà.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Dalmau, C. i I. Estrems, Amat, Arques, Gómez, Riquer.

Tria i inventari de documents.

7 octubre (dimecres)

Matí:

De la Biblioteca de Catalunya venen a recollir tots els llibres i manuscrits que hi van destinats, s'els hi entrega al mateix temps una col·lecció repetida de la Renaixença.

De la Biblioteca de Catalunya porten alguna documentació.

Tria i inventari de documents.

Han portat els dipòsits ~~de la casa~~ de la casa Rocalla.

A l'Esperança: Riquer, Arques, Buyreu, Gómez, Amat, Dalmau, i Estrems.

Tarda:

A casa Narcís Oller a recollir un vidre (Consell de Cent, 359).

Portar documentació de Sta. Maria del Mar de l'Arxiu Històric a l'Esperança.- un camió llogat.- Arques, Dalmau, C. i I. Estrems.

Tria i inventari de documents.

8 octubre.

Matí:

Porten un quadre sinòptic de l'organització del Comitè Central de les Milícies Antifeixistes.

A l'Esperança: Buyreu, C. i I. Estrems, Dalmau.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Gómez i Riquer, arreglen Biblioteca Oller. C. i I. Estrems i Dalmau, baixar llits i arreglar biblioteca Serra.

Tria i inventari de documents.

9 octubre.

Matí:

A l'Esperança: arreglar biblioteca Serra: C. i I. Estrems, i Dalmau. biblioteca Oller: Riquer i Gómez.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: biblioteca Serra: C. i I. Estrems, Dalmau. biblioteca Oller: Arques, Riquer i Gómez.

Tria i inventari de documents.

10 octubre

Matí:

A l'Esperança: Riquer, Arques, Buyreu, Gómez, Dalmau, C. i I. Estrems, arreglo Biblioteca Arxiu Catedral.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Riquer, Arques, Gómez, Dalmau, C. i I. Estrems, Trasllats interiors.

Tria i inventari de documents.

12 octubre (dilluns).

Matí:

A l'Esperança: Gómez, Riquer, Arques, Buyreu, Dalmau, C. i I. Estrems, arreglar arxiu Meyà, separar arxiu Vilardaga; baixar calaixeres, trenca-des, cadiram general i triar draps,

A la col.lecció de l'Enciclopedia Espasa de la Sala pública de Lectura de l'Arxiu Històric de la Ciutat, s'han intercalat 7 volums que faltaven.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Gómez, Riquer, Arques, Dalmau, C. i I. Estrems, Trasllats interiors.

Tria i inventari de documents.

13 octubre.

Matí:

A l'Esperança: Gómez, C. i I. Estrems, Dalmau i Buyreu; acabar lo dels draps, escombrar, netejar pisos, etc.

En Riquer ha anat a casa Fontcuberta de la Rambla dels Estudis. Els del P.O.U.M. diuen que aquesta setmana es vagi a trure l'arxiu, ja que ells volen establir una biblioteca.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Recollit de casa Soler i Rovirosa: caixes, lampares, quadros, llibres.- un camió llogat.- Bas, C. i I. Estrems, Dalmau.

Recollit de casa Fontcuberta: Armaris i documents.- un camió llogat.- Riquer, Arques, Gómez, Estrems, Dalmau.

Tria i inventari de documents.

14 octubre.

Matí:

A l'Esperança: Riquer, Dalmau, C. i I. Estrems, Buyreu, Gómez. Aplanar pergamins.

Recollits ~~vuitanta~~ pergamins procedents dels Mercedaris de Barcelona (Bonsuccés). de casa Joan Vich (Rda. St. Pere, 74).

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Riquer, Dalmau, C. i I. Estrems, Gómez. Aplanar pergamins.

Tria i inventari de documents.

15 octubre.

Matí:

A l'Esperança: Riquer, Dalmau, C. i I. Estrems, Buyreu i Gómez. Aplanar pergamins i trasllat taulells.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Riquer, Dalmau, C. i I. Estrems i Gómez. Aplanar pergamins.

Tria i inventari de documents.

16 octubre.

Matí:

A l'Esperança a aplanar pergamins: Riquer, Dalmau, C. i I. Estrems, Buyreu i Gómez.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança. Aplanar pergamins: Riquer, Dalmau, C. i I. Estrems, i Gómez.

Porten del Patrimoni: Objectes casa Belloch.

Tria i inventari de documents.

17 octubre.

Matí:

A l'Esperança: Riquer, Dalmau, Arques, Buyreu, Gómez i C. i I. Estrems. Aplanar pergamins.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança a espolsar documents.

A Sant Just, preparar documents de l'Arxiu de l'obra.

Riquer, C. i I. Estrems, Dalmau, i Arques.

Tria i inventari de documents.

19 octubre (dilluns).

Matí:

A l'Esperança: espolsar documents: Arques, Riquer, Buyreu, Gómez, C. i I. Estrems, i Dalmau.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Riquer, Arques, Dalmau, Gómez, C. i I. Estrems.- Traslladar documents Vallromanes al 2º. pis.-Netejar llibres catedral.- Aplanar pergamins de St. Joan.

S'han rebut procedents de la casa Rossend Klein 89 jocs de cartes antigues i modernes, alguns d'ells incomplets, lliurats pel Patrimoni Artístic de la Generalitat i Comité d'Investigació de les Milícies Antifeixistes.

Tria i inventari de documents.

20 octubre.

Matí:

A l'Esperança: Riquer, Gómez, C. Estrems, Buyreu, Trasllat de l'Arxiu Fivaller i altres.

Al Bonsuccés, recollir documents: Buyreu, Estrems i Dalmau.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Riquer, Arques, Gómez. Arreglo Arxiu Catedral.

Al Bonsuccés: C. Estrems i Dalmau. Tria llibres impresos a Barcelona.

Cantarell ha portat dos volums manuscrits "Guerras y otros sucesos etc." de la casa de Mercé Sentmenat, lliurats pel Patrimoni Artístic, Històric i Científic de Catalunya.

Tria i inventari de documents.

21 octubre.

Matí:

Al Bonsuccés: Estrems i Buyreu. Tria llibres.

A l'Esperança: Arques, Dalmau, Riquer.

A Sant Just: Riquer i Dalmau.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Dalmau, Riquer, Arques, Estrems, i Gómez.

Tria i inventari de documents.

22 octubre.

Matí:

A Sant Just: Riquer, Arques, Gómez, Dalmau. Preparar paquets documentació.

A l'Esperança: Buyreu i Estrems.

Tria i inventari de documentació.

Tarda:

A l'Esperança: Riquer, Dalmau, C. Estrems, Gómez, Arques.

Tria i inventari de documents.

23 octubre.

Matí:

Trasllat documentació de Sant Just a l'Esperança, amb un carretó.- Riquer, Arques, Gómez, Dalmau, Amat i C. Estrems, i Buyreu.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Arques, Dalmau, Riquer, Gómez, C. Estrems. aplanar pergamins.

Tria i inventari de documents i llibres.

Rebut de la Secretaria de l'Alcaldia notes de premsa del setembre 1936

24 octubre.

Matí:

A St. Just: Riquer, Arques, Gómez, Dalmau, Amat, Buyreu i C. Estrems. trasllat de documents amb un carretó.

Tria i inventari de documents i llibres.

Tarda:

Al Bonsuccés amb l'auto i policia: Arques i Estrems, a recollir llibre i documents. s'han recollit 38 paquets de llibres impresos a Barcelona i 3 lligalls documentació (portats a Casa l'Ardiaca).

A l'Esperança a aplanar pergamins: Riquer, Dalmau, Gómez.

Tria i inventari de documents i llibres.

26 octubre (dilluns).

Matí:

A l'Esperança: Riquer, Gómez, C. Estrems, Buyreu, Dalmau, Arques,

neteja de documents.

A casa Oller a recollir 202 paquets: C. Estrems.

Tria i inventari de documents i llibres.

Tarda:

A St. Just: Riquer, J. Solís.

A l'Esperança: Arques, Gómez, Dalmau, Estrems, aplanar pergamins.

Tria i inventari de documents i llibres.

27 octubre.

Matí:

A St. Just. Preparació trasllat Arxiu Comunitat: Riquer, Arques, Gómez, Estrems i Dalmau. Buyreu fa un dibuix i Pérez de Rozas unes fotografies.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Riquer, Dalmau, Arques, Estrems i Gómez. aplanar pergamins.

Tria i inventari de documents i llibres.

28 octubre.

Matí:

A St. Just: Riquer, Dalmau, Arques, Estrems, Gómez; trasllat de l'Arxiu a l'Esperança. Buyreu dibuixa.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A St. Just: Trasllat documentació arxiu comunitat amb carretó.- Riquer, Dalmau, Arques, Estrems, Gómez. (portat a l'Esperança).

Tria i inventari de documents.

29 octubre.

Matí:

A St. Just: Riquer, Arques, Dalmau, Gómez. Trasllat Arxiu a l'Esperança. (camió llogat).

A casa la Vda. Duran (Passeig de Gràcia, 100): el Dr. Roig i C. Estrems, Recollir, quadros, pessebre, armadura amb armes, llibres, etc. i portar-ho a l'Esperança (camió llogat).

Tria i inventari de documents i llibres.

Tarda:

Recollit de casa Carreras Candi un paquet de "Correspondència interessant de literats" dirigida a Carreras Candi, i 4 volums "Efemerides del músic empordanés Candi Candi i Casanovas mort en 1911", manuscrits amb autògrafs importants (1864-1911).

A L'Esperança: Riquer, Arques, Gómez, Dalmau, Estrems.

Tria i inventari de documents i llibres.

30 octubre.

Matí:

Riquer i Gómez amb auto i policia Paris, van a St. Martí Sarroca a recollir l'Arxiu de l'església.

A l'Esperança: Arques, Dalmau, Estrems. Pujar els documents de St. Just Buyreu, dibuixa.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Arriba l'auto amb la documentació de St. Martí Sarroca i la porten a l'Esperança.

A l'Esperança: Arques, Dalmau, Estrems.

Tria i inventari de documents.

31 octubre

Matí:

A L'Esperança: Riquer, Arques, Dalmau, Gómez, C. Estrems, i Buyreu. Plans de la situació actual dels pergamins, aplanament de pergamins, i ordenació Arxiu Catedral.

Declaració a favor de Manuel Herrera i Ges, de estar adscrit eventualment al Servei de Defensa del P. H. A. i C. de la Generalitat de Catalunya i tenir senyalat el treball a la ciutat de Barcelona.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Gómez, Riquer, Dalmau, i C. Estrems. Aplanar pergamins,

Tria i inventari de documents.

2 novembre (dilluns)

Matí:

A l'Esperança: Riquer, Gómez, Buyreu, C. Estrems, i Dalmau. Arreglar Arxiu Catedral. Aplanar pergamins.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A L'Esperança: Riquer, Arques, Gómez, C. Estrems, i Dalmau. Arreglar Arxiu Catedral i aplanar pergamins.

Xavier de Sales, ha portat una carpeta contenint notes bibliogrà-

figues d'escriptors de 1887.

Rebut de casa Daniel Girona i Llagostera; un tub amb planols de Montserrat.

Tria i inventari de documents.

3 novembre.

Matí:

A l'Esperança: Riquer, Buyreu, C. Estrems, Dalmau i Gómez. Arreglat Arxiu Catedral. Aplanar pergamins.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Riquer, C. Estrems, Dalmau, Arques, i Gómez. Arreglar Arxiu Catedral. Aplanar pergamins.

Tria i inventari de documents.

A les 6 de la tarda ha nascut una noia filla de l'agent Francesc París a l'edifici de l'Esperança.

4 novembre

Matí:

A l'Esperança: Riquer, Buyreu, Arques, Dalmau, Gómez i C. Estrems. Arreglar Arxiu Catedral. Aplanar pergamins.

Riquer visita a F. Millà de La Neotipia (Rambla de Catalunya, 116) i li porta una nota de núms. de diverses publicacions periòdiques que no tenim.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Riquer, Dalmau, Gómez, Arques, C. Estrems. Arreglar Arxiu Catedral, fer series i espolsar.

Rebut de la Secretaria particular de l'Alcaldia les notes de premsa del febrer 1935.

Expedició de dos documents de salvaguarda, un per al domicili familiar de Francesc Martorell i Trabal mort el dia 1 de novembre del 1935, i l'altre per als seus llibres i documents.

Tria i inventari de documents.

5 novembre

Matí:

A l'Esperança: Riquer, Gómez, C. Estrems, Dalmau; espolsar documents i aplanar pergamins.

S'han demanat les autoritzacions de lliure circulació per Catalunya.

Tria i inventari de documents.

Arxiu Catedral i aplanar pergamins.

Rebut del Centre d'Esquerra del Districte 9e. un plec de documentació procedent de la casa de la Vda. Noguès del carrer de Provença.

Rebut un plec de documentació del Gremi de Ferrers de tall (segles XVII i XVIII) 11 peces.

Tria i inventari de documents.

6 novembre.

Matí:

A L'Esperança: Riquer, Dalmau, C. Estrems, Gomez. Espolsar documentació.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Riquer, Arques, Dalmau, C. Estrems i Gómez. Arreglo Arxiu Catedral i aplanar pergamins de St. Joan de les Abadessés.

Tria i inventari de documents.

7 novembre

Matí:

La Casa Mercader, (carrer Santaló) entrega a Camil Bas, amb destí a l'Arxiu General de Catalunya, uns goigs (visita feta amb l'auto i policia acompanyat d'en Barolet.

A l'Esperança: Riquer, Gómez, Arques, Dalmau, C. Estrems, i Buyreu; aplanar pergamins.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Riquer, Arques, C. Estrems, Dalmau; Series catedral.

Tria i inventari de documents.

9 novembre (dilluns).

Matí:

A l'Esperança: Riquer, Gómez, Buyreu, C. Estrems, Dalmau, i Arques; Series catedral i aplanar pergamins.

Rebut de la Secretaria de l'Alcaldia, notes diaries de premsa del 1 al 18 juliol 1936.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Trasllat de la Casa de l'Ardiaca a l'Esperança: Arxiu Sentmenat; un camió llogat; Riquer, Arques, Dalmau, C. Estrems, Gómez.

Tria i inventari de documents.

10 novembre.

Matí:

A l'Esperança: Riquer, Arques, Gómez, Buyreu, C. Estrems, i Dalmau; col.locació de l'Arxiu Sentmenat.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Recollits 2 quadros de l'Audiència; un camió llogat; Gómez, Dalmau, Riquer.

Trasllat a l'Esperança: Arxiu Sentmenat i Cos de la Noblesa; 1 camió llogat; Riquer, Gómez, C. Estrems i Dalmau.

Tria i inventari de documents.

11 novembre.

Matí:

A l'Esperança: Riquer, Dalmau, Buyreu, Arques, Gómez; Pujar arxiu Sentmenat i Foxà. Series catedral i aplanament de pergamins.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Bas porta de la casa Mercader (Santaló) un lot de llibres.

Trasllat a l'Esperança: Arxiu Cos de la Noblesa i part papers i estudis de J. Mas; un camió llogat; Gómez, Arques, Dalmau, C. Estrems.

Tria i inventari de documents.

12 novembre.

Matí:

A l'Esperança: Riquer, Arques, Dalmau, Gómez, Buyreu, C. Estrems; pujar Arxiu Foixà; netejar llibres catedral; fer endreça.

Bas, Rius, París i auto a casa Mercader (c. Santaló) a recollir llibres

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Traslladat a l'Esperança: l'Arxiu del Pi. - un camió llogat, Riquer, Gómez, Dalmau i C. Estrems.

Riquer porta de casa Ollé una carpeta amb gravats, núms. de revistes i fotografies. Portat a l'Esperança.

Tria i inventari de documents.

13 novembre.

Matí:

A l'Esperança: Riquer, C. Estrems, Dalmau, Gómez, i Arques; Ordenar Arxiu Pi.

Bas i Rius amb en París i l'auto porten llibres de casa Mercader.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

En Riquer porta del Museu d'Arqueologia (viatge camió) documents procedents dels Caputxins: 5 caixes, 12 caixes arxivadores i 2 paquets; 1 2 lligalls del Gremi de Mitjers.

Trasllat arxiu del Pi a l'Esperança: Riquer, Gómez, C. Estrems, Dalmau i Arques.

Tria i inventari de documents.

14 novembre.

Matí:

A l'Esperança: Riquer, Buyreu, Dalmau, Arques, C. Estrems i Gomez. Pujar Arxiu del Pi.

Tria i inventari de documents i llibres.

Tarda:

A l'Esperança porten un document amb segell (enmarcat) procedent del Pi. Riquer, Gómez, Dalmau, C. Estrems. Arreglar series de la Catedral.

C. Estrems i Dalmau recullen de casa F. Carreras Candi, un paquet de papers.

Guillem Peters entrega procedent de la casa Enric Pla "Palau del Governador" de Torroella de Montgrí: 2 sacs amb pergamins; 1 index general de les escriptures..... 1708. relligat.

Tria i inventari de documents.

16 novembre (dilluns)

Matí:

A l'Esperança: Riquer, C. Estrems i Buyreu. Arreglà series catedral

Porten una calaixera de la Generalitat (capella de St. Jordi).- Un camió llogat.- Turon, Riquer, Gómez, Arques, Buyreu, C. Estrems i Dalmau.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Recollir diaris Arxiu Administratiu
Traslladar l'Arxiu del Pi a l'Esperança.-camió llogat.- Riquer, C. Estrems, Dalmau i Gómez.

De l'Arxiu Administratiu a més dels diaris ha vingut un feix de pergamins procedents del convent dels Angels i un fons documental de l'església de St. Jaume.

Rebut de la Secretaria de l'Alcaldia, notes diaries de premsa maig i agost 1936.

s'han portat tres dipòsits Rocalla a l'Esperança.

Tria i inventari de documents.

17 novembre

Matí:

A l'Esperança: Pujar Arxiu del Pi i endreçar. Riquer, Dalmau, Gómez i C. Estrems.

S'han baixat dipòsits "Rocalla" als soterranis de Casa l'Ardiaca.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Riquer, Gómez, Dalmau, C. Estrems.

S'han baixat dipòsits "Rocalla" al soterrani de la Casa l'Ardiaca

A l'Esperança trasllat de llits i mobles a l'Església.

Tria i inventari de documents.

18 novembre.

Matí:

A l'Esperança: Riquer, Arques, Gómez, Dalmau, Buyreu, i C. Estrems.
Series de l'Arxiu de la Catedral.

Joaquim Vilaseca entrega dos plans entelats de Sant Agustí 1790, procedents de dit convant.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Riquer, Estrems, Gomez i Dalmau. Series Catedral i trasbals de mobles.

Tria i inventari de documents.

19 novembre

Matí:

A l'Esperança: Riquer, Dalmau, Gómez, C. Estrems. Series Catedral.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

C. Estrems es queda a l'Arxiu en lloc de J. Obis que es a revisió militar.

Gómez i Dalmau: al palau episcopal a preparar paquets per al trasllat de l'Arxiu a l'Esperança. Més tard hi ha anat en Riquer.

Riquer i París amb l'auto del Servei, han portat les revistes procedents del Casal Català de la plaça del Nord (ex casal dels Lluïsos de Gracia).

Tria i inventari de documents.

20 novembre.

20 novembre

Matí:

Al palau episcopal a preparar paquets per al trasllat de l'Arxiu a l'Esperança:

Trasllat a l'Arxiu cadires armaris i taules per a la Sala Infantil Riquer, Gómez, Arques, Buyreu, Dalmau, i C. Estrems.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

París i Riquer amb l'auto a l'Institut Balmes. Rebut de dit Institut volums del Diario de Barcelona i documentació històrica de l'Institut un camió.

Portar comunicació a Rocalla, S.A.

Rebut de la Secretaria particular de l'Alcaldia notes diàries de premsa del 12 al 31 de gener 1935.

Entrats armaris, cadires i taules del palau episcopal per a la sala de lectura infantil.

Rebut una petita col·lecció de goigs de Núria Mateu.

Dalmau, Estrems, i Gómez al palau episcopal han preparat mobles per a portar-los a la Casa de l'Ardiaca (6 taules i algunes cadires).

Tria i inventari de documents.

21 novembre.

Matí:

Arreglar Sala de lectura infantil: Gómez, Arques, Dalmau, Estrems i Buyreu.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A la Biblioteca de Catalunya: a recollir documents: 3 paquets de pergamins, de la Catedral, 1 paquet dels Caputxins de Sarrià, un caixó amb documents procedents d'uns escolapis de Castellar del Vallès i un paquet petit de procedència desconeguda.

A l'Esperança: C. Estrems i Dalmau, portar els bancs dels oratoris a l'Església. Després hi ha anat Gómez.

Tria i inventari de documents.

23 novembre (dilluns).

Matí:

A l'Institut Balmes a recollir diaris i portar-los a l'Esperança, Riquer, Gómez, Dalmau, Arques i Buyreu. un camió.

S'ha portat a l'Esperança el que s'havia recollit el dia 20 de l'Institut Balmes.

Rebut 111 pergamins (1230-1468) procedents de la casa del Lladonar del terme de Cervelló, entregats pel Servei del Patrimoni.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Recollides 11 caixes de casa el Sr. Esclausans (donatiu d'una col·lecció) c. Balcells, 38 Gracia, portades a l'Esperança.- un camió llogat. Riquer, Dalmau, Gómez.

A l'Esperança: Arques.

Arreglo Sala Infantil: C. Estrems.

Tria i inventari de documents.

Inauguració de la Nova Sala de Lectura Infantil.

24 novembre.

Matí:

A l'Esperança: Riquer, Arques, C. Estrems, Buyreu, Dalmau. Endreça de mobles.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Riquer, Arques, Dalmau, C. Estrems i Gómez. Trasllat dels pergamins de la catedral a les prestatgeries noves.

Tria i inventari de documents.

25 novembre.

Matí:

A l'Esperança: Riquer, C. Estrems, Gómez, Dalmau, Buyreu i Arques. Moviment de mobiliari i quadros.

Rebut del Centre Excursionista de Gracia varis llibres impresos a Barcelona i la col·lecció completa d'impresos del IV Rallie Congrès Internacional de Camping celebrat a Caldes de Montbuy del 29 de maig al 7 de juny de 1936.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Porten amb el camió (llogat) 6 caixes de fusta de la casa A. Alivert, C. Estrems.

A l'Esperança: Riquer, Dalmau, Gómez. Endreça de pergamins.

Rebut de la Secretaría de l'Alcaldía, Notes diaries de premsa, abril 1936.

Tria i inventari de documents.

26 novembre.

Matí:

A l'Esperança: Riquer, Arques, Buyreu, C. Estrems, Dalmau, i Gómez. Posar al seu lloc pergamins Catedral. Penjada de quadros. Treure pols de llibres i ordenació de series.

Rebut per mediació del Patrimoni H. A. i C. entregat per la casa del Poble del carrer ler.de Maig, un plec de 13 pergamins (s. XIV a XVII) procedents de la capella del Sant Esperit.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Trasllat de Casa l'Ardiaca a l'Esperança: vidrieres i quadros.-camió llogat. Riquer, Gómez, Arques.

A la Casa de l'Ardiaca: C. Estrems i Dalmau. Endreça de plafons i peus corresponents.

Tria i inventari de documents.

27 novembre.

Matí:

A l'Arxiu de la Corona d'Aragó: Riquer, Arques, Buyreu, Dalmau. Baixar dipòsits Rocalla al soterrani.

Rebut de la Secretaria de l'Alcaldia: Notes diaries de premsa, març 1936.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: C. Estrems, Dalmau, i Riquer. Ordenació Arxiu Catedral.

Tria i inventari de documents.

28 novembre.

Matí:

A l'Arxiu de la Corona d'Aragó: Riquer, Arques, Buyreu, C. Estrems i Dalmau. Baixar dipòsits Rocalla als soterranis.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Ordenació Arxiu Catedral. Riquer, Dalmau, Gómez, C. Estrems.

Tria i inventari de documents.

30 novembre (dilluns).

Matí:

A l'Arxiu dels Antics Estats de Catalunya i Aragó: Treballs de protecció de documentació. Riquer, Gómez, C. Estrems, Dalmau, Buyreu, Arques.

A l'Esperança: Obertura d'una caixa de capdals de la qual es redacta l'acta corresponent signada pels següents: Martí Riquer, del Patrimoni Històric, Artístic i Científic; Antoni Moline, de la Tresoreria de la Generalitat de Catalunya; i el Cap del Servei d'Arxius de la Generalitat, A. Duran i Sanpere.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Riquer, Gómez, C. Estrems. Arreglar Arxiu de la Catedral.

Tria i inventari de documents.

1 desembre.

Matí:

A l'Arxiu dels Antics Estats de Catalunya i Aragó: Treballs de protecció.- Riquer, Buyreu, C. Estrems.

Dalmau i Obis: endreça de les carboneres de la Casa de l'Ardiaca.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Arxiu dels Antics estats de Catalunya i Aragó: Treballs de protecció de la documentació.- Riquer, Arques, i C. Estrems.

Dalmau: fa endreça dels sòtans de Casa de l'Ardiaca.

Tria i inventari de documents.

2 desembre.

Matí:

A l'Arxiu dels Antics Estats de Catalunya i Aragó: Riquer, Buyreu, Arques, C. Estrems. Treballs de protecció de la documentació.

Trasllat de quadros a la Escola Massana.- 1 camió llogat.

Dalmau fa endreça dels sòtans de casa l'Ardiaca.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Antic Arxiu dels Antics Estats d'Aragó i Catalunya: Riquer, C. Estrems. Treballs de protecció de la documentació.

Dalmau endreça els sòtans de la Casa de l'Ardiaca.

Tria i inventari de documents.

3 desembre.

Matí:

Visita a l'ex-convent d'Elisabets per a recollir documentació (Per gamins) Riquer amb París i l'auto.

Visita al Pavelló de la Ciutat amb l'auto i París. A. Duran, Turon i Riquer.

Porten carbó a casa de l'Ardiaca.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Visita al Sindicat Ferroviari (casa Dalmases) per a parlar d'intercanvi de llibres.

A l'Arxiu dels Antics Estats de Catalunya i Aragó: Treballs de protecció de la documentació.- Riquer, i C. Estrems.

Dalmau, endreça sòtans casa de l'Ardiaca.

Tria i inventari de documents.

4 desembre.

Matí:

Acaban a l'Arxiu dels Antics Estats de Catalunya i Aragó els treballs de protecció dels primers nuclis de documentació: Arques, Riquer i Buyreu.

Porten carbó a la casa de l'Ardiaca: Dalmau i C. Estrems.

Viatge a Poblet amb l'auto del Servei i Paris: A. Duran.

Visita de Riquer a casa de la Vda. Martorell (c. Pau Iglesias, 59).

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Porten de casa la Vda. Martorell: llibres, estanteries, caixes.-un camió llogat.- Arques, Turon, Riquer, Gómez, Dalmau, C. Estrems. Es portat a la casa de l'Esperança.

Tria i inventari de documents i llibres.

5 desembre.

Matí:

Recollit de casa de la Vda. Martorell: llibres i objectes.- Un camió llogat. Riquer, Gómez, C. Estrems. Portat a l'Esperança.

A l'Esperança: Buyreu, Dalmau. Endreça.

Tria i inventari de documents.

Maurici Serrahima ha portat 2 impresos i documentació del Palau de Barcelona.

Tarda:

A l'Esperança a fer endreça: Arques, Riquer, Gómez, C. Estrems, Dalmau

7 desembre (dilluns).

Matí:

A l'Esperança: instal.lació de llibres i objectes de la Vda. Martorell Riquer, Arques, C. Estrems, i Gómez.

Tria i inventari de documents.

tarda:

Recollit el donatiu de J. Grañen (Avinyó, 6-2^a-2^a.) làmines, gravats i goigs.

A l'Esperança: instal.lació llibres de la Vda. Martorell; Riquer, Arques, C. Estrems.

Tria i inventari de documents.

8 desembre.

Matí:

A l'Esperança: instal.lació de llibres i objectes de la Vda. Martorell: Riquer, C. Estrems, Gómez, Buyreu.

Entrada de les caixes de la casa Pou i Ripoll, especials per a traslladar documentació.

Tria i inventari de documents i llibres.

Tarda:

Riquer efectua una visita a casa Erasme de Janer (c. del Carme, 106). Visitar l'Arxiu.

A l'Esperança: C. Estrems, i Gómez.

Paulí amb París i l'auto del Servei, efectuen un viatge a Vallirana, a gestionar recollida de documents del monestir de St. Pere de les Puel.las de Barcelona.

Tria i inventari de documents.

9 desembre.

Matí:

Al Pavelló de la Ciutat: Turon i C. Estrems, a desmontar quadros.

Porten 20 caixes de la casa Pou i Ripoll, especials per a traslladar documents.

Al Poble Espanyol de Montjuic, Biblioteca del Museu a recollir documentació del Gremi de Tenders i Revenedors de Barcelona, església de santa Anna, Museo Diocesà, etc.-Arques, Riquer, Gómez, Buyreu.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Col.locació llibres de la Vda. Martorell.- Riquer, Arques, Gómez, Estrems.

Artís (fill) entrega un Calepino 1578, i "Obras de Fray Luis de Granada. Barcelona, 1701".

Tria i inventari de documents.

10 desembre.

Matí:

Recollit de la casa Erasme de Janer, l'Arxiu i un armari.- un camió llogat. Riquer, Gómez, Arques, Turon, Buyreu, Estrems.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A casa Erasme de Janer a desmentar armaris: Turon i Estrems.

A l'Esperança: Col.locar llibres Vda. Martorell. Riquer, i Gómez.

Porten caixes a l'Arxiu dels Antics Estats de Catalunya i Aragó, de la casa Pou i Ripoll.

Tria i inventari de documents i llibres.

11 desembre.

Matí:

Recollides prestatgeries a la casa Erasme de Janer (Carme, 106) i portar-les a l'Esperança.- Un camió llogat.-Turon, C. Estrems, Riquer, Gómez, Buyreu, i Arques.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Montar prestatgeries procedents de la casa Janer i ordenació de documents: Turon, Estrems, Riquer, Gómez i Arques.

Triá i inventari de documents.

12 desembre.

Matí:

A l'Esperança: Montar prestatgeries: Turon, Buyreu, C. Estrms. Ordenació de llibres i documents: Riquer, Arques, Gómez.

Recollits un lot de pergamins de la casa del carrer del Palau, nº. 5 (Comte de la Vall de Marlés).

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Ordenació de llibres i documents.- Riquer, Gómez, Estrem

Tria i inventari de documents.

14 desembre (dilluns).

Matí:

A l'Esperança: Montar prestatgeries: Turon, Estrems, Buyreu.

Ordenació de documents: Riquer, Gómez, Arques.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Ordenació de documents: Riquer, Estrems, Arques.

Visita a l'Arxiu de casa Moixó: Duran, Riquer, Gómez.

Tria i inventari de documents.

15 desembre.

Matí:

Al Pavelló de Montjuic, treurer làmines dels marcs: Turon i Estrems.

A l'Esperança: Riquer, Buyreu, Arques. Endreça.

A l'Arxiu dels Antics Estats de Catalunya i Aragó: Col·locació de documents a les caixes.- Arques, Riquer, Gómez.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Arxiu dels Antics Estats de Catalunya i Aragó: Col·locar documents a les caixes: Riquer, Arques, Gómez, Estrems.

Tria i inventari de documents.

16 desembre.

Matí:

A l'Arxiu dels Antics Estats de Catalunya i Aragó: Col·locar documents a les caixes, Arques, Buyreu, Gómez, Riquer, Estrems.

De casa Pou i Ripoll 20 caixes per a traslladar documentació.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Ordenar llibres: Riquer, Gómez, Arques, Estrems.

Tria i inventari de documents.

17 desembre.

Matí:

Al Pavelló de la Ciutat de Montjuic, a treurer dues calaixeres, una otomana i gravats i portar-ho a l'Arxiu Històric, un camió, llogat. Riquer, Gómez, Buyreu, Dalmau, Estrems.

A l'Arxiu dels Antics Estats de Catalunya i Aragó: Col·locar documents a les caixes. Arques.

Recollit el donatiu d'Ezequiel Martín (Llúria, 54) lot de programes.- Auto i Paris.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Arxiu dels Antics Estats de Catalunya i Aragó: Col·locar documents a les caixes.- Gómez, Arques, Riquer, Estrems, Dalmau.

Recollits objectes de casa Isabel Llorach.- Bas, amb Paris i auto.

Tria i inventari de documents.

18 desembre.

Matí:

A l'Arxiu de l'Audiència, preparació de paquets: Dalmau, i Estrems.

A l'Arxiu dels Antics Estats de Catalunya i Aragó: carregar dos camions amb documentació per traslladar-la a Viladrau.-Gómez, Riquer i Buyreu.

Duran i Arques, marxan a Viladrau.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Porten objectes de casa Isabel Llorach, Bas i París amb l'auto.

Trasllat de documents de l'Arxiu de l'Audiència a la torre Guarro (c. Setantí. Sarrià). Estrems i Dalmau.- un camió llogat.

Marxen els camions amb la documentació a Viladrau.-Riquer, i Gómez.

Tria i inventari de documents.

19 desembre

Matí:

A l'Arxiu dels Antics Estats de Catalunya i Aragó: carregar camió amb documentació per a traslladar-la a Viladrau: Gómez, Riquer, Turon, Buyreu.

Martí Manlleu ha entregat, un paquet de documentació de la Corporació Taquigràfica sistema Garriga i 14 paquets "Documental Gaudí".

Arxiu Audiència, 2 camions de documents traslladats a la torre Guarro (Sarrià) C. Estrems, i Dalmau.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Arxiu Audiència preparar paquets: Estrems, Dalmau.

Trasllat a Viladrau del camió amb la documentació.- Riquer, Gómez.

Tria i inventari de documents.

21 desembre (dilluns).

Matí:

A l'Arxiu de l'Audiència preparar paquets: C. Estrems i Dalmau.

Trasllat a Viladrau d'un camió amb documents de l'Arxiu dels Antics Estats de Catalunya i Aragó (Riquer, Gómez i Buyreu).

Tria i inventari de documents i llibres.

Tarda:

A l'Arxiu de l'Audiència, trasllat a casa Guarro un camió amb documentació.- Estrems i Dalmau.

Per mediació del Servei del Patrimoni Històric, Artístic i Científic

ingressa un títol, de noblesa a favor de Felip de Cruilles.

Recollit per medi de canvi efectuat amb el Sindicat de Ferroviaris documents procedents de la casa Dalmases (carrer Moncada) Genealogies, Crònica, Libro de Memorias 1713, Album amb dibuixos originals de Lluís Rigalt, i documentació familiar.

Tria i inventari de documents.

22 desembre

Matí:

Recollit de l'Editorial Labor, llibres per a fer canvi amb el Sindicat Ferroviari.- Gómez.

A l'Arxiu dels Antics Estats de Catalunya i Aragó: Preparar documents per a portar-los a Viladrau.- Riquer, Gómez i Buyreu.

A l'Arxiu de l'Audiència a preparar paquets pel trasllat a la Casa Guarro: Estrems i Dalmau.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Arxiu de l'Audiència a preparar paquets: Estrems, Dalmau. Trasllat de dits paquets a la Casa Guarro. 2 camions.

A l'Arxiu dels Antics Estats de Catalunya i Aragó: Preparar series documentals a les caixes: Riquer, Gómez.

Tria i inventari de documents.

23 desembre.

Matí:

Trasllat a Viladrau de documentació de l'Arxiu dels Antics Estats de Catalunya i Aragó.- 2 camions i Gómez.- Riquer i Buyreu.

A l'Arxiu de l'Audiència: Trasllat de documentació a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.- 2 camions.- Estrems i Dalmau.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Arxiu de l'Audiència a preparar paquets, Estrems i Dalmau.

Tria i inventari de documents.

24 desembre.

Matí:

A l'Arxiu de l'Audiència: trasllat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.- 1 camió.- Estrems i Dalmau.

A l'Arxiu dels Antics Estats de Catalunya i Aragó: col·locar documents a les caixes.- Riquer i Buyreu. Treurer lligams: Estrems.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Trasllat de l'Arxiu de l'Audiència a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.
un camió.- Estrems i Dalmau.

A l'Arxiu dels Antics Estats de Catalunya i Aragó (Arxiu Corona d'Aragó): col.locació de documents a les caixes.- Riquer, Estrems i Dalmau.

Tria i inventari de documents.

25 desembre.

Matí:

A l'Arxiu de l'Audiència: Neteja de llibres i fotografies.-Estrems i Dalmau.

Arxiu dels Antics Estats de Catalunya i Aragó: Trasllat a Viladrau.
un camió. Carregar camió: Riquer, Gómez, Buyreu i Amat.- Marxen a Viladrau, Riquer i Gómez.
Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Arxiu de l'Audiència, neteja de llibres: Dalmau, Estrems, Amat.

Tria i inventari de documents.

26 desembre.

Matí:

A l'Arxiu de l'Audiència: neteja de llibres, Estrems, Dalmau.

A l'Arxiu de la Corona d'Aragó: Col.locar documentació a les caixes, Buyreu i Amat.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Arxiu de l'Audiència: neteja de llibres, Estrems, Dalmau, Amat.

28 desembre (dilluns).

Matí:

A l'Arxiu de la Corona d'Aragó: col.locar documents a les caixes.- Gómez, Riquer, Buyreu i Amat.

A l'Arxiu de l'Audiència: tria i neteja de documents, Dalmau, Estrems

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Arxiu de l'Audiència: tria i neteja de documents, Dalmau, Estrems

A l'Arxiu Històric: netejar documents, Amat.

Tria i inventari de documents.

1937 Gener

5 - A.H.C.B. ordenació de la sala de la terra del
3er pis destinada a Greus.

5 - Ricard Arnau Castellvi fe entrega a l'Arx. patriarcal

8 - Viatge de canvi a Viladrau amb els darrers llibres
de l'Arx. de L. Co. d'Arzo, i pergamins, lli-
bres de l'Arx. de la Catedral de Barcelona.

12 Viatge a Poblet amb Sr. Lluís Ferrando

14. descoberta d'unes escultures a l'Hospital de
St. Sever del c. de la Pala.
Rebre de 7 alfombres d' J. Horach

Febrer

2. visita al fr. F. Mather. Autografs de 1885 i docl
de fr. Martí de Camp.

9. Buynen de sa en caixons als dibuixos de l'Espulla

13. ordenació del Calaix de la Tre.

18. visita a pelae Episcopat amb arquitecte Sr. Vila-
nez per a la muralla romana.

22. Pin datour. C. Bruni, (v. 2 mesos)

Març

2. visita de Sr. Pin (v. 22 feb.) per l'Arx. de l'Arxiu

22. oferta de l'Arxiu Alfarrà

23. primer viatge de l'Arxiu Alfarrà

27 Viladrau. Pergamins episcopat fets avui 2600⁰.

29. Pedrells. Noves pintures murals

Milàs Vallinosa entrega el discurs sobre Honorable

29 desembre.

Matí:

Viatge a Vallirana, a recollir documents de St. Pere de les Puel.les (8 sacs) a canvi de llibres (entregats 78 llibres).-Riquer amb Paris i l'auto.

A l'Arxiu de l'Audiència: neteja i tria de documents, Estrems i Dalmau.

A l'Arxiu de la Corona d'Aragó: col.locar llibres a les caixes.- Buyreu, Amat, Gómez.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Recollir documentació de Sant Pere de les Puel.les, a Vallirana i portar-la a l'Esperança.- l camió.- Gómez, Riquer, Amat.

A l'Arxiu de l'Audiència: neteja i tria de documents, Estrems i Dalmau.

Tria i inventari de documents.

30 desembre.

Matí:

A l'Arxiu de la Audiència: Neteja i tria de documents.-Estrems, Amat, i Dalmau.

A l'Arxiu de la Corona d'Aragó: Trasllat documents a Viladrau. un camió. Buyreu marxa amb el camió.

Porten caixes de per posar documents de l'Arxiu Històric Municipal.

Bas amb Paris i l'auto a casa Llorach a recollir objectes.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La Mutuallitat de Cotxeros de Barcelona fa entrega, amb caràcter de dipòsit de la bandera gremial, una imatge del pal de la Bandera, un drap de balcó i una corbata.

Pérez de Rozas fa fotografies de la Sala Municipal (caixes per al trasllat), i de la Sala de Lectura Infantil.

Trasllat de mobles i objectes de la casa Llorach a l'Esperança.- l camió.- Bas, Riquer, Amat.

A l'Arxiu de l'Audiència: tria i neteja de documents.-Estrems, i Dalmau.

Tria i inventari de documents.

2 gener.

Matí:

l camió a Viladrau: 17 caixes Arxiu Corona d'Aragó, 5 caixes Arxiu

de la Ciutat i llibres amb lligalls, Arxiu Corona d'Aragó.- Gómez va amb el camió.- Buyreu, Amat i Gómez carreguen el camió.

A l'Arxiu de l'Audiència: trasllat de documentació a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.- 1 camió. Estrems i Dalmau.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Arxiu de la Corona d'Aragó: omplir caixes, Amat, Estrems, Dalmau.

Tria i inventari de documents.

4 gener. (dilluns).

Matí:

Arxiu de l'Audiència, trasllat a l'Esperança, documentació de comerç. 1 camió.- Estrems, Dalmau.

A l'Esperança: col·locar a lloc els sacs de Vallirana, procedents de St. Pere de las Puelles.- Gómez i Riquer.

A l'Arxiu de la Corona d'Aragó: treurer documents dels dipòsits, Buyreu i Amat.

Porten un lot de cartells de propaganda (Sr. Artís) revolució 1936.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: Col·locar mobles al principal i la documentació de comerç de l'Audiència, Estrems, Dalmau i Amat.

A l'Esperança a col·locar documents de St. Pere de les Puelles, Gómez i Riquer.

Tria i inventari de documents.

5 gener.

Matí:

A l'Arxiu Històric de la Ciutat, trasllat interior de llibres i documents: Amat i Buyreu.

A l'Esperança, col·locar mobles al principal: Estrems i Dalmau.

A la Corona d'Aragó, preparar documents: Riquer i Gómez.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A Casa de l'Ardiaca: preparar llibres i documents, Amat i Gómez.

A l'Esperança, arreglar i ordenar Arxiu St. Just, Riquer.- Arreglar Arxiu Audiència, Estrems i Dalmau.

Tria i inventari de documents.

6 gener.

Matí:

Camió a Viladrau (Gòmez i Riquer): 27 caixes Arxiu Històric.- caixes Arxiu Corona d'Aragó, Buyreu, Gòmez i Riquer.

A l'Esperança, col.locar documents de l'Audiència: Estrems i Dalmau.

A l'Arxiu Històric, col.locar documents i llibres: Amat, Buyreu.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A casa el Sr. Marlet (Cartagena, 1) a recollir llibres. un camió. Amat i Dalmau.

A casa Llorach (carrer de Muntaner) recollir mobles.-un camió. Estrems, Amat, Dalmau, Bas.

Tria i inventari de documents.

7 gener.

Matí:

A la Casa de l'Ardiaca: trasllat interior de llibres: Dalmau, Amat, Buyreu, Estrems.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A casa Llorach (Muntaner) recollits mobles.- 1 camió, Bas, i Estrems, Dalmau i Amat.

Tria i inventari de documents.

8 gener.

Matí:

Camió a Viladrau (Riquer, Gòmez, Estrems) amb caixes i lligalls documents Arxiu de la Corona d'Aragó, pergamins catedral i dos mobles.- carregar el camió, Amat, Dalmau.

A la torre Guarro (Sarrià) amb auto i Paris: A. Duran i Sanpere, i Duran i Cañameras.

A la Casa de l'Ardiaca, Amat i Dalmau arreglen revistes.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Per mitjà del Patrimoni recollit al carrer de Clàris, 25, llibres de Francesc Miquel i Badia.

A la Casa de l'Ardiaca, trasllat interior de llibres, Amat i Dalmau.

Tria i inventari de documents.

9 gener.

Matí:

Arreglo terradet: Casa de l'Ardiaca: Turon i Buyreu.

Al carrer de Claris, 25 (Miquel i Badia) recollits llibres i estanteries.- un camió. Amat i Dalmau.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança, fer endreça: Dalmau, Amat.

11 gener (dilluns).

Matí:

A l'ex-palau episcopal, baixar paquets a la planta baixa. Buyreu, Dalmau, Amat.

Tornen de Viladrau, Gómez, Riquer i Estrems.

Trasllat de documentació Gremis de l'Esperança a la Casa de l'Ardiaca, Gómez, Riquer, Estrems.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Porten a la Casa de l'Ardiaca documentació gremial freners i revenedors.- Estrems, Dalmau, Riquer.

Tria de llibres de Francesc Miquel i Badia.- A. Duran i Sanpere, i Amat.

Tria i inventari de documents.

12 gener.

Matí:

A Poblet: Auto i Paris: A. Duran i Sanpere i L. Faraudo.

A la torre Guarro (Sarrià) Bas i Obis, col.locar pany.

A casa F. Miquel i Badia (Claris, 25) recollir estanteries.- un camió. Turon i Estrems.

A l'Esperança arreglo documentació de St. Pere de les Puel·les (Vallirana).- Riquer i Gómez.

A l'Arxiu de la Corona d'Aragó, col.locar documents series als dipòsits: Buyreu, Amat i Dalmau.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A la Casa Llorach (carrer de Muntaner) a recollir làmpares, alfombres i mobles.- un camió.- Bas, Rius, Estrems, V. Duran i Turon.

A l'Esperança, ordenar documents St. Just: Riquer i Gómez.

A l'Arxiu Històric: Dalmau.

Tria i inventari de documents.

13 gener.

matí:

Al Palau Episcopal, Arxiu General de Catalunya, endreça de mobles, Obis, Dalmau, Estrems, Buyreu.

El Foment de la Sardana retorna els elements deixats per a la seva Exposició.

A l'Esperança, col·locar Arxiu St. Pere de les Puelles, Riquer i Gómez. Després a l'Arxiu Corona d'Aragó a preparar documents per a portar-los a Viladrau.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Al carrer de Muntaner (casa Llorach) arreglar i desmontar mobles, Bas, Turon, Estrems.

Camós i Dalmau a la sala Gremial casa de l'Ardiaca, arreglar-la.

A l'Esperança, arreglar Arxiu St. Pere de les Puelles, Gómez i Riquer.

Tria i inventari de documents.

14 gener

Matí:

A l'Arxiu de la Corona d'Aragó a preparar documents per a portar-los a Viladrau, Dalmau i Estrems.

A l'ex-palau Episcopal a preparar documents, Buyreu, Gómez i Riquer.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Al carrer Cartagena a recollir llibres de ^{Morles} F. Miquel i Badia; a casa Llorach (c. de Muntaner) recollir llibres i objectes.- Un camió.- Bas, Rius, Riquer i Estrems.

A l'ex-palau episcopal a fer inventari, Gómez.

A la casa de l'Ardiaca, Dalmau arreglo sala Gremial.

Tria i inventari de documents.

15 gener.

Matí:

Al Palau Episcopal, Arxiu General de Catalunya, endreça de mobles (casa Llorach) Estrems, Dalmau i Amat.

A l'Esperança, Inventaris, Riquer i Gómez.

A l'Arxiu de la Corona d'Aragó preparar tramesa de documents, Buyreu i Amat.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Recollir mobles i objectes de casa Llorach (c. Montaner). Un camió, Estrems, Riquer i Gómez.

Dalmau, tallar llenya menuda per a la calefacció.

Amat, canvi de fundes dels Processos

Tria i inventari de documents.

16 gener.

Matí:

Al Palau Episcopal, Arxiu General de Catalunya, Gómez i Riquer, Inventari; Estrems, endreça de mobles.

A la Casa de l'Ardiaca, Dalmau i Amat, posar fundes als Processos i i pujar llibres de F. Miquel i Badia al 3er. pis (Secció Barcelona).

Tria i inventari de documents.

18 gener (dilluns).

Matí:

A l'ex-palau episcopal, Ordenació de llibres, Riquer, Gómez i Estrems
Camós visita a l'Arxiu Casa Moixó.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Al Palau de Justícia, neteja de l'Arxiu, Gómez i Estrems.

A l'ex-palau Episcopal, Ordenació de documents, Riquer.

Tria i inventari de documents.

19 gener.

Matí:

A l'Audiència, neteja de l'Arxiu Civil, Estrems i Gómez.

A la Casa de l'Ardiaca, Inventari i ordenació de pergamins, Camós i Riquer.

El Museu d'Arqueologia recull de Casa de l'Ardiaca, làpida c. Sta. Clara i objectes excavacions.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A la terra Llorach (c. Muntaner) recullen mobles i objectes.- un camió.- Bas, Rius, Riquer, Gómez i Estrems.

Tria i inventari de documents.

20 de gener.

Matí:

Riquer va a treurer els permisos de circulació.

A l'Arxiu de l'Audiència, trasllat documents a la torre Guarro (Sarrrià) un camió.- Estrems i Gómez.

Josep Mayer fa entrega a l'Arxiu Històric de la Ciutat del "Llibre de la Confraria del Sagrament de Tierz de 1824".

Camós prepara pergamins per a traslladar-los a Viladrau.

Conferència telefònica amb Viladrau suspent el viatge del camió.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A la terra Llorach (c. Muntaner) desmontar mobles, Turon, Riquer i Gómez.

Tria i inventari de documents.

21 gener.

Matí:

A l'Arxiu de l'Audiència preparar documents per a ésser traslladats a la torre Guarro. Estrems i Gómez.

A la Casa de l'Ardiaca, preparar pergamins per a traslladar-los a Viladrau, A. Duran, Camós i Riquer.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Al Palau Episcopal, Arxiu General de Catalunya, Estrems i Gómez, endreça de mobles.

A la Casa de l'Ardiaca, preparar pergamins per a ésser traslladats, Riquer.

Tria i inventari de documents.

22 gener.

Matí:

A l'Arxiu de l'Audiència, trasllat documents a la torre Guarro (Sarrrià) un camió.- Estrems i Gómez.

Porten per l'Agència La Zaragozana, l piano de la casa Llorach (Muntaner), a la Casa de l'Ardiaca.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Al Palau Episcopal, Arxiu General de Catalunya, endreça de mobles, Estrems i Gómez.

A la Casa de l'Ardiaca, preparació de pergamins, Riquer.

23 gener.

Matí:

A l'Arxiu de l'Audiència, trasllat de documents a la torre Guarro.- un camió.- Gómez, Estrems.

A la Casa de l'Ardiaca, preparació de pergamins pel seu trasllat, Camós, i Riquer.

Tria i inventari de documents.

25 gener (dilluns)

Matí:

A la Casa de l'Ardiaca, preparar pergamins per a ésser traslladats, Camós i Buyreu.

A l'Arxiu de l'Audiència, preparació pel trasllat de documents, Amat i Dalmau.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A la Casa de l'Ardiaca, preparar pergamins, Buyreu.

A l'Arxiu de l'Audiència, preparar documents, Amat i Dalmau.

Tria i inventari de documents.

26 gener

Matí:

A la Casa de l'Ardiaca, preparar pergamins, Buyreu.

A l'Arxiu de l'Audiència, preparar documents, Amat i Dalmau.

Tria i inventari de documents i llibres.

Tarda:

A la Casa de l'Ardiaca, preparació de pergamins, Buyreu.

A l'Arxiu de l'Audiència, ptrasllat de documents.- un camió, Bas, Rius Amat i Dalmau.

Ordenació de documents.

27 gener.

Matí:

A la torre Guarro a endreçar documents procedents de l'Audiència, Amat i Dalmau.

A la Casa de l'Ardiaca, arreglar pergamins. Buyreu.

Ordenació i inventari de documents.

Tarda:

A l'Arxiu de l'Audiència, trasllat de documents a la torre Guarro

un camió.- Amat i Dalmau.

A la Casa de l'Ardiaca, preparació de pergamins, Buyreu.

Tria i inventari de documents.

28 gener.

Matí:

A l'Arxiu de l'Audiència, Dalmau i Amat, preparar documents.

A la Casa de l'Ardiaca, preparar pergamins, Buyreu.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Arxiu de l'Audiència, preparar documents, Amat i Dalmau.

A la Casa de l'Ardiaca, preparar pergamins, Buyreu.

Tria i inventari de documents.

29 gener.

Matí:

A l'Arxiu de l'Audiència, preparar documents, Amat i Dalmau.

A la Casa de l'Ardiaca, preparar pergamins, Buyreu.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Arxiu de l'Audiència trasllat de documents, un camió.- Amat i Dalmau.

A la casa de l'Ardiaca, preparar pergamins, Buyreu.

Tria i inventari de documents.

30 gener

Matí:

A l'Arxiu de l'Audiència trasllat de documentació a la torre Guarro. un camió. Amat i Dalmau.

A la Casa de l'Ardiaca, preparació de pergamins. Buyreu.

Tria i inventari de documents.

1 febrer (dilluns).

Matí:

A la torre Guarro (dipòsit documents Audiència) instal·lació de llum elèctrica, Amat i Dalmau.

A l'Arxiu Històric; preparar pergamins, Buyreu.

Riquer i Gómez retornen de Viladrau,

Retorn màquina escripter a l'Acadèmia de Bones Lletres.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Recollir caixes. un camió, Turon i Buyreu.

A l'Arxiu de l'Audiència, preparar documentació: Amat i Dalmau.

A l'Esperança, inventari de documents: Riquer i Gómez.

Tria i inventari de documents.

2 febrer.

Matí:

A l'Audiència: preparar documents i instal·lació de llum elèctrica: Dalmau i Amat.

El fuster Pou desmonta prestatgeries dels sotans, per a traslladar-les a la torre Guarro.

Riquer ordenació de llibres per a traslladar-los a Viladrau.

Gómez i Estrems, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó a preparar paquets per a ésser traslladats.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Arxiu Audiència, trasllat de documents a la torre Guarro. un camió. Buyreu i Dalmau.

Riquer: Ordenació de cartes reals originals.

El Sr. Francesc Matheu, fa donatiu de:
Col·lecció d'autògrafs 1885, relacionats amb els terratremols d'Andalusia.

i Historial de la reconstrucció de l'església de Sant Martí del Canigó i la campana retornada.

Tria i inventari de documents.

3 febrer.

Matí:

A l'Arxiu de l'Audiència, expulsar documents: Dalmau i Buyreu.

A l'Esperança, Riquer, Gómez i Estrems, omplir sacs de pergamins.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A la torre Guarro, baixar documents de l'Arxiu Audiència, Buyreu i Dalmau.

A l'Esperança, Riquer, Gómez i Estrems, omplir sacs amb pergamins.

Tria i inventari de documents.

4 febrer.

Matí:

A l'Arxiu de l'Audiència a preparar documents: Buyreu, Dalmau, Amat.

A l'Esperança; Gómez, Riquer i Estrems.

Porten 20 sacs a la Casa de l'Ardiaca.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Arxiu de l'Audiència, trasllat de documentació, un camió, Buyreu, Dalmau i Amat.

Riquer i Gómez a l'Esperança.

Cobrament del personal, a Cultura de la Generalitat.

Tria i inventari de documents.

5 febrer.

Matí:

A l'Arxiu de l'Audiència: Amat, Buyreu, Dalmau, preparació de documents

Arriba el camió de Viladrau (porta llenya per a la calefacció) Trasllat a Viladrau: caixes Biblioteca Auxiliar; sacs documents Catedral i una caixa ; 4 caixes bisbat; 2 caixes Arxiu Corona d'Aragó. Marxen amb dit camió Riquer i Gómez.

Tria i inventari de documents.

Tarda.

A l'Arxiu de l'Audiència a preparar documents: Buyreu, Amat i Dalmau.

Tria i inventari de documents.

6 febrer .

Matí:

A l'Arxiu de l'Audiència, trasllat de documents a la torre Guarro, un camió, Buyreu, Amat i Dalmau.

Trasllat de l'Arxiu de l'Audiència a l'Esperança; saca amb pergamins. un camió. Dalmau, Buyreu i Amat.

Tria i inventari de documents.

8 febrer (dilluns).

Matí:

A l'Esperança: posar vidres, Estrems.

A Sarrià a la Torre Guarro: endreçar, Dalmau, Buyreu, Amat.

A la Casa de l'Ardiaca: col.locar pergamins als sacs, Gómez i Riquer

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança: posar vidres, Estrems.

A Sarrià torre Guarro: endreçar. Dalmau, Buyreu, Amat.

A casa de l'Ardiaca, col·locar pergamins als sacs, Riquer i Gómez.

Tria i inventari de documents.

9 febrer.

Matí:

A l'Esperança, posar vidres, Estrems.

A la torre Guarro, ordenar documents, Buyreu, Amat i Dalmau.

A la Casa de l'Ardiaca, col·locar pergamins dintre els sacs. Riquer i Gómez.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Esperança, posar vidres: Estrems.

A la torre Guarro, ordenar documents, Buyreu, Dalmau i Amat.

A Casa de l'Ardiaca, col·locar pergamins dintre els sacs, Riquer, Gómez

Tria i inventari de documents.

10 febrer.

Matí:

A l'Arxiu de l'Audiència, preparar documents: Buyreu, Amat, Dalmau.

A la Sala Gremial de la Casa de l'Ardiaca, Riquer i Gómez.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Trasllat documentació de l'Audiència a torre Guarro, un camió. Amat, Buyreu, Dalmau.

Index mobiliari (Ex-palau Episcopal) Riquer, i Gómez.

Tria i inventari de documents.

11 febrer.

Matí:

A l'Arxiu de l'Audiència, preparar documentació, Amat, Dalmau.

A l'Ex-palau Episcopal, index mobles casa Llorach; Gómez, Riquer, Buyreu

Tria i inventari de documents.

Tarda: La mateixa distribució de treball del matí.

12 febrer.

Matí:

A la torre Guarro, col·locació de documents, Duran i Cañameras, i Amat.

A l'Arxiu de l'Audiència, Dalmau amb els fusters.

A la Casa de l'Ardiaca; Riquer, datar pergamins; Gómez i Buyreu, empaquetar llibres Secció Barcelona.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Arxiu de l'Audiència; trasllat documents a la torre Guarro, un camió, Buyreu, Amat i Dalmau.

Paulí i Buyreu, recollir documents Montsió (c. Villarroel, 10 botiga) un camió.

Trasllat a l'Esperança, sacs amb pergamins de la Casa de l'Ardiaca, Riquer i Gómez.

Tria i inventari de documents.

13 febrer.

Matí:

A l'Esperança; Riquer, Gómez i Buyreu, endreçar sacs de pergamins; Obis arreglar panys.

A la torre Guarro, Amat i Dalmau, col·locar documents a les prestatgeries.

Tria i inventari de documents.

15 febrer (dilluns)

Matí:

 El Servei del Museu Arqueològic, han recollit de la Casa de l'Ardiaca, les peces trobades a les Excavacions de la plaça del Rei i Palma de Sant Just.

Amat i Dalmau, a l'Hospital de Santa Creu (dipòsits de publicacions duplicades de l'Arxiu Històric) netaja i endreça.

Riquer; datar pergamins a la Casa de l'Ardiaca.

Gómez, empaquetar llibres, Secció Barcelona.

Buyreu, Index. (Esperança).

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

16 febrer.

Matí:

A l'antic Hospital de la Sta. Creu, Dalmau i Amat, endreça de documentació de l'Arxiu Administratiu.

Gómez, tria de llibres duplicats de la Casa de l'Ardiaca.

Estrems, Riquer i Buyreu, a l'Esperança, Index d'objectes i endreça de fons documentals.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

17 febrer.

Matí:

A l'edifici de l'antic Hospital de la Sta. Creu, Amat i Dalmau, ordenació per anys de documentació (compres) de l'Arxiu Administratiu.

Gómez, tria de llibres duplicats a la Casa de l'Ardiaca.

Riquer, Estrems i Buyreu, a l'Esperança, index d'objectes i col·locació de llibres.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Riquer, Estrems i Gómez, a Casa de la Caritat recollir diari de Barcelona, un camió.

A l'antic Hospital; Buyreu, Amat i Dalmau.

Tria i inventari de documents.

18 febrer.

Matí:

Gómez, tria de llibres duplicats a Casa de l'Ardiaca.

Amat, Dalmau i Turon a l'Arxiu de la Corona d'Aragó desmontar unes prestatgeries i portar-les a l'Esperança, amb un carretó.

Estrems i Buyreu, a l'Esperança, col·locar vidres i endreçar.

Visita de l'arquitecte municipal Vilaseca, al ex-palau Bisbal i convent Sta. Clara.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Amat i Dalmau amb l'auto i París, a casa Ibarra (Llúria, 32 pral.) recollida una col·lecció Enciclopedia Espasa.

Estrems i Buyreu a l'Esperança, col·locar vidres i endreçar.

Gómez, tria de llibres duplicats a la Casa de l'Ardiaca.

Trasllat de l'aspirador de pols de l'Audiència a l'Esperança.

Tria i inventari de documents.

19 febrer.

Matí:

A la torre Guarro, Amat i Dalmau, endreça.

A l'Esperança, Buyreu i Estrems, posar vidres i fer endreça.

A l'Arxiu Històric, Riquer, datar pergamins; Gómez, tria de llibres duplicats.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A la torre Guarro; Amat i Dalmau.

A Casa Caritat a recollir el Diario de Barcelona, Gómez i Estrems.

Paulí, Riquer, Buyreu i Verrier (fill) amb el camió de Poveda, al carrer de les Carolines a recollir l'Arxiu de Sant Joan de Jerusalem. Han recollit l'Arxiu de les Monges, el de St. Joan no es troba.

Tria i inventari de documents.

20 febrer.

Matí:

A casa Arman Pin (c. Brusi) s'ha recollit papers i llibres de J. Pin i Soler, amb l'auto i Paris del Servei, Dr. Soler i Pla, Riquer i Estrems. Trasllat a l'antic Hospital de la Santa Creu, de llibres duplicats Barcelona i diaris i revistes duplicades (Seccions de la Casa de l'Ardiaca), Amat, Buyreu, Gómez, Dalmau i Verrier.

Donatius de llibres impresos a Barcelona; R. Tobella i J. A. Brusi.

22 febrer. (dilluns)

Matí:

A la torre Guarro, Amat i Dalmau, col.locació de documents a les prestatgeries.

A l'Esperança, Buyreu i Estrems, arreglo vidres claraboia escala i altres.

Riquer, datar pergamins, a la Casa de l'Ardiaca.

Gómez, repassar llibres duplicats, a la Casa de l'Ardiaca.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

23. febrer.

Matí:

A la torre Guarro, Amat i Dalmau, col.locació de documents a les prestatgeries.

A l'Esperança, Estrems, arreglar vidres claraboia i altres indrets.

Riquer i Buyreu al carrer de las Carolines a veurer si es troba la documentació de l'antic Arxiu de St. Joan de Jerusalem, resultat negatiu.

Gòmez, repassar llibres duplicats impresos a Barcelona, a la Casa de l'Ardiaca.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A la Casa de l'Ardiaca, Gòmez repassar llibres duplicats; Riquer, datar pergamins.

Buyreu i Estrems, a l'Esperança, continuar arreglo vidres.

A la torre Guarro, Dalmau i Amat, col.locació de documents a les prestatgeries.

Tria i inventari de documents.

24 febrer.

Matí:

A l'Arxiu de l'Audiència, Dalmau i Amat, neteja de documentació.

A l'Esperança, Buyreu i Estrems, arreglar vidres.

A la Casa de l'Ardiaca; Gòmez, trasllat documents i tria de llibres duplicats; Riquer, tria de llibres Pin i Soler.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Igual distribució de treball que al matí.

25 febrer.

Matí:

A la torre Guarro, Amat, col.locar documents a les prestatgeries.

A l'Arxiu de l'Audiència, Dalmau, neteja i preparació de documents per a ésser traslladats.

A l'Esperança, Buyreu i Estrems, arreglar vidres i endreça.

A la Casa de l'Ardiaca; Gòmez, tria de llibres de fora de Barcelona; Riquer, index llibres Pin i Soler.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball que al matí.

26 febrer.

Matí:

A la torre Guarro, Amat i Dalmau, col.locació de documents a les prestatgeries.

A la Casa de l'Ardiaca, Gòmez, tria de llibres de fora Barcelona.

Estrems i Buyreu, recollon de l'Ajuntament el 4rt. trimestre de Diaris.

A l'Esperança; Riquer, ordenació de llibres Catedral; Estrems i Buyreu, endreça.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

27 febrer.

Matí:

A l'Esperança; Riquer, ordenar Arxiu Catedral; Estrems i Buyreu, arreglo de vidres i endreça.

A la Casa de l'Ardiaca; Gómez tria de llibres duplicats.

A l'antic Hospital de Santa Creu (dependències de l'Arxiu Històric) Amat i Dalmau, ordenar els llibres portats.

Tria i inventari de documents.

1er. de març (dilluns)

Matí:

A l'Esperança; Riquer, ordenació Arxiu Catedral; Estrems i Buyreu, posar vidres i endreça.

A la Casa de l'Ardiaca; Gómez, tria llibres duplicats Barcelona.

A l'antic Hospital de la Santa Creu, endreça.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

2 març.

Matí:

A l'Esperança; Riquer, Arxiu Catedral; Estrems i Buyreu, vidres i endreça.

A la torre Guarro; Amat i Dalmau.

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca, tria de llibres duplicats Barcelona.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A la Casa de l'Ardiaca, Bas i Rius, index d'objectes recollits.

La mateixa distribució de treball del matí.

3 març

Matí:

A l'Esperança; Riquer, ordenació Arxiu Catedral; Buyreu i Estrems, endreça.

A la Casa de l'Ardiaca; Gómez, llibres de Barcelona, selecció i documentació administració de carn.

A la torre Guarro; Amat i Dalmau, col·locar documents a les prestatgeries.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

Bas i Rius; index d'objectes recollits.

Tria i inventari de documents.

4 març.

Matí:

A l'Esperança; Riquer, ordenació Arxiu Catedral; Buyreu i Estrems, col·locació de documents.

A la torre Guarro, Amat i Dalmau, col·locació de documents, de l'Arxiu de l'Audiència, a les prestatgeries.

A la Casa de l'Ardiaca; Gómez, tria de llibres duplicats.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

5 març.

Matí:

A l'Esperança; Riquer, ordenació Arxiu Catedral; Buyreu i Estrems, endreça.

A la Casa de l'Ardiaca; Gómez, tria de llibres duplicats.

A l'Arxiu de l'Audiència; Amat i Dalmau, preparar i netejar documents.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

6 març

Matí:

Trasllat de mobles i fustes, des del Pavelló de la Ciutat de Montjuic a l'Arxiu General de Catalunya, Riquer, Gómez, Amat, Buyreu, Estrems i Dalmau. (5 camions).

Tria i inventari de documents.

8 març (dilluns).

Matí:

A la Casa de l'Ardiaca; Gómez, tria de llibres duplicats.

A l'Arxiu de l'Audiència; Dalmau i Amat, neteja i preparació de documents per a ésser traslladats.

A l'Esperança; Riquer, ordenació de l'Arxiu de la Catedral; Estrems i Buyreu, col·locació de vidres i endrega.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Gómez i Riquer, continuació del treball de matí.

Trasllat de documentació de l'Arxiu de l'Audiència a la torre Guarro un camió llogat, Amat, Estrems, Buyreu i Dalmau.

Tria i inventari de documents.

9 març.

Matí:

Trasllat de sillons i fustes del Pavelló de la Ciutat de Montjuic a l'Arxiu General de Catalunya.- Riquer, Gómez, Buyreu, Dalmau, Estrems i Amat.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A l'Arxiu de l'Audiència, Amat i Dalmau, preparació de documents.

A l'Esperança; Riquer, ordenació Arxiu Catedral (Pia Almoina); Estrems i Buyreu, arreglo claraboia.

Gómez, Tria de llibres duplicats impresos a Barcelona.

Tria i inventari de documents.

10 març.

Matí:

Al Pavelló de la Ciutat; Turon, Sunyer, Amat i Dalmau, desmontar separacions de fusta i maquetes.

Han visitat dit Pavelló els ciutadans, Oliva, Pinyol i representant dels Ferrocarrils.

Gómez; trasllat de documents inventariats pels Srs. Madurell i Ubach.

A l'Esperança; Riquer, ordenació Arxiu Catedral; Buyreu i Estrems, col·locació de documents.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

11 març

Matí:

A l'antic Hospital de la Santa Creu (locals de l'Arxiu Històric) tria d'exemplars de publicacions municipals, Estrems.

Gómez a la Casa de l'Ardiaca, endreça d'aj.legacions jurídiques.

A l'Esperança: Riquer, tria i ordenació Arxiu Catedral; Buyreu, endreça de documents varis.

Turon, Sunyer, Amat i Dalmau, al Pavelló de la Ciutat a desmontar maquetes.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Estrems a l'Esperança, fer endreça. Els demás la mateixa distribució de treball del matí.

12 març.

Matí:

A l'antic Hospital (locals de l'Arxiu Històric) Estrems, tria d'un exemplar de cada una de les publicacions de l'Ajuntament.

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca, tria de llibres duplicats.

Turon, Sunyer, Amat i Dalmau; al Pavelló de la Ciutat a desmontar plafons de fusta i maquetes.

Riquer i Buyreu; a l'Esperança, tria i ordenació Arxiu Catedral i endreça de documents varis.

Joan Martí Matlleu, fa entrega de documents (paquet nº. 15) referents a Gaudí.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí, excepte Estrems que va a l'Esperança.

13.març.

Matí:

Turon, Dalmau, Amat i Sunyer; al Pavelló de la Ciutat ha desmontar maquetes i trasllat a l'edici de l'Arxiu Gneral de Catalunya de les fustes desmuntades (un camió).

Gómez; a la Casa de l'Ardiaca, tria de llibres duplicats.

Riquer i Buyreu a l'Esperança; ordenació Arxiu Catedral i endreça.

Estrems a l'antic Hospital; tria de llibres editats per l'Ajuntament.

Tria i ordenació de documents.

15 març (dilluns).

Matí:

Turon, Dalmau i Amat; al Pavelló de la Ciutat a desmontar fustes.

Estrems, a l'antic Hospital (locals de l'Arxiu Històric) tria de llibres editats per l'Ajuntament.

Gómez; a la Casa de l'Ardiaca, tria de llibres duplicats.

A l'Esperança; Riquer, ordenació de l'Arxiu de la Catedral; Buyreu, endreça.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

16 març.

Matí:

Turon, Dalmau i Amat, al Pavelló de la Ciutat, trasllat de fusta aprofitada a l'Arxiu General de Catalunya (un camió.)

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca, tria de llibres duplicats.

Estrems, a l'antic Hospital, tria de llibres editats per l'Ajuntament

A l'Esperança; Riquer, ordenació Arxiu de la Catedral; Buyreu, endreça

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Estrems, a l'Esperança, endreça; els demés la mateixa distribució de treball del matí.

17 març.

Matí:

Turon i Dalmau, al Pavelló de la Ciutat, fer endreça.

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca, tria de llibres duplicats.

Amat i Estrems; a l'antic Hospital, trasllat de documents a la Sala de la corriola (Arxiu Judicial).

Riquer a l'Esperança; tria i ordenació Arxiu Catedral.

Buyreu porta documents de Sixena, entregats per J. Gudiol.

El ciutadà Adolf Cabús i Clua, fa entrega de documents familiars Fabregas, del Gremi Taverners i Revenedors.

M^a. Rosa Bultó, fa entrega de 12 lletres de J. Mañé i Flaquer, 1890-1896.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

19 març.

Matí:

Turon, Dalmau i Estrems, a l'antic Hospital, a treurer les prestatgeries de la Sala de la documentació Judicial.

Gómez, tria de llibres duplicats.

A l'Esperança; Riquer, Arxiu Catedral; Buyreu, endreça de documents.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí, Riquer, Gómez i Buyreu.

Turon, Estrems, Dalmau i Amat; al Pavelló de la Ciutat, trasllat de fustes a l'Arxiu General de Catalunya. (un camió).

Tria i inventari de documents.

20 març.

Matí:

A l'Arxiu de l'Audiència; Buyreu, Dalmau i Amat, trasllat de documentació a la torre Guarro. (un camió).

Trasllat de fustes i escales de prestatgeries des de la torre Guarro, a l'edifici de l'Esperança.

A l'Esperança; Riquer, tria i ordenació Arxiu Catedral; Estrems, endreça.

Gómez, tria de llibres duplicats a la Casa de l'Ardiaca.

Tria i inventari de documents.

22 març (dilluns).

Matí:

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca, tria de llibres duplicats.

Riquer Buyreu i Estrems, a l'Esperança, neteja i ordenació Arxiu Catedral.

Amat, a la torre Guarro, col.locar documents Arxiu Audiència.

Dalmau, a presentar-se per a l'allistament a files.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

23 març.

Matí:

Recollit del Sindicat La Naval (Anselm Clavé, 31), per mediació del ciutadà Pablo Porto, la documentació de la casa del marquès d'Alfarràs i Llupia.- Riquer, Gómez, Estrems, Buyreu (un camió).

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca, tria de llibres duplicats de Barcelona.

Amat, a la torre Guarro, endreçar la documentació de l'Arxiu de l'Audiència.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Gómez i Amat; la mateixa distribució de treball del matí.

Riquer, Buyreu i Estrems, a l'Esperança; neteja i ordenació Arxiu Cathedral.

Tria i inventari de documents.

24 març.

Matí:

Turon, Buyreu, Gómez, Riquer i Estrems junt amb operaris de la Casa Pou i Ripoll, al Sindicat La Naval (Anselm Clavé, 31) preparar la documentació de la Casa del Marqués d'Alfarrás.

Amat a la torre Guarro, endreça de la documentació de l'Arxiu de l'Audiència.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Amat, a la torre Guarro.

Riquer, Buyreu i Estrems, a l'Esperança; endreça i ordenació Arxiu Cathedral.

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca, tria de llibres duplicats.

Tria i inventari de documents.

25 març.

Matí:

Turon, Riquer, Gómez, Buyreu i Estrems i operaris de la casa Pou i Ripoll, desmontar armaris de l'Arxiu Alfarrás (Anselm Clavé) i trasllat de documents de dit Arxiu (un camió).

Amat, a la torre Guarro, endreça de documents.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Al Sindicat la Naval, recollir Arxiu Alfarrás i Lluçà; Riquer, Gómez, Estrems i Buyreu (un camió).

Amat, a la torre Guarro.

Tria i inventari de documents.

26 març.

Matí:

Amat, a la torre Guarro, endreça de documents.

Riquer, Gómez, Buyreu i Estrems, al Sindicat La Naval, recollir fus-

tes armari procedent de la casa marqués d'Alfarrás i Llupià (un camió)
Tria i inventari de documents.

Tarda:

Amat, a la torre Guarro, endreça de documents.

A l'Esperança: Riquer, Estrems i Buyreu, ordenació i endreça de l'Arxiu de la Catedral.

Gómez; t ria de llibres duplicats a la Casa de l'Ardiaca.

Tria i inventari de documents.

27 març.

Matí:

Amat, a la torre Guarro endreça de documents procedents de l'Arxiu de l'Audiència.

Gómez, a la casa de l'Ardiaca, tria de llibres duplicats.

A l'Esperança; Riquer, ordenació Arxiu de la Catedral; Estrems i Buyreu endreça de documents.

Tria i inventari de documents.

29 març (dilluns).

Matí:

Riquer a l'Esperança, ordenació Arxiu Catedral.

Gómez a la Casa de l'Ardiaca, tria de llibres duplicats Secció Barcelona.

Buyreu, pintar números per als lligalls de documents.

Amat i Estrems a l'Arxiu de l'Audiència, neteja de documents.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

30 març.

Matí:

Riquer a l'Esperança; Arxiu Catedral.

Gomez, a la Casa de l'Ardiaca; tria de llibres duplicats Secció B.

Buyreu, pintura de núms. pels lligalls de documents.

Estrems i Amat, a l'Arxiu de l'Audiència, preparació de documents.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí

31 març.

Matí:

Riquer, a l'Esperança; Arxiu de la Catedral.

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca; tria de llibres duplicats Secció B.

Buyreu; numeració de lliaglls de documents.

Estrems i Amat, a l'Arxiu de l'Audiència, preparació i neteja de documentació.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

1 abril.

Matí:

Estrems i Amat, a l'Arxiu de l'Audiència, preparar documentació.

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca, tria i ordenació de llibres duplicats Secció Barcelona.

Buyreu, numeració de llibres i documents.

Riquer, a l'Esperança, ordenació Arxiu Catedral.

En Benet Martí i Guardia, entrega documentació familiar.

Tria i inventari de documents i llibres.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

2 abril

Matí:

Estrems i Amat a l'Arxiu de l'Audiència.

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca.

Buyreu, numeració de llibres i documents.

Riquer a l'Esperança.

Tria i inventari de documents

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

3 abril.

Matí:

Buyreu, Estrems i Amat, trasllat de l'Arxiu de la Audiència a la torre Guarro (documentació judicial) un camió.

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca, tria de llibres duplicats, Secció B.

Riquer, fa gestions per a l'Arxiu del convent de Sta. Maria de Jerusalem (St. Gervasi) amb resultat nul.

Tria i inventari de documents.

5 d'abril (dilluns).

Matí:

Amat i Estrems, a l'Audiència preparar i netejar documentació judicial.

Riquer a l'Esperança, ordenar Arxiu Catedral.

Buyreu, numeració de lligall i llibres manuscrits.

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca, tria de llibres duplicats.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

6 abril

Matí:

Riquer a l'Esperança, Ordenació arxiu Catedral.

Buyreu numeració de lligalls i llibres manuscrits.

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca, tria de llibres duplicats, serie de Barcelona i Col·leccions.

Amat i Estrems, a l'Audiència neteja i preparació de documents.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

A casa Ricart (c. Girona) a recollir llibres i mobles i portar-los a l'Esperança, Bas, Rius, Riquer, Estrems, i parella de mossos de l'Esquadra (un camió).

Amat, a l'Arxiu de l'Audiència.

Gómez, tria de llibres duplicats.

Buyreu numeració de lligalls i llibres manuscrits.

Tria i inventari de documents.

7 abril.

Matí:

Amat, a l'Audiència neteja i preparació de documentació judicial

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca, tria de llibres duplicats, serie col·leccions.

Buyreu, a l'Hospital (locals de l'Arxiu Històric) tria llibres duplicats per a donatius.

Riquer i Estrems, a l'Esperança, ordenació Arxiu de la Catedral.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Buyreu, Riquer, Bas, Rius, i Estrems, a la casa Ricart (c. Girona) recollida de llibres i traslladats a l'Esperança (un camió).

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca, tria de llibres duplicats.

Amat a l'Audiència, preparació i ordenació de documents.

Tria i inventari de documents.

8 abril.

Matí:

Amat a l'Audiència, preparar i netejar documentació judicial.

Buyreu, Riquer i Estrems, a casa Ricart (c. Girona) trasllat de llibres i mobles i portar-los a l'Esperança (un camió).

Gómez, tria de llibres duplicats i al·legacions jurídiques.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Gómez amb París i l'auto a casa del Sr. Lafuente (c. St. Pau, 65) recollir fotos i quadros de la mestra de ball Pauleta Pamiás.

Riquer, Buyreu Gómez i Estrems, a l'Esperança, endreça dels objectes i llibres de la casa Ricart.

Amat, a l'Audiència preparar i netejar documentació judicial.

Tria i inventari de documents.

9 abril.

Matí:

Amat, a l'Audiència, neteja i preparació de lligalls de documentació.

Gómez i París, a recollir objectes de J. Guardiola al carrer de Mozar (Gracia).

Riquer a l'Esperança, ordenació Arxiu de la Catedral.

Buyreu, numeració de lligalls i llibres manuscrits.

~~TRIA I INVENTARI DE~~

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Bas, Rius, Riquer, Buyreu i Estrems, a la casa Ricart, trasllat d'objectes a l'Esperança (un camió).

Gómez, a la casa de l'Ardiaca, arreglar les al·legacions jurídiques.

Amat, a l'Audiència, neteja i preparació de lligalls de documentació.

Tria i inventari de documents.

10 abril.

Matí:

Gómez, Buyreu, Estrems i Turon, trasllat de reproduccions gremials

del Pavelló Ciutat de Barcelona a la Casa de l'Ardiaca (un camió).

Riquer, Gómez, Buyreu i Estrems, a l'Esperança, endreça dels objectes de la Casa Ricart.

Amat, a l'Audiència, neteja i preparació de lligalls de documents.

12 abril (dilluns).

Matí:

Estrems i Amat, a l'Audiència, neteja i preparació de lligalls de documentació.

A l'Esperança; Riquer, ordenació Arxiu Catedral; Buyreu, Index casa Ricart (objectes).

Gómez, ordenació d'allegacions jurídiques.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

13 abril.

Matí:

Trasllat d'un armari de l'Arxiu General de Catalunya a l'Esperança Amat, Estrems i Turon (un carretó).

Riquer amb l'auto i Paris, a Vallcarca per a gestionar recollida de documents. Ja ho havien recollit la Biblioteca de Catalunya.

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca; ordenació d'allegacions jurídiques.

A l'Esperança; Riquer ordenació Arxiu de la Catedral; Buyreu, Index objectes casa Ricart.

Estrems i Amat, a l'Audiència, neteja i preparació de lligalls de documents.

Tria i ordenació de documents.

Tarda:

Igual distribució de treball del matí.

14 abril.

Matí:

Estrems i Amat, a l'Audiència, neteja de documents.

Gómez, Buyreu i Turon, trasllat a l'Esperança d'un armari procedent de l'Arxiu General de Catalunya.

Gómez acaba la col·locació de les allegacions jurídiques.

Riquer i Buyreu a l'Esperança, Inventari casa Ricart.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

15 abril.

Matí:

Estrems i Amat; trasllat de les taules i cadires de la Sala Infantil de la Casa de l'Ardiaca a l'Arxiu General de Catalunya.

Gómez, Index documentació del bisbat.

Riquer i Buyreu, a l'Esperança, Inventari objectes casa Ricart.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

16 abril

Matí:

Estrems i Amat, a l'Arxiu General de Catalunya, tria de taules i calaixos per a veurer el que es pot utilitzar.

Gómez; Ordre alfabètic de l'Index de documentació del bisbat.

Riquer i Buyreu, a l'Esperança, ordenació i col.locació de mobles de la casa Ricart.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

17 abril.

Matí:

Estrems i Amat, a l'Arxiu General de Catalunya, tria de llibres impresos a Barcelona.

Gómez, ordenació de l'Index de documentació del bisbat.

Riquer i Buyreu a l'Esperança, endreça.

Tria i inventari de documents.

19 abril (dilluns)

Matí:

Riquer i Buyreu a l'Esperança, ordenació Arxiu de la Catedral.

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca, Ordenació Index de documentació del bisbat.

Estrems i Amat; a l'Arxiu General de Catalunya, tria de llibres impresos a Barcelona.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

Gómez, porta del Comisariat de Propaganda de Generalitat, varies edicions en diferents idiomes.

20 abril.

Matí:

Riquer i Buyreu, a l'Esperança, ordenació de l'Arxiu de la Catedral.

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca, Ordenació de l'Index de documentació de l'antic Bisbat.

Extrems i Amat, a l'Arxiu General de Catalunya, tria de revistes impreses a Barcelona.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

21 abril.

Matí:

Extrems i Gómez, trasllat de l'Acadèmia de Bones Lletres a l'Arxiu Històric, documentació de la Comissió de Monuments.

Riquer a l'Esperança, ordenació de l'Arxiu de la Catedral.

Amat, a l'Arxiu General de Catalunya, endreça.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Extrems i Amat, a l'Arxiu general de Catalunya, endreça de taules i cadires.

Riquer i Buyreu, a l'Esperança, ordenació de l'Arxiu de la Catedral.

Gómez a la Casa de l'Ardiaca, Ordenació de l'Index de documentació de l'antic Bisbat.

Tria i inventari de documents.

22 abril.

Matí:

Amat i Extrems, a l'Arxiu General de Catalunya, tria de llibres publicats a Barcelona.

Riquer i Buyreu a l'Esperança, arreglo arxiu de la Catedral.

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca, Ordenació Index documentació arxiu del bisbat.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

23 abril.

Matí:

Amat i Estrems, a l'Arxiu General de Catalunya, tria de llibres.

Riquer i Buyreu, a l'Esperança, Ordenació Arxiu de la Catedral.

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca, ordenació Index documents de l'Arxiu del bisbat.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

24 abril.

Matí:

Riquer i Buyreu a l'Esperança, gestions amb les Patrulles de Control.

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca, Ordenació de l'index documents de l'arxiu del bisbat.

Amat i Estrems, a l'Arxiu general de Catalunya, trasllat dels llibres publicats a Barcelona, a la Casa de l'Ardiaca.

26 abril.

Matí:

Gómez a la Casa de l'Ardiaca, Ordenació de l'index de documentació de l'antic bisbat.

Amat i Estrems, a l'Arxiu General de Catalunya, tria de publicacions periòdiques.

Riquer i Bugreu a l'Esperança, Ordenació Arxiu de la Catedral.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

27 abril.

Matí:

Riquer i Buyreu a l'Esperança, Ordenació de l'Arxiu de la Catedral.

Amat i Estrems, a l'Arxiu General de Catalunya, tria de publicacions periòdiques.

Gómez a la Casa de l'Ardiaca, ordenació index documents del bisbat.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

28 abril.

Matí:

Amat i Estrems, a l'Arxiu general de Catalunya, tria de publicacions

periòdiques.

Gómez a la Casa de l'Ardiaca, ordenació de l'Index dels documents de l'antic bisbat.

Riquer i Buyreu a l'Esperança: Ordenació de l'Arxiu de la Catedral.

Dalmau i Turon, montatge de l'armari gran a la planta baixa de la Casa de l'Ardiaca.

El Sr. Duran i Sanpere, Cap dels Arxius, efectua un viatge a Girona per a l'organització de l'Arxiu.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

29 abril.

Matí:

Dalmau i Turon, montatge a la planta baixa de la Casa de l'Ardiaca, d'una prestatgeria gran.

Amat i Estrems a l'Arxiu general de Catalunya, tria de publicacions periòdiques.

Riquer i Buyreu, a l'Esperança, Ordenació de l'Arxiu de la Catedral.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

Buyreu i París, amb l'auto, a casa de Lluís Oller (Corts, 757, entol. 2^a), a recollir un lot d'impresos.

30 abril.

Matí:

Amat i Estrems a l'Arxiu general de Catalunya, recerca d'impresos concentrant-los a la Biblioteca.

Gómez a la Casa de l'Ardiaca, ordenació Index dels documents de l'antic bisbat.

Riquer i Buyreu, a l'Esperança, ordenació de l'Arxiu de la Catedral.

Dalmau i Turon, montatge d'un armari gran a la planta baixa de la Casa de l'Ardiaca.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

1er maig.

Matí:

Amat i Estrems a l'Arxiu General de Catalunya, recerca d'impresos reunint-los a la Biblioteca.

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca, ordenació de l'Index dels documents de l'antic bisbat.

Riquer i Buyreu a la Casa de l'Ardiaca trasllat de llibres de la Sala de Lectura.

Dalmau i Turon, montatge d'un armari gran a la planta baixa de la Casa de l'Ardiaca.

Tria i inventari de documents i llibres.

3 maig (dilluns)

Matí:

Gómez a la Casa de l'Ardiaca, ordenació de l'Index de la documentació del bisbat.

Riquer i Buyreu, a l'Esperança, Ordenació Arxiu de la Catedral.

Amat i Estrems, a l'Arxiu General de Catalunya, recollida i tria d'impresos concentrant-los a la Biblioteca.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

Successos.

4, 5, 6 i 7 maig.- Successos.

8 maig.

Matí:

Amat, Estrems i Turon, montatge d'un armari gran a la planta baixa de la Casa de l'Ardiaca.

Gómez a la Casa de l'Ardiaca, ordenació de llibres secció Barcelona.

Riquer i Buyreu a l'Esperança, Ordenació Arxiu de la Catedral.

Tria i inventari de documents.

10 maig (dilluns).

Matí:

Amat i Estrems, a l'Arxiu General de Catalunya, recollida d'impresos a la Sala de Biblioteca.

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca, endreça de llibres publicats a Barcelona.

Riquer, a l'Esperança, Ordenació Arxiu de la Catedral.

Buyreu, numeració dels lligalls de documents Arxiu Sentmenat.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

Jillums dia 3 de maig de 1937

En arribar a la plaça de Catalunya, torçat de Vilafranca, he observat aquest moviment desordenat a la plaça de Catalunya entre els guàrdies d'assalt que hi tenen una caserna. Ja però he pogut confegir alguns fet amb els esdrifanats de la República en intentar d'obtenir ^{hi} una intervenció de representants del Govern.

~~Abans~~ Abans d'Arribar a la caserna de Vilafranca, he ordenat els papers que a donats-li estructura i ordre.

A la tarda no hi he pogut ser el temps just d'obrir la porta per a deixar entrar el personal de l'Arxiu, torçat a l'encarregar-la. Un sol llegidor havia estat prou austeritat a en-fermar. Poc a poc tot el personal ha anat retornant als seus llocs corresponents. Han romàs a l'Arxiu en Guisard, Lluís, Ripera, Guisard i Benyran per a col·laborar als treballs necessaris.

Els meus a l'esquerra, amb l'intent de poder defensar un-Una la casa, intentar de distribuir-ne pels lllocs uns altres tècnics. He parlat amb el caporal i ell amb el seu superior per telèfon. Jo he procurat fer comprendre que el servei que es presta ara a l'Arxiu ara per a ~~per~~ donar aspecte d'oficialitat ~~est~~ ~~recolida~~ d'arxivis, però en el cas present no podien demanar que quatre homes es fessin forts dins de la casa, cosa que per altra part, ningú no ataquava ni era probable que fos deliberadament atacada. Tot requit s'ha retirat al Palau de la Generalitat.

Heu pres algunes mesures de prudència. Heu preparat al pati la manguera per un cas d'incendi. Heu retirat unes, guàrdies i altres objectes del voltant de les finestres que cecien uns anomenats faldes. Heu retirat llibres i heu netejat els taulells usant aparat.

dia 4 de maig de 1932

Han dormit a casa en Gonzalez, al costat del final del carreró; en Camós, al llit de la Nuri Trastallada a la solita d'osit; en Riqués al llit gran del dormitori de les neves, en Bayren a la chain-longue de la mateixa cambra i en Gomez en els dos llits petits, posats de costat, i ell en diagonal. La roba d'abric no ha estat pas sobrada.

Han repartit el dia de dejuni: pa i focumatge

Cap al mig dia he telegrafat en Maynard des de la Majordomia de la Generalitat, dir que uns mossos de l'Esquadra li demanaven per a venir a la casa de l'Arxip. Li responc que alior per a parlar amb els superiors hevia decidit per els mossos que farien servir a la casa de l'Arxiduc es portarien a la concentració formada a la Generalitat, i que sense una nova decisió de la mateixa força i origen no creia prudent innovar res; que nosaltres no podiem fer sino obeir, però que jo donava el meu parer que ~~des de~~ l'Arxip no havia de desaparèixer mai contra ningú i que aquesta conducta el defensava millor que les armes. Però ningú no em permetien al tinent coronel; per donaria la resposta. Ningú no em tornà a parlar en tot el dia.

Des de la sala de la torre rodona es veuen dues barracades paralelles al carrer dels Arxip defensades per homes i dones amb fusells i pistoles. Tot plegat no són més que sis o set i fides no hi manca mai alguna dona vestida ~~bonica bonica~~ d'home. A l'entrada del carrer de Protes, he estat alçada una nova barracada que gira la te concipió amb la portera del carrer dels Arxip. El camí que resta aparentment lliure és el del carrer de La Palla i per l'altra banda és del carrer de la Plaça Nova i Corrobia.

~~Ata~~ Hem d'acabats tots a la taula gran: un bol de sopa
vegetal, fet amb farina de blat de moro, mongetes fregides
amb rebollits de carn i un tros de taronja cada u.

A la tarda hem girat d'organitzar un pic de treball: or-
denar i posar les etiquetes numerades a l'Arxiu Barberà.
Le jove ha donat molt poc. Calia sortir la radio, acudir al
telèfon i inspeccionar la casa.

He parlat per telèfon amb el company de l'Arxiu de la Coron
i d'Arxiu i amb els porters de l'Arxiu Històric General i de l'Es-
panya: no coneix de cap manera que s'ingressi utilitat de
cap dels edificis de l'Arxiu per a diposar. Si un prop some-
nys d'entrada, calia per l'ocurrència del perill per això repre-
sente per a l'Arxiu, i si encara volia inspeccionar, deixar
hi pos i comunicar-ho tot seguit.

Hem parlat amb Hilari de telèfon o telegràfic a la fa-
mília que vivia fora de Barcelona.

Per la radio hem conegut les gestions que avien fetes per a re-
habilitar la calera, efectivament, la calera era absoluta i si no
hagués estat per la focor dels canons hauria estat intacta la
disposició dels refugiats.

Sopar: Arròs bullit amb brou vegetal (en part) i aigua.
una sardina de llauna i formatge.

A la nit, unes llegendes modificacions per tal de millorar
el repartiment de llits i cosa d'altre.

Durant el dia hem anat telefonant diverses vegades tots o pairs
de tots els propietaris de l'Arxiu.

GC/SA/2

Dimecres dia 5 de maig de 1937

A guita de dia s'he renovat el hivern.

A les 8 del matí, davant la relativa calma, es deliberà sobre les possibilitats de retornar a llurs domicili, els refugiats a l'Arxíu. En Vicens ha vingut des de l'Esperansa i he dit que només el camió de ferrocarril era detingut i excorrellats els viuant i que hi havia un mort a Terra. En Camós i en Buzren han decidit de marxar amb en Vicens fins a l'Esperansa i estar a l'aguard d'una possible notída. En Riquer i en Gomez, en canvi, han pres el determini de marxar directament a la Dipresa llur del camió de València. En Gomez, però, ha retornat a l'Arxíu, no havent-se vist amb cordi de d'atrevir-se als camions i les barricades. Al cap d'una estona en Camós ha telefonat des de l'Esperansa dient que havia arribat sense dificultats. Poc més tard ha telefonat en Riquer des de casa seva amb informacions semblants. En Gomez després novament de marxar repetint l'itinerari de Riquer però el hivern s'intensifica i resta a l'Arxíu.

Repartim l'esmorzar a les 9'15: mitja presa de pa i xocolata, i un xic de pe i aigua fresca.

La Maria ha rogit a comprar, aprofitant un moment de calma entre 8 i 9. Al plaça de Sta. Caterina no ha trobat res. Porta uns taronges i poca cosa més.

Son les deu i el hivern es port vers l'violència. Alguns dels sembla que venen a rebre a la part de l'Arxíu. Les deenes de roses tenen de les tones i terrats de la Casa del Focent han estat molt millorades durant la nit. Sembla que s'han estat molt millorades durant la nit. Sembla que s'han estat molt millorades durant la nit. Sembla que s'han estat molt millorades durant la nit.

ferrets, pistoles i ametralladores. Algunes explosions més fortes semblen de bombes.

El Sr. Mangot ha arribat a l'Asin; se li ha pogut tornar tot seguit. Haia oït i obeït l'ordre donat per ràdio d'incorporar-se al treball.

D'una revirada feta a la casa, n'altres per fins ara no hi ha res d'anormal, ni un vidre trencat.

El hirotèip feta he devot per uns d'un quart. El seguir algun dispar isolat potser de la mateixa procedència.

La 10'15 en Gouez torna a decidir d' marxar. L'han vist ~~at~~ ^{bejar} les escales de la pl. de la Catedral amb un morador a la ma.

El fet de no haver atet trencat fins ara cap vidre de la sala gran del tercer pis cal atribuir-lo a que el element que el havia trencat altres vegades ara era unes conieccions de la casa i està consensuat que les portes no són res més que cortines.

De la 11'30 a la 12'15, José Hirotèip ^{prova} a la Via Laietana i després també a la pl. de la República i des del Palau de la Generalitat en direcció a la pl. Nova. Zuriu un vidre fonedat a la finestra de la sala Serra i Pagés per anir a la plaza Nova. La bala he rescat la porta de la pared i s'hi he devot; que la direcció es ven per procedir de la barricada del carrer dels Arcs.

A 2'25 arribem a Gouez. La ràdio comunica per el Govern de València s'ha fet càrrec de l'ordre públic a Catalunya. Paral·lelament s'esperant que els homes armats es retirin de començaments d'un hora. Més tard, en el hirotèip intermitent a la pl. Nova, es novament atretrevesat el mateix vidre per ja havia atet trencat, de la sala de Serra i Pagés per Serra s'han escampat nombroses estelles de fusta arrematades de pesament a la pared. Aproximatis he atet totes dues vegades els vidres de la finestra de la terra rodona, la més propina al Palau Episcopal. La direcció de la mateixa i prova l'activitat de la barricada del c. dels Arcs.

A casa d'un vicari hi seguim a Calvià. En Bayren i a la casa d'un Paris. No hi passo res de nou.

5'25, gran hirotèip a la Via Laietana

GC/SA/9

exploracions més

7

Hem observat un escantell al guardagols, d'un o de les finestres de la catedral corresponents a la capella de St. Oleguer i al cost d'espais.

Altres dos vidres treuats al pis 2°, sala de Revisió, a la finestra que correspon davant de les persianes del magatzem Ansel.

A l'Ar. C. N. els mossos han penjat al mirador del r. Martí una clau de guaita. No hi han romàs més de deu minuts.

Dia 6 de may de 1937

La nit ha estat quieta. En Gouyalez l'ha passat també a casa. Malinada clara, radiant; fuy, de dour, amb distels calui de la playa (generalment brida), homes que van al treball i de passa- da tafanegeu. A la barricada del c. del Arx ha obert un es- portell per on atrevessen els viants, després de rofirs un in- terrogatori per part dels xivots armats que encara la guarden. Poc mes tard el mar es refet i el pas prohibit. Al c. del Bisbe e l'alhura del de la Pietat es ven una barricada feta de sacs de sorna.

He sortit a l. pl. Nova i he vist els molts impactes de les pa- rets de l'Arxim de la cantonada del carrer del Bisbe. He intèn- tat d'arribar a l'Arxim de la Corona d'Aragó i no m'han dei- xat passar. En fer senyal que Jouer a entenda que anava a l'edifici de l'Arxim he vist que en endavan pel meu nom i que en deien que no avançis. Aleshores s'ha detacat d'un grup un ~~francès~~ jove que resulta ésser parroquià de l'Arxim nostra, Brunet de wagnon, funcionari de la Comissió de Pro- paganda. Per ell he sapigut que la prohibició de pas era motivada perquè ~~ab~~ justament a la porta de l'Arxim de la Corona d'Aragó havia estat apuñalant un home al qual havien detingut portant bombes de mar. L'he vist estirat al llindar de la porta: devia guenere i pantaló d'roc curt. En Riquer, que havia anat a Comerç a disposar una Uetó, he s'ha topat amb un grup de policies i paisans que devien un home de- tingut en d'ocasió a l'abris del catedral; per lo indeuen- tenis que li he observat devia ésser el mort del portal de l'Arxim.

Havent tornat al nostra Arxim, he telefonat al de la Corona d'A.

rapò. M'han dit que estaven enterats del fet; que ells s'havien
encarregat d'avisar de la fornicament pro, a que passés una ambu-
lació somitària a recollir el cadavre.

En Riquart ha dit que la Comtesa havia parlat amb el Sr. Me-
litz Parando.

Heu fet una nota i que final revindrà a la finestra de la casa
del l'Ordre. L'única part castigada ha estat la cantonada del
carrer del Bisbe pel tiorleig establert entre el Palau de la General-
tat; la barrada de la c. dels Anys.

Resum: planta baixa; la finestra que dona a la plaça Nova
al costat de la torre rodona té de vidre tancat. Les balcs han a-
travessat el costat de la protecció de l'Arxip. Maldà; alguns
han penetrat en els lligells incluint el document. Han rebut
dues balcs de manser a l'interior dels lligells. Han estat els li-
gells del tram de protecció més propi a la finestra i hi ha
parat sacs de sorra. La finestra gran que dona al carrer del Bis-
be, té un vidre trencat per un rebot de bola.

planta principal: la finestra que surt al c. dels Anys
té un vidre atrevessat; la bola es clavà a la part darrera i
la porta d'entrada a la sala; la finestra que mira al Palau &
giscopel té dos forats; les balcs tocava el mur darrere de l'Ar-
xip i de la finestra. A la sala Torre i Puyos, dues balcs
han atrevessat un vidre de la finestra de la can-
tonada; les balcs s'incrustaren a la part que precedeix la
part del carrer del Bisbe, fent saltar una vidriera.

Segon pis: la finestra de la sala de darrere, té
dos tuts; l'una ha atrevessat el vidre; el rebot topà al mur
darrere de la porta; tots dos es clavaren al sostre. A la sala de
~~un vidre foradat~~ A la sala de darrere, cantonada del c. de St.
Lluís, un vidre trencat per un rebot de bola que no donà,
al finestra tancat.

GC/SA/9

114 21/10/1936
114
Tenir gis: un furet abto vida a la finestra per corre per
el carrer dels Mossos.

El matí ha passat en calma. Només es veia com la barricada
del c. dels Mossos s'anava perfilant.

A les 3'30 telefonem a l'Ajuntament dient que vindran uns
noies de l'esquadra. Faré les mateixes advertències dels altres
dies, però responen que primer que els Mossos cal defensar la ciu-
tat i que es precis prendre els llocs estratègics abans que els re-
volutats vinguin a l'assalt [de la Generalitat?] M'encana que la
porta s'obri tot neguit que es presentin i que guajeran el terrat
com aigua atesa al de la Catedral. He dit que ells podien fer res
mes que obeir però que era el meu deure fer els adverteixements no-
cessaris. Passen deu minuts i no arriba ningú. M'encana la
una persistent hostil, neguitosa.

Són les 6'15 i encara no han vingut els noies, però sembla que
són a la Catedral. D'allí oïent algú ha fet senyal de que s'aguessin la por-
ta del carrer que tenien oberta tal com havien usual. Han aprofitat aquest
temps per desguarar la sala de la torre del pis principal. Han tret les calaix-
eres amb incrustacions metàl·liques i els dos arxivadors, de ferro. Han
desplegat la tapissaria que donava al tomb a la part. La calaixera gran, però
cedent de la capella del Palau de la Generalitat és l'única que mobili
que no s'ha pogut sortir. Caldria desmuntar-la a peces. Mentre han
retornat el hirotèig per la banda de la pl. Nova i un xic més lluny
en direcció a la Rambla, a justíssim pel so dels trets.

organitzem la buidada de la sala rodona del ^{segon} pis. Són tots
els volums dels autors del Diari de Barcelona i col·locats damunt dels
armaris de la sala llegera de Revistes. Han buidat la part superior del
ja i dos dels armaris petits. Així mateix hem tret els arxivadors. Com
que la lava de foc persistia i ningú no tenia cura a la porta, hem
decidit d'aterrar els treball. Són l'últim referent. Semblava que havien
torçat a 15 anys encara, el temps breu de l'11 d'Octubre.

Al vespre el hirotèig es reprès amb molta força i intensitat
La nit transcorre quieta. A punta de dia el foc es torna a
exilit

Dia 7.

19

Bon temps i'evolucionat. Le seul circula; alguna botiga prove d'au-
trobis las postas. Panso el carro d'escumbrosaire, per quora fella fira,
i nota sovint la Trompeta de la pau. Es diu per alguns autòmbils
i el metro transversal circular. Panso de telefonar a Vilefran, aquesta
vegada amb èxit.

Venen els Drs. Mangot, Bruner, Soler, Artís, Roig, Riquer, Vicent
Turou, Srta. Fabregas. Poc a poc tots van retornant a les llars.
Quedem només l'Antoni Negre i jo.

He visitat l'Arxiu de la Corona d'Aragó. He he el funcionari ed,
ministratiu i els dos consellers. No he passat res de nou.

He entrat al Palau Episcopal; tan poc no hi he novetat.

De l'esperança amb ben així mateix bons resultats.

GC/SA/2

11 i 12 maig

La mateixa distribució de treball del dia 10.

13 maig.

Matí:

Riquer i Buyreu, a l'Esperança, ordenació de documents a les sales on treballen els paletes.

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca, endreça de llibres Secció Barcelona.

Amat i Estrems, endreça d'objectes i mobiliari a l'edifici de l'Arxiu general de Catalunya.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

14 maig

Matí:

Riquer, fa gestions per a recollir la documentació de l'Antic Gremi de l'Art Major de la Seda (Sant Peremés Alt, nº. 1), pis ocupat actualment per agents de Seguretat, Resultat nul.

Riquer i Buyreu, a l'Esperança, neteja i ordenació de documents.

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca, Ordenació de cèdules de l'Index de documentació del Bisbat.

Amat i Estrems, neteja d'alfombres.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

15 maig.

Matí:

Riquer, a l'Esperança, ordenació de documents.

Buyreu, numeració de lligalls de la casa Barbarà.

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca, Ordenació de cèdules documentals del Bisbat

Amat i Estrems, a l'Arxiu General de Catalunya, endreça de llibres a la Biblioteca.

Tria i inventari de documents.

* 17 maig (dilluns).

Matí:

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca, Ordenació de cèdules de documents del Bisbat

Riquer a l'Esperança, endreça de llibres i documents.

Buyreu, numeració de lligalls, documentació casa Barbarà.

Amat i Esstremes, neteja d'alfombres.

Riquer, torna a visitar la casa de l'Art Major de la Seda. Demanen una autorització, per a treure la documentació, del Cap Superior de Policia.

Riquer, Artís i Mantua, visiten el Sindicat d'Espectacles per a tractar dels documents de J. Mas, als Infants Orfens.

Tria i inventari de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

18 i 19 maig.

Matí:

Riquer i Buyreu a l'Esperança, endreça de documentació.

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca, ordenació de cèdules de Index de documents del Bisbat.

Estremes i Amat, neteja d'alfombres.

Col.locació de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

Riquer continua les gestions relatives a la documentació de l'Art Major de la Seda.

20 maig.

Matí:

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca, tria de llibres.

Estremes i Amat, a l'Arxiu General de Catalunya, recollida de llibres a la Biblioteca.

Riquer i Buyreu a l'Esperança, endreça de series documentals.

Col.locació de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

21 maig.

Matí:

Gómez a la Casa de l'Ardiaca; tria de llibres i col.locació d'etiquetes

Riquer i Buyreu a l'Esperança, endreça.

Amat i Estremes, a l'Arxiu General de Catalunya, trasllat de documents a l'Arxiu.

Tria i col.locació de documents.

Tarda:

La mateixa distribució de treball del matí.

22 maig.

Matí:

Riquer i Buyreu a l'Esperança; endreça de documentació.

Gómez a la Casa de l'Ardiaca; tria de llibres casa Dou.

Amat i Estrems, a l'Arxiu General de Catalunya, trasllat de lloc de documentació.

Gómez porta de l'Arxiu de la Corona d'Aragó unes carpetes amb pergamins.

Col.locació de documents.

24 (dilluns) a 29 maig.

Matí:

Gómez a la casa de l'Ardiaca, tria de llibres casa Dou.

Amat i Estrems, a l'Arxiu General de Catalunya trasllat de documentació a l'Arxiu.

Riquer i Buyreu a l'Esperança, endreça d'objectes i documents.

Col.locació de documents (Casa de l'Ardiaca).

Tarda:

La mateixa distribució de treball.

31 Maig (dilluns) a 5 juny

Amat i Estrems a l'Arxiu General de Catalunya, endreça i trasllat de documentació a l'Arxiu.

Gómez, a la Casa de l'Ardiaca, separació de llibres impresos a Barcelona procedents de la casa Dou.

Riquer i Buyreu, a l'Esperança, ordenació de documentació de Sta. Maria.

7 juny (dilluns) a 12 juny.

La mateixa distribució de treball.

14 juny (dilluns)

A la tarda porten papers i impresos de casa Carreras Candi (Rd^a. de St. Pere, 58).

15 a 19 juny

Canvi d'horari de treball els matins de 8 a 14 i els dijous de 16 a 18.

Riquer i Buyreu a l'Esperança, endreça de l'Arxiu del Pi.

Amat i Estrems a l'Arxiu General de Catalunya montatge de prestatgeries i col.locació de documentació disperse.

Arxius

Mes de juliol de 1937.

- dia 3. Viatge - Vic: Visita a l'Alcalde fr. Serra.
~~a diversos edificis per tal d'escullir el que pugui
servir per a l'Arxius Històric.~~
- dia 7. Barcelona: son rebuts a la Biblioteca Monaca
de llibres de femme Meres.
- dia 10. Viatge a Ripoll: Puntualització de la tasca
a fer a l'Arxius - Museu.
- Viatge - Vic: Visita a l'Alcalde - diversos
edificis oferts per a l'Arxius: Pauls, Seminari,
Beats. Casa Vell de Merles. Orde de reunió
per de femme: tots els fons documentals.
- dia 17. Villeduana: les pergamins esplanats son: 1182,
- dia 21. Exposició Primavera, feriat.
- dia 22. Viatge - Manresa. Visita a l'Arxius: Museu
de la Corra.
- dia 28. La Comissió de Patrimoni s'ocupa de l'organització
de llibres de femme Meres.
- dia 30. Visita a Universitat, Seminari i Història de
l'Art a Catalunya.
- dia 31. Viatge - Vic: L'Alcalde no hi és, compareix
el tinent per a desfer el lloger Abadal a Arxiu
provisionalment.

Mes d'agost.

- dia 1^a. visita Universitat. que disposició noble deixada
de 7. visita - Hospital de Llorens de l'Apitacament
per a l'obra de l'Arxip de l'Hospital de Cas. Medice.
- dia 8. celi. de l'Arxip de l'Hospital de Vilanova.
A Vilanova i pergamis aplausts 13.871
- dia 11. Començament de l'Arxip de Bellver
a l'Esperanza.
- dia 12. Reunió de 2 inspectors anglesos. visita
a l'Arxip i al Museu d'Ornitològic.
- dia 13. visita - Vilanova i visita als anglesos
i Sudrià.
A Vil. tinc de l'obra el Palau Episcopal
per a treball provisional d'Arxip, per
haver prestat la proposta de l'obra d'Arxip.
- dia 14. visita - Girona - als anglesos.
visita - l'Arxip de Cas. Bellver i Arxip de la
Catedral.

GC/SA/2

Setembre 1937.

Dia 1.- Visita del Sr. A. Duran i Sanpere i F. Duran i Cañameras al Conseller de Justícia de la Generalitat Sr. P. Bosch i Gimpera per a cloure la qüestió de l'Arxiu Judicial. Les bases son: La documentació judicial dipositada a la casa Guarro correspon a la Secció d'Arxius excepte la serie de les Sentències desde 1801; el personal de l'Audiència retornarà al Palau de Justícia; serà valorada la fusta de les prestatgeries procedent del Palau de Justícia; El retorn de les Sentències anirà a càrrec de la Secció.

A l'Esperança els fusters posen prestatgeries a la celda nº. 13.

Lletra a J. Cid Mulet, de Tortosa sobre acondicionament de pergamins.

Lletra a J. M. Gudiol sobre volums escaducers que manquen a les col.leccions de la Secció d'Arxius.

Dia 2.- Visita del Sr. Elias Serra Ràfols Delegat de la Secció a Girona, informa que estan gairebé enllestides les obres de mestres de cases a la casa Falló destinada a Arxiu Històric, que ja estan posades les prestatgeries de la segona sala de l'Arxiu Notarial i de les petites sales annexes i que te encarregades les que corresponen a la Sala primera. Molts dels manuals són ja als prestatges si be que sense ordenar.

Visita de la Srta. Victoria Serres, Auxiliar de l'Arxiu de Tarragona. Diu que te fet l'inventari per lligalls de l'Arxiu de la Curia i del de Cambra. Rep l'encàrrec de trametre una nota dels prestatges que cal tenir, especificant-ho per cada Arxiu; de formar l'inventari sumari (series amb nº. de peces i dates extremes) de tots els Arxius i de formar una Biblioteca auxiliar. A més haurà de preguntar a l'arquitecte Sr. Ripoll la importància de les obres que caldrà fer a la casa Montoliu, comptant amb la utilització de l'entressol i la supressió d'escoles interiors.

Lletres d'Antoni Bergós i de Manuel Herrera de Lleida, datades a 30 de setembre. Es acceptat el refugi documental de Vilanova de Meià

A l'Esperança ~~un cop reparat el montatge~~ s'ha pujat al 3er. pis l'Arxiu Solferino, que hi fou traslladat de l'Arxiu Històric el dia 30 de setembre.

Dia 3.- (diumenge) Viatge a Viladrau Duran i Sanpere i Combàlia. S'hi porten manuscrits, documents originals de Domingo Badia i llibres de la col.lecció Pin i Soler. A més, un sac de pergamins del Priorat de Santa Anna de Barcelona.

Dia 4.- A l'Esperança, els Arxius Parroquials de Sta. Maria de Meià i de Sant Martí Sarroca han estat passats del 3er. pis on era al pis segon per tal de reunir en aquest pis solament documentació eclesiàstica. Al pis 3er. s'hi ha pujat l'Arxiu de la Casa Solferino, que era a la Casa de l'Ardiaca.

L'Arxiu de Sta. Coloma de Queralt, que es troba encara a la Casa de l'Ardiaca ja està en gran part empaquetat i a punt d'ésser portat a l'Esperança.

Dia 5.- Primer viatge amb el carro, de l'Arxiu de Sta. Coloma a l'Esperança.

L'Arxiu Solferina ha estat instal·lat al pis 3er. celda 21 a continuació l'Arxiu del Marqués de Camps amb dues calaixeres de pergamins.

Els fusters han desmuntat part de la prestatgeria de l'Arxiu de Sta. Coloma de Queralt i l'han duta a l'Esperança.

Un saquet amb 300 lligalls es tramés al'Arxiu de Lleida.

Claudi Gómez entrega una relació de les Seccions de l'Arxiu Dalmases-Fontcuberta.

Els llibres de Jaume Marco comencen d'ésser ordenats a la Sala Municipal de la Casa de l'Ardiaca.

Dia 6.- L'Arxiu de Sta. Coloma de Queralt ha estat posat a la celda nº. 14 del segon pis de l'Esperança.

El Dr. Guitert entrega una relació dels objectes recullits a Vallbona de les Monges i duts a Poblet.

El Sr. Josep Salvà entrega una sol.licitut i copia de la sentència que deixa sense efecte l'incautació dels seus bens.

Dia 7.- Els llibres i prestatgeries de Josep Sanabre són duts a l'Esperança.

Dia 9.- El Diari Oficial publica l'ordre del Conseller de Justicia sobre l'Arxiu Judicial de Barcelona.

Dia 11.- La combinació per a fer el primer viatge de recollida de l'Arxiu de la Catedral de La Seu d'Urgell, dipositat a la casa de Convalecència, ha fracassat.

1937. Juliol

3. Vic. Visite a Alcalde Terra.
6. Zelf. a Vilanova per a l'interior exterior d. Mostjós
7. Reunio de les llibres d. S. Marco.
10. Ripoll
Vic. Visite a la casa Paul, Semirani, Preste,
losa Vall de Madès.
17. Viladran. Pergamins aplanats 11821.
31. Vic. Conferencia al beatorum apostolicum per de casa Abadal

Agost

5. Informa sobre cascos al Palau Episcopal
7. Hospital de
8. Pergamins aplanats a Viladran. 13.871.
11. Arx. d. Pedrolles a l'Esperanza
12. Inspeccions angleses
13. Vic. " Local del Palau Episcopal
21. " Local del Palau Episcopal. Tris de pretrite

Setembre

11. Viladra: pergamins aplanats 15.875.
a més d. 50-60 còpies dia per hora. Un 1800 permes.
17. Note des llibres de l'PP. J. de l'Arx. de l'Arx. de l'Arx. e. 8000 vob.

Octubre

12. Esperanza, Arx. d. l'Arx. d. l'Arx. d'Ugall
21 còpies frances, 21 petits.
20. Esperanza. Arx. St. Martí Jorras, St. Paul de Puella
24. Girone. Un per bates de doc. a Píbor
Viladra. pergamins aplanats: 21000 exp. exp.
St. Coloma d. Farnès. Visite a l'Arx. Notari.

1937 - November

4. Recuperació Arxius St. Joan de Jerusalem
9. Cervena. Universitat. L'Arxip en perill
11. Heide. Vinya e Herrero i e Bargas
12. Vilanova de Meyà.
13. Converse al Dr. Boix per laixar l'esperansa
15. Final de la recuperació de l'Arxip de St. Joan
23. Tortosa. Poblet
30. Les figures. Com proves i contra Ar. Judicial

December

6. Recollir documents a casa Creixwinkler, ara Sa-
lou. Del c. de Balma.

1938

Setembre d' Arxins

Gener

- 8 - Visita amb Mirabetant a les esglésies de Sant Pau del camp i Sta. Anna.
- 17 - Viatge a Viladrau i Vil. Arxins capitular de Vil. es promess annuats als llibres per ordre dels col·lejos. ex: C. X, 22. Després als pergamins C. C. X, 22.
Treu les manampers: Arxins de la segueria: ^{Notandi} per protegir a la sala última Arxins Episcopal a la planta baixa; a continuació es arxins, esglésies etc.
Els Arxins particulars de monest a la capella Rodons ~~amb~~ en caixa i caput Viladrau; d' Arxins Merinanti d' Hostalric. el garetge arxins. La lle de treball, els rotans de la casa. Beletls
25. Es documentat d'annuats de l' Arxins Rodons per ara a la casa de l' India. La que a ara d' ara a l' Esperanza
26. Maria D'Alba es adscriu voluntaria al Servei
27. Es annuats Rodons vint d' ara. l' Esperanza i la primera comitat de documents.
29. Visita al Palau Episcopal amb l'arquitecte Sr. Miró
30. Reunions de vint d' ara de la Plaça Nova.

Febrer

- 10 - A Viladrau: sacs de pergamins de H. Joan d' Jussà
- 11 - A Granollers, visita al Museu. Treu documents de la Rosa, E. de Quitana, Figueró, Granollers.
- 14 - A Viladrau: ~~Arxins~~: Jansis Comunes i Grabianes de l' Arxins Episcopal de Barcelona.

Febrer

- 17 - A l'Esperanza: 6' Mre Barbera els carnaris propis. el refecti'
- 19 - A Vilanova. Dies 2, 22, 23, 11, 13, 25.
- 24. Visita a la Torre Guara - M^{re} judicial. Les propietats buides arriben a l'Esperanza
A l'Esperanza s'han arribat els llibres Ricard. Endesa general

Març

- 3 - A Vilanova: 2 dies programats de la torre de Guara
visita a la catedral per detallar de lloc, uns papers per a refecti
documental si fos necessari
- 5 - Comissió del Patrimoni
- 9 - Visita a casa Masó de l'Arx. de St. Jordi per si convé amb refecti de
catedral.
- 15. El Sr. Pujol, Guilart, Cardis, de Jermu per 100 cèntims per el
document de l'Arx. recollit a St. Pau
- 17 - Anada a la Granja
- 18 - Seguir al Gombardeng. Refecti de Guara i fotografies
Vida a la torre de la pla. Nova
- 22. Visita al Sr. Episcopat de C. de Corp.
- 23. Esperanza: en paperes venis de la catedral
Palau Episcopat. " Inis Clausula testamentaris i beixar-les
e planta baixa.
- 24. Carrer, el cos d'Arx. veient de Maria on hi ha part d'Arx.
Arx

Abril

- 2 - Visita a Corvera. Orde d'empresariu l'Arxii
- 5 - A Viladrau. Ms. Academia
- ~~11~~ Corvera extraordinaria
- 6 - Camisó a Viladrau
- 7 - Juan Gürtel; Claveras a Manresa
dos cançons a Hostosa per a març l'Arxii
13. El cançon a Hostosa no ha trobat
el bar a Manresa a empesariu l'Arxii
19. dos cançons a Claveras a Corvera
Recullit d'ord. de Fr. Claveras.
A Viladrau.
- 20 - Viladrau - descompte de cançons a Corvera
festin per a les cases de la Vila, Fabregas, L. Noguera
- 22 - dos cançons de l'Arxii Notari de Corvera descompte.
Viladrau.
- 23 - Viladrau. Cançons de Corvera
24. Viladrau visita a Noguera i Justicia
25. Viladrau. A les 3 del matí arriba dos cançons de Corvera
i Força.
27. Estorch comença a treballar al Palau Episcopal
28. A Manresa. festin per les cases. Visita a l'Arxii

Veij -

- 2 - Pelut.
- 3 - St. Luis
- 6 - Cubas, Jari, Pobres e Andono, i Sobora
- 8 - Cubas e Baye, Nullin (i Man) e St. Honoré, St. Peter
- 9 - Notícia d'heures etat total i Man e Vallbona
- 11 - Retorn des Camions e Viladra.
- 12 - Jari amb un canó e Sanja (i Man Vallbona) i Carra
- 14 - " retorn e Viladra
- 15 - Cubas: Dura Sistat ni, St. Luis, (i Man e Dortosa)
- 17 - " retorn e Viladra
- 18 - Cubas e Moie i Estay
- 19 - A Viladra amb Meritxell Ferrand.
- 20 - " visita e Noguis.
- 21 - A Viz. La Pullaca -
- 22 - Dura Sistat; Jari, Montblanc, Viladra, i Vall
- 24 - Figueras. Es porta la vidorra e la porta de pa.
- 25 - Jari, Sobornit e Viladra, amb Man e Montblanc
- 26 - Cubas, i Jari e La Rosa
- 28 - visita e Comitè e Justicia amb Man, Notaris